ទស្សនាវដ្តី

កម្ពុជសុរិយា

ឆ្នាំ ទី ១

គ.ស. ១៩២៦-២៧

1926 - 27

INSTITUTE OF SOUTHEAST ASIAN STUDIES ★ SINGAPORE ★

បោះពុម្ពលើកទី ២

ក្រោមការរៀបចំនៃគណៈកម្មការទស្សនាវដ្តីដែលមាន :

នាយកនៃការផ្សាយ : លាង-ហាប់អាន

និពន្ធនាយក-អ្នករៀបចំ : លី-ធាមតេង

ព.ស. ២៥១៣

គ.ស. ១៩៧០

ព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជា

កម្ពុជសុរិយា

សៀវភៅទស្សនាវដ្ដីចេញរាល់ខែ ពីព្រះរាជបណ្ណាល័យ

ឆ្នាំដំបូង

ខែ ១ ដល់ ១២

កុង្សីយ៍សេនាបតីបានអនុញ្ញាតហើយ

ក្រុងភ្នំពេញ

រោងពុម្ពរាជការ គូវែរណើម៉ង្គ

គ្រិ. ឆ្នាំ ១៩២៦

ពុ. ស. ២៤៧២

សេចក្ដីប្រារព្ធ

វិជ្ជាឋានមានការពេញចិត្តនឹងរៀបចំបោះពុម្ពឡើងវិញជាថ្មី នូវកម្រងឯកសារទេសនាវដ្ដី "កម្ពុជសុរិយា" តាំងពីឆ្នាំទី ១ រៀងមក ដើម្បីធ្វើជាសៀវភៅមួយៗ សម្រាប់ឆ្លើយតបចំពោះកិច្ចត្រូវការ របស់អស់លោកអ្នកស្រាវជ្រាវអក្សរសាស្ត្រខ្មែរ ។

វិជ្ជាឋានសង្ឃឹមថា កម្រងឯកសារនេះនឹងមានប្រយោជន៍ចំពោះការសិក្សាស្រាវជ្រាវរបស់អស់លោក សមតាមសេចក្ដីប្រាថ្នាជាប្រាកដ ។

ភ្នំពេញ ថ្ងៃទី ២៤ ធ្នូ ១៩៦៩

លាង - ហ័បអាន

នាយកវិជ្ជាឋានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ

សេចក្ដីបញ្ជាក់អំពីការបោះពុម្ពផ្សាយជាលើកទី ២
នៃ ទស្សនាវដ្ដី កម្ពុជសុរិយា

សៀវភៅដ៏ក្រាស់នេះ ជាកម្រងទស្សនាវដ្ដី "កម្ពុជសុរិយា" ដែលបោះពុម្ពឆ្នាំទី ១ ពី គ.ស. ១៩២៦.២៧ ។

គោលបំណងរបស់យើង ក្នុងការរើយកមកបោះពុម្ពជា ១ សៀវភៅនេះជាថ្មី គឺអាស្រ័យដោយសេចក្ដីយល់ថា សព្វថ្ងៃនេះ មានអ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវខាងអក្សរសាស្ត្រ-វប្បធម៌ជាតិកាន់តែច្រើនឡើងៗ ។ ជនទាំងនេះ តែងត្រូវការចាំបាច់រកឯកសារចាស់ៗដែលមានផ្សាយហើយ យកមកធ្វើការពិនិត្យស្រាវជ្រាវនិងជាការសំអាងហេតុផលផ្សេងៗ ក្នុងស្នាដៃថ្មីរបស់ខ្លួនផង ។ ក្នុងបណ្ដាសៀវភៅអក្សរខ្មែរដែលបោះពុម្ពផ្សាយមុនគេ គឺមានតែទស្សនាវដ្ដី «កម្ពុជសុរិយា» នេះឯង ដែលកាលនោះអស់លោកបណ្ឌិតខ្មែរយើង លោកបានតាក់តែងនិពន្ធអត្ថបទ រៀបរាប់តាមព្រឹត្តិការណ៍ដែលមានក្នុងសម័យនោះ អាចចាត់ទុកបានជាឯកសារយ៉ាងសំខាន់បំផុត ពុំងាយរកបាន ។ អ្នកស្រាវជ្រាវ អាចរកឃើញជាក់ច្បាស់លាស់អំពីហេតុការណ៍ដែលកើតមានក្នុងរវាងជាង ៤០ ឆ្នាំហើយ ។

ប៉ុន្តែ យើងសូមបញ្ជាក់ថា ការបោះពុម្ពគ្រានេះ យើងរៀបចំប្លែកបន្តិចពីច្បាប់ដើមគឺ៖

១- អត្ថបទខ្លីៗដែលមានចុះក្នុងលេខតៗគ្នានោះ យើងស្រង់មកដាក់មួយពួកខាងដើម គ្រាន់តែមានចង្អុលប្រាប់ក្នុងលេខយោងថា ស្រង់

ពីកន្សោមលេខណា ៗ ដើម្បីឲ្យអ្នកស្រាវជ្រាវស្រួលដេញតាមរកប្រភព ។

២- អត្ថបទវែងដែលកាលនោះមានចុះតគ្នាច្រើនលេខ, យើងប្រមូលមកដាក់ភ្ជាប់គ្នាតែម្តង ដើម្បីឲ្យស្រួលអាន តែមានលេខយោងបញ្ជាក់ប្រាប់ប្រភពដើមថា ស្រង់ពីលេខណា ៗ ដែរ ។

៣- មានអត្ថបទវែងពីរ ដែលមានចុះផ្សាយកាលនោះ ប៉ុន្តែឥឡូវយើងពុំបានបោះឡើងវិញទេ គឺ៖

"អភិធម្មត្ថសង្គហៈ ១ និង គតិលោក ១" ។ ហេតុបានជាពុំបានបោះផ្សាយឡើងវិញ ព្រោះយល់ថា ក្នុងឆ្នាំនោះ អត្ថបទទាំងពីរនេះ ក៏ពុំបានចុះផ្សាយចប់ដែរ ហើយវិជ្ជាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យក៏បានយកអត្ថបទទាំងពីរនេះ មកបោះពុម្ពជាសៀវភៅរួចស្រេចដាក់ផ្សាយជាយូរឆ្នាំមកហើយផង ។ ម្ល៉ោះហើយ អ្នកស្រាវជ្រាវពុំពិបាកនឹងរកទេ ។

ចំណែកពាក្យពេចន៍ និងឃ្លាល្បះ ជាសំនួនវោហាររបស់អ្នកនិពន្ធ យើងឥតប៉ះពាល់ឡើយ ទុកនៅតាមលក្ខណៈដើមទាំងស្រុង គ្រាន់តែតម្រូវអក្ខរាវិរុទ្ធតាមបែបប្រើសព្វថ្ងៃតែប៉ុណ្ណោះ ។

ដូច្នេះ វិជ្ជាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យសង្ឃឹមថា សៀវភៅនេះ នឹងផ្តល់មធ្យោបាយងាយស្រួលមួយផ្នែកធំ ចំពោះអ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវជាមិនខាន ។

ភ្នំពេញ ថ្ងៃទី ១ មករា ១៩៧០

អ្នកប្រមូលរៀបរៀងបោះពុម្ព

លី-ធាមតេង

ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ
បណ្ណាល័យ
LIBRARY
BUDDHIST INSTITUTE

មាតិការឿង

លេខរឿង	អត្ថបទ	ទំព័រ
១ –	ព្រះបន្ទូលក្រុមព្រះនរោត្តម ភាណុវង្ស ពន្យល់អំពីបង្កើតទស្សនាវដ្ដី . .	១
២ –	កាលាមសូត្រ ព្រះវិមលធម្ម ថោង ប្រែ-រៀបរៀង . . .	៣
៣ –	ប្រកាសក្រសួងព្រះរាជបណ្ណាល័យ	១៣
៤ –	និយាយពីលោក អូគុស្ត-បាវី	១៥
៥ –	មរណភាព លោក ប៉ានើបោរ	១៩
៦ –	អធិប្បាយសង្ខេប អំពីបឋមសាសនៈ	២០
៧ –	សេចក្ដីបង្ហាញប្រយោជន៍ អ្នកឧកញ៉ា ជួន-ហែល រៀបរៀង . .	២៦
៨ –	ធម៌ពុទ្ធជ័យមង្គល (ពាហុំ) ឧកញ៉ាសុត្តន្តប្រីជា ឥន្ទ រៀបរៀង . .	២៩
៩ –	អារាធនាធម្មកថិកឲ្យសម្ដែងធម៌ -ជ-	៣៤
១០ –	សេចក្ដីរំលឹកគុណលោក ស៊ូរេស៊ីផង្គ ដែលបង្កើតព្រះរាជបណ្ណាល័យ .	៣៨
១១ –	វីរិយកថា ឧកញ៉ាសុភាធិរាជ ស៊ូ រៀបរៀង	៤០
១២ –	ពាក្យកាព្យរឿងព្រះអង្គម្ចាស់ ន. ភាណុវង្ស យុនកាយតេជៈ សោក ជាអ្នកតែង	៤៤
១៣ –	ជីវប្រវត្តិព្រះគ្រូធម្មចរិយាវង្ស អ៊ិត ចៅអធិការវត្តផំណាក់ . . .	៦៥
១៤ –	សេចក្ដីអធិប្បាយទសជាតក៍ និង បឋមសម្ពោធ ឧកញ៉ា វរវៀងជ័យ ជួន រៀបរៀង	៦៩
១៥ –	ធម៌ទេសនារបស់ កំម៉ង់ដង់ រូប៉ែរត៍ អំពីពុទ្ធសាសនានៅទីបេត៍ លោក ជុំ មៅ ប្រែជាភាសាខ្មែរ . . .	៩២
១៦ –	ពុទ្ធពង្សាវតារ មោនសៀ ល្វី-ហ្វីណូត៍ រៀបរៀង . . .	១៤៩
១៧ –	កាយបរិភោគាទិវត្ថុកថា ព្រះញាណបវរវិជ្ជា ឯម រៀបរៀង . .	៣០៨

ព្រះបន្ទូលក្រុមព្រះ នរោត្តមភាណុរង្ស[1]

ទីអគ្គមហាសេនាធិបតីសម្ពុហនាយកសេនាបតីក្រសួងមហាផៃ(ផ្ទៃ)

និងធម្មការ នៃព្រះនគរក្រុងកម្ពុជាធិបតី

ទ្រង់ពន្យល់អំពី បង្កើតទស្សនាវដ្ដី សៀវភៅបោះពុម្ព

ព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជា ។

ព្រះរាជបណ្ណាល័យក្នុងក្រុងភ្នំពេញ ដែលមានព្រះរាជប្រកាសពីថ្ងៃ ᧶ ២ ឆ្នាំជូតឆស័ក ត្រូវនឹងថ្ងៃ១៤ ហ្សង់វីយេឆ្នាំ ១៩២៥ បង្កើតឡើងសម្រាប់តម្កល់សាស្ត្រាបាលី គ្រឿងប្រដាប់សម្រាប់គោរពព្រះពុទ្ធសាសនា និងលិខិតក្បួនខ្នាតក្នុងព្រះរាជការខេមរៈគ្រប់ជំពូក បានធ្វើការសម្រេចដោយមាំមួនគួរឱ្យសរសើរជាប្រាកដ ព្រោះមានប្រយោជន៍ច្រើនជាន់ដល់រាជការ និងព្រះសង្ឃ និងអ្នកទាំងពួង ទៅមកចូលមើលឬខ្ចីសាស្ត្រាសៀវភៅនិងសំបុត្រ កាសែតនិងរឿងពីផ្សេងៗ យកទៅមើលឬចម្លងបានតែអ្នកដែលនៅឆ្ងាយខ្លះ មិនស្គាល់ទីនេះ ខ្លះពិបាកទៅមកដោយឥតបច្ច័យ ឬឥតឱកាស បានជារាជការរៀបបង្កើតឱ្យមានទស្សនាវដ្ដី ហៅ "កម្ពុជសុរិយា" បោះពុម្ព១ខែម្ដង អស់ទាំងសេចក្ដីដែលមានស្រាប់ ឬកើតឡើងថ្មី ពីក្នុងឬក្រៅព្រះរាជបណ្ណាល័យ ជាដំណឹងមានប្រយោជន៍ដល់អ្នកទាំង

១- អត្ថបទនេះ មានចុះនៅ កម្ពុជសុរិយា ក្បាលទី១ ឆ្នាំ១៩២៦-២៧ ។

ឡាយ ហើយដើម្បីឲ្យអ្នកដែលមានចំណេះផ្សេងៗ បើចង់សុំផ្សាយដំណឹងការអ្វី ៗ និងជូនសេចក្ដីមកបោះពុម្ពក្នុងព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជា នោះបានដោយងាយ ហើយនិងមានសេចក្ដីគាប់ប្រសើរផង ឯអ្នកទាំងពួងគួរឲ្យមានចិត្តចង់ទិញកម្ពុជសុរិយា ទុកមើលជារបស់ខ្លួនតទៅឲ្យគ្រប់គ្នា គំនិតធ្វើទស្សនាវដ្ដីនេះជាវិសេសណាស់ ទ្រង់សូមបញ្ចូលចិត្តអ្នកទាំងឡាយឲ្យទិញមើល និងរិះគិតតែងសេចក្ដីផ្សេង ៗ ជាប្រយោជន៍ខាងព្រះពុទ្ធសាសនា ៗ ខាងចំណេះអក្សរនិងការរេបរផ្សេង ៗ និងរឿងគ្រប់មុខ គួរគប្បីឲ្យអ្នកទាំងពួងដឹងយកតម្រាប់តាមនោះ ឲ្យបញ្ជូនមកសុំបោះពុម្ពក្នុងព្រះរាជបណ្ណា-ល័យកម្ពុជាឲ្យរាល់ខែ ដូចនគរធំឯទៀតៗគេចូលចិត្តថ្លែងសេចក្ដីដំណឹងពីប្រយោជន៍ការទាំងពួងឲ្យស្គាល់យល់ក្ដីជាប្រយោជន៍សាធារណ៍ ឲ្យបានចំរើនគ្រប់ប្រការក្នុងព្រះនគរ ។

ក្នុងឱកាសនេះ យើងសូមឧទ្ទិសប្រាថ្នាឲ្យព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជាប្រកបដោយសេចក្ដីបរិបូណ៌និងស្ថិតស្ថេរតទៅ ។

ក្រុមព្រះ ឧភោត្តម ភាណុវង្ស ទីអគ្គមហាសេនាធិបតី

កាលាមសូត្រ

គឺព្រះមហាវិមលធម្មពាងហ្វាង

សាលាបាលីជាន់ខ្ពស់ ប្រែចេញ

ពីគម្ពីរអង្គុត្តរនិកាយ តិកនិបាត

ព្រះគ្រូវិមលបញ្ញា អ៊ុម-ស៊ូរ

អាចារ្យព្រះរាជបណ្ណាល័យ

បានទទួលផ្ទៀងផ្ទាត់រួចហើយ

កាលាមសូត្រ(១)

សេចក្តីផ្តើម

ព្រះមហាវិមលធម្ម ថោង ចាងហ្វាងសាលាបាលីជាន់ខ្ពស់ សូមថ្វាយព្រះពរជកុសលចំពោះព្រះករុណាជាម្ចាស់ជីវិត ព្រះចៅក្រុងកម្ពុជា ដោយអាត្មាភាពបានរៀបរៀងសៀវភៅ កាលាមសូត្រ ប្រែចេញពីបាលីគម្ពីរអង្គុត្តរនិកាយតិកនិបាត ហើយបានតាំងទទួលពិនិត្យសៀវភៅពុទ្ធវង្សាវតារបស់លោកអានសៀហ្វីណូត ចាងហ្វាងសាលាបារាំងសែសនៅទិសបូព៌ា ដែលលោកបានរៀបរៀង ប្រែចេញពីគម្ពីរភាសាបាលី និងភាសាសំស្ក្រឹតនិងសេចក្តីក្នុងចម្លាក់ថ្ម ដែលព្រះបាទធម្មាសោកទ្រង់ឲ្យឆ្លាក់ទុកនៅក្នុងស្រុកមជ្ឈិមប្រទេស នោះមកជាភាសាបារាំងសែស ហើយមាដឹម៉ូកាហៀលការបឺឡែស បានឲ្យអ្នកអង្គម្ចាស់វឌ្ឍនា យ៉ាវង្ស ប្រែចេញមកជាភាសាខ្មែររួចហើយ ទើបប្រគល់មកលោកគ្រូវិមលបញ្ញា (អ៊ុម-ស៊ូរ) និងលោកព្រះគ្រូសំវិជ្ជា (តាទ) ផ្ទៀងផ្ទាត់តាមភាសាបាលីនិងភាសាសំស្ក្រឹតខ្លះ ហើយនិងភាសាខ្មែរ និងសៀវភៅអភិធម្មត្ថ-សង្គហៈ ជារបស់លោកព្រះគ្រូវិមលបញ្ញា (អ៊ុម ស៊ូរ) បានរៀបរៀងជាមួយនឹងព្រះគ្រូសំវិជ្ជា (តាទ) ប្រែចេញពីបាលី អភិធម្មត្ថសង្គហព្រមទាំងដីកា ហើយនិងលោកព្រះគ្រូសំសត្ថា (លាក់) ក៏បាន

១- អត្ថបទនេះ មានក្នុងទស្សនាវដ្តី កម្ពុជសុរិយា ក្បាលលេខ ១ ឆ្នាំ ១៩៤៦-៤៧ ។

ជួយទំនុកបំរុងក្នុងការរៀបរៀងសៀវភៅនេះដែរ និងគតិលោករបស់ ឧកញ៉ាសុត្តន្តប្រីជា ឥន្ទ បានតែងទុកមកម្នាទាំងអស់ត្រូវជា ៤ សៀវភៅក៏ឃើញថាត្រឹមត្រូវតាមគតិធម៌គតិលោក ឥតមានខុសអ្វីឡើយ ជារបស់មានប្រយោជន៍ដល់ជនានុជនក្នុងលោកនេះ និងលោកខាងមុខ ផង ។

ម្យ៉ាងទៀតដែលទីនេះកើតឡើង ជាសៀវភៅទាំងនេះ នោះ ដោយ សេចក្ដីឧស្សាហ៍និងការទំនុកបំរុងរបស់មាដឹម៉ូសារ៉ហ្សែលការប៉ឺឡែស ជា អ្នកគ្រប់គ្រងព្រះរាជបណ្ណាល័យ បានចាត់ចែងឲ្យសៀវភៅទាំងនេះ បាន ឡើងកាន់ពុម្ព ដើម្បីឲ្យបានសម្រេចតាមសេចក្ដីប្រាថ្នារបស់ជនានុជន-ទាំងឡាយ ។

និទានវចនៈ

ពាក្យលំនាំជាហេតុជាទីតម្កល់ខាងដើម

ព្រះពុទ្ធសករាជ ២៤៦៨

មហាសករាជ ១៨៤៧ ចុល្លសករាជ ១២៨៧ គ្រឹស្តសករាជ ១៩២៦ បច្ចុប្បន្នឆ្នាំឆ្លូវសប្តស័ក ។

ព្រះមហាវិមលធម្ម ឧត្តមមេធាវីមហាបរិយត្តិនាយក

ចាងហ្វាងសាលាបាលីជាន់ខ្ពស់ ។

យើងសូមប្រកាសសេចក្តីពិតរបស់យើង ដែលយើងបានពិនិត្យពិចារណាមើលធម៌វិន័យ ដែលជាព្រះពុទ្ធវចនៈដែលមានក្នុងគម្ពីរព្រះត្រៃបិដកដោយច្រើន ហើយបានយល់ឃើញន័យផ្សេងៗចំពោះខ្លួន ដល់សាធុសប្បុរសទាំងឡាយ ដែលជាអ្នកប្រតិបត្តិតាមពុទ្ធឱវាទប្រាកដ ដើម្បីសំអាតចិត្តឲ្យស្អាតចាកមន្ទិល គឺកិលេសទាំងពួង ហើយប្រាថ្នាទីងឈានទៅយកលោកុត្តរធម៌ ជាធម៌សម្រាប់ធ្វើឲ្យផុតចាកទុក្ខក្នុងខាងមុខ ។

ឱ សាធុសប្បុរសទាំងឡាយ សម័យនេះ ជាសម័យដ៏ឧត្តមប្រសើរពេកណាស់ ដោយព្រះករុណាជាម្ចាស់ជីវិត ទ្រង់ផ្គងការប្រតិកត្តូកកំបាំងវិសេសជាធំ ក៏លោកជួយឧបត្ថម្ភទំនុកបំរុងពេញទីតាំងគ្រឿងរៀនសូត្រទៀត ក៏មានបរិបូណ៌គ្រប់គ្រាន់ឥតមានខ្វះ អ្នកប្រាជ្ញចេះដឹងក៏មាន

ច្រើន វិជ្ជាអ្វីដែលកើតឡើងក្នុងជាន់នេះ សុទ្ធតែវិសេសសុទ្ធតែប្រាកដទាំងអស់ ព្រោះមានអ្នកប្រាជ្ញក្នុងប្រទេសអឺរ៉ុបដែលចេះដឹង ភាសាបាលីព្រះត្រៃបិដក នូវភាសាសំស្ក្រឹតដ៏ចំណាប់ៗក៏ច្រើន ហើយអាចទៅកមរកគ្នាបាន ទឹងចង់ផ្ទៀងផ្ទាត់គម្ពីរបាលីធម៌វិន័យ ទៅវិញទៅមកបានដោយងាយ លោកអ្នកប្រាជ្ញទាំងនោះមិនមែនចេះដឹង តែដោយសារមើលគម្ពីរបាលីក្បួនខ្នាតនោះទេ គឺចេះដោយមានព្យាយាមបានត្រេចចរទៅមើលទឹកដែន ដែលជាដំណែលធ្លាប់មានព្រះពុទ្ធសាសនាឯណាៗគ្រប់តំបន់ទាំងអស់ តែមានចន្លោះដោយជាក់ច្បាស់នឹងភ្នែក ដូចជាកន្លែងព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់ប្រសូតក្តី ទ្រង់ត្រាស់ដឹងនូវបរមាភិសម្ពោធិញ្ញាណក្តី ឬទីកន្លែងដែលព្រះពុទ្ធទ្រង់យាងទៅកាន់ទីណាៗក្តី ក៏បានឃើញទាំងអស់ ហើយបានទាំងថតរូបជាគំរូផែនទី យកមកឱ្យឃើញដល់ភ្នែកយើងពលរដ្ឋ នេះជាការពិតណាស់ គួរឱ្យសាធុសប្បុរសទាំងឡាយពលគ្នា ខំយកចិត្តទុកដាក់រៀនសូត្រ ធម៌វិន័យឲ្យណាស់ តទៅមុខៗបានទឹងមានសេចក្តីចំរើនវិជ្ជាចំណេះ ច្រើនក្រៃលែងជាងនេះទៅទៀត ដោយប្រទេសយើងសព្វថ្ងៃនេះ ក៏កាន់តែរុងរឿងស្តុកស្តម្ភម៉ាំមួនជាងពីដើមបន្តិចហើយ តែថាបើអ្នកប្រតិបត្តិធម៌វិន័យឲ្យកាន់ច្រឡំ ដោយប្រកាន់មាំក្នុងអាការទាំង ១០ យ៉ាង ដែលព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ទ្រង់សំដែងទុកក្នុង កាលាមសូត្រ ដែលមាន

ក្នុងគម្ពីរ អង្គុត្តរនិកាយ តិក្កនិបាត ព្រះពុទ្ធទ្រង់ពួកជនជាកាលាម-គោត្រ នោះហើយព្រះពុទ្ធសាសនា ក៏នឹងវិនាសសាបសូន្យអាប់ឱនទៅដោយឆាប់មិនខាន ផ្លូវប្រតិបត្តិសោតក៏នឹងកើតវិបរិតវិបត្តិប្រែប្រួលរកគោលតាំងគ្មាន ជាហេតុនាំឲ្យមនុស្សល្ងង់វង្វេងវិលវល់អាប់ឥតប្រាជ្ញាយល់ខុសថាជាត្រូវ ហេតុនេះអ្នកប្រតិបត្តិធម៌វិន័យ ត្រូវឲ្យលះបង់អាការតាំង ១០ យ៉ាង ដែលទ្រង់ហាមមិនឲ្យជឿកាន់យកនោះចេញស្រឡះពីខ្ទួសខ្ទាន ទើបនឹងចំរើនវិជ្ជាចំណេះនិងផ្លូវប្រតិបត្តិត្រង់ទៅបាន ព្រះពុទ្ធសាសនាក៏នឹងរុងរឿងដោយសារអ្នកប្រតិបត្តិត្រឹមត្រូវមិនឲ្យក័ន្តប្រឡំនោះឯងដោយជាក់ស្តែង ។

ឯអាការតាំង ១០ យ៉ាងនោះ

១. អនុស្សវេន ប្រកាន់ជឿតាមពាក្យដែលឮតាមៗគ្នាមក ជឿដោយឮដំណឹងគេនិយាយតៗគ្នាមក មិនមានពិនិត្យពិចារណាសាកសួរអ្នកប្រាជ្ញ ឬរៀនសូត្រឲ្យឃើញប្រាកដជាក់ច្បាស់តាមពុទ្ធវចនៈ ស្រាប់តែឮហើយ ក៏ជឿកាន់យកតែម្តងទៅ ។

២. បរម្បរាយ ប្រកាន់ជឿតាមពាក្យបរម្បរាគឺពាក្យជាលំដាប់គ្នាមក ប្រកាន់ជឿទំនៀមទម្លាប់ឯណាខុស ៗ ដែលធ្លាប់ឃើញគេធ្វើពីដើម ៗ មក (ទំនៀមទម្លាប់ខុសពាក្យព្រះពុទ្ធវចនៈ)

៣. ឥតិកិរាយ ប្រកាន់ជឿដោយចូលចិត្តថាបានឮមកជាហេតុ

នេះយ៉ាងដូច្នេះ ប្រកាន់ជឿដោយគាំងថាខ្ញុំបានឮមកដូច្នេះ ប្រាកដយ៉ាងនេះ (ពាក្យព្រេងដែលគេនិយាយលេងត ៗ គ្នាមក) ។

៤-បិដកសម្បទានេន ប្រកាន់ជឿដោយគាំងថាពាក្យនេះសមមួយអន្ទើដោយរបៀបបិដករបស់យើងហើយ គឺគាំងក្បួនតម្រាដែលខុសអំពីព្រះពុទ្ធវចនៈ ។

៥-តក្កហេតុ ប្រកាន់ជឿដោយសេចក្ដីប្រកាន់នូវហេតុដែលគិតស្មានប្រមាណយកដោយខ្លួនឯង គឺឃើញយ៉ាងណា ក៏ជឿកាន់យកយ៉ាងនោះ (ស្រេចតែទំនងនឹកឃើញមិនរវល់ពីខុសត្រូវឡើយ) ។

៦-នយហេតុ ប្រកាន់ជឿដោយគ្នេគ្នាន់ កាត់តម្រួយផ្សេផ្សំយក គឺសំគាល់យកពាក្យឯណាមួយ ដែលមានទំនងប្រហែល ៗ គ្នាមកផ្សេផ្សំផ្គួងប្រកបគ្នា ហើយក៏ឲ្យឈ្មោះតាមទំនងនោះទៅ ដូចពាក្យថាអាសង្ស ៥ មាតិកា ៨ ដែលមានក្នុងកឋិនទន្ទ គឺជាសេចក្ដីផ្សេងអំពីសីល ៥ សីល ៨ ឃើញថា៥ ១, ៨ ១ ដូចគ្នាដូច្នោះ ក៏គោលប្រកបឲ្យឈ្មោះថា អានិសង្ស ៥ នោះ គឺសីល ៥ មាតិកា ៨ គឺសីល ៨ ដូចពាក្យព្រះត្រៃលក្ខណ៍ ឃើញមានអក្សរលោកចូលក្នុងនោះខ្លះ ក៏សំគាល់ថាព្រះត្រៃលក្ខណ៍នោះ អ្នកណានិយាយមិនបានទេ ព្រោះព្រះពុទ្ធលោកលាក់មិនឲ្យប្រាប់អ្នកណាទេ, ដូចពាក្យថា នមោពុទ្ធាយ អក្សរ ៥ តួនេះ ជាពាក្យបាលីសម្រាប់នមស្សការថ្វាយបង្គំព្រះពុទ្ធ ឃើញពាក្យបាលី

នេះមានអក្សរ ៤ តួដូច្នោះ ក៏យកទៅផ្សំប្រែកបតម្រូវនឹងព្រះនាមព្រះពុទ្ធទាំង ៤ ព្រះអង្គដែលមានក្នុងកប្បនេះ ហើយពោលថា នមោពុទ្ធាយ នេះគឺតួព្រះពុទ្ធទាំង ៤ ព្រះអង្គ ឯពាក្យប្រែកបដូច្នោះ ខុសពាក្យពុទ្ធវចនៈ

៧. អាការបរិវិតក្កេន ប្រកាន់ជឿដោយគិតត្រិះរិះ ដោយហេតុថា ហេតុនេះល្អ គឺហេតុអ្វី ៗ ដែលកើតឡើងហើយ តែមិនមែនជាធម៌ពិតក៏យកហេតុនោះមកត្រិះរិះផ្គួផ្គងមើល បើហេតុឯណាដែលពេញចិត្តខ្លួនក៏ពោលថាល្អ ថាត្រូវហើយ ៗ ក៏ប្រព្រឹត្តកាន់យកតាមសេចក្តីត្រិះរិះនោះទៅ ។

៨. ទិដ្ឋិនិជ្ឈានក្ខន្តិយា ប្រកាន់ជឿដោយគិតថា ហេតុនេះសមនឹងយោបល់យើង ដែលសម្លឹងឃើញថាគួរអ្នកកាន់យក គឺហេតុអ្វី ៗ ដែលមិនមែនជាធម៌ពិត កើតឡើងហើយត្រូវនឹងគំនិតខ្លួនដែលធ្លាប់គិតទុកមក ក៏ចូលចិត្តថាហេតុនោះត្រូវហើយ ពិតហើយ ៗ ក៏ប្រតិបត្តិកាន់យកតាមហេតុដែលសមនឹងយោបល់គំនិតនោះឯងទៅ ។

៩. ភព្វរូបតាយ ប្រកាន់ជឿដោយគិតថា លោកនេះជាអ្នកអង់អាចចេះដឹងគួរតែយើងជឿកាន់យកតាមពាក្យលោកនេះ គឺបើមានអ្នកណាមួយគេចេះប្រសប់ថ្លាសក្នុងពាក្យសំដីថ្វីមាត់ ចេះនិយាយស្រួលពិរោះឥតអាក់ តែពាក្យសំដីនោះមិនមែនជាធម៌ពិតទេ ស្តាប់ហើយក៏ប្រកាន់ជឿតាមពាក្យដែលគេនិយាយស្រួលនោះទៅ ។

១០- សមណោ នោ គរុ ប្រកាន់ជឿដោយគិតថាសមណនេះជាគ្រូរបស់យើង គួរយើងកាន់យកតាមពាក្យសមណៈនេះប្រកាន់ជឿតាមលទ្ធិគ្រូរបស់ខ្លួនបើទុកជាគ្រូនោះនិយាយខុសក៏ដោយ ក៏ចេះតែជឿកាន់យកតាមទាំងអស់ ពោះមានអ្នកណាមួយក្រៅអំពីគ្រូរបស់ខ្លួន គេនិយាយត្រូវតាមធម៌វិន័យរបស់ព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ដូចម្តេចៗ ក៏មិនជឿមិនកាន់យកតាម ។

អ្នកប្រព្រឹត្តប្រតិបត្តិធម៌វិន័យក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា ត្រូវតែរាំងតាំងសតិបញ្ញាឲ្យមានមាំមួនកុំឲ្យអាការទាំង ១០ យ៉ាងនេះ ចូលមកដល់ពាល់ត្រូវក្នុងចិត្តសន្តានបានឡើយ ។

មួយទៀតព្រះពុទ្ធសាសនា ដែលនឹងសាបសូន្យថោកថយទៅព្រោះអ្នកប្រតិបត្តិប្រកបដោយហេតុ ៥ ប្រការ ដែលព្រះសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ទ្រង់សំដែងទុកក្នុងគម្ពីរ អង្គុត្តរនិកាយបញ្ចកនិបាត ។

ឯហេតុ ៥ ប្រការនោះគឺ:

១- ន សក្កច្ចំ ធម្មំ សុណន្តិ មិនស្តាប់ធម៌ដោយគោរព គឺស្តាប់ធម៌ដោយមិនសង្រួមកាយ វាចា ផ្ចង់ស្មារតីគោរពធម៌ គឺមិនបង្អោនកាយ វាចា ចិត្តទៅរកធម៌ ។

២- ន សក្កច្ចំ ធម្មំ បរិយាបុណន្តិ មិនរៀនទន្ទេញធម៌ដោយគោរព គឺរៀនទន្ទេញតែមាត់ មិនបានប្រុងស្មារតីកំណត់ឲ្យចាំ

ប្រាកដនូវធម៌នោះ ។

៣- ន សក្កច្ចំ ធម្មំ ធារេន្តិ មិនបានទ្រទ្រង់នូវធម៌ទុកក្នុងចិត្តដោយគោរព គឺមិនបានរៀននូវធម៌ឲ្យត្រូវតាមអត្ថព្យញ្ជនៈ គឺរៀនធម៌ឲ្យឃ្លាត ឲ្យភ្លាត់ខុសពាក្យអក្ខរសម្បត្តិ ។

៤- ន សក្កច្ចំ ធតានំ ធម្មានំ អត្ថំ ឧបបរិក្ខន្តិ មិនពិចារណានូវសេចក្តីនៃធម៌ដែលខ្លួនទ្រទ្រង់ទុកនោះដោយគោរព គឺមិនដឹងមិនយល់ច្បាស់នូវសេចក្តីអធិប្បាយនៃធម៌ដែលខ្លួនទ្រទ្រង់នោះ ។

៥- ន សក្កច្ចំ អត្ថមញ្ញាយ បដិបជ្ជន្តិ ដឹងនូវសេចក្តីអធិប្បាយនៃធម៌ហើយ មិនប្រតិបត្តិតាមដោយគោរព គឺចេះដឹងធម៌វិ-ន័យ ព្រមទាំងសេចក្តីអធិប្បាយ មិនប្រតិបត្តិឲ្យត្រូវតាមច្បាប់ធម៌វិន័យនោះ ។

អាការៈទាំង ១០ យ៉ាងក្តី ហេតុទាំង៥ប្រការក្តី ដូចបានសំដែងពណ៌នាមកដោយសង្ខេបនេះ ជាហេតុនាំឲ្យព្រះពុទ្ធសាសនាវិនាសសាបសូន្យទៅដោយពិត បើអ្នកប្រតិបត្តិតាំងចិត្ត ប្រុងស្មារតី គិតវៀរលែងអាការ ១០ យ៉ាង ហេតុ ៥ ប្រការនេះហើយ ព្រះពុទ្ធសាសនានឹងថ្កុំថ្កើនរុងរឿងវែងឆ្ងាយតទៅ ។

(ចប់បរិបូណ៌តែប៉ុណ្ណោះ)

ប្រកាស(១)

ក្រសួងព្រះរាជបណ្ណាល័យ គិតតាំងឲ្យប្រឡងវិជ្ជាតែងល្បើកជាពាក្យកាព្យបីយ៉ាងគឺមួយយ៉ាងឲ្យរង្វាន់ជាប្រាក់ពី ១០០ រៀលឡើងទៅ ។

មួយយ៉ាងឲ្យតែងល្បើក ដំណាលរឿងក្ដីកាល ពីដើម តែងជាសេចក្ដីថ្លែងរឿងនិមួយ ៗ នៅក្នុងរាជសម្បត្តិព្រះបាទសម្ដេចព្រះអង្គឌួង ឬព្រះអង្គចន្ទ ។

២. យ៉ាងឲ្យប្រែគម្ពីរបាលីគូទីមួយជាភាសាខ្មែរ ដែលពុំទាន់បោះពុម្ពចេញជាភាសាខ្មែរនៅឡើយ ។

៣- យ៉ាងឲ្យតែងល្បើកសាស័ព្ទពីសេចក្ដីដែលជាតិខ្មែរប្រាស្រ័យរាប់អានគ្នាទៅវិញទៅមក គឺប្រាស្រ័យចំពោះទៅអ្នកដែលជាមិត្រសាលោហិតក្នុងបន្ទុកមួយជាមួយគ្នាក្ដី ចំពោះពីគ្រួសារទទៃ ៗ ពីគ្នាក្ដី ចំពោះលើមិត្រវិសាសៈ ឬជាគូជាមួយគ្នាក្ដី របៀបនៃត្រកូលមនុស្សទាំងបួន គឺ ព្រះសង្ឃ ស្ដេច មន្ត្រី រាស្ត្រ ដែលមានឧបការទំនួគ្នាទៅវិញទៅមក ។ បើឈ្មោះណាចង់ប្រឡងត្រូវឲ្យតែងសេចក្ដីដំណាល រឿងតាមស្ថានដែលខ្លួនយល់គួរធ្វើ បើនឹងធ្វើតែ ១ រឿងឬច្រើនរឿងក៏បានដែរ តែក្នុង ១ រឿងកុំឲ្យហួសពី ២៥០ ទំព័រ ។

ក្នុងពេល ៤ ខែរាប់ពីខែឧក្កប ឆ្នាំ ១៩២៦ ឲ្យផ្ញើសេចក្ដីដែលតែង

១- អត្ថបទនេះ មានចុះក្នុងកម្ពុជសុរិយា ក្បាលលេខ ៤ ឆ្នាំ ១៩២៦-២៧ ។

នោះទៅក្រសួងព្រះរាជបណ្ណាល័យ ហើយត្រូវឲ្យគត់សំគាល់នាមត្រកូល និងទីលំនៅរបស់ខ្លួនផង ។

ឯរឿងល្បែកនានា ដែលបានតែងធ្វើហើយនោះ ក្រសួងព្រះរាជបណ្ណាល័យ នឹងដាក់ឲ្យក្រុមជំនុំខាងបោះពុម្ព ពិនិត្យមើលវិជ្ជាការថ្មីដៃ អ្នកណាល្អនឹងឲ្យរង្វាន់ ជាប្រាក់ពី ១០០ រៀលឡើងទៅ រួចសេចក្តីដែលតែងនោះ នឹងបោះពុម្ពចេញតាមការ ។

និយាយពីលោក អូគុស្ត ប៉ាវី(១)

ដែលលោកអូគុស្តប៉ាវី ទទួលអនិច្ចកម្មមួយឆ្នាំទៅហើយក្នុងអាយុ ៧៨ ឆ្នាំនេះ នគរបារាំងសែសខាតអ្នកដើររកស្រុកដែលបំពេញកិត្តិយសដល់នគរបារាំងសែស ជាទីបំផុត ហើយនិងអ្នកម្នាក់ជាយ៉ាងសំខាន់ដែលបណ្តាលឲ្យនគរបារាំងសែស មានឧប៉ីដែពួកនៅទីដែនប្រទេសទ្វីបអាស៊ី ។

លោកប៉ាវីធ្វើការមុនដំបូងដោយខ្សត់ក្រណាស់ ក្រោយនោះមកដល់ឆ្នាំ ១៨៦៨ លោកមកដល់ស្រុកកូសាំងស៊ីនធ្វើជាទាហានជើងទឹក ដល់ឆ្នាំក្រោយមកនោះ លោកចេញពីធ្វើទាហានបានទាក់សក្តិ ១ ចូលទៅធ្វើកដការខ្សែលួសក្នុងស្រុកនោះ ហើយចេញពីខ្សែលួសទៅជួយនគរបារាំងសែស ច្បាំងនឹងអាល្លឺម៉ង់ក្នុងឆ្នាំ ១៨៧០-១៨៧១ ដល់លោកប៉ាវីត្រឡប់មកពីច្បាំងវិញ គេបញ្ជូនលោកទៅកំពត (ក្រុងកម្ពុជា) លោកក៏រៀនអក្សរនិងភាសាខ្មែរនៅស្រុកនោះ ហើយក្នុងវេលានោះ លោកគិតរៀនសេចក្តីបេះដូងរបស់ខ្មែរពីដើម ដោយនឹងដើរសង្កេតមើលទីដីស្រុកក្នុងឆ្នាំ ១៨៨០ លោកមិរើដីវីល្វ កាលណោះជាទីកូវែរណ័រស្រុកកូសាំងស៊ីន ប្រើលោកប៉ាវីឲ្យទៅមើលបាត់ការគខ្សែលួសពីភ្នំពេញទៅបាងកក លោកប៉ាវីក៏ដើរមើលស្រុកគ្រប់អន្លើជួបណាជាមួយនឹងលោកទីអែនអៃមោនីញ ដូចណាតែម្នាក់លោក ហើយ

១- អត្ថបទនេះ ដកស្រង់ពីកម្ពុជសុរិយា ឆ្នាំលេខ ១ ឆ្នាំ ១៩២៦-២៧ ។

សរសេររឿងអំពីដំណើរលោកខ្លះ ក្នុងសៀវភៅដែលមានតម្លៃ ដែលបោះពុម្ពព្រៃនគរក្នុងកាលនោះ ហើយដែលហៅថា "ដើរមើលនិងពិនិត្យឲ្យបានស្គាល់ស្រុកប្រទេស" (អេក្សគុរស្យុង អេ រេកូណេសសង់ស៍)។

គឺក្នុងឆ្នាំ ១៨៨០ នោះដែរ ដែលលោកប៉ាវីបាននាំក្មេងជំទង់ខ្មែរខ្លះទៅស្រុកបារាំង ដើម្បីទីងឲ្យរៀនសូត្រ សេចក្ដីនេះហើយដែលនាំបង្កើតឲ្យមានសាលាខ្មែរ ដែលនៅស្រុកបារាំងនោះ ហើយដែលជាដើមកំណើតមួយ របស់សាលាស្រុកចំណុះ (អេកុលកូឡូញ៉ាល់) សព្វថ្ងៃនេះ ។

ក្រោយបន្តិចមកទៀត ដល់លោកត្រឡប់មកពីស្រុកបារាំងវិញ មកធ្វើជាកុងស៊ុលនៅស្រុកហ្លួងប្រាបាង ហើយដល់លោកបានមកកាន់ស្រុកនោះកាលណា មិនមែនឥតសេចក្ដីលំបាកឡើយ ដោយហេតុសៀមបង្កើតឲ្យមានសេចក្ដីលំបាកគ្រប់ជំពូកដល់លោក លោកប៉ាវីក៏ចាប់ធ្វើការខាងវិជ្ជាសិល្បសាទលោកតទៅទៀត (ខែហ្វេវ្រីយេ ១៨៨៧) លោកប៉ាវីមិនសុខចិត្តតែនឹងសម្រេចឲ្យបាន មនុស្សស្រឡាញ់លោកប៉ុណ្ណោះឡើយ គឺមហិច្ឆតារបស់លោករៀងរហូតទៅដល់ឆ្នាំ ១៨៨៩ លោកបេះតែនាំឲ្យបានសម្រេច ការបង្ក្រាបសត្រូវនៅក្នុងស្រុកនោះឯងដែលមានបះបោរ ដែលមានពួកហូសាសន៍ចិនគំនិតអាក្រក់មានទង់ជ័យក្រហម លឿង ឬខ្មៅ ធ្វើកិច្ចការដោយទូរកំណាចខ្លួន កំដារចៅហ្វាយ ដែលធ្វើយ៉ាងដូច្នេះបានដោយសារតែយួនទីងសៀមតាស៊ូគ្នា តពីបាន

សេចក្ដីប្រាថ្នាដូចគ្នា ហើយនិងដោយសាសន៍ទាំង ២ នេះខ្សោយ ក្នុងវេលានោះដែរ ដែលលោកប៉ាវីកេសម្គាល់ស្រុកក្នុងដែនលាវ ការដើរកសម្គាល់ស្រុកនេះ លោកបានធ្វើពីកាលជាទមុននៅដែនខ្មែរហើយ ចាប់តាំងពីដើមខែហ្វេវ្រីយេ ១៨៩០ ទៅ លោកប៉ាវីដើរមើលសម្គាល់ស្រុកទេសជាច្រើន ហើយដែលនៅជ្រាំៗក្នុងស្រុកតាទ្ទីន និងស្រុកដែលនៅកណ្ដាលជួរភ្នំស្រុកអណ្ណាមនិងទន្លេធំ ដោយសារតែការនេះហើយបានជាគេស្គាល់ជាម៉ត់ចត់ថែមទៀតបាន ស្រុកដែលនៅជិតក្រុងកម្ពុជា ដោយសារតែការនេះដែរ ដែលបានសង្កេតពិនិត្យមើលស្រុកជាច្រើននៅត្រើយខាងស្ដាំទន្លេមេគង្គ ។

រួចពីនោះមកទៀត លោកប៉ាវីបានតាំងជាកុងស៊ុលហ្សេណេ-រ៉ាល់នៅក្រុងបាងកក កាលលោកនៅក្នុងការកុងស៊ុលនេះ លោកបានតែងសញ្ញាក្រែតបារាំង និងសៀមចុះថ្ងៃ ៣ តុលា ឆ្នាំ ១៨៩៣ ហើយក្រោយមកទៀតក្នុងវេលាដែលកើតការចាត់ការផ្សេងៗឱ្យលោកធ្វើ លោកប៉ាវីបានធ្វើឱ្យសម្រេចតាមសញ្ញាក្រែតនោះ លោកប៉ាវីបានសម្រេចដែនស្រុកចិន និងស្រុកចំណុះបារាំងដែលនៅកណ្ដាលទន្លេ «ហ្សៀលើរ៉ូស» និងទន្លេមេគង្គដែរ លោកប៉ាវីចាត់ការទាំងនេះ បានសម្រេចទាំងអស់ ហើយលោកត្រឡប់ទៅស្រុកបាងកក ទាល់តែដល់វេលាដែលលោកពីសារើត្រ គឺក្នុងឆ្នាំ ១៩០៤ ហើយលោកត្រឡប់ទៅស្រុកបារាំងវិញ ។ ៤

ប៉ុន្តែលោកប៉ាវីដែលជាអ្នកចេះ ទៅស្គាល់ស្រុកដែលកាលណោះ គេមិនទាន់ស្គាល់នៅឡើយ ហើយដែលចេះនាំឲ្យគេចំណាំផ្លូវប្រវែងជាង ៣០.០០០ គីឡូម៉ែត្រ មិនមែននៅស្ងៀមទេ លោកចេះតែធ្វើឲ្យបារាំងស្គាល់ស្រុកដែលលោកបានទៅ និងស្គាល់អ្នកស្រុកដែលលោកដឹងចិត្ត ហើយដែលលោកស្រឡាញ់ ដោយលោកបានឲ្យបោះពុម្ពសៀវភៅលោកដែលនិយាយអំពីការដែលពួកលោកប៉ាវីធ្វើ និងអំពីរឿងព្រេងនៅក្នុងស្រុកខ្មែរនិងស្រុកលាវ ។

អ្នកទាំងប៉ុន្មានដែលធ្លាប់ស្គាល់លោកប៉ាវី និងធ្លាប់សរសើរចិត្តល្អរបស់ផងលោក កាលបើដឹងថាលោកប៉ាវីអនិច្ចកម្មហើយ នឹងទប់កុំឲ្យមានសេចក្ដីទុក្ខមិនបាន ។

មរណភាព លោកប៉ានើចេរ(១)

លោកគ្រូពេទ្យ ប៉ានើចេរ ទទួលអនិច្ចកម្ម ឯក្រុងបារាំងសែសទៅហើយ អាយុបាន៥៦ ឆ្នាំ ។

គ្រូពេទ្យ ប៉ានើចេរនេះបានមកនៅធ្វើរការក្នុងក្រុងកម្ពុជាចំនួន ២០ ឆ្នាំ ហើយចេះភាសាខ្មែរ: ដូចបណ្ដាជនស្រុកអាយ មានសេចក្ដីមេត្រីរាប់អានស្រឡាញ់ជាតិខ្មែរជាប្រាកដ ។

លោកប៉ានើចេរ បានតែងសៀវភៅ វចនាសព្ទ-បារាំង ប្រែជាខ្មែរ សៀវភៅតម្រាបង្ការរៀនពេទ សៀវភៅពាក្យទំនឹមទំនៀមខ្មែរ ហើយទីង សៀវភៅអភិធានសព្ទខ្មែរដែលលោកមេនេទ្រ៊ីយេ ជួយតែងផង ។

១- អត្ថបទនេះចុះក្នុងកម្ពុជសុរិយា ក្បាលលេខ ១ ឆ្នាំ១៩២៦-២៧ ។

អធិប្បាយសង្ខេប

អំពីបឋមសាសន៍[១]

របស់អ្នកអង្គម្ចាស់ វឌ្ឍនា យុភាវង្ស អគ្គយតិស្សរ

ក្នុងបឋមកប្ប គឺចក្រវាឡបណ្ដាលកើតឡើងដោយធម្មជាតុ សន្មតហៅថាកតា នោះមានជាតិ ដីថ្ម លតាវល្លិ៍ និងឈើ ជាហេតុឲ្យអាស្រ័យដល់ជាតិសត្វប្រកបដោយវិញ្ញាណ (ល) លុះកន្លងឆ្នាំជាអន្លើង មកទើបមានមនុស្សជាតិជាឯក្រោយបំផុត ។

តាំងពីអតីត លុះមកដល់បច្ចុប្បន្នឥឡូវនេះជាតិដែលមានជីវិត ប្រកបដោយវិញ្ញាណទាំងប៉ុន្មាន តែងអាស្រ័យយកគ្នាជាភក្សាហារទៅវិញទៅមក សត្វដែលមានជីវិត កាលកើតមកកាន់ភពលោកនេះ សុទ្ធតែមានគ្រឿងប្រដាប់សម្រាប់កាយ ទុកជាអាវុធការពារ និងទំនុកបំរុងជីវិត លើកតែមនុស្សជាតិកើតមកគ្មានគ្រឿងអ្វីរក្សាការពារសត្រូវសោះឡើយ អាស្រ័យតែព្រឹក្សា ឬគុហាជាទីស្ថានសំណាក់ពឹងពាក់ លាក់ខ្លួនទទឹងសត្វសាហាវ ។ កាលបើព្រះអាទិត្យអស្តង្គត ចូលរាត្រីទៅកាលណា ក៏នាំគ្នាភិតភ័យដល់ជីវិត ដោយម្រឹគនូវយក្សដែលជាបច្ចាមិត្ររបស់ខ្លួន ក្រែងពួកខ្លាំងទាំងនេះមកបំពានបៀតបៀនដល់រូបកាយ ម៉្លោះហើយក៏បបួលគ្នាទៅរកទីសំណាក់ពួនលាក់ខ្លួន បំបាំងអំពីសត្រូវទាំងឡាយនោះ

១- អត្ថបទនេះ ស្រង់ពីកម្ពុជសុរិយា ក្បាលលេខ ២ ឆ្នាំ ១៩២៦-២៧ ។

ដូនកាលក៏ស្រែកខ្ញួញយំប្រកាសរកលោកឯណាដ៏មានរិទ្ធ ដើម្បីឲ្យជួយសង្គ្រោះជីវិត លុះអរុណរះឡើងកាលណា ទើបស្ងាត់ទុក្ខដោយហេតុជាបញ្ញានៃខ្លួនទន់ទាប ក៏យកសេចក្តីទុក្ខារម្មណ៍មកសន្និដ្ឋានថា បើកាលណាខ្លួនបន់ស្រន់ដោយប្រការនោះឡើង នឹងបង្កើតឲ្យមានស្ងើមិនខាន ម៉្លោះហើយក៏នាំគ្នាមកប្រតិស្ឋាននិយមព្រមព្រៀងកំណត់ថា គឺព្រះអាទិត្យនេះហើយជាអគ្គលោកដ៏មានឫទ្ធិ ជាទីឧបត្ថម្ភនៃខ្លួនបានជានិរន្តន៍តទៅ រួចក៏មានសេចក្តីសោមនស្ស និងស្ងើសុរនាថនេះ ថ្វាយសព្ទសាធុការពរដោយមធុរពាក្យផ្សេងៗ នេះហើយគឺជាហេតុឲ្យកើតលទ្ធិសាសនាក្នុងគ្រានោះ ព្រោះមនុស្សយកហេតុថា បើខ្លួនបានអធិដ្ឋានដល់លោកក្នុងគ្រាណា លោកក៏មានមេត្តាជួយកំចាត់នូវងងិតញាំងឲ្យភ្លឺឡើងបាន គឺធ្វើនូវទុក្ខខ្លួនឲ្យស្រាលស្បើយ (ប៉ុន្តែឯយប់និងថ្ងៃ រមែងមានមកជាធម្មតាក្នុងលោក) កាលណាព្រះអាទិត្យលិចទៅ មនុស្សទាំងឡាយក៏នាំគ្នាប្រជុំធ្វើនូវកិច្ចអធិដ្ឋានជាថ្មី គ្រាតែអរុណរះឡើងទើបឈប់ កិច្ចប្រតិបត្តិនេះជាប់ជាអចិន្ត្រៃយ៍ ។

លុះកន្លងជាអង្វែងមក ខ្លួនមានគំនិតគិតឃើញថា បើជាប់កិច្ចពល់ប្រាណដោយប្រការនេះ ឃើញថានឹងខូចខាតអន្តរាយដល់ប្រយោជន៍លៀងជីវិត ដែលត្រូវតោលជាមួយគ្នានឹងកិច្ចគោរពនោះ ទើបបបួលគ្នាតាំងបង្កើតជាក្រុមមួយផ្សេង ដើម្បីទុកសម្រាប់គ្រាន់ជាអ្នកអធិដ្ឋាន.

ជួបខ្លួនទាំងអស់គ្នា ។ កាលបើខ្លួនមានទុក្ខភ័យមកដល់កាលណា ក៏បបួលគ្នាទៅកាន់សំណាក់ក្រុមដែលខ្លួនតាំង ថ្លែងនូវទុក្ខដែលខ្លួនមានចំពោះដល់ក្រុមនោះសុំឲ្យជួយសម្រេចសេចក្ដីមនោរថដែលខ្លួនប្រាថ្នា គឺក្រុមនេះហើយបានទីអាស្រ័យនៃអ្នកកាំងពួន ។ ឯក្រុមដែលតាំងនោះគឺកាន់យកគេ១ពួកអំពីជននិករបួសន្មតខ្លួនហៅថា យតិបាធ្យាយ ឬ សង្ឃក្នុងគ្រានោះ ។

ក្រុមនេះឯងដល់ប្រតិបត្តិរៀង ៗ មក គេក៏សន្មតទុកដូចអ្នកមានឫទ្ធិដែរ ព្រោះថាអ្នកបានចូលទៅជិតសុរនាថច្រើនជាងបុថុជ្ជន មនុស្សក៏នាំគ្នាទៅធ្វើ នមស្សការបូជាគោរពដោយគ្រឿងអមិស្សវត្ថុផ្សេង ៗ គឺទុកក្រុមនេះឯងដូចស្ពាន ជាអ្នកទទួលបម្រើយកនូវអមិស្សវត្ថុនោះទៅថ្វាយដល់សុរនាថដួសខ្លួនដោយក្រុមនេះជាអ្នកធ្លាប់នមស្សការ ក៏និយមថាក្រុមនេះជាអ្នកចេះនិយាយនឹងអស់លោកដ៏មានឫទ្ធិបាន គួរចិត្តខ្លួនក៏មានអាងសង្ឃឹមថា បើកាលណា មានទុក្ខភ័យមកដល់ក៏នឹងតែទៅសុំឲ្យក្រុមនេះជួយ ។ សេចក្ដីជឿកើតមកពីភ័យ ដ្បិតមនុស្សក្នុងលោកមិនដែលមានទំនេរ គឺសុទ្ធតែមានចិត្តត្រូវទីពឹងទៅអ្នកឯណាផ្សេង ៗ ជាដរាប ។ ដល់សេចក្ដីដែលជឿនូវបដិសរណៈអន្ទើងមក អំណាចឥទ្ធិឫទ្ធិនៃសុរនាថក៏ធ្លាក់មកលើពួកនេះខ្លះ រីឯឥទ្ធិឫទ្ធិសោតក៏គង់មានទំនួលប្រែប្រួលទៅតាមតែជយចិត្តមនុស្សសព្វ ។

ចំណែកពួកអ្នកមានគេខំកាន់តែតាមទំនៀមជាបរម្បរត ៗ គ្នាមក មិនបានជាអ្នកប្រឹក្សាជជែកវិបត្តិ សង្ស័យឲ្យឃើញបែបបុសគល់ផលយ៉ាងណាឡើយ សេចក្ដីបន្ទោះត្រង់ណា ក៏គ្រាន់តែស៊ូបំពេញសម្រាប់ទុកទីងទទួលភារៈអំពីបុព្វជនប៉ុណ្ណោះ ។

កាលណាជនទិកវេឡូនាមានច្រើនឡើងសេចក្ដីមនោរថប្រាថ្នា ក៏មានកើតតាមជនដែលកិច្ចនៃអ្នកប្លែងគេ ក៏បង្កើតកាន់តែច្រើននាក់ ទាំង ២ពួកត្រូវជាប់កិច្ចប្រាស្រ័យគ្នាជាញឹកញាប់ ។

មនុស្សប្រាស្រ័យគ្នាដូច្នោះហើយ ក៏តាំងមានទំលំនៅៗ ជាមួយគ្នាជាប់ជាត្រកែសត្រកូល ទទួលភារៈគ្នានិងគ្នាទៅវិញទៅមក ឯជនទិតមក៏បានសេចក្ដីប្រាកស្រាន្ដដោយមានទីពឹង តែនៅមិនទាន់អស់ សេចក្ដីបរិតក្កកិតភ័យបារម្ភទៀតឡើយ ។

លុះអន្លើងតមក មានបរស្រមានបរិកាបញ្ញាទៀវឆ្លាតកើតឡើង បេះទរមានប្រជៅ មានទិស្ស័យ និងមនុស្សជឿជាប្រាកដ ក៏អនុលោមនិយមយកក្បួនតាំងឡាយមកបម្លែងបន្ថែមលើបទចាស់ នាំអតីតហេតុមកថ្លែងឲ្យមនុស្សគួរជឿតាមរបៀបថ្មី គេសន្មតហៅថាអាចារ្យគ្រូបាធ្យាយ កាលណាលោកសាបសូន្យទៅ សាសនានៃគ្រូនោះក៏បែកផ្សាយធំឡើងដោយអំណាចសេចក្ដីជឿ គេក៏នាំគ្នាលើកដំកើងគ្រូនៃខ្លួនទុកជាមានឫទ្ធិខ្លាំងពូកែ (និម្មិតបដិហារបាន) ដល់សាសនសាយធំទូទៅទៀត មនុស្សលោក

ដែលធ្លាប់ជឿកោតគោរពវិស្សុនាថមុន ក៏ប្រែត្រឡប់កាន់សាសនាថ្មី តម្កល់ជាគ្រូធំគឺមហាបុរសនោះ ជាអ្នកមានឫទ្ធិពូកែលើសលុបក្នុងលោក ។

សាសនាទាំងឡាយមានលំអានតាមតំណ ៗ មក ក្លាយបែកជាច្រើនពួកមានសណ្ឋានផ្សេងៗគ្នា ពួកមួយប្រៀនប្រដៅក្នុងពួកខ្លួន តាមបែបដែលខ្លួនយល់ខុសពីពួកដទៃ ម្ល៉ោះហើយកើតទៅជាហរិទិន្នគ្នា បណ្តាលឲ្យកើតបដិបក្ខចាស់ទែនគ្នា ដោយប្រកាន់ថាខ្លួនត្រូវ តែកល់ប្រាណ ហើយមានអាចារ្យផ្សាយជាច្រើនបែប ចង់ជាក្បួនច្បាប់អាត្រាទីទៃៗ តែក្បួនទាំងប៉ុន្មាននោះក៏គ្មានកំណត់ឲ្យត្រូវគ្នាឡើយ សុទ្ធតែផ្ទុយបដិបក្ខ ដែលជាគ្រឿងធ្វើខ្លួនឲ្យនឿយព្រួយរកប្រយោជន៍គ្មាន ។

ជាសរុបមក ក្នុងរឿងនេះ ឃើញថាបឋមជាតិតាំងមានសេចក្តីភ័យជាដំបូង ភ័យនេះហើយជាហេតុឲ្យកើតលទ្ធិសាសនាទាំងពួង សាសនាដើមសម្គាល់ថា ព្រះអាទិត្យជាទីតាំង ដោយជឿថា មានអានុភាពប្រកបដោយពន្លឺទ្រទ្រង់លោក ក្រោយមកមិនជឿថា ពន្លឺជាទីនាំឲ្យស្រាកទុក្ខបាន ក៏នាំគ្នាសន្និដ្ឋានថា សុរនាថជាធំជាងព្រះអាទិត្យទៅទៀត ក៏បែកជឿក្នុងបទនោះទៅ លុះតមកឃើញថាគ្រូផ្ទាល់ ក្នុងក្រុមខ្លួន ជាអ្នកមានឫទ្ធិ ក៏តម្កល់គ្រូនោះជាប្រសើរវិញ គឺចេះតែប្រែប្រួលជួរចុះឯង ។

ហេតុទាំងនេះកើតមកពីមនុស្សលោក មានភ័យ ១ និងជំរិតក្រែងបង់ទៅ ២ . និងព្រលឹងក្រែងអន្ទោលជាតិទៅអនាគតមិនប្រសើរ ក្រែង

មិនបានចូលមកកាន់គតវិញ ម្ល៉ោះហើយក៏យកអ្វីៗមកជាទីពឹង ដើម្បីនឹងបានអាត្មាឲ្យស្ថិតស្ថេរ មកតម្កល់កិច្ចទាំងឡាយឲ្យប្រតិបត្តិជាដាច់ខាត ហើយលើកហេតុផ្សេងៗមានមហិទ្ធិការ មានក្រិត្យច្បាប់ទុកជាកងអាជ្ញាបង្ខំឲ្យប្រតិបត្តិតាម ។

ហេតុទាំងនេះ ជាគតិលោកបង្កើតបានដោយសេចក្ដីជឿ គួរគប្បីពិចារណាគន្លងហេតុនិងបច្ច័យមកផ្ទៀង គង់ឃើញច្បាស់ក្នុងគំនិតដែលប្រព្រឹត្តនូវកិច្ចទាំងប៉ុន្មាន ដោយបញ្ញាត្រិះរិះមិនខាន ។ សេចក្ដីបញ្ញាដែលពិចារណានោះ គប្បីត្រូវគិតថា ផ្លូវប្រតិបត្តិទាំងប៉ុន្មាន តើនឹងយកបែបណាជាផ្លូវនឹងនាំទៅកាន់ប្រយោជន៍អ្វី តើចម្រើនដល់ខ្លួនទៅយ៉ាងណា ។ល។

តាមយោបល់ខ្ញុំ ដែលបានសង្កេតមក ឃើញថា មានក្បួនខ្លះ ដែលជាក្បួនឲ្យប្រព្រឹត្តកិច្ចនមស្ការឥតគំនើ គប្បីចាត់ថាជាក្បួនមិនប្រសើរ ព្រោះជាកិច្ចប្រព្រឹត្តឥតពិចារណា ហើយនាំឲ្យបិទផ្លូវសិក្សា ដែលជាការមានប្រយោជន៍ក្នុងលោក ។

បញ្ញាជាគ្រឿងដ៏ក្ដី ដូចប្រទីបក្នុងងងឹត ជាផ្លូវនៃអ្នកប្រាជ្ញនាំឲ្យយល់ហេតុផ្សេងៗ ជាខ្លឹមសារនៃការដែលខ្លួនធ្វើ ។

សេចក្ដីបង្ហាញប្រយោជន៍(១)

របស់អ្នកឧកញ៉ាពិនិត្យវោហារ ជួន·ហ៊ិល ទីអគ្គលេខាធិការកុង្ស៊ី

សេនាបតីបានតែង ដើម្បីពន្យល់សេចក្ដីចំរើនរបស់ស្រុក

តាំងពីបុរាណរៀងមក បណ្ដាជនខ្មែរច្រើនតែចង់ឲ្យកូនទៅចូលធ្វើក្នុងរាជការ ដើម្បីឲ្យបានយសសក្ដិធំគោរពស្រើរ ព្រោះគិតឃើញថា កូនខ្លួនបានចូលធ្វើជាខ្ញុំរាជការ នោះខ្លួននឹងបានរាជការជាទីពឹង បណ្ដាជនឯទៀតនឹងញញើតកោតខ្លាចដល់មកខ្លួនផង សេចក្ដីយល់ឃើញដូច្នេះជាគាប់ប្រសើរណាស់ បានជាសព្វថ្ងៃនេះសង្កេតទៅឃើញថាពួកបណ្ដាជនស្ទើរតែទាំងអស់ ខំរៀនសូត្រគ្រប់សាលាក្នុងព្រះនគរក្រុងកម្ពុជា ហើយលុះចេញពីសាលារៀនភ្លាម នោះបានសំបុត្រសំគាល់បឋមសិក្សាក្ដី នោះបានសញ្ញាប័ត្រក្ដី ក៏រត់ចូលគ្រប់ខ្លួន សុំធ្វើរាជការជាមន្ត្រីគ្រប់ដំណែង ព្រោះយល់ជាគថា ធ្វើក្នុងរាជការជាជាងធ្វើក្នុងរបរការឯទៀត ពិតមែនតែសេចក្ដីយល់ឃើញដូចមានខាងលើនេះជាគាប់ប្រសើរ តែក្នុងស្ថាននេះគួរឲ្យសង្កេតឲ្យជាំមួន ជាប្រយោជន៍ស្រុកទៅគ្រប់នគរ មិនមែនមកតែពីរបរក្នុងរាជការទេ គួរឲ្យគិតថាប្រយោជន៍ស្រុកនិមួយៗ មកពីកម្លាំងនៃរបរគ្រប់ជំពូក ដូច្នេះគួរឲ្យគិតបង្វិលសេចក្ដីប្រាថ្នារបស់បណ្ដាជនឲ្យជួយគ្នាទៅវិញទៅមក បែរបកគិតរបរចម្ការដំណាំ សិប្បកម្ម និងពាណិជ្ជការ

១- អត្ថបទនេះ ស្រង់ពីកម្ពុជសុរិយា ក្បាលលេខ ៦ ឆ្នាំ ១៩២៦-២៧ ។

ដើម្បីឱ្យនគរមានសង្ឃឹមទីពឹងលើកម្លាំង គ្រប់ស្ថានរបស់អាណាប្រជានុរាស្ត្រទាំងអស់ ព្រោះក្នុងព្រះនគរសព្វថ្ងៃនេះ បានសង្កេតទៅឃើញថា បណ្តាស្រុកចិនយួននិងប្រទេសក្រៅដទៃឯទៀត ឃើញខំធ្វើរបរពាណិជ្ជការគ្រប់ជំពូក ជាមាំមួនពិតប្រាកដណាស់ ហើយកម្លាំងដែលប្រឹងទៅប៉ុន្មានៗ ឃើញបង្កើតឲ្យមានផលគាប់ប្រសើរបានចម្រើនទាំងកោតសម្ប័ទសឹងតែកល់ខ្លួន ដូចជាការរបរដំនួញឈើគ្រប់យ៉ាងនេះជារបរធំសំខាន់មួយនៅក្នុងព្រះនគរ ហើយទីងការរបរនេសាទត្រី ព្រោះក្នុងព្រះនគរយើងឈើមានតម្លៃក៏សម្បូណ៌ ខាងនេសាទសោតក៏សឹងសម្បូណ៌ ហើយការរបរទាំងពីរជំពូកនេះ ក៏ចម្រើនបានដោយងាយតាមសមគួរ ទឹងបែរទៅរបរសិប្បយការវិញក៏មានការធ្វើច្រើន ព្រោះក្នុងព្រះនគរយើងទើបនឹងបង្កើតរបរថ្មីៗ អ្នកដែលមានគម្រិះប្រាជ្ញា ក៏រកការធ្វើក្នុងរបរនេះបានដោយងាយ ។

បែរមកច្បារដំណាំវិញនោះ ដីក្នុងព្រះនគរក៏មានផលច្រើន តែបើអ្នកដែលជីងនោះមានគំនិត ធ្វើឲ្យដីនោះបានផលច្រើនតទៅទៀតដោយយកជីមកលាយផ្សំតាមសមគួរ ក៏សឹងតែល្អ ដូច្នេះបើសង្កេតឲ្យជ្រៅទៅនោះគួរឲ្យបណ្តាជនខ្មែរ ខំប្រឹងធ្វើការរបរសិប្បយការច្បារដំណាំ និង-ពាណិជ្ជការដែលជារបរសំខាន់ក្នុងព្រះនគរ ហើយគួរទូន្មានកូនចៅឲ្យទៅរៀនចំណេះវិជ្ជាខាងរបរទាំងនេះ ព្រោះការរបរទាំងនេះជាសេចក្តី

សង្ឃឹមក្នុងព្រះនគរទៅឯអនាគតខាងមុខពុំខាន ។

បើបណ្ដាជនខ្មែរទាំងអស់ គិតឃើញសេចក្ដីដូចមានអធិប្បាយខាងលើនេះ នោះនឹងនាំឲ្យព្រះនគរបានជឿនលឿនតៗទៅមុខទៀត ដោយបានបម្រើនក្នុងការនេះជាពិតប្រាកដ ហើយធ្វើដូច្នេះមិនមែនតែប្រយោជន៍អ្នកមានរបស់ទ្រព្យទេ គឺជាប្រយោជន៍នៃអ្នកមានចំណេះវិជ្ជា ហើយនឹងអ្នកខ្សត់ក្រដែលមានតែកម្លាំងជួយក្នុងការរបរនេះ ។

ជួង-ហ៊ល

ធម៌ពុទ្ធជ័យមង្គល(១)

គឺឧកញ៉ាសុត្តន្តប្រីជា ឥន្ទ ប្រែចេញពីបាលី ហើយចងជាពាក្យកាព្យ

ព្រះគ្រូសំសត្ថា ជួន-ណាត គ្រូបង្រៀនសាលាបាលីជាន់ខ្ពស់ និងព្រះគ្រូ

វិមលបញ្ញា អ៊ុម-ស៊ូរ អាចារ្យក្នុងព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជា

បានផ្ទៀងផ្ទាត់កែសម្រួលត្រឹមត្រូវឡើង

ពុទ្ធជ័យមង្គល

១. ពាហុំ សហស្សមភិនិម្មិតសាវុធន្តំ គ្រីមេខលំ
ឧទិតឃោរសសេន មារំ ទានាទិធម្មវិធិនា
ជិតវា មុនិន្ទោ តន្តេជសា ភវតុ តេ ជយមង្គ-
លានិ ។

ព្រះមុនិន្ទលោកាចារ្យ ផ្ចាញ់ក្រុងមារចិត្តមោហន្ធ និម្មិតដៃមួយពាន់ កាន់សស្ត្រាវុធនានា ៗ ជិះគិរីមេខលជាតិ កោញ្ចនាទខ្ទរពសុធា ព្រមដោយមារសេនា ពន្លឹកលាន់កងស័ព្ទសរិន ៗ ដោយធម្មពិធី ទានបារមីជាប្រធាន ក្រុងមារចាញ់ទ្រង់ញាណ ប្រណម្យកាយថ្វាយវន្ទា ៗ រីជ័យ-មង្គល ចូរមានដល់អ្នកកល់គ្នា ដោយតេជៈជ័យា ព្រះឈ្នះមារគ្រោះនោះហោង ៗ

១- អត្ថបទនេះ ស្រង់ពីកម្ពុជសុរិយា ក្បាលលេខ ៥ ឆ្នាំ ១៩២៦-២៧ ។

២- មារាតិរេកមភិយុជ្ឈិតសព្វរត្តឹ ឃោរម្បនាឡ-
វកមក្ខមថទ្ធយក្ខំ ខន្តីសុទន្តវិធិនា ជិតវា
មុនិន្ទោ តន្តេជសា ភវតុ តេ ជយមង្គលានិ ។

ព្រះមុនិន្ទពិនាយក ផ្ចាញ់អាឡវកយក្ខឃោរឃៅ រឹងរូសមិនតាំងនៅ ក្នុងខន្តីគុណសត្យា ។ រហូតអស់រាត្រី ព្រះជិនស្រីទ្រង់យុទ្ធនា ក្រៃលែង ក្រុងមារ ក្នុងបឋមសម្ពាធ ។

ដោយព្រះពិធីញាណ ទ្រង់ទូន្មានដោយខន្តី ញុំាងចិត្តអសុរី ឲ្យបង់ពុសចុះវន្ទា ។ វិជ័យមង្គល ចូរមានដល់អ្នកកល់គ្នា ដោយតេជៈជ័យា ព្រះឈ្នះអាឡវយក្ខហោង ។

៣- នាឡាគិរឹ គជវរំ អតិមត្តភូតំ ទាវគ្គិចក្កម-
សនីវ សុទារុណន្តំ មេត្តម្ពុសេកវិធិនា ជិតវា
មុនិន្ទោ តន្តេជសា ភវតុ តេ ជយមង្គលានិ ។

ព្រះមុនិន្ទពិនជិនស្រី ផ្ចាញ់ដំរីឈ្មោះនាឡា គិរីវរគជា ដំហានក្លាចុះប្រេងព្រេច ។ សាហាវឆាវឆេះព្រៃ ដូចភ្លើងព្រៃឆេះកំទេច មុតដូចចក្រក្រុតពេជ្រ ខ្លាំងដូចកាំអសនី ។ ដោយព្រះពិធីស្រប់ ស្រោចទឹកអប់គឺបារមី មេត្តាព្រះជិនស្រី ញុំាងដំរីឲ្យជ្រះថ្លា ។ វិជយមង្គល ចូរមានដល់អ្នកកល់គ្នា ដោយតេជៈជ័យា ព្រះឈ្នះនាឡាគិរី ។

៤- ឧក្ខិត្តខគ្គមតិហត្ថសុទារុណន្តំ ធាវន្តិ យោ
ជនបថង្គុលិមាលវន្តំ ឥទ្ធីភិសង្ខតមនោ ជិតវា
មុនិន្ទោ តន្តេជសា ភវតុ តេ ជយមង្គលានិ ។

ព្រះមុនិន្ទពិនលោកត្រៃ មានព្រះទ័យធ្វើបាដិហារ ផ្ចាញ់ចោរអង្គុលិ-មាល មានខ្សែកម្រងគឺម្រាមដៃ ៗ នៃមនុស្សដែលគាត់កាត់ មកដោតពាក់ជាមាល័យ អន់អាចកំណាចក្រៃ ជំនាញដៃស្ទាត់ប្រហារ ។ កាន់ដាវដើរគ្រវីដេញព្រះមុនីសាស្ដាចារ្យ ចម្ងាយផ្លូវកន្លះ កណ្ដាលព្រៃប៉ះយោជន៍ណា ។ រីជ័យមង្គល ចូរមានដល់អ្នកពល់គ្នា ដោយតេជៈជយា ព្រះឈ្មោះអង្គុលិ-មាល ។

៥- កត្វាន កដ្ឋមុទរំ ឥវ គព្ភិនីយា ចិញ្ចាយ ទុដ្ឋ-
វចនំ ជនកាយមជ្ឈេ សន្តេន សោមវិធិនា ជិត-
វា មុនិន្ទោ តន្តេជសា ភវតុ តេ ជយមង្គលានិ ។

ព្រះមុនិន្ទមានព្រះភាគ ផ្ចាញ់ទ្រុស្ដពាក្យនាងចិញ្ចា អំពើធ្វើដូចជាស្រីមានគភ៌ចាល់បើសពោះ ៗ យកឈើធ្វើជាកូន ពន្ធពោះខ្លួនពោលប្រកោះ ព្រះពុទ្ធឈ្មោះការនោះ ដោយសមាធាភិធិ ។ ម្ចាប់ពាក្យបណ្ដាល នាកណ្ដាលជនប្រុសស្រី ចិញ្ចាចាញ់បារមី គឺសច្ចំពាក្យសត្យា ។ រីជ័យមង្គល ចូរមានដល់អ្នកពល់គ្នា ដោយតេជៈជយា ព្រះសាស្ដាឈ្នះចិញ្ចា ។

៦. សច្ចំ វិហាយមតិសច្ចកវាទកេតុំ វាទាភិរោ-
បិតមនំ អតិអន្ធភូតំ បញ្ញាបទីបជលិតោ ជិតវា
មុនិន្ទោ តន្តេជសា ភវតុ តេ ជយមង្គលានិ ។

ព្រះមុនិន្ទពិនអ្នកប្រាជ្ញ រុងរឿងស្វាងដោយបញ្ញា ផ្ចាញ់សច្ចកជា និគ្រន្ថៈក្រៅពុទ្ធវិន័យ ។ អធ្យាស្រ័យលះបង់ពាក្យសត្យត្រង់តាមគាប់ចៃ សរសើរខ្លួនឯងថៃ លើកកម្ពស់ដូចដងទង់ ។ បង្កើតមូរងងឹត ដោយពោលឥតពាក្យទៀងត្រង់ ព្រះទ្រង់កំចាត់បង់ ដោយប្រទីបគឺបញ្ញា ។ ជ័យមង្គល ចូរមានដល់អ្នកកល់គ្នា ដោយតេជៈជយា ឈ្នះសច្ចកនិគ្រន្ថ ។

៧ នន្ទោបនន្ទភុជគំ វិពុធំ មហិទ្ធឹ បុត្តេន ថេរភុជ-
គេន ទមាបយន្តោ ឥទ្ធូបទេសវិធិនា ជិតវា មុនិ-
ន្ទោ តន្តេជសា ភវតុ តេ ជយមង្គលានិ ។

ព្រះមុនិន្ទពិតទ្រង់ញាណ ញុំាងមោគ្គល្លានមានសំណាង ឲ្យប្លែង ជានាគរាជ ទៅទូន្មាននាគសុភជគ្គ ។ ឈ្មោះនន្ទោបនន្ទ ចិត្តមោហន្ធរឿង ឫទ្ធិរឹង្គ ទិដ្ឋិកាចក្រេវក្រោធ ទ្រង់ផ្ចាញ់ដោយពិធីឈាន ។ គឺឲ្យឧបទេសឫទ្ធិ វិសេសដល់មោគ្គល្លាន ឫទ្ធិនាគអន្តរធាន នុងចុះចាញ់ព្រះបស្ថា ។ ជ័យមង្គល ចូរមានដល់អ្នកកាល់គ្នា ដោយតេជៈដោះ ព្រះភគវាឈ្នះ នាគរាជ ។

៨. ទុគ្គាហទិដ្ឋិភុជគេន សុទដ្ឋហត្ថំ ព្រហ្មំ វិសុទ្ធិ-
ជុតិមិទ្ធិពកាភិធានំ ញាណាគទេន វិធិនា ជិ-
តវា មុនិន្ទោ តន្តេជសា ភវតុ តេ ជយមង្គលានិ ៗ

ព្រះមុនិន្ទពិនគោតម ផ្ចាញ់មហាព្រហ្មឈ្មោះពកា សម្គាល់ថាអាត្មា រុងរឿងដោយគុណវិសុទ្ធិ ៗ ដែកាន់អាសិរពិស គឺចិត្តទ្រឹស្តិដ៏ឫមុត កាន់ខុសផ្លូវសម្មុទ្ធ មិនលើកលាកលះបង់ព្រុណា ៗ ទ្រង់ឈ្នះដោយពិធី ឱសថវិសេសសម្រាន្ត ដ៏ត្រូវតាមសន្តាន គឺព្រះញាណប្រោសទេសនា ៗ រីជ័យមង្គល ចូរមានដល់អ្នកកល់គ្នា ដោយតេជៈជ័យ ឈ្នះព្រហ្មាឥត មានឧហ្មង ៗ

ឯតាបិ ពុទ្ធជយមង្គលអដ្ឋគាថា យោ វាចនោ-
ទិនទិនេ សរតេ មតន្ទី ហិត្វាននេកវិវិធានិ ចុបទ្ទ-
វានិ មោក្ខំ សុខំ អធិគមេយ្យ នរោ សបញ្ញោ ៗ

យោនរោជនឯណា កបបញ្ញាប្រាសក្ខិល ឧស្សាហ៍សាងតាម សីល សូត្រនាំទុកព្រះធម៌ថ្ងៃ ៗ គាថាប្រាំបីបទ នេះកំណត់ឈ្មោះពុទ្ធជ័យ ចំសូត្រសព្វៗថ្ងៃ កើតមង្គលជានិរន្តរ៍ ៗ នរោនៈពីជននោះ បានដោះ ពេគភាសន្ទ ឧបទ្រពអនេកលន់ មានប្រការផ្សេងៗផង ៗ ទឹងដល់ធម៌ គ្រូមកហ្សាន្ត គឺព្រះនិព្វានសុខគន្ធ លែងទុក្ខទាំង ៤ កង ដោយពុទ្ធជ័យ មង្គលនេះ ៗ

ចប់ពុទ្ធជយមង្គលប្រែតែប៉ុណ្ណេះ

អារាធនាធម្មកថិកឲ្យសំម្ដែងធម៌(១)

គឺឧញ្ញាសុត្តន្តប្រើជា ៩ ខ្ទង់ ប្រែចេញពីបាលីហើយចងជាពាក្យទុកមក

ព្រះគ្រូសំសត្ថា ជួន - ណាត គ្រូបង្រៀនក្នុងសាលាបាលីជាន់ខ្ពស់

និងព្រះគ្រូវិមលបញ្ញា អ៊ុម - ស៊ូរ អាចារ្យក្នុងព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជា

បានទទួលផ្ទៀងផ្ទាត់កែសម្រួលឡើង ។

ធម្មទេសនាយាចនកថា

ពាក្យសូមអារាធនាលោកអ្នកសម្ដែងធម៌

ព្រហ្មា ច លោកាធិបតី សហម្បតី
កតញ្ជលី អន្ធិវរំ អយាចថ
សន្តីធ សត្តាប្បរជក្ខជាតិកា
ទេសេតុ ធម្មំ អនុកម្បិមំ បជំ ។

សទ្ធម្មភេរិំ វិធយញ្ច តាយំ
សុត្តញ្ច ពន្ធំ អភិធម្មធម្មំ
អាកោជយន្តោ ចតុសច្ចនណ្ណំ
បញ្ញោន ទេស្សេ បរិសាយ មជ្ឈេ ។

ឯវំ សហម្បតិ ព្រហ្មា ភគវន្តំ អយាចថ
តុណ្ហីភាវេន តំ តុទ្ទោ

១- អត្ថបទនេះ ស្រង់ពីកម្ពុជសុរិយា ក្បាលលេខ ៤ ឆ្នាំ ១៩២៦-២៧ ។

ការុញ្ញជាតិកសយ ឧព្ភាកុដ្ឋាយ ធាតេន
មិគទាយំ តតោគតោ

បញ្ចវគ្គានយោ ទេយ្យេ អមំ ធាយេសិ ធម្មតោ
តតោ បក្ខតិ សម្មុទ្ទោ អក្ខជា ធម្មទេសនំ
មាយវស្សាធិ ទេសេសិ សត្ថាធំ អត្តសិទ្ធតំ ៗ
តេន សាធុ អយ្យោ ភាន្ទ ទេសេតុ ធម្មទេសនំ
សញ្ញាយិន បរិសកយ អនុកម្បម្បិ ការតវេ ៗ

គ្រានោះសហម្បតី ព្រហ្មជាឥស្សរលោក ចូលគាល់ព្រះសាស្តា លើកហត្ថាសិពេកប ៗ ហើយពោលពាក្យទូលថា សូមករុណាស្តេចទ្រង់ជ្រាប ដ្បិតសត្វអន់ទន់ទាប ទុក្ខលាភបាបក្រៃក្រាស់ ៗ ទន្ទឹងព្រះធម៌ថ្លៃ ជានិស្ស័យបច្ច័យច្បាស់ ឥឡូវទ្រង់បានត្រាស់ ត្រេកអរណាស់ពុំកន្តើយ ៗ សត្វខ្លះក្រាស់ដោយកាម មិនយល់តាមត្រៃលក្ខណ៍ឡើយ ឥឡូវយល់ខ្លះហើយ ដោយអំណាចព្រះមានបុណ្យ ៗ បើបានស្តាប់ទេសនាបញ្ញាគ្លាខ្លាំងលើសមុន សូមព្រះដ៏មានបុណ្យ ទ្រង់និមន្តត្រាស់ទេសនា ៗ ប្រោសសត្វបំបាត់សោក ទាំងកកេករូបតណ្ហា ងងឹតប្រែជ្រះថ្លា កើតបញ្ញាកិះយល់ ៗ ត្រៃលោកគោកត្រៃលក្ខណ៍ សង្សារចក្រវិលមិនដល់ អវិជ្ជាក្ររឫសគល់ ជាបច្ច័យនៃសង្ខារ ៗ នាំសត្វឲ្យសោកសោ លិចលង់នៅក្នុងសង្សារ បព្វាមារមោហន្ធការ រឹតរុំហ៊ុមជុំជាប់នៅ ៗ

ហេតុនោះសូមព្រះអង្គ ប្រោសស្រោចស្រង់ដាក់សំពៅ ចម្លងសត្វឆ្ពោះទៅ កាន់ត្រើយត្រាននិព្វាននាយ ៗ ដូចកល់ប្រទីបធំ សាយត្រសំភ្លឺព្រោងព្រាយ បំភ្លឺសត្វទាំងឡាយ ឲ្យសប្បាយក្សាន្តករម្យ ៗ ព្រះសទ្ធម្មជាស្គរជ័យ ព្រះវិន័យជាកងធំ ព្រះសូត្រជាខ្សែរុំ ព្រះអភិធម្មជាស្បែកដាស ៗ

អរិយសច្ចជាអន្ទូង សម្រាប់ជូនឲ្យពុទ្ធប្បាស់ សត្វលោកតោកងុយណាស់ ពុស្គរជាសក្រោកឡើងបាន ៗ បរិស័ទ ៤ ចំពួក ដូចផ្កាឈូកក្នុងផលដ្ឋាន ខ្ទះផុសចាំស្បូរបាន រះនិងរីកដោយរស្មី ៗ ព្រះធម៌ជាស្បូវសែង រះឡើងចែងចាំងរង្សី បំភ្លឺលោកទាំងបី ឲ្យយល់ផ្លូវឋានសុខា ៗ

- សហម្បតីព្រហ្ម ខុនបង្គំអារាធនា សម្តេចព្រះភគវា ដោយគាថាយ៉ាងនេះឯង ៗ ព្រះពុទ្ធទ្រង់អនុកូល ព្រមទទួលនិងសម្តែង ដោយគុណហិ-ភាពថ្លៃង តាមការ:គុណករុណា ៗ ទើបក្រោកចាកទីនោះ កព្រាឆ្ពោះព្រៃមិគទា យាងចេញចរលីលា ពីទីនោះដោយព្រះបាទ ៗ ញ៉ាំងសត្វចូលពុទ្ធចក្រ មានបញ្ចវគ្គីយ៍ជាអាទិ៍ ឲ្យផឹកអម្រឹតជាតិ រសនិព្វានតាមធម្មតា ៗ ចាប់ដើមពីនោះឯង ទ្រង់សម្តែងធម៌ទេសនា ធ្វើពុទ្ធក្រិត្យ អស់វស្សាសែ-សិបប្រាំ ៗ ពុំថយពុំបន្ធូរ ប្រយោជន៍យូរអង្វែងឆ្នាំ សម្រេចបុញ្ញកម្ម ដល់

សព្វសត្វទាំងកពក្រៃ ៗ ហេតុនោះឥឡូវនេះ យើងខ្ញុំនេះសាទរក្រៃ
បពិត្រព្រះគុណថ្លៃ សូមនិមន្តប្រោសទេសនា ៗ អនុគ្រោះពួកបរិស័ទ
ដែលជាប់ខាត់ដោយមោហា ឲ្យកើតមានបញ្ញា ប្រាកដនាទីនេះហោង ៗ

សេចក្ដីរំឭកគុណ លោកឡឺរ៉េស៊ីដង់ត៍ ស៊ូប៉េរីយ៉េបូដួវាំង ដែលបង្កើតព្រះរាជបណ្ណាល័យក្រុងកម្ពុជាធិបតី(១)

ក្នុងសម័យដែលលោកឡឺរេស៊ីដង់ត៍ស៊ូប៉េរីយ៉េបូដួវាំង ទើបចេញពីទីអធិបតីប្រូតិកតួរ៉ក្រុងកម្ពុជាធិបតី ទៅស្រុកបារាំងសែសវិញ ជាស្រេចដោយដល់កំណត់ត្រូវឈប់រ៉េត្រែត ហើយបានតាំងជាគូវែរណើហ្សេណេរ៉ាលកិត្តិយសនេះ ស្ដាយលោកជាទីបំផុត ហើយសូមអំណរព្រះគេជគុណលោកដោយសុចរិត ពីគំនិតខ្ពស់ដែលលោកបានគិតបង្កើតព្រះរាជបណ្ណាល័យ ហើយបានជួយទំនុកបំរុងជាមាំមួនឥតអាក់គាំងពី ដើមរៀងមក បានចម្រើនដូចសេចក្ដីប្រាថ្នាក្នុងព្រះរាជបណ្ណាល័យ ទើបមានប្រយោជន៍ច្រើនលឿនទៅមុខ យើងខ្ញុំជាតិខេមរៈទាំងអស់ ទាំងអ្នកបណ្ឌិតនិងព្រះរាជវង្សានុវង្ស នាម៉ឺនសព្វមុខមន្ត្រី និងអស់អ្នកទាំងពួង សូមឲ្យលោកគូវែរណើហ្សេណេរ៉ាលកិត្តិយសបូដួវាំង ទទួលសេចក្ដីដែលយើងខ្ញុំស្គាល់ព្រះគេជគុណលោកជាពន្លឺក្នុងឱកាសនេះ និងសព្វសាធុការពរដ៏ប្រសើរគ្រប់ប្រការ ដែលយើងខ្ញុំឧទ្ទិសជូនលោកនិងញាតិដ៏ប្រពៃ របស់លោក ។

១- អត្ថបទនេះ ស្រង់ពី កម្ពុជសុរិយា ក្បាលលេខ ៧ ឆ្នាំ ១៩៤៦-៤៧ ។

ប៉ុន្តែសេចក្តីស្តាយនេះ បានស្រាកខ្លះ ដោយក្រុងកម្ពុជាធិបតីមានសំណាងល្អ ព្រោះបានលោកឡឺរ៉េស៊ីដង់ត៍សូប៉េរីយើ ឡឺហ្វុលមកជាអធិបតីនៃប្រូតិកត្តូក៏ ជាជំនួសលោកបូដូវាំង ហើយលោកឡឺរ៉េស៊ីដង់ត៍សូប៉េរីយើឡឺហ្វុលជាមន្ត្រីធំ ប្រកបដោយគម្រិះប្រាជ្ញាភ្លឺថ្លាទាំងសុចរិតស្លូតត្រង់ជាមិត្តដ៏វិសេសនឹងក្រុងកម្ពុជាធិបតីជាយូរហើយ យើងខ្ញុំមានសេចក្តីរីករាយទទួលគំនាប់លោកដោយគោរពសោមនស្ស សូមចម្រើនសព្ទសាធុការពរសោមនស្ស សូមចម្រើនសព្ទសាធុការពរដល់លោក ដែលអញ្ជើញមកឲ្យបានសេចក្តីសុខគ្រប់ប្រការ ហើយយើងខ្ញុំជឿជាប្រាកដថា លោកនឹងយកចិត្តទុកដាក់ធ្វើរាជការ ដោយព្រមព្រៀងនឹងរដ្ឋបាលខ្មែរ ឲ្យចម្រើនប្រយោជន៍ព្រះនគរជានិច្ចតរៀងទៅ ឲ្យសមនឹងព្រះកិត្តិយសព្រះមហានគរបារាំងសេសដែលទំនុកបំរុងដោយសុចរិត ។

ក្រុមអធិបតីក្នុងរាជការព្រះរាជបណ្ណាល័យ

ក្រុមព្រះ នរោត្តម ភាណុវង្ស ទីអគ្គមហាសេនាធិបតី ។

វីរិយកថា

គឺសេចក្ដីអធិប្បាយអំពីព្យាយាម(១)

ប្រជាជនក្នុងលោក ដែលតាំងកសាងផ្ដើមឡើង ជាបឋមនោះ គឺរៀនសិល្បសាស្ត្រទាំងពួង ឬស្វែងរកទ្រព្យសម្បត្តិដោយហត្ថកម្មជាដើម អាស្រ័យដោយអ្វី ថាអាស្រ័យដោយវីរិយព្យាយាម តែប្រាសចាកវីរិយហើយ នឹងកសាងធ្វើការអ្វីមិនសម្រេចទាំងអស់ វីរិយនេះជាសាធារណទូទៅ លើវិជ្ជាទាំងពួង ហើយជាទីកាត់បង់នូវខ្វាប់ខ្ជិល ច្រអូសនេះចេញ តាមធម្មតា មនុស្សកើតមកគ្មានវិជ្ជា នោះហៅថាល្ងង់ងងឹត លុះដល់មានព្យាយាមរៀនសូត្រដោយមាតាបិតា ឬកដការជួយឧបត្ថម្ភដាស់តឿនទើបកើតវិជ្ជាចេះដឹងឡើង វិជ្ជានេះជាទីផ្ដើមបង្កើតប្រាជ្ញានិងទ្រព្យសម្បត្តិ ហេតុនេះមនុស្សយើងកុំស្កត់នៅជាមនុស្សធម្មតា គឺកើតឡើងល្ងង់នៅជាល្ងង់ ក្រនៅជាក្រនោះឡើយ ត្រូវប្រែទៅតាមសម័យដែលកប់អានជាល្អពិតយកមកឧបស្ការ ទុកដាក់ក្នុងចិត្តជានិច្ច កិរិយាដែលប្រែប្រួលពីមនុស្សធម្មតាបានដូច្នេះ ត្រូវឲ្យលះបង់ខ្ជិលច្រអូសចេញ ឲ្យមានវីរិយរៀនសូត្រសិល្បសាស្ត្រ និងខំធ្វើការងាររកទ្រព្យសម្បត្តិឲ្យមានឡើង គឺវិជ្ជាឬវត្ថុអ្វីដែលមិនទាន់មាន នោះត្រូវព្យាយាមរៀនរកឲ្យមានឡើង បើមានឡើងហើយ ត្រូវព្យាយាមឲ្យតែតែចេះដឹងមានច្រើនឡើងតទៅទៀត នេះវីរិយខាងគតិលោក វីរិយគតិធម៌វិញ ហៅថាសម្មាវាយាមោ ព្យាយាម ដ៏

១- អត្ថបទនេះ ស្រង់ពីកម្ពុជសុរិយា ក្បាលលេខ ៨ ឆ្នាំ ១៩២៦-២៧ ។

ប្រពៃមាន ៤ យ៉ាងគឺ ។

១- អកុសលចិត្ត ឯណាមិនទាន់បង្កើតឡើង ត្រូវព្យាយាមបំបាត់កុំឲ្យបង្កើតឡើង ។

២- អកុសលចិត្ត ឯណាបង្កើតឡើង ត្រូវព្យាយាមលះបង់ចោលចេញ ។

៣- កុសលចិត្ត ឯណាមិនទាន់បង្កើតឡើង ត្រូវព្យាយាមឲ្យមានឲ្យកើតឡើង ។

៤- កុសលចិត្ត ឯណាបង្កើតឡើងហើយ ត្រូវព្យាយាមឲ្យរឹងរឹតតែបង្កើតឡើងតទៅទៀត រីសិល្បសាស្ត្រខាងលោកខាងធម៌ក្តី ទ្រព្យសម្បត្តិធនធានក្តី កើតមានឡើងដោយកិរិយារៀន រក ដូចពាក្យចាស់ទៀមថា ចេះព្រោះរៀនមានព្រោះរកតាមសតិនិងតម្រេះតិចច្រើន ប្រៀបដូចខ្សែស្ទូចទឹក បើខ្សែវែងក៏ដឹងជ្រៅ បើខ្សែខ្លីក៏ដឹងកក់តាមភាព រាល់សមាទិនបង្អង់ឈប់ពុំបាន ឯការងារមានប្រភេទច្រើនសណ្ឋាន និងធ្វើការមួយមុខៗ អស់ការនោះហើយឈប់ដើរលេងនោះ ហៅថាមិនល្មមនឹងចិញ្ចឹមជីវិតបាន ព្រោះហេតុអ្វី ថាព្រោះខ្ជិលក៏មាន ព្រោះមិនយល់ផ្លូវរកស៊ីនាំឲ្យទុញទាល់គំនិតក៏មាន ដោយហេតុមិនរៀនសិល្បសាស្ត្រខាងជំនួញ ហេតុនេះបានជាសម្តែងថា វិរិយ ជាមូលហេតុឲ្យកើតប្រាជ្ញាក្រាស់ដូចផែនដី តែប្រាសចាកវិរិយហើយ ប្រាជ្ញានោះក៏សាបសូន្យបាត់ទៅ

អធិប្បាយថា គម្រិះវិជ្ជាតាំងពួនត្រូវស្វាធ្យាយឲ្យរឿយៗ តែគ្មានវីរិយស្វាធ្យាយហើយនឹងភ្លេចវង្វេងបាត់ទៅ ប្រៀបដូចជាផ្ទះបើលិចបែកបាក់ត្រូវជួសជុលឲ្យឆាប់ បើមិនជួសជុលនឹងវិនាសខូចទៅជាអសារឥតការម្យ៉ាងទៀត ដូចជារូបកាយឬវត្ថុជាបរិក្ខារ ត្រូវតែជម្រះឲ្យស្អាតកុំឲ្យក្អែលឬប្រេះស្នឹម នឹងបម្រើនស្ថិតស្ថេរចិរកាលតទៅ នេះមានឧបមាដូចម្ដេចមានឧបមេយ្យដូចគម្រិះវិជ្ជាដូច្នោះឯង ។

សម័យនេះនឹងចង្អុលឲ្យឃើញថាវីរិយធ្លាក់ក្នុងស្រុក ប្រទេសណាស្រុកប្រទេសនោះច្រើនមានភោគសម្បទ និងសិល្បសាស្ត្រប្រើការគ្រប់យ៉ាងដែលត្រូវការក្នុងលោកសមដូច ពុទ្ធភាសិតថា ពាហុសច្ចញ្ច សិប្បញ្ច ឯតម្មង្គលមុត្តមំ អធិប្បាយថា សេចក្ដីស្ដាប់ច្រើន និងរៀនយកនូវសិល្ប-សាស្ត្រជាមង្គលដ៏ឧត្តម ជាទីឲ្យចម្រើនក្នុង លោកនិងបរលោក ភាសិតនេះជាពាក្យប្រដៅវិសេសណាស់ យើង គប្បីប្រតិបត្តិតាមកុំធ្វេសប្រហែស ដើម្បីបំបាត់នូវពាក្យពោលផ្សំនឹងខ្ជិល ថាខំរៀនខំរកអីពេកស្រេចនៅសំណាងនោះចេញ ព្រោះយើងមើលមិនឃើញទៅខាងមុខដូចម្ដេច សូម្បីព្រះពុទ្ធអង្គកាលពុំទាន់បានត្រាស់ក្នុងបច្ឆិមជាតិនេះ ទ្រង់មានវីរិយធ្វើទុក្ករកិរិយា ៦ ព្រះវស្សា ទើបបានត្រាស់មិនបាននៅផ្ញុំស្ងៀមចាំសំណាងនោះឡើយ ។

ហេតុនេះត្រូវតាំងវីរិយរៀនវិជ្ជាឬធ្វើការងារឲ្យឆាប់ៗ ទើបបាន

សម្រេចប្រយោជន៍ ដោយខំផ្សំទឹងសំណាងកសាងនោះឯង សមដូចការគិតថាឲ្យមានវីរិយៈ សច្ចំ កុសល ។ ន័យមួយទៀតអ្នកមានវីរិយត្រូវឲ្យប្រកបដោយឥរិយាបថ ៤ យ៉ាង គឺ ដេក ដើរ ឈរ អង្គុយឲ្យស្មើគ្នា តែឲ្យច្រើនជ្រុលទៅដោយឥរិយាបថណាមួយនោះ នឹងបង្កើតឡើងនៅសមុដ្ឋានពេក តែប្រទេសយើង មិនសូវមានអ្នកណាព្យាយាមជ្រុលពេកនោះទេ ច្រើនតែរៀនចេះល្មមប្រើការបានសន្មតថាចេះ ហើយក៏ឈប់ទៅ

ឯអ្នកធ្វើការងារក៏ដូចគ្នា ច្រើនពោលពាក្យភ័ន្តច្រឡំផ្សំនឹងខ្ជិលថា កុំលោភពេកវ៉ើរធ្វើការងាររកបេរ គឺដួញព្រៃ ធ្វើស្រែចំការច្បារដំណាំជាដើម នេះឈ្មោះថាធ្វើការប្រាសចាកទោស ហៅថាសម្មាអាជីវេ ចិញ្ចឹមជីវិតដោយប្រពៃ ឯហៅថាលោភនោះ គឺចិញ្ចឹមជីវិតដោយមិច្ឆាជីវ មានលួចប្រទូស្តគេជាដើម ។

ឯកិច្ចដែលវីរិយធ្វើការងារមិនធ្វេសប្រហែស ប្រយ័ត្នមិនឲ្យខូចខាត នេះជាមង្គលដ៏ប្រសើរ ក្នុងឥធលោកនិងបរលោក ។

សម្ដែងមកតាំងពីដើមបទ រហូតដល់ទីបំផុតបទ សន្មតថាចប់ដោយសង្ខេបនេះដើម្បីឲ្យឃើញថាសិល្បសាស្ត្រនិងគោតសម្បទ បង្កើតឡើងនាំចំរើនដល់ស្រុកខេត្ត នេះដោយវីរិយ វីរិយៈនេះជាទីទ្រទ្រង់នូវវិជ្ជានិងសម្បត្តិ កំចាត់បង់នូវល្ងង់ខ្លៅ និងខ្សត់អត់ឃ្លានចោកចយ ជាដែនឲ្យរុងរឿងទៅអនាគតកាល ។

អ្នកឧកញ៉ា សុភាធិភធ-ស៊ូរ

ពាក្យកាព្យ

រឿងព្រះអង្គម្ចាស់(១)

ឧកេត្តម-ភាណុវង្ស

ឲ្យឃុនរាមតេជៈ សេកា ជាអ្នកតែងសេចក្តី

ហើយទ្រង់បានជួយពិនិត្យតម្រូវសេចក្តីផង

៙ សិទ្ធិប្រដាប់សម្រាប់ការ ខែអ្នកខេមរជនទាំងឡាយ
ដែលមានគំនិតគិតខ្វល់ខ្វាយ មើលស្តាប់អធិប្បាយរឿងនេះជា ។
កាលនោះក្នុងរាជ្យព្រះមហាក្សត្រ ព្រះបាទស៊ីសុវត្ថិខត្តិយា
ស្តេចជាចមមកុដផុតលោកា បូរីរដ្ឋកម្ពុជា ។
ដោយបានទៅផលានិសង្ស ព្រះអង្គកសាងសីលសទ្ធា
ទើបបានថ្កុំថ្កើងឡើងសម្ភារ ពលាអនេកប្លែកណាស់ខ្ទី ។
ថែមបានអំណាចពីរាជការ ប៉ារីសរដ្ឋរាជមេត្រី
ទំនុកបម្រុងជុនជែនដី ចម្រើនសិរីក្នុងសេមា ។
ជួយរៀបនគរទឹកខ្មែរ រៀបផ្ទះសម្បែងថ្នល់ថ្លាផ្សារ
សង់ស្ពានហើយមានសង់សាលា ស្រុកស្រែចំការស្អាតពេកក្រៃ ។
ទីវត្តអារាមតាមធម្មតា បង្កើតសាលារៀនសព្វថ្ងៃ
សំអាតជានិច្ចអចិន្ត្រៃយ៍ ឲ្យគង់និស្ស័យព្រះពុទ្ធា ។

---

១ - អត្ថបទនេះ ស្រង់ចេញពីកម្ពុជសុរិយា ក្បាលលេខ២-៣-៦ ឆ្នាំ១៩២៦-២៧ ។

កូនក្រុងភ្នំពេញក៏ស្អាងស្អាត　ជួយជាស់ប្រាសាទមហាកជា
មួយនោះឈ្មោះប្រាសាទទេព　ទីជាប្រជុំខ្ញុំរាជការ ៗ
មួយទៀតទ្រង់ព្រាយក៏ល្អស្អាត　នាមឈ្មោះប្រាសាទចន្ទឆាយា
ចំណាំប្រដាប់ទេតធីតា　កែក៏រកលំនាំថ្វាយ ៗ

ប្រាសាទមួយនោះសមសោភី　ឈ្មោះកោដទីយទីចេតឆាយ
ចំណាំយានសោយក៏សាន្តកាយ　សប្បាយជួបជុំខ្ញុំរាជការ ៗ
ដំណាក់ឈ្មោះចរិត្តកិមាលា　ជើងថ្កានដំកល់ព្រះខន្ធថ្វា
និងព្រះស័រិទ្ធីពីបូកណ៍　ពួកព្រាហ្មណ៍ពលីកាកល់វេលា ៗ

ដំណាក់ឈ្មោះសម្រាន្តកិរម្យ　ប្រជុំស្តេចក្តានឡើងគជា
អស់ខ្ញុំរាជការទៅជុំគ្នា　ត្រៀមចាំនៅនាទីនោះណា ៗ
ទ្រើសទ្រង់ពន្សពេជ្រលេចផ្ទេក ១　ក្បាច់ក្បូរយ៉ាងឯកល្អថ្លៃថ្លា
ដំណាក់ដំណែងតែងតាមការ　រចនាស៊ុម៉ងត៍ផ្ចង់យ៉ាងល្អ ៗ

លាងគ្រួសលាយខ្សាច់ដែកយ៉ាងល្បាយ　ដល់ស្ទួតដ៏ក្លាយវិស័យថ្ម
ជាប់ជួនមួនមាំសមចរ　ដំណយូរទៅនៅវែងឆ្ងាយ ៗ
យកឈើធ្វើខ្ទះដោយកន្ទែង　ដែលជាងគាក់តែងសឹងប្រិតប្រាយ
ចម្លាក់ចម្លែកឯកអំបាយ　ល្អជាច់ដែនអាយឡាយលេខា ៗ

តំណែងតែងថ្នាំរូបទឹបមាស　គំនូរគួរកេសពាសប្រាង្គប្រា

ក្នុងក្រុងក្តីពេញកំស្អាងស្អាត   ជួយជាស់ប្រាសាទមហាកជា
មួយនោះឈ្មោះប្រាសាទទេព   ទីជាប្រជុំខ្ញុំរាជការ ។
មួយទៀតទ្រង់ព្រាយកំល្អស្អាត   នាមឈ្មោះប្រាសាទចន្ទឆាយា
ចំណាំប្រជាប់ទតធីតា   កែក៏រេកំលំនាំថ្វាយ ។
ប្រាសាទមួយនោះសមសោភី   ឈ្មោះគោដទីយវិទើតឆាយ
ចំណាំយានសោយកំសាន្តកាយ   សប្បាយជួបជុំខ្ញុំរាជការ ។
ដំណាក់ឈ្មោះបវត្តកិមាលា   ថ្កើនថ្កានដំកល់ព្រះខន្ធថ្វា
និងព្រះសរិទ្ធីពិបូរណ៍   ពួកព្រាហ្មណ៍ពលីគាកល់វេលា ។
ដំណាក់ឈ្មោះសម្រាន្តកិរម្យ   ប្រជុំស្តេចថ្កានឡើងគជា
អស់ខ្ញុំរាជការទៅជុំគ្នា   ត្រៀមចាំនៅនាទីនោះណា ។
ទ្រើសទ្រង់ពន្យពេជ្រលេចផ្លេក ៗ   ក្បាច់ក្បូរយ៉ាងឯកល្អថ្លៃថ្លា
ដំណាក់ដំណែងតែងតាមការ   រចនាស៊ីម៉ង់ត៍ផ្គង់យ៉ាងល្អ ។
លាងគ្រួសលាយខ្សាច់ដែកយ៉ាងល្បាយ   ដល់ស្ងួតរឹងក្លាយវិស័យថ្ម
ជាប់ជួនមួនមាំសមបវរ   ដំណយូរទៅនៅវែងឆ្ងាយ ។
យកឈើធ្វើខ្ទះដោយកន្ទែង   ដែលជាន់តាក់តែងសឹងប្រិតប្រាយ
ចម្លាក់ចម្លែកឯកអំបាយ   ល្អជាប់ដែនអាយឡាយលេខា ។
តំណែងតែងថ្នាំរូបទឹបមាស   គំនូរគួរពាសពាសប្រាជ្ញប្រា

ក្រាលសឹងឥដ្ឋពណ៌ដ៏ក្រឡា ក្លាយជាកីផ្កាសុទ្ធវិស័យ ៗ
យប់អុជសឹងអគ្គិសនី ក្នុងក្រោមទ្វារនោះច្រើនក្រៃ
ពន្លឺភ្លឺក្បោះស្រស់ប៉ប្រៃ ឧបមេយ្យប្រៀបហាក់សែនសុរិយា ៗ
បើស្អុះមានផ្លិតស្លាបកង្ហារ វិលខ្វាល់រហើយដោយកតា
សម្រាប់សម្រួលព្រះកាយា និងខ្ញុំរាជការផងទាំងឡាយ ៗ
មិនឲ្យធុញថប់អផ្សុកអ្វី ទាំងប្រុសទាំងស្រីរាល់រាងកាយ
កុំមានស្អុះស្អាប់ក្ដៅក្រហាយ ក្សេមក្សាន្តសប្បាយក្នុងចិន្ដា ៗ
នាទីចន្លោះប្រាង្គប្រាសាទ សំអាតធ្វើសួនជាបុប្ផា
ការីសម្រាប់ឲ្យប្រើការ ទីណាសឹងមានច្រើនកន្លែង ៗ
ការីភ្លើងផ្ទឹតប្រើគ្រឿងចក្រ មើលហាក់វិស័យដូចកើតឯង
តាមតែនឹងប្រើនឹងចាត់ចែង ដំណែងមិនឲ្យខ្វះត្រង់ណា ៗ
កំផែងខ្លោងទ្វារជាមួយមាំ រៀបចំលំអក្រឧបមា
អ្នកផងមើលទៅមានចេស្ដា សំបារសម្បើមក្រៃមហិមា ៗ
រាជទ្រព្យដំរីផែលសសុទ្ធ និងព្រះរាជរថចក្រនានា
ព្រះទីនាំងកប៉ាល់និងនាវា មានជាគ្រប់គ្រាន់គ្មានចន្លោះ ៗ
ដំណែលពីព្រះបាទនរោត្ដម រាជការថែទាំមើលទាំងអស់

ពុំឲ្យបាត់ខូចគ្រង់ណាសោះ　គង់នៅរបស់ក្នុងកដា ៗ
នាទីខាងក្រៅព្រះកដាំង　ដែលថ្លុកត្រពាំងបឹងនានា
ចាក់ដីបំពេញឲ្យស្មើគ្នា　ធ្វើជាខ្នាតខ្នងបែងក្រឡា ៗ
ចាក់គ្រួសចាក់ខ្សាច់កំទេចថ្ម　បុកកិនរាបល្អហាក់ផ្ទៃក្ដារ
ចិញ្ចើមរៀបគ្រប់សុទ្ធថ្មជា　អ្នកបោសរក្សាកល់វេលា ៗ
ផ្លូវខ្លះថែមចាក់ម្រក្សណ៍បាកាំង　ឲ្យក្តាំងឲ្យក្តាប់ក្រាបជាប់គ្នា
ពុំឲ្យធូលីច្រើនក្នុងផ្លូវ　ចាក់ជាដោសជិតគ្មានចន្លោះ ៗ
ផ្លូវផ្លង់ទៅព្រែកក៏មាន　សង់ស្ពានបែបថ្មីវិញទាំងអស់
រៀបចំតាមការពុំឲ្យខ្វះ　សឹងតែរបស់មានតម្លៃ ៗ
ធ្វើសុទ្ធតែដែកនោះក៏មាន　ស្ពានខ្លះស៊ីម៉ងត៍ដែកសរសៃ
ឲ្យជាប់ឲ្យជួនបួនមាំក្រៃ　កម្រែកម្រមឹងធ្វើបាន ៗ
ស្ពានខ្លះរៀបឥដ្ឋជាប់នឹងថ្ម　ធំល្អហើយខ្ពស់ពន់ប្រមាណ
ទុកមានកន្លែងជាទីស្ពាន　សម្រាប់សម្រាន្តអស់កាយា ៗ
បូកសឹងស៊ីម៉ងត៍កំបោរថ្ម　លាយគ្នាជិតល្អក្រប្រេះណា
ក្រាំងក្រាបចាប់ជាប់ហាក់ថ្មជា　យាត្រាពុំមានញុះញៀតសោះ ៗ
ចេតិយវត្តក៏ពេញប៉ុន្មាន　នាទីស្ពានដីតាំងអស់
សំអាតគ្មានសល់សព្វកៀនកោះ　គន់ទៅស្រួលស្រស់ក្នុងចិន្តា ៗ

ដំណាំដាំដើមព្រឹក្សាសាយ　　នាទម្ងប់សប្បាយតាំងផ្លែផ្កា
ចិញ្ចឹមម្រឹគទិងបក្សា　　នៅក្នុងសួនច្បារសព្វសារពើ ៗ
ទន្លេក្នុងក្រុងចតុមុខ　　ពដការទំនុកទើបទឹងធ្វើ
រៀបថ្មមាត់ប្រាំងតាំងពីលើ　　កាប់ឈើរើរៀបទៀបដលសា ៗ
បញ្ចាពីព្រះបាទនរោត្តម　　សាងទុកនៅចំជ្រោយចង្វារ
គ្រាន់ទឹងឡើងមើលអស់កិច្ចការ　　នោះក៏ពដការថែប្រក្រតី ៗ
រៀបផ្ទះនាហ្មឺនផ្ទះអ្នកផ្សារ　　ផ្ទះអ្នកធម្មតាទំលប្រក្រើ
សំអាតពុំឲ្យមានអប្រិយ　　ចម្រើនសិរីក្តីសុខា ៗ
ពួកឈ្មួញកប្បាសឈ្មួញនាវា　　ទៅមកនៅជានិច្ចធម្មតា
លក់ដូរទំនិញដាក់រានផ្សារ　　សព្វគ្រប់ប្រការរាល់វេលា ៗ
ផ្សារនៅលើគោកក៏សន្ធឹក　　ផ្សារទូកមាត់ទឹកទីនានា
ខ្វះរៃកទូលលក់តាមផ្លូវថ្នា　　មានជាដរាបតែសព្វថ្ងៃ ៗ
មនុស្សឈើគ្រូពេទ្យមើលរក្សា　　ពុំឲ្យពិការយូរកុំរៃ
ពោះបីបើដល់ជីវិតក្ស័យ　　កែខៃឲ្យស្រួលធាតុសង្ខារ ៗ
មើលនោះទំទេពុំយកថ្លៃ　　ពុំយកកម្រៃទុសថា
ដាច់ខាតប៉ុន្មានប្រាក់ពដការ　　មេត្តាជាពានដោយអាល័យ ៗ
សេនាពាហនមានគ្រប់ផែន　　សុខ្ញសឹងវ័យខ្ញែរបេះគុនស្រ័យ

ចេះបាញ់ឲ្យស្លាប់កាប់ឲ្យក្ស័យ ចេះវាយបង្អន់គ្រាន់សួរការណ៍ ៗ
ចាំស្ទាត់ប្រាកដក្បួនសង្គ្រាម ចាំមិនងើមងាមកិច្ចសោះសារ
ចាំរបបរៀបរយដោយក្រិត្យា ចាំតាំងសាស្ត្រាវុធនានា ៗ
ធ្លាប់មានថ្វីឫទ្ធិមកច្រើនផង ពុំក្រែងប្រឡងល្បែងឫទ្ធា
ពុំថប់ពុំធុញពុំរួញរា ពុំជាទុរន់ពុំទន់ទោរ ៗ
នរណាឃើញហើយមុខគួរខ្លាច នរណាកោងកាចអាពាលោ
នរណាពាក្យធ្វើពេកនា នរណាមារមោហទុក្ខា ៗ
ឲ្យចាំក្រវែលគ្រប់ក្បួន ការក្រែងសត្រូវមកផ្ចាញ
សត្តមហាជនក្នុងរមា នោះនឹងប្រហារក្ស័យជន្មា ៗ
នគរបានសុខបានខ្សាន្តខ្សាយ បានជនទាំងឡាយមូលគ្គា
បានអស់សត្រូវពុំទុរពារ បានជាពុំខ្វល់ផល់បូរី ៗ
ដកថដល់ពុទ្ធសករាជគ្រាន់ ពីរពាន់បួនរយហុកសិបប្រាំបី
ឆ្នាំជូវសប្តស័កព្រះទ្បី ថ្ងៃពេញបូណ៌មីវិសាខា ៗ
ស្តេចបានពិនិត្យមើលទ្រង់សបក្តី ដែលលោកកុង្ស៊ីយ៍អគ្គសេនា
ដំទុំទឹងលោកអ្នកកណារ ដែលជួយរក្សាគតផែនដី ៗ
យល់ថាប្រទេសនេះនឹងឡាយ កិច្ចកលឧបាយគួរគប្បី
ពុំសូវខ្លាំងខ្លាំងតាំងប្រុសស្រី ព្រោះគេឃាតខ្ចីរៀនរក្សា ៗ

តាំងពីអាយុប្អូនប្រាំឆ្នាំ ស្តេចលោកចំណាំឲ្យសិក្សា
មានគ្រូបង្ហាញមានសាលា ឲ្យរៀនអក្ខរាសេចក្តី ៗ
រៀនលេខនព្វន្តគន់គុណហារ រៀនមើលសាស្ត្រាអត្ថបាលី
រៀនក្បួនរៀនច្បាប់សព្វសំដី តាំងប្រុសតាំងស្រីច្រើនគ្រៀបគ្រា ៗ
ប្រុសរៀនចម្បាំងរាំងរៃ ពុំឲ្យកើតភ័យក្រៅគម្រោ
រៀនខាងតម្រិះគ្រប់ប្រការ ផតរូបគូរហារឲ្យគប្បី ៗ
ជាងដែកជាងឈើឆ្លាក់ច្រើនយ៉ាង ជាងទងសំអាងជ្រលក់ក្តី
ជាងស្មិតសិតផ្កាការចាស់ថ្មី ជាងដីបាយអរចរសិលា ៗ
រៀនដេករៀនដើរកុំសំកុក រៀនស៊ីរៀនចុករៀនចរចារ
រៀនដោះរៀនស្រាយអត្ថប្រស្នា ឲ្យធ្លាកប្រាជ្ញាយល់សព្វសាយ ៗ
រៀនអស់កិច្ចកល់ក្នុងនារ់ ប្តីជារថចក្រយន្តហោះឆ្ងាយ
ឲ្យរៀនផែនទីគលគិប្រាយ ការក្រែងអន្តរាយបង់អសារ ៗ
ធ្វើអ្វីឲ្យស្អាតឲ្យចំណាប់ ឲ្យល្អឲ្យធាប់ឲ្យថ្លៃថ្លា
បើខាងតម្រិះគុណាការ ឲ្យមានមេត្តាក្រាប្រណី ៗ
ឲ្យដឹងធ្ងន់ស្រាលក្តៅត្រជាក់ ឲ្យដឹងធុរៈរឿងអ្នកក្តី
ពិនិត្យដោយសត្យកាត់ពិន័យ រំពៃថ្លឹងទោសតាមមាត្រា ៗ

គេថាទើបថ្កើងឡើងសក្តិយស ថ្កើងកេរ្តិ៍ថ្កើងឈ្មោះព្រោះសត្យា
ថ្កើងពូជពង្សក្នុងលោកា ថ្កើងតាំងប្រាជ្ញាថាស្មារតី ៗ
បៀវត្សប្រាក់ខែគាន់តែកើន ពុំបាច់ក្រវើនទៅធ្វើអ្វី
ឲ្យមាននិន្ទាជាអប្រិយ កើតក្តីដំនៀលដល់អាត្មា ៗ
រៀនខានយកពន្ធឲ្យគេប៊្យី កុំស្តីយកលើសពីអាជ្ញា
កុំលួចកុំលាក់ប្រាក់កដការ ទើបឡើងសក្តាថ្លាសិរី ៗ
តែលួចប្រៀបដូចជាដៃកដុំ ពោះបីតូចធំធ្លាក់កប់ដី
ធ្លាក់ក្នុងផលធីទីអប្រិយ ឥតបីដៃគណាអណ្តែតបាន ៗ
ពុកផុយរលេះទឹងព្រេះពាប់ អន្តរាយធាប់ៗខូចមិនខាន —
អស់ទៅពុំសូវនៅប៉ុន្មាន ឥតគេរាប់អានយកធ្វើអ្វី ៗ
រៀនខានចំណេះអ្នកដំនួញ ដែលដួញលក់ដូរជាប្រក្រតី
ឲ្យមានគំនិតគិតប្រណី ទើបគេមេត្រីប្រេនភាសា ៗ
ទិញមកតាមថោកលក់តាមថ្លៃ ដែលយកកម្រៃឲ្យគួរការ
ថ្លឹងវាល់ឲ្យគ្រប់កុំមុសា ទើបគេស្នេហាតវែងឆ្ងាយ ៗ
រៀនខានពេទ្យហ្មមើលជម្ងឺ អ្នកឈឺដាក់ថ្នាំឲ្យរសាយ
ឲ្យសះឲ្យជាឲ្យសប្បាយ ឲ្យខ្វល់ឲ្យខ្វាយថែរក្សា ៗ

ស្រីរៀនតម្រិះខាងនារី   រៀនត្បាញប៉ាក់ក្ស៊ីរក្រឡា
ជ្រលក់ផ្លាស់ពណ៌ល្បើកលើកផ្កា   ដេរដុលវត្ថាការទាំងឡាយ ។
រៀនធ្វើម្ហូបទូរចំណី   បែបចាស់បែបថ្មីពីសុំបាយ
ធ្វើនំច្រើនយ៉ាងឡែបខាយ   ប្រិតប្រាយថ្លៃកវឯកអាហារ ។
រៀនខាងទុកដាក់រៀបភាតតែង   នាទីកន្នុងអគ្គអាត្មា
និងទ្រព្យរបស់គ្រប់ប្រការ   ឲ្យថែរក្សាខំឃ្មាតខ្ចី ។
ឲ្យគង់ឲ្យស្អាតកុំឲ្យហ្មង   ដុសខាងទ្រព្យផងទោះចាស់ថ្មី
តែធ្វេសប្រហែសភ្លេចស្មារតី   ទ្រព្យអ្វីនឹងខូចខាតអសារ ។
ដល់រៀនចំណាំចាំចេះជាត   ចូលដេញប្រយោគល្បងប្រាជ្ញា
បានសញ្ញាប័ត្រមកកាលណា   ទើបចេញធ្វើការតាំងប្រុសស្រី ។
ផលដែលបានរៀនហើយចេះដឹង   នាំមានដំណឹងច្រើងឃ្មាតខ្ចី
នាំឲ្យបានជឿនជឿនស្មារតី   ធ្វើអ្វីចម្រើនកើនអាត្មា ។
បានទ្រព្យរបស់អស់ស្ដាន   អ្នកផងកប់កានមានមេត្តា
ឲ្យផលប្រយោជន៍ដូចប្រាថ្នា   ជាទីសង្ឃ្រាតគសង្ស័យ ។
បានជាប្រទេសគេច្រើនថ្កើង   គេចេះតែឡើងមានកម្រៃ
របស់អ្វីយ៉ាងនៈជាកលក់បានថ្លៃ   ព្រោះមានបច្ច័យដូច្នេះណា ។
ហេតុនេះពេងការប្រាកំងសែស   កុំមានប្រហែលធ្វេសកិច្ចការ

មានចិត្តអាណិតគិតមេត្តា　　អស់អ្នកទៅមកយើងនេះទ្វី ៗ
មានពូជជាមនុស្សអ្នកចេះដឹង　　ដំណើរដំណឹងរឿងអ្វី ៗ
ពោះរឿងបរលោករឿងលោកិយ　　អតីតជាតិមកក្តីណា ៗ
ព្រោះ មានក្បួនច្បាប់ស័ព្ទសម្តី　　សាស្ត្រាបាលីគ្រូអាចារ្យ
ជាតិជាកូនប្រាជ្ញអាចឧស្សាហ៍　　ត្រិះរិះកិច្ចការគ្រប់ដំណែង ៗ
ចេះសាងប្រាសាទសុទ្ធសាច់ថ្ម　　ខ្ពស់ខ្ពង់ទ្រង់ល្អធំចម្លែង
ថ្កល់ក្នុងនគរច្រើនកន្លែង　　ថ្នាក់ថ្មែងក្បូរក្បាច់សាច់សិលា ៗ
ក្បាច់ទិព្វក្បាច់ទេសក្បាច់ក្រវិល　　ក្បាច់សត្វនិករក្បាច់ទេព្តា
ក្បាច់ជារូបមនុស្សរូបយក្ស —— ស្រពាប់បុប្ផាល្បក់លក់លាយ ៗ
ជើងទៀនក្រឡឹងយ៉ាងថ្នាសរ　　ជើងគោសខ្នក់ខ្ចិចពេជ្ររចជាយ
ជុំវិញកំផែងតែងបន្ទាយ　　រៀងពាយរបៀបរៀបសមសួន ៗ
ថ្នាក់ថ្មមិនហាក់អ្នកថ្នាក់ថ្ម　　ថ្នាក់ល្អវិស័យថ្នាក់ក្រមួន
ថ្នាក់នោះស្អាតណាស់ពេញសមសួន　　មុខគួរថែជួយរៀនរក្សា ៗ
ជីកជាកសិណាវែងលលេ　　ប្របន្ធេរបៀបរៀបរចនា
ថ្នល់ស្ពានទ្ទះថ្នូងទឹករងថ្លា　　បក្សីមច្ឆាគ្មានខ្វះអ្វី ៗ
នាមនគរវត្តប្រាកដជាក់　　ជាទីសំណាក់ពីងបារមី
តម្កល់ក្បួនច្បាប់ស័ព្ទសម្តី　　គម្ពីរបាលីគ្រប់ប្រការ ៗ

ហើយទីនព្រះកែវសឹងមកិត កំណត់មានតាំងទីសាលា
សម្រាប់ទុកឲ្យអស់កុមារ រៀនគ្រប់ប្រការជាប្រក្រតី ។
រាជវាំងស្ដេចគង់ទ្រង់ស្អាងស្អាត ប្រាសាទសឹងច្រើនល្អណាស់ខ្ញី
ជាទីប្រជុំមុខមន្ត្រី កវីបណ្ឌិតព្រឹទ្ធាចារ្យ ។
ព្រះនាមឈ្មោះហៅនគរធំ ទីព្រំកំផែងតែងតាមការ
មួនមាំយ៉ាងឯកប្លែកនេត្រា គ្មានឆ្គងត្រង់ណាសារសោភី ។
ប្រាសាទប្រាំមួយល្អសន្ធោ តម្កល់ព្រះគោសំរិទ្ធិ
និងក្បួនតម្រាច្រើនគម្ពីរ និត្យនៅនាទីលើប្រាង្គប្រា ។
ឆ្លាក់រូបគោថ្មល្អយ៉ាងឯក ដំណែងប្លែកៗជាចរិករ
ដាក់ខាងប្រាសាទរតន៍រេខា មុខគួរស្នេហាពន់ពេកក្រៃ ។
ធ្វើដេកធ្វើដើរធ្វើរកស៊ី ធ្វើគៀនកាលញីដោយព្រៃផ្សៃ
ធ្វើហាក់ពាលរត់ស្ទុះវិស័យ ធ្វើពីសម័យកាលនោះណា ។
ប្រាសាទមួយនោះខ្ពស់សោតសល់ សម្រាប់តម្កល់ព្រះខន្ធថ្វា
រាជទ្រព្យប្រាំយ៉ាងនេះសោតណា មង្គលថ្លៃថ្លាលើសអ្វីៗ ។
តាំងតែពីព្រះកេតុមាលា ស្ដេចសោយរាជ្យជាម្ចាស់ផែនដី
គង់ប្រាសាទថ្មករពីថ្មី ឥតបីនរណាមកស្មើបាន ។
បើស្ដេចអជ្ឈក្រុងព្រះជ័យ ចង់ប្រពាធព្រៃនៃដែនជាន

នោះមានឧទ្យានក្រៅរាជស្ថាន សម្រាប់ស្ដេចផ្កានក្សាន្តចិន្តា ៗ
ជីកជាបារាយណ៍មួយធំក្រៃ ជលស័យលន្មាមហើយថ្លា
ចិញ្ចឹមមច្ឆានូវមច្ឆា បក្សីបក្សាច្រើនគណនា ៗ
ទុកគោកជាកោះនៅកណ្ដាល គ្រាន់ស្ដេចក្រសាលធ្ងន់នាក់
លើកោះមានស្រះមានគង្គា មានជាថ្នល់ស្ពានក្នុងស្រះស្រង់ ៗ
កំផែងខ្វាងទ្វារសុទ្ធថ្មជា រចនាក្បាច់ក្បូរល្អបញ្ចាន់
ធ្វើពន្ធមាត់ស្រះក្រាស់ត្រឹមត្រង់ សម្រាប់ព្រះអង្គទតមច្ឆា ៗ
មាត់ច្រាំងបារាយណ៍នោះលើកថ្នល់ ខ្ពស់សល់ដាំអស់ដើមព្រឹក្សា
សឹងតែមានផលមានបុប្ផា រសជាតិពិសាគួរអាស្រ័យ ៗ
ចិញ្ចឹមអម្រឹតផងសោភី និត្យនៅនាទីនោះច្រើនក្រៃ
អ្នកផងពុំហានចាប់អាស្រ័យ សម្រាប់ក្សត្រិយថ្ងៃទតកំសាន្ត ៗ
សួយសារអាករបរិបូណ៌ណាស់ គ្មានទ័លគ្មានខ្វះគ្មានរំខាន
គ្មានកិតគ្មានភ័យអ្វីប្រមាណ ក្សេមក្សាន្តអនេកឯកពជា ៗ
ពួកខ្ញុំរាជការក៏សប្បាយ សម្បូរណ៍ធូពាយគ្រប់មុខងារ
ពោះរាស្ត្រទាំងពួងផងនានា សុខសាន្តពល់គ្នាទាំងប្រុសស្រី ៗ
ដោយបុណ្យក្សត្រទ្រង់ទសពិធ តាំងពីអតីតដល់លោកិយ
មានព្រះប្រាជ្ញាការផែនដី សត្រូវអប្រិយចៀសចេញឆ្ងាយ ៗ

បានជាមហាជនក្នុងនគរ ពុំកើតវិវរភ័យអន្តរាយ
រកស៊ីរកបុកសុខសប្បាយ ពុំសូវក្រហាយក្នុងចិន្តា ៗ
មួយទៀតព្រំនគរបុរី ទូលាយផែនដីធំក្តាត់ណា
អ្នកផងធ្វើស្រែធ្វើចំការ បានផលហារគ្មានខ្វះអ្វី ៗ
ទទីផែនទឹកច្រើនកន្លែង ស្ទឹងព្រែកអូរខ្វែងក្នុងផែនដី
ទឹងថ្កុកត្រពាំងបឹងផងខ្ទី ទន្លេមានត្រីច្រើនគណនា ៗ
ទន្លេសាបមួយធំចំហុត វិស័យសមុទ្រសាគរ
មានអស់មច្ឆាក្នុងគង្គា ច្រើនក្រៃមហិមាជាប្រក្រតី ៗ
អណ្តើកកន្ធាយត្រសែផង ក្រពើទន្សងអន្ទង់ក្តី
បង្កងកំពឹសព្រោនអ្វ នៅលាយទឹងត្រីគ្រប់ប្រការ ៗ
ក្តាមខ្យងទឹងខ្ចៅចំពុះទា លៀសគ្រុំនានាជាធម្មតា
ពហូរជាតិសត្វក្នុងជលសា ទីណាសឹងមានៈច្រើនណាស់ខ្ទី ៗ
ច្រើនក្រៃលែងច្រើនពន់ប្រមាណ ច្រើនកប់ពុំបានជានាមអ្វី
បើស្មានគិតរាល់ទឹកទឹងត្រី ត្រីមួយទឹកប៉ប្រហែលខ្វះ ៗ
ហើយមានកន្លែងវាលស្រែង ឈើវល្លិ៍បន្ទៃច្រើនក្រៃក្រាស់
សត្វហើរពងកូនក៏ច្រើនណាស់ ពុំឈ្នះទឹងប្រៀបធៀបសេចក្តី ៗ
មិនតែទន្លេសាបមួយទេ បឹងស៊ឹងទន្លេក្នុងផែនដី

ធំតូចនោះច្រើនសឹងមានត្រី　និងសត្វបក្សីព្រៃព្រឹក្សា ។
ប្រហែលទន្លេសាបនោះដែរ　មានមកតាំងតែយូរវស្សា
ជាកេរ្តិ៍ដំណែលអ្នកខេមរ　ព្យាបាលដកចរៀងមកថ្មី ។
បើទៅទេសាចសត្វសន្ទឹក　លើដីក្នុងទឹកទីណាក្តី
មច្ឆាអម្រឹតនិងបក្សី　ចាប់បានមកខ្ចិធ្វើកោក្កា ។
សត្វច្រើនក្រៃលែងពន់ប្រមាណ　ច្រើនឈើស្មសាន្តច្រើនលតា
ច្រើនតាំងជ្រលងទីបព្វតា　ច្រើននោះហៅមហាច្រើនក្រាស់ក្រៃ ។
ទីប្រាក់ទីមាសត្បូងយ៉ាងល្អ　ទីស្ពាន់សំណថ្មបរណៃ
ថ្មកែវត្រួសដែកក្នុងព្រៃផ្សៃ　យ៉ាងថោកយ៉ាងថ្លៃច្រើនប្រការ ។
អ្នកផងចង់បានដើរទៅរក　រេះតែមានមកដូចប្រាថ្នា
លក់ជាសម្រស់របស់អាត្មា　ឲ្យតែឧស្សាហ៍គ្មានខ្វះអ្វី ។
អ្នកមានតម្រិះមានប្រាជ្ញា　អ្នកជាងធ្វើការសារពើក្តី
អ្នកមានជំនួញក្នុងដែនដី　ច្រើនណាស់ឥតបើនឹងគណនា ។
បម្រើនទ្រព្យធនពន់ប្រមាណ　ពុំសូវខានពល់គ្គា
បើក្រគ្រាន់តែតិចទ្រព្យា　មិនជាអត់ឃ្លាតគ្មានកោត្តា ។
គង់មានស៊ីបាយពាយស្លៀកពាក់　ពុំសូវត្រោកអន្ទះសា

ព្រោះស្រុកសុខសាន្តបានធ្វើការ ទៅរកត្រង់ណាបានដូចចង់ ៗ
អំណើះរាជ្យក្រោយគ្រោះវដ្ត កើតមនុស្សមោហាច្រើនកន្ទង់
ក្នុងដែនក្រៅដែនប៉ះគិតកង សង្កត់អ្នកផងយកទ្រព្យា ៗ
អស់ខ្ញុំរាជការនិងមហាក្សត្រិយ៍ ឡើងលើកទ័ពស្កាត់ច្បាំងកំងក
គប្ធិដំបះពុំឈ្នះរាំ ចូលលុកក្នុងនាទីក្រុងក្រៃ ៗ
ទាំងស្ដេចនាម៉ឺនរាស្ត្រផិតឆ្ងាយ ភ័យរត់ខ្ចាត់ខ្ចាយដោយព្រៃផ្សៃ
រីព្រះរាជទ្រព្យទោះថោកថ្លៃ បានដៃសត្រូវទៅអសារ ៗ
យកទាំងគម្ពីរអដ្ឋបាលី ក្បួនច្បាប់ផ្សេង ៗ ច្រើនប្រការ
ព្រះគោព្រះកែវស្ដម្ភវដ្ឋ យកព្រះរូបាចេញចាកស្ថាន ៗ
ទាំងស្ដេចនាម៉ឺនរាស្ត្រប្រជា ច្បាំងយកទ្រព្យាវិញពុំបាន
កន្ទង់ច្រើនរាជ្យពន់ប្រមាណ ខាតខានរៀនសូត្រមកយូរក្រៃ ៗ
បានជាខេមរអួនតម្រិះ ដែលនៅដឹងចេះខ្វះសព្វថ្ងៃ
ចេះគ្រាន់តែរកមកអាស្រ័យ ពុំសូវថ្លាថ្លៃដូចបូរាណ ៗ
បើទុកជាមានក៏មានតិច បើចេះការកិច្ចមិនប្រមាណ
បើទុកជារៀនពុំសូវបាន ព្រោះពុំសុខសាន្តក្នុងកពការ ៗ
តាំងពីរាជការបាក់ងសេស ពុំធ្វេសប្រហែសជួយកំងក

អស់តាំងសត្រូវផងនានា ពុំហ៊ានពុះពារមកឥឡា ៗ
មិនត្រឹមតែជួយការបូរី និងរៀបចំកដីប៉ុណ្ណោះណា
គិតតាំងជួយសាងសង់សាលា ជ្រើសគ្រូអាចារ្យចេះអធិប្បាយ ៗ
ឲ្យចាំបង្រៀនអស់កុមារ ឲ្យចេះកិច្ចការរាល់រៀងកាយ
ក្នុងក្រុងក្រៅក្រុងផងតាំងឡាយ ឲ្យដឹងសព្វសាយក្នុងសេមា ៗ
ព្រះបាទស៊ីសុវត្ថិខត្តិយាវង្ស ស្តេចទ្រង់ជ្រាបសព្វគ្រប់ប្រការ
ព្រះទ័យត្រេកអរសោមនស្ស ព្រមតាមរាជការថ្វាយសេចក្តី ៗ
ទ្រង់ឡាយព្រះទានឲ្យចាត់ចែង ឲ្យធ្វើដំណែងសាលាថ្មី
ឲ្យច្រើនថែបយ៉ាងក្នុងបូរី ឲ្យគួរមេត្រីចូលសិក្សា ៗ
ដែលរះធ្វើបានរួចខ្លះទៅមែន គ្រប់ដែនដីក្រុងស្រែចំការ
ទើបបានតែឲ្យរៀនអក្ខរ និងលេខសាស្ត្រាអត្ថបាលី ៗ
ឥឡូវអេគ្លយ៍ព្រះកជពាំង ទើបតាំងសាងសង់សាលាថ្មី
ជាទីកន្លែងតែងធ្វើអ្វី ល្អះល្អឥតបីបើឧបមេយ្យ ៗ
មណ្ឌលទ្រនគ្គទ្រង់សង្ហា ឈ្មោះជាព្រះរាជបណ្ណាល័យ
តម្កល់ក្បួនច្បាប់សព្វសាសនវិស័យ មានរឿងច្រើនក្រៃក្រក្នុងនោះណា ៗ
រឿងពីអតីតមកក៏មាន និងពានបច្ចុប្បន្ននេះក៏ជា

អនាគតកាលក៏បវរា សម្រាយសាស្ត្រាអត្ថបាលី ៗ
មួយទៀតទ្រង់សក្តិហាក់មហាកាល ឈ្មោះវឌ្ឍបាលនោះគប្បី
មានបព្វាប់សម្រាប់ក្នុងផែនដី រៀនធ្វើមន្ត្រីតុលាការ ៗ
ឧត្តរកដកាំងសាលធំសល់ តម្កល់ក្បាច់ច្នពីបូរណ៍
សន្មតនាមឈ្មោះហៅសាលា សារមន្ទីរវិសេសក្រៃ ៗ
តាំងគ្រឿងមាសប្រាក់សិរីវឌ្ឍិ ប្រដាប់មុនីរ័តន៍បវរណា
នូវអស់ព័ស្ត្រាផ្ការៃ ទ្រព្យមានតម្លៃគួរស្នេហា ៗ
បង្គួមជិតគ្នានោះប្រាកដ កំណត់ហៅសាលារចនា
មានគ្រូបង្ហាញរៀនធ្វើការ ឲ្យបែកប្រាជ្ញាទាំងប្រុសស្រី ៗ
ប្រុសរៀនតម្រិះខាងការប្រុស ឲ្យដឹងសាយសុសបែបចេះថ្មី
ជាងទងជាងស្មិតសិតអ៊ុំ គូរក្តីចាក់ក្តីច្រើនប្រការ ៗ
ក្រឡឹងប្រដាប់យ៉ាងប្លែកៗ ជាងដែកស្មូនរូបជាប់យ៉ាងណា
មានព្រមតាមចិត្តប៉ងប្រាថ្នា ឲ្យតែឧស្សាហ៍រៀនចុះខ្វី ៗ
បើស្រីរៀនខាងការនារី រៀនត្បាញប៉ាក់ក្រជេរផុលក្តី
មានទីដោយខ្លួនខាងស្រីៗ ប្រណីរៀបឲ្យដោយគួរការ ៗ
ធ្វើសាលនោះទឹងស៊ីម៉ង់ត៍ល្អ ទឹងឥដ្ឋទឹងថ្មទឹងដែកជា

ក្រួសខ្ជាប់និងឈើយ៉ាងខ្ជឹមសារ　　តាមជាងវេចនាហត្ថាថ្មី ៗ
ក្បាច់ក្បូរកំពូលហាក់ប្រាសាទ　　ស្អាតក្រៃលែងស្អាតគ្មានសល់អ្វី
មួនមាំចម្លែកឯកដែនដី　　គប្បីទាំងអស់ស្រស់ថ្លៃថ្លា ៗ
ខាងមុខកម្រាលក្រាលឥដ្ឋពណ៌　　លំអរមានជរមានក្រឡា
ផ្កាយផ្កាក់ប្រពាក់ខាងក្ដាំ　　ពាសពេញសាលាគ្មានចន្លោះ ៗ
រចៀបរៀបរយដោយកន្ទុង　　ចំនួនដំណែងល្អទាំងអស់
ពុំមានអាក្រក់បន្តិចសោះ　　សុទ្ធសឹងរបស់កង្កដការ ៗ
ទូតូចទូធំដាក់សៀវភៅ　　ក្បួនច្បាប់និត្យនៅទីនោះណា
ប្រដាប់សរសេរនិងធ្វើការ　　មានជាធម្មតាគ្មានខ្វះអ្វី ៗ
ហើយមានទាំងតុទាំងជើងម៉ា　　តម្រៀបត្រៀបត្រាគ្រែកៅអី
សម្រាប់ទុកប្រើជាប្រក្រតី　　ពុំឲ្យអប្រិយក្ដីសៅហ្មង ៗ
នាទីជិតខាងរបៀងសាលា　　សឹងសួនបុប្ផាជុំវិញផង
ក្លាយក្លិនពិដោរមកក្ដួង ៗ　　មុខគួរស្នេហ៍ស្នងចង់ចិន្ដា ៗ
ហើយឲ្យមានអ្នកនៅថែទាំ　　បោសជូតរៀបចំគ្រប់សាលា
រីឯលោកគ្រូលោកអាចារ្យ　　នៅប្រចាំការប្រៀនសព្វថ្ងៃ ៗ
ល្អនោះហៅល្អក្រមានយ៉ាង　　កដការស្អិតស្អាតល្អពេកក្រៃ

ល្អស្រស់របស់មានតម្លៃ ល្អស្រួលអាស្រ័យទីនោះណា ។
ទុកឲ្យសមណៈនិងមហាជន ទុកដូចឲ្យធនយសស័ក្តិ
ទុកទីកជានុវង្ស ទុកឲ្យសេវកាមាត្យមន្ត្រី ។
នៅសល់កុមារផងតាំងឡាយ កល់រូបកាយទោះប្រុសស្រី
កំឡុងកូននាទីបូរី ដែនដីនគរកម្ពុជា ។
ដែលពុំទាន់ដឹងរឿងគង់ការ និងអន្ទអក្ខរលេខនានា
បើចង់រៀនសូត្រកល់គ្នា រាជការអាជារជាប្រក្រតី ។
ហេតុនេះគួរតែចង់ចេះដឹង គួរប្រឹងសង្កាតខំឃ្មាតខ្មី
គួរចូលទៅរៀនទើបគប្បី គួរអើរៀនទៅតាមត្រូវការ ។
នឹងបានភ្លឺដឹងសព្វសេចក្តី ភ្លឺដូចរស្មីកែវមុខតា
ភ្លឺច្បាស់ប្រាកដនឹងនេត្រា ភ្លឺថ្លាដួងចិត្តឥតសង្ស័យ ។
តែឃើញរឿងច្រើនកើនតម្រិះ តែចេះការច្រើនជាបច្ច័យ
តែចូលរៀនសូត្រកល់ខែថ្ងៃ ដូចនៃត្បូងពេជ្រលេចរស្មី ។
នឹងបានសម្បត្តិសម្បូណ៌យស និងមានកេរ្តិ៍ឈ្មោះខ្ពស់ឮល្បី
នឹងមានប្រាជ្ញាពីលោកិយ នឹងមានសិរីសួស្តីប្រាណ ។
និងពានដូចមានខាងលើនេះ បើពុំរៀនរិះតាមលំគាន

ទោះខំរកស៊ីពុំសូវបាន រំខានទីទ័ល់ខ្វល់ក្នុងកាយ ៗ
បានដែរប៉ុន្តែរកបានតិច ព្រោះធ្វេសរៀនកិច្ចការសព្វសាយ
មិនស្មើនឹងអ្នកនេះឧបាយ ពុំសូវធូរធាយដូចគេឡើយ ៗ
អ្នកយសឥតស័ក្តិឥតលក្ខណា ឥតអស់ប្រាជ្ញាសូន្យសោះហើយ
ឥតស្រាកលំបាកពុំមានស្បើយ ឥតល្ហើយជាទុក្ខគ្រប់ប្រការ ៗ
មួយគួរគិតគុណព្រះរតនត្រៃ ពីរគុណក្សត្រថ្លៃទ្រង់ករុណា
បីគុណអស់លោកអ្នកជការ បួនគ្រូអាចារ្យអត្ថអធិប្បាយ ៗ
បំណាច់ដែលលោកមានសប្បុរស សាងទុករបស់ច្បាប់បរិយាយ
ឲ្យយើងរៀនដឹងតវៃឆ្ងាយ រក្សារូបកាយគ្រប់អាត្មា ៗ
គុណនោះវិសេសប្រសើរក្រៃ តម្លៃគ្មានអ្វីប្រៀបឧបមា
រីគុណបិតានិងមាតា មានច្រើនប្រការដោយសោះឋាន ៗ
និងសព្វគុណផងនានា ដែលជាចម្រើនយើងក្សេមក្សាន្ត
កុំត្រូវរំលឹកនឹកកុំខាន កប់អានស្មោះស្ម័គ្ររួមរក្សា ៗ
ភាវនាព្រះធម៌ប្រុងវិញ្ញាណ សាងសីលសាងទានមានមេត្តា
កុំសាងទុច្ចរិតចិត្តមោហា កៀវក្លាបៀតបៀនគេអន្តរាយ ៗ
កុំមានសេចក្តីបង់ប្រមាថ កុំធ្លាក់ទៅកាន់ភូមិអបាយ
ឲ្យដើរតាមផ្លូវត្រូវប្រឡាយ កុំបីនឿយណាយក្នុងចិន្តា ៗ
ទើបបានត្រឹមតាមព្រះធម៌ ជាល្អក្នុងពុទ្ធសាសនា

ទើបបានកុសលសាធុការ　　ទេវតាចម្រើនសុខសប្បាយ ។
រឿងនេះខ្ញុំតែងតាមទំនង　　តែងតាមគន្លងកលកិប្រាយ
តែងជូនអស់លោកអ្នកទាំងឡាយ　　តែងតាមតម្រាយពាក្យសត្យា ។
លើកឡាត់កាត់បទថៃបខ្ញុំ　　សេចក្តីគ្រាន់ជាសវនាការ
យកផលានិសង្សជូនចេតនា　　ដោយសារសីលទានទិញ្ញានហើយ ។

ជីវប្រវត្តិ របស់ព្រះគ្រូ ធម្មបរិយាវង្ស អ៊ិត (១)
ចៅអធិការវត្តដំណាក់ ជាព្រះឧបជ្ឈាយ៍

ព្រះគ្រូធម្មបរិយាវង្ស នាមដើមឈ្មោះ អ៊ិត ជាបុត្រ ចិន្ត សៀប មាតាឈ្មោះ ស្វាយ ស្រុកកំណើត ឃុំគោកធំ ខេត្តសៀមរាប កើតនៅថ្ងៃ ៣ ៗ ៨ ឆ្នាំចឆស័ក ពុទ្ធសករាជ ២៣៩៦ ដល់អាយុ ១៣ ឆ្នាំ បានចូលទៅរៀនអក្សរក្នុងសំណាក់លោកគ្រូ កែវ ចៅអធិការវត្តដំណាក់ ដល់អាយុ ១៥ ឆ្នាំ បានបួសជាសាមណេរ អាយុ ២១ បានឧបសម្បទជាភិក្ខុ ក្នុងថ្ងៃ ២ ៗ១ ៨ ឆ្នាំមមែត្រីស័ក ពុទ្ធសករាជ ២៤១៤, ក្នុងពទ្ធសីមាវត្តដំណាក់ ព្រះមហាករុណាថេរ កែ ជាព្រះឧបជ្ឈាយ៍ ឲ្យនាមឈ្មោះជា សុវណ្ណកេសរ ព្រះគ្រូធម្មបរិយាវង្ស ជាអ្នកមានសេចក្តីព្យាយាម នឹងការរៀនសូត្រធម្មវិន័យជាដ៏អស់លោកឯទៀត បួសបានតែ៣វស្សា ព្រះមហាករុណាថេរជាឧបជ្ឈាយ៍ អនុញ្ញាតឲ្យធ្វើជាគ្រូសូត្រ វត្តដំណាក់ ដល់វស្សាជាគម្រប់ ១៤ លោកបានចូលទៅរៀនព្រះវិបស្សនាធុរៈ នឹងលោកគ្រូ មាស ចៅអធិការវត្តលង្កា បានសម្រេចដូចសេចក្តីប្រាថ្នា ហើយថយមកគង់នៅវត្តដំណាក់វិញ ហើយបានបង្រៀនវិបស្សនាធុរៈ ដល់អស់ភិក្ខុសាមណេរ ឧបាសក ឧបាសិកា តរហូត ដល់មកឆ្នាំមមែនស័កពុទ្ធសករាជ ២៤២៧ លោកគ្រូព្រះមហាករុណាថេរ ទទួលមរណភាពទៅ ព្រះគ្រូធម្មបរិយាវង្ស ធ្វើជាចៅអធិការវត្តដំណាក់

១- អត្ថបទនេះ ស្រង់ពីកម្ពុជសុរិយា ក្បាលលេខ១២ ឆ្នាំ១៩២៦-២៧ ។

ហើយធ្វើជាឧបជ្ឈាយ៍បំបួសកុលបុត្រ ក្នុងវត្តដំណាក់ទេះ ១ វត្តអំពិល ១ វត្តប្រាសាទ ១ និងវត្តខ្នា ១ ។

កាលនៅក្នុងកដការសៀម បានគ្រាតាំងជាព្រះគ្រូ សុវណ្ណគោ-សរបវរសត្ថា លុះដល់មកថ្ងៃ ៦ ᧴ ៦ ឆ្នាំមមែនព្វស័ក ត្រូវនឹងថ្ងៃ ១៨ យ៉ាំងវីយេ ឆ្នាំ ១៩០៨ មានឡាយព្រះហស្តលេខាព្រះករុណាជាម្ចាស់ជីវិតព្រះចៅក្រុងកម្ពុជា តាំងឲ្យឡើងងារ ព្រះគ្រូធម្មបរិយាវង្ស មាននិច្ចភត្ត និងត្រៃឆ្នាំ តាមកិត្តិយស ។

ព្រះគ្រូធម្មបរិយាវង្ស យកព្រះហឫទ័យទុកដាក់ក្នុងការទំនុកបម្រុងព្រះពុទ្ធសាសនាជាទីបំផុត របស់លោកដែលបានសាងទុកក្នុងវត្តដំណាក់ គឺគម្ពីរធម៌វិន័យ រួមទាំងគម្ពីរតូច គម្ពីរធំ ៩១ គម្ពីរ ហើយនិងកសាងទីសេនាសនៈក្នុងអារាមទាំងអស់ មានព្រះវិហារជាដើម ក៏កើតដោយសារគំនិតលោក បុណ្យលោកព្រះគ្រូធម្មបរិយាវង្សទាំងអស់ ចំណែកការកុសលឯទៀតៗ ដែលលោកបានសាងនោះ គឺធ្វើកឋិនទាន ៨ ដង បានសាងគ្រែធម្មាសន ៦ បានសាងទៀនព្រះវស្សា ១៥ ដង បានសាងព្រះពុទ្ធរូបធ្វើបុណ្យអភិសេក ធ្វើពីប្រាក់ខ្លះ មាសខ្លះ ទង់ហ៊ីខ្លះ ៩ ព្រះអង្គ បានធ្វើមាឃបូជា វិសាខបូជាគ្រប់ ៤១ ឆ្នាំ មានខានតែម្តង ក្រៅពីនោះមិនដែលបានខានឡើយ ។

មួយទៀតលោកបានខំបង្ហាត់បង្រៀនសាមណេរ ដែលជាសិស្សា-នុសិស្សឲ្យចេះដឹងធម្មវិន័យ ឲ្យប្រព្រឹត្តឲ្យបានត្រឹមត្រូវ តាមធម្មវិន័យ

លើកសេចក្តីប្រតិបត្តិឲ្យកាន់តែល្អត្រឹមត្រូវឡើង ដរាបដល់មកឆ្នាំថ្លូវសប្តស័កនេះ លោកមានព្រះជន្ម៧៦ឆ្នាំ ប្អូលក្នុងសេចក្តីដក ចាប់អាពាធមិនសប្បាយតាំងពីខែអាសាឍមក លុះដល់មកថ្ងៃ ១៣ ។

ហេតុតែលោកមានព្រះហឫទ័យ អាសូរករុណាដល់ភិក្ខុសាមណេរ ដែលជាសទ្ធិវិហារិកអន្តេវាសិក ដែលនៅជាខាងក្រោយ លោកបានឲ្យនិមន្តលោកគ្រូសូត្រតាំងពីអេគ្គ ហើយនឹងលោកអាចារ្យ ទាំង លោកភិក្ខុ ភិម និងអស់លោកឯទៀតៗជាច្រើន ឲ្យទៅប្រជុំស្តាប់ព្រះពុទ្ធដីកាលោកនោះ ទោះត្រាទុកជាសម្គាល់ ដើម្បីជាលក្ខណ៍បានតទៅឲ្យអស់សិស្សានុសិស្សតាំងអស់ប្រព្រឹត្តតាម ដើម្បីនឹងបានចំរើនមគ្គផលកុសលដល់លោកជាគ្រូ ជាអាចារ្យនៃយើង ព្រះពុទ្ធដីកានេះ មានសេចក្តីដូចតទៅ ៖

ព្រះពុទ្ធដីកាព្រះគ្រូធម្មបរិយាវង្ស ជាព្រះឧបជ្ឈាយ៍វត្តដំណាក់ ឲ្យជម្រាបដល់លោក ភិក្ខុ សាមណេរ ដែលជាសទ្ធិវិហារិកអន្តេវាសិកទាំងអស់ ដែលនៅក្នុងវត្តនេះក្តី ក្រៅវត្តនេះក្តី ឲ្យទទួលប្រតិបត្តិតាមពាក្យបណ្តាំ ដែលមានខាងក្រោមនេះ

១— ត្រូវចប្អូលគ្នារំសូត្ររៀនធម៌វិន័យ ឲ្យបានចេះដឹងតាមចំណែកខ្លួន គឺភិក្ខុត្រូវឲ្យចេះដឹងធម៌វិន័យសម្រាប់ភិក្ខុ សាមណេរត្រូវឲ្យចេះដឹងធម៌វិន័យសម្រាប់សាមណេរ ។

២— បើរៀនសូត្រចេះដឹងហើយ ត្រូវប្រព្រឹត្តឲ្យបានត្រឹមត្រូវ តាម

ធម៌វិន័យនោះ កុំឲ្យទៅកាន់ទិដ្ឋិមានះប្រព្រឹត្តខុសពីព្រះពុទ្ធបញ្ញត្តិ ពុទ្ធានុញ្ញាតឡើយ ។

៣— ត្រូវនាំគ្នាឧស្សាហ៍គោរពប្រតិបត្តិ ធ្វើវត្តព្រឹក វត្តល្ងាច ក្នុងព្រះវិហារឲ្យបានរាល់ថ្ងៃកុំឲ្យខាន វៀរមួយតែមានធុរៈឈឺថ្កាត់ ឬមានរវល់ជាធំ ទើបខានបាន ។

៤— ភិក្ខុក្តី សាមណេរក្តី ត្រូវស្រឡាញ់រាប់អានគ្នា ទុកដូចបងប្អូនបង្កើត ហើយគោរពដល់គ្នានិងគ្នា តាមចាស់ខ្ចី ។

៥— ត្រូវដាស់តឿនគ្នា ឲ្យខំជួយបោសប្រាសសំអាតទីវត្ត ទីព្រះវិហារ និងជួយថែរក្សាជួសជុលកុំឲ្យខាតខូចឡើយ ។

៦— លោកដែលធ្វើជាចៅអធិការក្តី គ្រូសូត្រក្តី ត្រូវជួយដាស់តឿន ត្រួតត្រាឲ្យបានសម្រេច តាមពាក្យបណ្តាំនេះ ឲ្យសព្វគ្រប់ កុំឲ្យសល់ខានឡើយ ។

បោះត្រាព្រះឧបជ្ឈាយ៍វត្តដំណាក់

ព្រះគ្រូធម្មចរិយាវង្ស

សុំចុះឈ្មោះលោកដែលទទួលព្រះពុទ្ធដីកា

១. លោកគ្រូសូត្រ . . . ការុយ

២. លោកគ្រូសូត្រ . . . ឈិត

៣. លោកអាចារ្យ . . . ចាន់

៤. លោកគ្រូសូត្រ . . . ឌឹម

សេចក្ដីអធិប្បាយអំពីទសជាតក៍ និង បរមសម្ពោធិ៍ (១)

របស់ លោកអ្នកឧកញ៉ា វាំងវរវៀងជ័យ

ក្រុងភ្នំពេញថ្ងៃ ៧ ១៤ ៤ ឆ្នាំខ្លាសប្តស័ក២២ ព្រះពុទ្ធសករាជ ២៤៦៨ មហាសករាជ ១៨៤៧ ចុល្លសករាជ ១២៨៧ ១៣ ម៉ារ្ស ១៩២៦

រឿង ទសជាតក៍ និង បរមសម្ពោធិ ក្រុងកម្ពុជាធិបតី មានគំនូរពណ៌

ពីអ្នកឧកញ៉ាវាំងវរវៀងជ័យ ជួន សេនាបតីក្រសួងព្រះបរមរាជវាំង ព្រះឃ្លាំង និង វេទា បានតែងជាភាសាបារាំងសែស ។

យើងមានសេចក្ដីសោមនស្សជាពន្ទឹកដែរ ក្នុងសម័យនេះ អ្នកស្រីក្រមុំ ម៉ាដឺមូអាសែលហ្វ្រែលការប៉ែឡែស ជាអ្នករក្សាព្រះរាជបណ្ណាល័យ ក្នុងក្រុងភ្នំពេញ បានយកចិត្តទុកដាក់ គិតបង្កើតទស្សនាវដ្ដី ជាសៀវភៅបោះពុម្ពនាមថា "កម្ពុជសុរិយា" ដោយរាជការធំ អនុញ្ញាតសម្រាប់បោះពុម្ពឲ្យខ្មែរ អស់ទាំងសេចក្ដីដែលមានប្រយោជន៍ក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនាដើម្បីទីងចំរើនចំណេះវិជ្ជាប្រាជ្ញាឲ្យយល់ក្ដីក្នុងការគោរពប្រតិបត្តិ ព្រះពុទ្ធបញ្ញត្តិឲ្យបានត្រឹមត្រូវ ជាផ្លូវអាចនាំអ្នកទាំងឡាយ ដែលប្រព្រឹត្តបរិសុទ្ធឲ្យបានសម្រេចដូចសេចក្ដីប្រាថ្នាក្នុងនាលោកនេះ និងទៅបរលោកខាងនាយ ។

យើងបានតែងរឿងនោះស្រេច ក្នុងព្រះពុទ្ធសករាជ ២៤៦៨ ឆ្នាំ

១— អត្ថបទនេះ ស្រង់ពី កម្ពុជសុរិយា ក្បាលទី១-៣-៨- ឆ្នាំ ១៩២៦-២៧ ។

ដោះ សព្វស័ក ត្រូវនឹងគ្រិស្តសករាជបារាំង ១៩១៩ មកដល់ឥឡូវនេះ ត្រូវ ១១ ឆ្នាំហើយ ។

មានគំនូរពណ៌ ៧៦ សន្លឹក តាំងពីព្រះតេមិយ (ដើម) រៀងទៅដល់ធ្វើបុណ្យថ្វាយព្រះភ្លើងព្រះបរមសព ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ដូចមានគំនូរក្នុងព្រះឧបោសថព្រះកែវមរកតក្នុងក្រុងស្រាប់ ។ យើងពុំបានតែងជាអក្សរខ្មែរ ព្រោះមានក្នុងសាស្ត្រាស្រាប់ហើយ ។

មួយទៀតយើងបានតែងរឿងរាមាយណៈ (រាមកេរ្តិ៍) ជាភាសាបារាំងសែស - ខ្មែរ មានគំនូរពណ៌ ១៩៦ សន្លឹក បានស្រេចពីឆ្នាំ. . . .ស័ក ត្រូវនឹងឆ្នាំបារាំង ១៩១១ សៀវភៅរឿងទាំង ២ នេះ បានទុកក្នុងព្រះរាជបណ្ណាល័យឲ្យគិតបោះពុម្ព ។

ពតិមាន

ក្នុង បីតិ របស់យើងដែលប្រាថ្នានឹងញុំាងសេចក្តីពេក ព្រះតេជ-ព្រះគុណដល់ព្រះមហានគរក្រុងបារាំងសែស ដែលបានប្រឹតកក្លាក់ជួយទំនុកបំរុងក្រុងកម្ពុជាធិបតី ឲ្យបានផលប្រយោជន៍ដោយស្មោះសរជាអនេកនេះ យើងសន្សំវេលាដែលទំនេរក្រៅពេលធ្វើរាជការ រាជការមុខក្រសួងលើយើងជាច្រើនណាស់ បានរៀបគាត់តែងរឿងនេះ សេចក្តីប្រាថ្នានៃយើង គ្រាន់តែពន្យល់យ៉ាងខ្លីៗ ឲ្យភ្ញៀវបុរស្សដំណើរបារាំង ដែលមកមើលក្រុមមឿងរបស់យើងឲ្យស្គាល់រឿងគំនូរ ដែលគូរលើជញ្ជាំងក្នុងព្រះវិហារវត្តព្រះកែវ គូរតំណាងពង្សាវតារ នៃព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់យើង គឺ

ព្រះសមណគោតម ឬព្រះសាក្យមុនី ដែលខេមរជាតិទាំងអស់ក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះកាន់ខ្ជាប់ខ្ជួន ។

មុននឹងសម្ដែងរឿងព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ជាកំពូលមហាប្រសើរញុំាងប្រយោជន៍មហាជនកម្ពុជាទាំងឡាយនេះ យើងត្រូវអធិប្បាយពាក្យសេចក្ដីខ្លះឲ្យយល់ក្លីសិន ។

សូមតេជៈសាធុការដែលគាត់តែងនេះ ជួយបណ្ដាលឲ្យសាធុជនផងទាំងឡាយកាន់ខ្ជាប់ក្នុងការកុសលយកគម្រប់តាមគន្លងវិសេសនេះតរៀងទៅ ។

ព្រះពុទ្ធចរិត

ព្រះពុទ្ធញាណនៃព្រះពុទ្ធអង្គក្នុងព្រះត្រៃលក្ខណ៍ គឺសេចក្ដីសុចរិតប្រកបទាំង ៣ ក្នុងវិបស្សនា គឺគេឃើញឧបការនៃមនុស្សលោក ទិងកម្មដ្ឋាន គឺដញ្ញឹងគិតឃើញឧបការជាមូលហេតុ ស្រង់យកមកពីក្នុងព្រះត្រៃបិដក គឺកញ្ចើទាំង៣ដែលតម្កល់ព្រះពុទ្ធញាណ នោះមានគោលបរិកសម្ដែងដូច្នេះ ៖

អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា

អនិច្ចំ គឺសេចក្ដីមិនទៀង គឺវត្ថុអ្វីៗដែលឥតវិញ្ញាណ ឬមានវិញ្ញាណក្ដី ក៏តែងតែនឹងផុតបាត់បង់ ។

ទុក្ខំ គឺសេចក្ដីទុក្ខរបស់សត្វដែលមានជីវិត គឺអ្វីៗ ដែលមានជីវិតសឹងមានទុក្ខ ។

អនត្តា គឺសេចក្ដីសោះសូន្យ ។

ផន្ទាយុដែលរស់នៅជាសេចក្ដីទុក្ខ, ទុក្ខនេះកើតមកពីចំណង់ ជាដើម ដែលចង់បានទ្រព្យសម្បត្តិ និងតណ្ហាកាម បានជាព្រះបរមលោកុត្តមាចារ្យ ទ្រង់សំដែងជាគោលចារឹក ត្រូវឲ្យលះបង់អាត្មាឯងកុំឲ្យគិតពីរូបខ្លួន ដើម្បីនឹងឲ្យរួចពីចំណង់នោះ ដែលជាបុព្វហេតុនាំឲ្យកើត និងស្លាប់វិលវល់ទៅមកក្នុងវដ្ដសង្សារ ដែលមានជីវិតនិងសេចក្ដីទុក្ខជៀសមិនរួច ។

អរហត្តផលញាណ ដែលបញ្ចប់ផុតចាកសេចក្ដីស្រេកឃ្លានជ្រះស្រឡះហើយ គេនឹងយកព្រះនិព្វានជាស្ថានបរមសុខ អស្ចារ្យចម្លែកឥតមរណៈ: ផុតសេចក្ដីស្លាប់និងមិនត្រឡប់កើតវិញនិងឥតមាន ជរាព្យាធិទុក្ខឡើយ ជាមហាស្ថានដែលព្រះបរមលោកនាថ ទ្រង់ព្រះប្រាថ្នា និងនាំនូវជនានុជន ឧបាសក ឧបាសិកា តាំងពួង ដែលកាន់សេចក្ដីសុចរិត បានសាងកុសលត្រឹមត្រូវតាមព្រះពុទ្ធបញ្ញត្តិ លុះផុតជន្មាយុទៅឲ្យបានទៅកាន់ពួងស្ថានព្រះនិព្វានបរមសុខក្នុងជាតិជាទីបង្អស់បំផុតនោះ ។

គម្ពីរព្រះត្រៃបិដក

ព្រះពុទ្ធសាសនា ដែលជាតិកម្ពុជា ឬខេមរ គឺខ្មែរកាន់រៀងមក ដល់បច្ចុប្បន្ននេះ គឺព្រះពុទ្ធព្រះនាមជាព្រះសមណគោតម ឬព្រះសព្វញ្ញុធី ដែលចូលបរិនិព្វាន តាំងពីព្រះពុទ្ធសករាជមួយឆ្នាំរៀងមក ដល់ឆ្នាំថោះសប្តស័ក មហាសករាជ ១៨៣៧ ចុល្លសករាជ ១២៧៧ ត្រូវនិងគ្រិស្តសករាជបារាំង ១៩១៥ ។

ក្នុងរាជ្យព្រះករុណាព្រះបាទសម្តេចព្រះ ស៊ីសុវត្ថិ ចមចក្រពង្ស

ព្រះចៅក្រុងកម្ពុជាធិបតី ជាម្ចាស់ជីវិតលើត្បូងនិងក្នុងបុណ្យលោក ឡឺរ៉េស៊ី-ដង់សុប៉េរីយើហ្វ្រង់ស្វាបូដូកុំង ជាតំណាងប្រតិភូព័ក្រុងបារាំងសែស ក្នុងក្រុងកម្ពុជាធិបតី ដែលយើងបានតែងរឿងនេះស្រេចហើយនោះ បានពុទ្ធសករាជ២៤៥៨ឆ្នាំហើយ ។ បើរាប់មកដល់ឆ្នាំខ្មែរសព្វស័ក ត្រូវនឹងឆ្នាំបារាំង ១៩២៦ នេះ ត្រូវ ២៤៦៨ ឆ្នាំជាព្រះពុទ្ធសករាជ ។ ច្បាប់បន្ទាត់សព្វគ្រប់ ពីព្រះពុទ្ធសាសនាដ៏វិសេស នេះផ្ទុកមានក្នុងព្រះត្រៃបិដក គឺកញ្ចប់ទាំង ៣ សម្ដែងព្រះពុទ្ធវចនា ចាត់តម្រាប់តម្រា មានប្រាំបីហ្មឺនបួនពាន់ព្រះធម្មក្ខន្ធ ។

ព្រះត្រៃបិដក

ត្រៃ ប្រែថាបី បិដក ប្រែថា កញ្ចប់ ឬកាដន៍ «កញ្ចប់ឬកាដន៍ ៣» តម្កល់ព្រះវិន័យ ព្រះសូត្រ ព្រះអភិធម្ម បែកជា១៧គម្ពីរ គឺ វិន័យបិដក ៥គម្ពីរ សុត្តន្តបិដក ៥ គម្ពីរ អភិធម្មបិដក ៧ គម្ពីរ រួមជា ១៧ គម្ពីរ ។

១. **ព្រះវិន័យបិដក** កញ្ចប់ ឬកាដន៍(ជាទីតម្កល់)នូវព្រះវិន័យ គឺច្បាប់សម្រាប់ទូន្មានទូន្មានកាយនិងវាចាឲ្យរៀបរយបានដល់ទបញ្ញត្តិ ដែលចាត់ជាសិក្ខាបទ និង អភិសមាចារ គឺប្រព្រឹត្តល្អជាគ្រឿងរក្សាគណៈសង្ឃក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា ។

ព្រះវិន័យបិដកនេះបែកជា ៥ គម្ពីរគឺ :

១. អាទិកម្ម "កំណើតដើម" សម្ដែងពី មូលបញ្ញត្តិ

នៃសិក្ខាបទធំ-តូច មានចំនួន ១៩ សិក្ខាបទ មាន បារាជិកា ៤ ជាដើម គម្ពីរនេះមាន ៤២០០ ព្រះធម្មក្ខន្ធ ។

២- បាចិត្តិយ អំពីល្មើសញុំាងកុសលឲ្យធ្លាក់ចុះ សម្តែងពី សិក្ខាបទ មានចំនួន ២០៨ សិក្ខាបទ មាន និស្សគ្គិយ ទំនើសាបត្តិ ៣០ ជាដើម គម្ពីរនេះមាន ៥០០០ ព្រះធម្មក្ខន្ធ ។

៣- មហាវគ្គ (ពួកធំ) សម្តែងពីកម្មរបស់សង្ឃធំៗ មានចំនួន ១០ ខន្ធ មានបព្វជ្ជាខន្ធកៈ គឺរឿងបំបួសជាដើម គម្ពីរនេះមាន ៥០០០ព្រះធម្មក្ខន្ធ ។

៤ ចុល្លវគ្គ (ពួកតូច) ពីកិច្ចានុកិច្ចរបស់សង្ឃតូចៗចំនួន ១២ ខន្ធកៈ មានកម្មក្ខន្ធកៈ ជាដើម គម្ពីរនេះមានព្រះធម្មក្ខន្ធ ៣២០០ ។

៥– បរិវារ (ពយារ៍) សម្តែងពីសេចក្តីប្រមូលនៃវិន័យបញ្ញត្តិ បញ្ចូលជាពួក ដើម្បីឲ្យជាក់ច្បាស់ឡើង មានសម្តែងពីមហាវារៈ ១៦ ជាដើម (គម្ពីរនេះមានព្រះធម្មក្ខន្ធ ៣៥០០) ។

រួមព្រះធម្មក្ខន្ធក្នុងព្រះវិន័យបិដកទាំង៥គម្ពីរត្រូវជា ២១០០០ ព្រះធម្មក្ខន្ធ ។

១៦ ព្រះ **សុត្តន្តបិដក** គឺព្រះសូត្រ កញ្ចប់កាដន៍ ជាទីតម្កល់នូវព្រះសូត្រ សម្រាប់ប្រតិបត្តិរបស់ពុទ្ធបរិស័ទដោយសង្ខេបខ្លះ ពិស្តារខ្លះ ។

ព្រះសុត្តន្តបិដកនេះចែកជា៥គម្ពីរគឺ :

១. ទីឃនិកាយ (ប្រជុំនៃសូត្រវែងៗ) សំដែងពីព្រះសូត្រមានសេចក្ដីពិស្ដារ ចំនួន ៣៤ សូត្រមានព្រហ្មជាលសូត្រជាដើម គម្ពីរនេះមានព្រះធម្មក្ខន្ធ ៣០០០ ។

២. មជ្ឈិមនិកាយ (ប្រជុំនៃសូត្រយ៉ាងកណ្ដាល) សំដែងពីព្រះសូត្រមានសេចក្ដីមិនវែងមិនខ្លីយ៉ាងកណ្ដាល មានចំនួន ១៥២ សូត្រ មាន មូលបរិយាយសូត្រ ជាដើម គម្ពីរនេះមានព្រះ ធម្មក្ខន្ធ ៣០០០ ។

៣. សំយុត្តនិកាយ (ប្រជុំនៃសូត្រដែលរួបរួម) សំដែងពីព្រះសូត្រដែលភ្ជាប់ដោយប្រភេទនៃបុគ្គលនិងធម៌មានចំនួន ៧៧៦២ សូត្រ មាន ឱឃតរណសូត្រ ជាដើម គម្ពីរនេះមានព្រះ ធម្មក្ខន្ធ ៤០០០ ។

៤- អង្គុត្តរនិកាយ (ប្រជុំនៃធម៌មានអង្គដ៏ក្រៃលែង) សំដែងពីធម៌ជាពួក ៗ តាំងពីធម៌មានពួក ១ ដរាបដល់ធម៌មានពួក ១១ មានចំនួន៩៥៥៧សូត្រ មាន ចិត្តបរិយាទានសូត្រ ជាដើម គម្ពីរនេះមានព្រះ ធម្មក្ខន្ធ ៥០០០ ។

៥— ខុទ្ទកនិកាយ (ប្រជុំនៃធម៌តូចៗ) សំដែងរួបរួម ពីប្រភេទធម៌តូចៗ មានចំនួន១៥គម្ពីរ ឈ្មោះ ខុទ្ទកបាឋ និង ធម្មបទ ជាដើម គម្ពីរនេះមាន ធម្មក្ខន្ធ ៦០០០ ។

រួមព្រះ ធម្មក្ខន្ធ ក្នុងព្រះ សុត្តន្តបិដក ទាំង៥គម្ពីរ ត្រូវ ២១.០០០ ព្រះធម្មក្ខន្ធ ។

១៣ **ព្រះអភិធម្មបិដក** "កាញ្ចីម្ភាជន៍ ជាទីតម្កល់នូវព្រះអភិធម្ម" គឺធម៌អត្ថដ៏ជ្រាលជ្រៅបានដល់ចិត្ត ចេតសិករូប និង និព្វាន ។

ព្រះអភិធម្មបិដកនេះ ចែកជា ៧ គម្ពីរគឺ :

១- ធម្មសង្គណី "កិរិយាពោលរួបរួមនូវធម៌" សម្តែងពីធម៌ដែលរួបរួមបញ្ចូលគ្នាជា ៤ កណ្ឌ មាន ចិត្តុប្បាទកណ្ឌ ជាដើមគម្ពីរនេះមានព្រះធម្មក្ខន្ធ ២៣០០ ។

២- វិភង្គ (កិរិយាចែក) សម្តែងពីចំណែកនូវធម៌ ១៨ កង មាន ខន្ធ ៥ និងអាយតន ១២ ជាដើម គម្ពីរនេះមានព្រះធម្មក្ខន្ធ ៦៥០០ ។

៣- ធាតុកថា (កិរិយាពោលនូវធាតុ) សម្តែង បរមត្ថធម៌ ដែលសង្គ្រោះរួបរួមជាមួយគ្នាបាន និង សង្គ្រោះរួបរួមជាមួយគ្នាមិនបានជាដើម គម្ពីរនេះមានព្រះធម្មក្ខន្ធ ៧០០០ ។

៤- បុគ្គលបញ្ញត្តិ (កិរិយាបញ្ញត្តិតែងតាំងនូវបុគ្គលគឺសត្វតាំងពួង) សម្តែងពីបញ្ញត្តិ ៦ យ៉ាងមាន ខន្ធបញ្ញត្តិ ជាដើម គម្ពីរនេះមានព្រះធម្មក្ខន្ធ ៥៦០០ ។

៥- កថាវត្ថុ (ហេតុនៃពាក្យពោលប្រស្នា) សម្តែងពីពាក្យពោលសួរចំពោះបុគ្គលប្រុសស្រីជាដើម គម្ពីរនេះមានព្រះធម្មក្ខន្ធ ៧១០០ ។

៦- យមក (ធម៌ជាគូៗ) មានមូល យមក ជាដើម គម្ពីរនេះមាន ធម្មក្ខន្ធ ៥១០០ ។

៧- បដ្ឋាន (ហេតុ-គតិ) សម្តែងពីធម៌ដែលជាមេជាទីអាស្រ័យនៅនៃធម៌ទាំងពួងមាន ហេតុប្បច្ច័យ ជាដើម គម្ពីរនេះមាន ធម្មក្ខន្ធ ៨៥០០ ព្រះធម្មក្ខន្ធ បូកជាប់ក្នុងព្រះត្រៃបិដក ត្រូវប្រាំបីម៉ឺនបួនពាន់ (៨៤០០០) ព្រះធម្មក្ខន្ធ ។

ព្រះត្រៃបិដក បានទឹងស្ទឹកតែ ឬ ទឹងស្ទឹកគ្នា បែងជា ១៧ គម្ពីរធំ ឬ គម្ពីរដើមបែកទៅជាគម្ពីរបន្ទាប់ៗគ្នា គឺគម្ពីរ អដ្ឋកថា, ដីកា, អនុដីកា និង គណ្ឋិ ដែលជាគម្ពីរអធិប្បាយសេចក្តីពីគម្ពីរធំឲ្យងាយស្តាប់ងាយចូលចិត្តប្រមាណជា៨៧៣ គម្ពីរ បើគិតជាខ្សែប្រមាណ ៨៧៣០ ខ្សែ ក្នុង ១ ខ្សែៗ មាន ៦៤ សន្លឹក ក្នុងគម្ពីរទាំងអស់នេះបារជាភាសា មគធៈ គឺភាសាអ្នកស្រុក មគធៈ (ភាសាបាលី គឺភាសាមានរបៀប) អំពីព្រះពុទ្ធវចនៈ គឺពាក្យរបស់ព្រះពុទ្ធដែលទ្រង់ត្រាស់ទេសនាប្រោសសត្វអស់៤៥ឆ្នាំ ក្នុងរវាងដែលទ្រង់បានប្រកបដោយព្រះសព្វញ្ញុតញ្ញាណ ។ ព្រះពុទ្ធវចនៈទាំងអស់នេះ កាលព្រះបរមគ្រូគង់ធរមាននៅឡើយ ព្រះមហាសាវ័ក ទាំងឡាយ ៨០ មាន អគ្គសាវ័ក ទាំងពីរ គឺព្រះសារីបុត្ត និង មោគ្គល្លាន ជាដើម និង សាវ័ក ដទៃៗ បានស្តាប់ បានរៀនទន្ទេញអំពីសំណាក់ព្រះបរមគ្រូ

បានចាំមាត់ទទេមិនបានសរសេរឬចារជាក់ក្នុងស្លឹករឹតឡើយ ព្រោះលោកទាំងនោះមានញាណទិព្វវិសេសណាស់អាចទ្រទ្រង់ចាំទុកបាន ។

ក្នុងព្រះត្រៃបិដក មានគម្ពីរមហាវង្សសម្តែងថា ក្រោយព្រះពុទ្ធអង្គ បរិនិព្វានដែលសាងព្រះពុទ្ធសករាជបាន ៤ ខែ នោះព្រះសង្ឃបានប្រជុំគ្នា ៥០០ ព្រះអង្គធ្វើសង្គាយនា គឺ :

បឋមសង្គាយនា (សង្គាយនាទី ១) នៅថ្ងៃ ១ រោច ខែស្រាពណ៍ ឆ្នាំម្សាញ់ (មុនគ្រិស្តសករាជបាំង ៥៤៣ ឆ្នាំ) ក្នុងរាជព្រះបាទ អជាតសត្រូវ ព្រះចៅក្រុងរាជគ្រឹះ ព្រះមហាកស្សបត្ថេរ ជាអ្នកសួរ ព្រះឧបាលិត្ថេរ ជាអ្នកឆ្លើយនូវព្រះវិន័យ និង អានន្ទត្ថេរ ជាព្រះអនុជជីដូនមួយនឹងព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ហើយជាពហុស្សូត្រ ជាអ្នកប្រាជ្ញ អធិប្បាយនូវព្រះសូត្រ និងព្រះអភិធម្ម ដែលគង់ព្រះជន្មនៅក្រោយព្រះពុទ្ធអង្គ បានប្រជុំអរហន្ត ៥០០ អង្គ ទេសនា សង្គាយនាព្រះត្រៃបិដក ៧ ខែចប់ ។

ទុតិយសង្គាយនា (សង្គាយនា ទី ២) ព្រះពុទ្ធសករាជ ១០០ ត្រូវ ៤៤៣ ឆ្នាំ មុនគ្រិស្តសករាជបាំង ក្នុងរាជព្រះបាទ កាលាសោក ព្រះចៅក្រុងវេសាលី ឬ ពៃសាលី ព្រះអរហន្ត ទាំងឡាយមានព្រះយសកាកណ្ឌបុត្តត្ថេរ និងព្រះសព្វកាមិថេរ ជាដើមបានរៀបធ្វើ ទុតិយសង្គាយនា និមន្ត អរហន្ត ៧០០ អង្គ មកទេសនាព្រះត្រៃបិដក ៨ ខែចប់ ។

តតិយសង្គាយនា (សង្គាយនា ទី ៣) ព្រះពុទ្ធសករាជ ២៣៥ គឺ ៣០៨ ឆ្នាំ មុនគ្រិស្តសករាជប្រាំង ក្នុងរាជព្រះបាទ ធម្មាសោក ព្រះនៅក្រុងបាដលិបុត្រ ព្រះអរហន្ត ចំនួនប្រាយ ១០០០ អង្គមានព្រះ មោលិបុត្តតិស្សត្ថេរ និងព្រះ មលបន្តិកោត្ថេរ ជាដើមបានប្រជុំគ្នារៀបធ្វើ តតិយសង្គាយនា ព្រះត្រៃបិដក ជាគម្រប់ ៣ ក្រោបក្នុងវត្តអសោការាម ៩ ខែស្រេច ។

ចតុត្ថសង្គាយនា (សង្គាយនា ទី ៤) ព្រះពុទ្ធសករាជ ២៣៨ ថ្ងៃ ១៥ កើតខែកត្តិក ៣០៥ មុនគ្រិស្តសករាជប្រាំង ក្នុងរាជព្រះបាទ ទេវានំបិយតិស្ស ព្រះនៅក្រុងលង្កា ព្រះមហា មហិន្ទត្ថេរ និងព្រះមហា អរហន្ទត្ថេរ បានប្រជុំធ្វើ តតិយសង្គាយនា មានអរហន្ត ៦ ម៉ឺនអង្គ ក្នុងវត្តថូបារាម ១ ឆ្នាំទើបចប់ព្រះត្រៃបិដក ។

ព្រះពុទ្ធសករាជ ៣៧៦ គឺ ៣៦៧ ឆ្នាំមុនគ្រិស្តសករាជប្រាំង ក្នុងរាជព្រះបាទ ទុដ្ឋគាមណីអភ័យ ព្រះនៅក្រុងអនុរាធបុរី បានសាងព្រះវិហារមួយធំ៩ជាន់ មានប្រាសាទ៩ ហើយបានធ្វើបុណ្យជំនួនព្រះវិហារនេះ ហើយបានដាក់ទាន ឲ្យអរហន្តជាច្រើនណាស់ ។

បញ្ចមសង្គាយនា (សង្គាយនា ទី ៥) ព្រះពុទ្ធសករាជ ៤៣៣ គឺ ១១០ ឆ្នាំ មុនគ្រិស្តសករាជប្រាំង ព្រះបាទវដ្ដគាមណីអភ័យ ក្រុងលង្កា ប្រជុំធ្វើបញ្ចមសង្គាយនា ព្រះអរហន្ត ១០០០ អង្គឲ្យ

ប្រែព្រះត្រៃបិដក ជាភាសាសឹង្ហល (សីហលភាសា) ហើយចារនឹង ស្លឹករឹត ១ ឆ្នាំបានស្រេច រួចឲ្យទេសនាបាន ១៦ ឆ្នាំដល់ទ្រង់ព្រះទិវង្គត។ ក្នុងរវាងព្រះពុទ្ធសករាជ ៩៥៦ (៤១៣ ឆ្នាំ មុនគ្រិស្តសករាជបារាំង ក្នុងរាជមហានាម ព្រះចៅក្រុងលង្កា មានត្រកូលព្រាហ្មណ៍ ១ រូបកើតក្នុងកណ្ដាលជម្ពូទ្វីប ជិតដើមពោធិព្រឹក្ស ដែលព្រះសមណគោតម បានត្រាស់ ជាកណ្ដាលពីនគរពារាណសីទៅនគរសាវត្ថី និងនគររាជគ្រឹះ ត្រកូលព្រាហ្មណ៍នោះប្រកបដោយតម្រិះប្រាជ្ញាខ្ពស់បានរៀនសិល្បសាស្ត្រ ព្រះត្រៃបិដក ដូចព្រះពុទ្ធអង្គព្រះរេវត ថេរ ជាគ្រូបានដាក់នាម ព្រាហ្មណ៍នោះ ជាព្រះពុទ្ធឃោសា គឺមានសម្លេងពីរោះ ដូចព្រះសម្មា-សម្ពុទ្ធ ហើយចាត់ប្រើឲ្យនិមន្តទៅចម្លងគម្ពីរព្រះត្រៃបិដក ក្នុងក្រុងលង្កា សេចក្ដីចម្លងនោះបានចារនឹងសាស្ត្រាស្លឹករឹតជាភាសាមគធៈ ឬ បាលី បានរក្សាទុករៀងមកដល់បច្ចុប្បន្នយើងនេះ អ្នកប្រាជ្ញព្រះពុទ្ធ-ឃោសា បានប្រែជាភាសាខេមរៈភាសារបស់យើង សព្វថ្ងៃនេះមានតាំងពីក្នុងជាន់អ្នកប្រាជ្ញនេះ គិតមកដល់ឆ្នាំថោះសប្តស័កត្រូវនឹងគ្រិស្តសករាជ ឆ្នាំ ១៩១៥ បាន ១៥០២ ឆ្នាំហើយ ។

ប្អូនថ្លៃកិច្ចការគ្រប់ជំពូក កើតមកពីព្រះត្រៃបិដក បានជាខ្ញុំ ឲ្យយើងគិតរៀបការតែង ឲ្យបង្កើតជាវិធីសិក្សាព្រះត្រៃបិដក ដោយត្រឹមត្រូវឡើងវិញ ដូចយើងបានសម្រេចបញ្ញត្តិក្នុងព្រះរាជប្រកាសលេខ

៤៩ ពីថ្ងៃ ៦ ៗ ១២ ខែទុតិយាសាឍ ឆ្នាំតោឯកស័ក ព្រះពុទ្ធសករាជ ២៤៩២ ត្រូវនឹងថ្ងៃ ១៣ ខែត្ស៊ូត ឆ្នាំ ១៩៤៩ បង្កើតសាលា បរិយត្តិ ជាន់ខ្ពស់ បង្រៀនព្រះពុទ្ធសាសនា ក្នុងក្រុងភ្នំពេញ ក្នុងព្រះឧបោសថព្រះកែវមរកត និងសាលារៀនមួយទៀត នៅក្នុងប្រាសាទនគរវត្ត ខេត្តសៀមរាប តែរបៀបក្នុងខេត្តនេះមិនបានសម្រេច ព្រោះគ្មានបច្ច័យជាក់មុខគួរឲ្យយើងស្តាយជាពន្លឹក ព្រោះជាចំណោទខ្ពស់ប្រសើរ នៃលក្ខណៈវិជ្ជាទាំងឡាយ ការធ្វើឲ្យមានអ្នកប្រាជ្ញជួបមនុស្សពីដើម ដែលរៀនព្រះត្រៃបិដក បានតាក់តែងក្បួនផ្សេងៗទុកមកដល់យើង គឺត្រៃភូមិសម្ដែងអំពីភពទាំង៣ ជាស្ថានយើង ស្ថានសួគ៌ និង ស្ថាននរក ត្រៃវេទសម្ដែងអំពីហេតុទាំង ៣ មានបូជាយ័ញ ផ្សេងៗនិង ក្បួនពេទ្យ ហើយបានតែងច្បាប់ពុទ្ធដីកា ព្រះវិបស្សនា និង កម្មដ្ឋាន និងក្រឹត្យវិន័យផ្សេងៗ សម្រាប់មហាជនទាំងឡាយ ។

សាលា បរិយត្តិ ព្រះត្រៃបិដក នៅនគរវត្ត បានរៀបពិធីសម្ពោធនៅថ្ងៃ ៣ ១១ ១០ ឆ្នាំតោឯកស័ក ព្រះពុទ្ធសករាជ ២៤៩២ ត្រូវនឹងថ្ងៃ ២៨ ខែសេតមប្រ៍ឆ្នាំ ១៩៤៩ តែ ៤ ឆ្នាំក្រោយមកបានលើកចេញ ព្រោះឥតសាហ៊ុយ ។

គ្រានោះ មានសេចក្ដីអធិប្បាយ ៤ ច្បាប់បានថ្លែងក្នុងការសាទរ គឺពីសម្ដេចព្រះមហាសង្ឃរាជា សង្ឃនាយក (ជួន ណាត) និងពីយើងមួយ នោះយើងបានថ្លែងសេចក្ដីថា ៖

២៩ គឺថ្ងៃ ៦ ១២ ខែបឋមាសាឍ ឆ្នាំខាលឯកស័ក ព្រះពុទ្ធសករាជ ២៤៨២ ត្រូវនឹងថ្ងៃ ១៣ ខែជូលិត ឆ្នាំ ១៩៣៩ បង្កើតសាលា បរិយត្តិ ជាន់ខ្ពស់ បង្រៀនព្រះពុទ្ធសាសនា ក្នុងក្រុងភ្នំពេញ ក្នុងព្រះឧបោសថព្រះកែវមរកត និងសាលារៀនមួយទៀត នៅក្នុងប្រាសាទអង្គរវត្ត ខេត្តសៀមរាប តែរៀបក្នុងខេត្តនេះមិនបានសម្រេច ព្រោះគ្មានបច្ច័យដាក់មុខគ្រូឲ្យយើងស្ដាយជាទីក ព្រោះជាចំណេះខ្ពស់ប្រសើរ នៃលក្ខណៈវិជ្ជាទាំងឡាយ ការធ្វើឲ្យមានអ្នកប្រាជ្ញជួយមនុស្សទាំងដើម ដែលលោកព្រះ ហ្គ្រូបិនគា បានតាក់តែងក្បួនផ្សេងៗទុកមកដល់យើង គឺត្រូវមានសម្ដែងអំពីភពទាំង៣ ជាស្ថានយើង ស្ថានសួគ៌ និង ស្ថាននរក ត្រូវតែសម្ដែងអំពីហេតុទាំង ៣ មានបុណ្យបាប ផលល្អនិង ក្បួនគេធ្វើ ហើយបានតែងច្បាប់ពុទ្ធចក្រ ព្រះវិបស្សនា និង កម្មដ្ឋាន និងក្រិត្យវិន័យផ្សេងៗ សម្រាប់មហាជនទាំងឡាយ ។

សាលា បរិយត្តិ ព្រះ ហ្គ្រូបិនគា នៅអង្គរវត្ត បានបើកពិធីសម្ពោធនៅថ្ងៃ ៣ ១០ ឆ្នាំខាលឯកស័ក ព្រះពុទ្ធសករាជ ២៤៨២ ត្រូវនឹងថ្ងៃ ២៨ ខែសេតម្ប៊ែរឆ្នាំ ១៩៣៩ តែ ២ ឆ្នាំក្រោយមកបានលើកលែង ព្រោះឥតសោហ៊ុយ ។

គ្រានោះ មានសេចក្ដីអធិប្បាយ ៦ ច្បាប់បានថ្លែងក្នុងរបាយការណ៍នេះ គឺពីសម្ដេចព្រះមហាសង្ឃរាជ សង្ឃនាយក (ជួន ណាត) និងពីរយ៉ាងមួយនោះយើងបានថ្លែងសេចក្ដីថា ៖

"សូមទ្រង់ព្រះមេត្តាប្រោស ព្រះករុណាព្រះបាទសម្តេចព្រះស៊ីសុវត្ថិ ចមចក្រពង្សព្រះចៅក្រុងកម្ពុជាធិបតី ជាអម្ចាស់ជីវិតលើត្បូងសូមជម្រាប លោកឡឺកូវរេណេហ្សេណេក៉ល (ក្លោឌ័យគូវស្តី) លោកឡឺរ៉េស៊ីដង់សុ-ប៉េរីយើ (លុស) មុនទឹងបើកសាលា បរិយត្តិ ព្រះបាលីនេះ ដែលទើបបង្កើតនៅអង្គរនេះ ខ្ញុំព្រះបង្គំជាខ្ញុំ សូមក្រាបថ្វាយបង្គំទូលថ្វាយ និងសូមជូនសេចក្តីគោរពដោយប្រតិបត្តិ ពីអ្នកទាំងអស់ដែលបានមកជួបជុំនៅទីនេះជាតំណាងក្រុមសង្ឃ ក្រុមព្រះរាជវង្សានុវង្ស និងរាជការដែលខ្ញុំព្រះបង្គំជាខ្ញុំ ជាដើមខ្សែនិងបណ្តាពស្ត្រ ហើយសូមក្រាបបង្គំថ្វាយ និងសូមជូនសេចក្តីប្រាកដជាថ្មីដោយសុចរិតស្មោះសរពើយើងខ្ញុំគ្រប់គ្នា ។

ត្បិតមានបញ្ញត្តិ ១ រាជការអស់មហាជនចូលចិត្តស្រុះស្រួលណាស់ ហើយជាសំខាន់ទីបំផុតដែលទើបបានសម្រេច ក្នុងផែនដីដ៏ពិសេសរបស់ព្រះករុណា ត្រូវនឹងថ្ងៃ ១៣ ខ្ទិត ជាន់ក្រោយបង្កើតសាលា បរិយត្តិ ជាន់ខ្ពស់នៃព្រះពុទ្ធសាសនា១ នៅក្នុងក្រុងភ្នំពេញ និង ១ នៅទីក្រុមមឿងចាស់ខ្មែរនៅអង្គរ ហើយគាត់តែងរបៀបសិក្សានេះនឹងឲ្យអ្នករៀនប្រឡងដោយត្រឹមត្រូវ ។

សេចក្តីសិក្សាដែលគេត្រូវណាស់ ហើយអ្នកបួស និងឧបាសកពុទ្ធ-សាសន ខេមរៈដែលកាន់ខ្ជាប់ ប្រាថ្នារៀនឲ្យចេះព្រះ ត្រៃបិដក ជាក្បួនព្រះសាសនា ដែលព្រះពុទ្ធជាអម្ចាស់បានទ្រង់សាង នេះជាបំពេញ

ក្នុងក្រុងភ្នំពេញ ការដែលបង្រៀនក្នុងវត្តធំ ៗ ក្នុងក្រុងមឿង តែមិនបាន រៀបច្បាប់ ហើយគិតគន្ទូងបណ្ដាជនឲ្យទៅនៅឯអង្គរ ដើម្បីនឹងឲ្យកើត សមនោគ្រូ ឲ្យកុះករឡើងវិញ ក្នុងដំបន់នេះ ដែលដើមឡើយជាមហា រុងរឿង ដូចមានប្រាសាទជាប្រសើរស្នារ ដែលបាក់បែកនៅជាកសិណ សព្វថ្ងៃនេះស្រាប់ហើយដែលយើងប្រាថ្នានឹងតាក់តែងឡើងវិញ សេចក្ដី ប្រាថ្នារបស់យើង ក៏គិតបង្វែរពីក្រុងស្យាមដែលបង្រៀនបាលី ក្នុងព្រះ រាជការទំនុកបំរុង បានធ្វើឲ្យសៀមកើតជាអ្នកមានតម្រិះវិជ្ជាប្រាជ្ញាក៏ថា យើងគិតបង្វែរកុំឲ្យព្រះសង្ឃ និងឧបាសកខ្មែរទៅរៀនបំពេញព្រះត្រៃបិ- ដក ជាប្រក្រតីក្នុងក្រុងស្យាមទៀត ព្រោះនៅតែទៅគ្មានឈប់ ដោយ ក្នុងស្រុកយើងគ្មានកន្លែងរៀនព្រះត្រៃបិដក ដែលរៀបជាត្រឹមត្រូវ ពី រាជការក្រុងកម្ពុជាបានស្គាល់ទុកជាប្រាកដនោះគ្មាន ព្រះពុទ្ធបញ្ញត្តិ ព្រះ បរមគ្រូរបស់យើង ដែលមានពុទ្ធសករាជតាំងពី ២៤៥២ ឆ្នាំនោះ បានបរ នឹងស៊ូកកាត ច្រើនពាន់សាស្ត្រាដែលមានគម្ពីរខ្វះយកមកតម្កល់នៅមុខព្រះ ភក្ត្រនៅនេះសម្រាប់ឲ្យរៀនបំណេះថ្នាក់លេខ១ ដូចមានបញ្ញត្តិក្នុងព្រះរាជ ប្រកាសរបៀប គម្ពីរនេះ សម្ដែងពី ព្រះសូត្រ ព្រះវិន័យ និង ព្រះ អភិធម្ម ជាសិល្បសាស្ត្រ សម្រាប់ជួយបាសតាំងឡាយ ឲ្យចំរើនវិជ្ជា បំណេះនិងតម្រិះប្រាជ្ញាសព្វគ្រប់ ហើយឲ្យភាសាខ្មែរមានសព្ទបរិបូណ៌និង ពិរោះឡើង បើរៀនបានកាន់តែជ្រៅទៅ តម្រិះប្រាជ្ញាក៏កាន់តែចំរើនឡើង

នៅកាន់សេចក្ដីត្រឹមត្រូវ ព្រោះអដ្ឋកថានិងគម្រោយអនេកពន្យល់ពាក្យខ្ពស់ និងប្រយោជន៍ក្រៃលែង សឹងមានក្នុងសាស្ត្រាសែសតាំងនោះ ជាភាសាសំស្ក្រឹត បាលី ត្រូវរៀនប្រែមកជាភាសាខ្មែរយូរក្រែល ក៏ប៉ុន្តែគង់តែរៀនពេះបានសម្រេច ដូចឃើញថាកដការបានគិតនេះពេញត្រូវណាស់ ដែលបញ្ញត្តិឲ្យរៀនបាលី ទុកជាគ្រឿងការបំពេញបំណេះ សេចក្ដីសិក្សា បំណេះព្រះខគសេម្រាប់អស់អ្នកដការតទៅមុខ ឲ្យខ្ចាតស្ទាត់ ហើយនិងបង្ហាញក្បួនគម្រា មហាប្រាសាទវាំងនោះឲ្យឃើញច្បាស់ទៀង បើរៀនពេះនិងយល់ក៏ប្រាកដហើយ គាន ១ ថ្ងៃនិងគាប់លើកលែងបែកគ្នាជាពីរពួក គឺគណៈមហានិកាយ និង គណៈធម្មយុត្តិ សព្វថ្ងៃនេះ ដើម្បីនឹងឲ្យមានតែគណៈ ១ ឲ្យត្រឹមត្រូវជាទី បំផុត និង ត្រឹមព្រះពុទ្ធសាសនាឲ្យពេញជាបរិសុទ្ធ ក្នុងកម្ពុសាសន ខ្ញុំព្រះបាទជាខ្ញុំជាតំណាងកដការនៃ ព្រះនគរដែលព្រះករុណាទ្រង់ជាអធិបតីជាមួយនឹងលោកឡិគូវ៉ែរណឺយេណេកាល់, (Le Gouverneur général) និងលោក ឡឺរេស៊ីដង់ស៊ុបេរីយើ (Le récident Supéricur) ខ្ញុំព្រះបាទជាខ្ញុំ សូមឲ្យខ្ពស់សេចក្ដី ដែលយើងខ្ញុំសោមនស្សរៀសយសាក់ សូមគំណព្រះតេជគុណដោយគោរពនិងសុចរិត ជាទីបំផុត ដែលបានទ្រង់មេត្តាប្រោសស្គួចយាងមកទីនគរលោក បានគាល្អីញមកលើកមុខជាកិត្តិយសពិធីបុណ្យនេះ ដែលខ្មែរទាំងអស់បក់គាន ទុកជាមានតម្លៃធំណាស់ និងកត់ត្រាក់ទុកក្នុងបញ្ជាក្យាធិវឌ្ឍ ក្រុងកម្ពុជាធិបតី តទៅ ។

សូមតេជៈដែលព្រះករុណាទ្រង់ព្រះមេត្តាប្រោសឲ្យឃើញជាបន្ទាល់ ក្នុងសម័យនេះ និងកុសលផលទាន ដែលបានរៀបតាក់តែងពិធីបុណ្យ ក្នុងឱកាសនេះ បណ្ដាលឲ្យការប្រយោជន៍ខ្ពស់នេះ បានសម្រេចដូច សេចក្ដីប្រាថ្នា ជាមហាប្រសើរតទៅអនាគត ។

ព្រះរាជាធិប្បាយ នៃសម្ដេចព្រះមហាសង្ឃរាជ សង្ឃនាយក បាន ថ្លែងដូចមានខាងក្រោមនេះ ៖

សូមថ្វាយព្រះពរ

សូមចំរើនពរដល់លោក ឡឺគូវែរណឺហ្សេណេរ៉ាល់ លោក ឡឺរ៉េ-ស៊ីដង់សុប៉េរីយើរ ។

ព្រះជន្មអាត្មាភាព ចាស់ដល់ ៨៦ ឆ្នាំហើយ ធ្វើឲ្យអាត្មាភាព ស្ដាយខ្លាំង ដោយពុំបានមកនឹងខ្លួន សូមចំរើនថ្វាយព្រះពរដល់ព្រះអង្គ ព្រះករុណា និង លោក ឡឺគូវែរណឺហ្សេណេរ៉ាល់ និង លោក ឡឺរ៉េស៊ី-ដង់សុប៉េរីយើរ ក្នុងក្រុមឡើងខ្មែរបូកណានេះ ។

អាត្មាភាពស្របតាមសេចក្ដី ដែលប្រាថ្នាជាទីបំផុតនេះមិនបាន ក៏ អាត្មាភាព បានចាត់ជាគណៈ មកតំណាងអាត្មាភាពនៅទីនេះ ហើយ ឲ្យមកទទួលអស់ភិក្ខុសង្ឃក្នុងដែនបាត់ដំបង ឲ្យមកជួបជុំ ក្នុងពិធីសម្ពោធ សាលា បរិយត្តិ ជាន់ខ្ពស់ របស់ព្រះពុទ្ធសាសនា និង បុណ្យសង្ក្រា-ណាធំ ដែលព្រះករុណាទ្រង់ព្រះមេត្តាប្រោស តាក់តែងក្នុងប្រាសាទ បុរាណតាំងនេះជាបន្ទាល់ ឲ្យឃើញថ្មីដៃ និងសេចក្ដីចម្រើនរុងរឿង របស់

ជាតិខេមរៈពីបុរាណ ។

អាត្មាភាពនិងរាជគណៈ សូមថ្វាយព្រះពរអំណរព្រះគេជគុណព្រះករុណា និងរាជការប្រូតិកត្ត៏បាក់ងសែស ដែលមេត្តាជួយឧបត្ថម្ភក្រុងកម្ពុជាធិបតី និងបានធ្វើឧបការឲ្យកើតពន្លឺដល់បណ្ដារាស្ត្រ ដោយសិក្សាព្រះបាលី ព្រះត្រៃបិដក ដែលមានក្បួនព្រះពុទ្ធ គោតមជាអម្ចាស់ដ៏ទ្រង់ទិព្វញាណ ប្រាថ្នាឲ្យចំរើនសតិបញ្ញា ជាប្រយោជន៍ ក្នុងលោកិយ និងទៅបរលោក ។

ក្នុងរាជព្រះបាទសម្ដេចព្រះ ហរិរក្សរាមាឥស្សរាធិបតីព្រះបរមកោដ្ឋ ជាសម្ដេចព្រះវររាជបិតា ទ្រង់ទសពិធរាជធម៌ បានទ្រង់ព្រះមេត្តាប្រោស រាប់អានអ្នកប្រាជ្ញរាជបណ្ឌិតជាទីបំផុត ព្រះមហាក្សត្រាធិរាជព្រះអង្គនេះ បានទ្រង់ជេះក្បួនព្រះពុទ្ធសាសនាពន្លឺក ដោយទ្រង់ប្រាថ្នាឲ្យកាន់ព្រះពុទ្ធសាសន៍ ឲ្យត្រឹមត្រូវជានិច្ចតាមក្រិត្យវិន័យ ពីអ្នកចាស់បុរាណនោះ បានទ្រង់ព្រះមេត្តាប្រោស តាំងអ្នកប្រាជ្ញមួយក្រុម ឲ្យប្រែនិងបង្រៀនសំស្ក្រឹត តាមក្បួនព្រះពុទ្ធ ហើយបានទ្រង់តាំងក្រុមជំនុំមួយក្រុម ឲ្យពិនិត្យដេញប្រយោគអ្នករៀនសំស្ក្រឹតនិងឲ្យរៀបតែងធម្មសព្ទ គឺសព្ទវចនៈ និងច្បាប់សម្រាប់ព្រះនគរ ដែលគិតបំពេញចំណេះសតិអ្នកនគរ ដូច្នេះជាត្រឹមត្រូវនឹងព្រះពុទ្ធបញ្ញត្តិណាស់ ។

ព្រះករុណាព្រះបាទសម្ដេចព្រះ នរោត្តម ព្រះចៅក្រុងកម្ពុជាធិបតី ព្រះសុវណ្ណកោដ្ឋ ក៏បានទ្រង់មានព្រះរាជហឫទ័យទុកដាក់ និងព្រះពុទ្ធ

សាសនា តែពុំបានទ្រង់ធ្វើតាមត្រូវការឲ្យរៀបសាលារៀនបាលី បណ្ដា-ពស្ត្ររបស់ព្រះអង្គ ទាំងព្រះសង្ឃនិងឧបាសកដែលកាន់ខ្ជាប់ក្នុងព្រះពុទ្ធ-សាសន៍ ក៏បានរៀន ព្រះត្រៃបិដកខ្លះ ក្នុងក្រុងភ្នំពេញ ខ្លះក៏ទៅរៀនក្នុងក្រុងបាងកក (នគរសៀម) ដែលសេចក្ដីបង្រៀននេះបានរៀបត្រឹមត្រូវហើយ មានពេលរៀន បរិបូណ៌ទៅដោយសាស្ត្របាលីមានជាច្រើន ។

សម័យនេះ ព្រះករុណាទ្រង់ប្រកបដោយព្រះរាជកិរិយាមហាប្រសើរហើយជឿជាក់គ្រប់ប្រការ ក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា រកមហាក្សត្រិយ៍ឯណាមកប្រៀបផ្ទឹមពុំបានពីសេចក្ដីសប្បុរស និងព្រះរាជហឫទ័យ ទ្រង់ព្រះមហាករុណាដោយសព្វព្រះរាជហឫទ័យ ទ្រង់ឧបត្ថម្ភទំនុកបំរុងព្រះសាសនា និងទ្រង់ព្រះមេត្តាប្រោសរាប់អានអស់អ្នកចេះដឹងក៏បានប្រារព្ធ ព្រមទាំងកុងស៊ីសេនាបតី ហើយបានទ្រង់ព្រះបញ្ជាដោយព្រះរាជប្រកាសចុះថ្ងៃ ៦ ៗ ៨ ១២ ឆ្នាំរកាឯកស័ក ត្រូវនឹងថ្ងៃ ១៣ ខែវិច្ឆិកឆ្នាំ ១៩០៩ បង្កើតសាលារៀនក្នុងក្រុងភ្នំពេញមួយនិងសាលាក្នុងអង្គរមួយឲ្យសិក្សាបំណេះខ្ពស់ព្រះបាលីនេះហៅពេញជាប្រសើរស្មោះតែអាត្មាភាព ក្នុងគ្រានេះសឹងនឹកទៅដល់ក្រុងបារាំងសែស ដែលទំនុកបំរុងជាពិសេស បានគិតឲ្យបានខេត្តចាស់ បាត់ដំបងនិងសៀមរាប មកក្រុងកម្ពុជាវិញ នេះឃើញជាសេចក្ដីចំណង់របស់យើង បានសម្រេចសេចក្ដីប្រាថ្នាហើយ ។

ដោយឃើញថាទ្រង់ព្រះករុណា និងរាជការប្រូតិកតូរ៉ាបារាំងសែសមេត្តាជួយទំនុកបំរុង សព្វគ្រប់ជាប្រក្រតី នេះអាត្មាភាពនូវព្រះសង្ឃនិង

បណ្ដាស្ត្រីក៏សង្ឃឹមថាក្រុងកម្ពុជាធិបតីបានចម្រើនរុងរឿងបរិបូណ៌ ហើយអ្នកនគរក៏នឹងបានដឹងមួយថ្ងៃមិនខាន ។

សេចក្ដីដែលទ្រង់ព្រះករុណា និងរាជការប្រតិភូ មេត្តាទំនុកបំរុងស្ត្រីខ្មែរ ដោយសុចរិតនេះ ជាឥតអ្វីផ្ទឹមបាន សេចក្ដីអធិប្បាយនៃអាត្មាភាព ដោយស្មោះចំពោះពិត នេះឃើញនឹងសេចក្ដីដែលយើងទាំងអស់ស្គាល់ព្រះគុណពន់ការណាស់ ។

ដូច្នេះសូមអនុញ្ញាត ឲ្យអាត្មាភាព និងព្រះរាជាគណៈសង្ឃសូត្រធម៌នមស្ការព្រះជាម្ចាស់ ដែលទេព្រក្រុងកម្ពុជាធិបតីសូមឲ្យជួយទ្រទ្រង់ព្រះអង្គព្រះករុណាឲ្យបានព្រះជន្មវស្សាចំរើនជាអង្វែង ហើយសូមឲ្យទ្រង់រាជសម្បត្តិ ឲ្យបានសេចក្ដីសុខក្សេមក្សាន្ត កុំបីមានសត្រូវណាមកបៀតបៀនបានឡើយ ទាំងលោកគូវែរណើហ្សេណេរ៉ាល់ ក្រោមប៉ុយគូវស្តី និងលោកឡឺរ៉េស៊ីដង់សុបេរីយើរ ប៉ូលលុស នូវញាតិរបស់លោក ក៏សូមឲ្យប្រកបដោយ អាយុវណ្ណៈ សម្បូណ៌សម្បត្តិ និងល្បីល្បាញកេរ្តិ៍ឈ្មោះជាធំ ទាំងគេជានុភាពក្រុងបារាំងសេសក៏ឲ្យផ្សាយ ទៅដល់នានាប្រទេសដ៏ឆ្ងាយឲ្យស្ញប់ស្ញែង ។

សាលារៀនបាលីមូលព្រះពុទ្ធសាសនាបានរៀបនិងសង្គ្រោះធិកុងវត្តព្រះកែវមរកតក្រុងភ្នំពេញ នៅថ្ងៃ ១ ᧡ ៨ ឆ្នាំចេះសប្តស័កត្រូវនឹងថ្ងៃទី ២៤ ជូយ៉េត ១៩១៤ មានព្រះករុណាព្រះបាទសម្ដេចព្រះ ស៊ីសុវត្ថិ ចមចក្រពង្ស ព្រះចៅក្រុងកម្ពុជាធិបតី បានស្ដេចយាង និងលោករ៉ូម គូវែរ

ណើរហើយណេក៏ល ដឹកនាំកងស៊ីន និងលោកបូដូរាំង ក៏ស៊ីនន្តសុខយ៉ាងយើ
កងកម្ពុជាធិបតី បានជួបជុំអធិបតីជាកិត្តិយសស្រាប់ ។

បុព្វជាតិ របស់បងប្អូនទាំង ៥ នេះដែលបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ

យើងត្រូវកត់ជាសំគាល់ក្នុងរឿងនេះដែលតាក់តែងតែពីព្រះពុទ្ធ ពង្រ គោរព្រះ សមណគោតម ឬ ព្រះ សាក្យមុនី ដែលយើងគោរព ក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះ មានព្រះពុទ្ធដែលបានត្រាស់ពីមុន ៗ តាមដំណឹងដែល បានស្គាល់បានស្រង់ពីក្នុងព្រះ ត្រៃបិដក នោះមាន ២៧ ព្រះអង្គមុន ឯព្រះពុទ្ធដែលនឹងត្រាស់តទៅអនាគត ថាមានចំនួន ១០ ព្រះអង្គ ព្រះពុទ្ធ ដែលនឹងត្រាស់ដឹង តពីព្រះ សមណគោតម ទៅមុខនោះ គឺព្រះ សិរិអារ្យមេត្រី ឬ អរិយមេត្តេយ្យោ ប៉ុន្តែយើងនឹងលើកជាក់នឹងថ្វាយ បង្គំជាធម្មតាតែ ៤ ព្រះអង្គ ១- ព្រះ កកុសន្ធោ (ទី ២៤) ២- ព្រះ កោនាគមនោ (ទី ២៥) ៣- ព្រះ កស្សបោ (ទី ២៦) ៤- ព្រះ សមណគោតម (ទី ២៧) គឺព្រះពុទ្ធអង្គសព្វថ្ងៃនេះ ៥ និង ព្រះ សិរិអារ្យមេត្រី ជាព្រះពុទ្ធតទៅមុខ ។

ព្រះពុទ្ធទាំង ៤ ព្រះអង្គនេះ ដើមឡើយជាបងប្អូន ក្នុងជាតិមុន មួយជាពង្សក្អែក្រលែងមកហើយ ក្នុងត្រកូលបក្សីសេសនេះបានជាថ្នាក់ លេខ ១ ព្រះកកុសន្ធោ ២- ព្រះកោនាគមនោ ៣- ព្រះកស្សបោ ៤- ព្រះសមណគោតម សព្វថ្ងៃនេះ ៤ និង

ព្រះសិអាមេត្រី ព្រះពុទ្ធតទៅមុខ ។ មានសេចក្ដីនិទានថាមានក្អែកស ១ គូឈ្មោលញី មានសំបុក ១ លើដើមឧទុម្ពរ (គឺដើមល្វា) ជិតឆ្នេរស្ទឹង ១ ក្នុងសំបុកនោះមានស៊ុត ៥ ក្នុងវេលាដែលសត្វទាំង២ទៅរកអាហារចិញ្ចឹមជីវិត កើតព្យុះព្យួមា ធ្វើឲ្យធ្លាក់ស៊ុតនោះពីសំបុកទៅក្នុងស្ទឹង ហើយស៊ុតនោះក៏អណ្ដែតលើទឹក រសាត់ទៅលើផ្លូកប្រាំង គ្រានោះមានមាន់ញី ១ នាគញី ១ អណ្ដើកញី ១ គោញី ១ និងខ្លាធំញី ១ រើសបានស៊ុតក្អែកសទាំង ៥ យកទៅលំនៅនៃខ្លួនថែរក្សា ដោយយកចិត្តទុកដាក់ៗ

លុះដល់កំណត់ជាធម្មតា ពងនោះក៏ញាស់កើតជាបុរស ៥ អង្គ រូបរាងល្អប្រពៃណាស់ ដល់ចំរើនធំឡើង ក៏លាមាតាចិញ្ចឹមទីរៃ ៗ ទៅកាន់សីលនិងព្រះឥសី បានជួបគ្នាក្នុងព្រៃហេមពាន្ត (ហិម៉ាឡាយ៉ា) ប្រាថ្នាចង់ត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ហើយទើបចូលព្រះនិព្វាន ឯសត្វមាតាចិញ្ចឹម ក៏បើកឲ្យបុត្រទៅអភិនេស្ក្រមណ៍ ដោយនៅស្លាយខ្សែកខ្សួលជាទីបំផុត បានផ្ដាំបុត្រទាំង ៥ ថា បើដល់បានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់វេលាណា ឲ្យដាក់នាមមាតាដើមផងគឺ ១- ព្រះកុក្កុសន្ធោ (មាន់ឈ្មោលប្រសើរ) ២- ព្រះកោនាគមនោ (នាគចិត្តល្អ) ៣- ព្រះកស្សបោ (អណ្ដើកប្រាជ្ញ) ៤- ព្រះគោតម ឬព្រះសមណគោតម (គោប្រាជ្ញ) ៥- ព្រះសិអាមេត្រី (ខ្លាដែលលះបង់តណ្ហា) ជាព្រះពុទ្ធតទៅមុខ ។

ដូច្នេះបានជាដល់ជាតិបំផុតដែលបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ក៏បានយកនាមមាតាចិញ្ចឹម ដាក់ព្រះនាមនៃព្រះអង្គ មាតាទាំងនោះ លុះអស់ជន្មាយុទៅ ក៏ទៅកើតជាទេពធីតានៅសួគ៌ ។

ឯមាតាក្អែកសរ លុះវិលមកវិញមិនឃើញស៊ុតរបស់ខ្លួនឡើយ ក៏កើតទុក្ខសន្ធឹកសន្ធៃហើយសោកសង្រេងជាខ្លាំង ទាល់តែក្ស័យទៅបានទៅយកកំណើតឡើងវិញជា ពកាមហាព្រហ្ម បានចុះមកលើក្រឡាមហាប្រឹថពី ជួបនឹងបុត្រទាំង ៥ ដែលបានត្រាស់ដឹងជាព្រះពុទ្ធ ហើយបានបដិញ្ញាពីជាតិដើមគ្រប់អង្គ ក្រោយមកនាងបានទទួលត្រៃព្រះទាំង ៥ ព្រះអង្គកាលទ្រង់ផ្នួសដែលធ្វើឲ្យបានសម្រេចដូចសេចក្ដីប្រាថ្នាទីបំផុត ។

ព្រះពុទ្ធទាំង ៥ ត្រូវបានត្រាស់តៗគ្នារៀងទៅ ក្នុងកំណត់កប្ប ឬ កល្ប ហៅ ភទ្ទកប្ប ឬ ភទ្រកល្ប រួចពីនោះកើតទេះកល្បរំលាយលោកិយឲ្យសោះសូន្យ ។

ធម៌ទេសនារបស់លោកកំម៉ង់ដង់ រ៉ូបែរត៍ អំពីពុទ្ធសាសនា នៅស្រុកទីបេត៍ (ចិន) ក្រមការ ជុំ-មៅ ធ្វើរាជការ ក្នុងព្រះរាជបណ្ណាល័យ ប្រែចេញពីភាសា បារាំងសែសជាខេមរភាសា(១)

បរិយាយដើម

លោកកំម៉ង់ដង់រ៉ូបែរត៍ ដែលជាចាន់ហ្វាង់សាលាបារាំងសែស-ចិន នៅស្រុកចិក្វាង (កួសាំងស៊ីន) បានឡើងមកក្រុងភ្នំពេញពីថ្ងៃ ២៩ ខែ អាវ្រិល ឆ្នាំ ១៩២៦ ដើម្បីសម្តែងធម៌ទេសនា ក្នុងព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជា ។

លោកកំម៉ង់ដង់រ៉ូបែរត៍នេះ លោកស្រឡាញ់បណ្តាជនទាំងអស់ ដែលនៅជុំវិញលោកក្នុងបូព៌ប្រទេស ហើយលោកខំសង្វាតសិក្សាលទ្ធិពុទ្ធសាសនាដោយជ្រៅជ្រះ តាមគម្ពីរផ្សេងៗ ក្នុងពួកហីនយានក្តី មហាយានក្តី លុះដល់ទៅជាអ្នកជឿប្រតិបត្តិពុទ្ធសាសនាយ៉ាងធំ ១ ។

តាមធម៌ទេសនាដែលលោកសម្តែងនោះ ឃើញថាលោកយល់ច្បាស់ប្រាកដក្នុងលទ្ធិពុទ្ធសាសនារបស់យើង ។

សេចក្តីដែលលោកសម្តែងនោះ ជាភាសាបារាំងសែស ហើយខ្ញុំបានទទួលប្រែមកជាភាសាខ្មែរដោយសេចក្តីស្នើរបស់អ្នកស្រីក្រមុំការ-

---

១- អត្ថបទនេះ ស្រង់ពីកម្ពុជសុរិយាក្បាលទី ៧-៨-៩-១០-១១.១២ ឆ្នាំ ១៩២៦-២៧ ។

ប៉ុស ជាអ្នកគ្រប់គ្រងព្រះរាជបណ្ណាល័យ ហើយជាចៅហ្វាយរបស់ខ្ញុំ ការដែលប្រែនេះនាំឲ្យខ្ញុំញញាកជាពន្លឹក ដោយខ្លួនខ្ញុំបានសិក្សាភាសាបារាំងសែសនោះស្ទួចស្ទើងណាស់ ទាំងភាសាខ្មែរក៏ចេះតិចផង តែដោយផុតកិច្ចប្រែកកកំ ចំយកចិត្តទុកដាក់ធ្វើតាមបន្ទាប់ លុះត្រាតែសម្រេចការ ។

សេចក្តីត្រង់ណាដែលមិនភ្លឺច្បាស់ ហើយអស់លោក-អ្នកទាំងឡាយមើលមិនយល់នោះ ខ្ញុំសូមឲ្យអភ័យទោសដល់ខ្ញុំ ព្រោះការដែលខ្ញុំធ្វើនេះខ្ពស់ហួសវិជ្ជាដែលខ្ញុំចេះដឹង ។

ក្រមការ ងុំ-ម៉ៅ

ស្មៀនការក្នុងព្រះរាជបណ្ណាល័យ

ធម៌ទេសនា

ខ្ញុំមិនប្រាថ្នានឹងអធិប្បាយជូនអស់លោក-អ្នក អំពីព្រះពុទ្ធសាសនាដែលមាននៅក្នុងបូព៌ប្រទេសនោះឡើយ ប្រសិនជាខ្ញុំអធិប្បាយអំពីព្រះពុទ្ធសាសនានេះទៅ ហើយក៏ហាក់ដូចជាខ្ញុំអ្នកប្រឡងនឹងគេ ហើយត្រូវនឹងពាក្យចំនៀមបុរាណរបស់បារាំងសែស ដែលជាឈ្មោះគ្រា-សង់ តាំងខ្លួនជាអ្នកចេះជាងសង្ឃរាជរបស់ខ្លួន ។ ឯពាក្យចំនៀមបុរាណនោះអធិប្បាយទៅថាដូច្នេះ ‘‘ មនុស្សខ្លៅមិនចេះភ្លឺប៉ុន្មានក្នុងការនោះ ហើយចង់ប្រកួតប្រណាំងការនោះជាមួយនឹងអ្នកប្រាជ្ញ ដែលគេបានសិក្សាតែពីរៀននោះ ,, ខ្ញុំមានសេចក្តីសោមនស្សណាស់ទៅហើយ ប្រសិនបើខ្ញុំអាចនិងអធិប្បាយជូន អស់លោក - អ្នកយ៉ាងគួរសមល្មម

ស្តាប់បានអំពីធម៌អាថ៌របស់អ្នក សេចក្តីជឿរបស់អ្នក ពង្សាវតារនៃសាសនារបស់អ្នក ដែលគេបានដឹងស្គាល់ក្នុងប្រទេសអឺរ៉ុប (បស្ចិម-ប្រទេស ឬ បច្ចិមប្រទេស) កាលណាខ្ញុំថាដែលគេបានដឹងស្គាល់នៅក្នុងប្រទេសអឺរ៉ុបនោះ គឺខ្ញុំប្រើពាក្យមិនចំ ព្រោះមានមនុស្សតិចណាស់ដែលបានដឹងស្គាល់ពុទ្ធសាសនា ខ្ញុំត្រូវនិយាយថា មានមនុស្សដែលចង់ចេះដឹងព្រះពុទ្ធសាសនានោះតិចណាស់ ៗ បើពាក្យរបស់ព្រះពុទ្ធដូចជាពាក្យសំស្ក្រឹតថា "និព្វាណ" នោះ បានស្គាល់ខ្លះទៅហើយ នោះខ្ញុំមិនមែនគិតដល់សតិបញ្ញារបស់ជាតិ ដែលនៅក្នុងស្រុកអឺរ៉ុបទេ គឺថាឯព្រះពុទ្ធសាសនាក៏មិនទៅណាឆ្ងាយ ក្នុងខគរពាំងឡាយផ្សេងៗ នោះបើជាមានមនុស្សមានស្មារតីបានសិក្សាជ្រៅជ្រះយ៉ាងណា ក៏គង់តែត្រូវ

ឯព្រះពុទ្ធសាសនានោះ គេបានដឹងថាមានតាំងពីយូរអង្វែងឆ្នាំមកហើយក្នុងប្រទេសអឺរ៉ុប ដោយពួកអ្នកដំណើរ អ្នកផ្សាយសាសនា និង អ្នកជំនួញនាំសេចក្តីទៅផ្សាយ ៗ ឯការដែលរកព្រះពុទ្ធសាសនាក្នុងស្រុកឥណ្ឌា និងបូព៌ាប្រទេសជាដំបូងនោះ អ្នកស្រុកបារាំងសែស ស្រុកអង់គ្លេស និងស្រុកអាល្លឺម៉ង់ ទើបតែនឹងចាប់ផ្តើមជ្រើសរើសឡើង ក្នុងរវាងឆ្នាំ ១៩០០ ប៉ុណ្ណោះ គឺតាំងពីវេលាដែលមានសេចក្តីប្រាស្រ័យនឹងគ្នាទៅវិញទៅមកជានិច្ច របស់ប្រទេសអឺរ៉ុបនិងប្រទេសអាស៊ី (គឺជាតិដែលស្បែកស និងជាតិដែលមានស្បែកខ្មៅ) ទើបគេបានស្គាល់សេចក្តីជឿរបស់ហិណ្ឌូ និងលទ្ធិពុទ្ធសាសនាប៉ុន្តែដោយមានសេចក្តីប្រែភាសាជាច្រើនគជ

អំពីគម្ពីរដីកាទាំងឡាយដែលជាគោលចារិករបស់សាសនា ទាំងនេះ ក៏មនុស្សដែលជាអ្នកសិក្សា បានអធិប្បាយតែជាសេចក្ដីទុកល់ទាំងអស់និងបំបែកធម៌អាថ៌ទាំងឡាយនេះ ឲ្យបានភ្លឺច្បាស់មិនបានព្រមទាំងមិនប្រាកដអំពីតម្លៃនៃសាសនានីមួយ ៗ ផង ។

ខ្ញុំមិននិយាយអំពីពាក្យប៊ប៉ូនម៉ាត់ ដែលរ៉ូលតែរ បានអធិប្បាយអំពីពុទ្ធសាសនានៅស្រុកទីបេត៍ ក្នុងសេចក្ដីល្បងរបស់គាត់ អំពីទំនៀមទម្លាប់និងសេចក្ដីជឿដែលគាត់តែងក្នុងឆ្នាំ ១៧៧៤ នោះឡើយ ។ គេនឹងភ្ញាក់ព្រាលឡើងបានថា ណាប៉ូឡេយ៉ុង មិនមែនមិនដឹងអំពីសេចក្ដីប្រហែលគ្នាក្នុងពិធីបុណ្យកាតូលិក និងពិធីបុណ្យក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនានោះឡើយ ដូចមានចារិកក្នុងសៀវភៅដែលមានសារបានថា «ថ្ងៃក្រោយបំផុតរបស់មហាក្សត្រិយ៍» ប៉ុន្តែឯសៀវភៅដាន់ដើមដែលនិយាយអំពីពុទ្ធសាសនានោះ គឺសៀវភៅទាំងឡាយរបស់អាបែលដឺរ៉េមុយសាត៍ ដែលអធិប្បាយអំពីសេចក្ដីផ្សេង ៗ ក្នុងបូព៌ាប្រទេសពីឆ្នាំ ១៨២៥ ។

តពីនោះមក កិច្ចការដែលបានប្រមូលផ្ដុំឡើងនាំមិនឲ្យក្រប៉ុន្មានទេ គឺការរបស់មោនសៀគឺសែនប៊ួនូហ្វ៍ ម៉ាក្សម៉ុល្លែរ បារ៉េថឡឺមិសាំងហ៊ីលែរ សេណាត៍ វ៉ៃស្ដារ៉ៃទ និងមនុស្សឯទៀតជាច្រើន ហើយក្នុងវេលានោះមានកើតសេចក្ដីប្រែភាសាដោយត្រឹមត្រូវទៀតក្នុងសៀវភៅធំ ៗ របស់ព្រះពុទ្ធសាសនា គឺក្នុងពួកសៀវភៅដែលមានសារបានថា «គម្ពីរដីកាក្នុងបូព៌ាប្រទេស»

ជំនុំអ្នកតែងសៀវភៅ ដែលបានផ្សាយសេចក្ដីជឿក្នុងទិសបូព៌ាទៅក្នុងប្រទេសអឺរ៉ុបនោះ ត្រូវតែសម្គាល់ដូចមានខាងក្រោយនេះ ។

ដើមឡើយគឺអាឡិចសង់ស៊ូម៉ាដឺកោរេសដែលកើតនៅស្រុកហុងគ្រីពីឆ្នាំ ១៧៨៤ ហើយបានសិក្សាភាសាខាងបូព៌ាប្រទេសជាដំបូងបានសិក្សាលទ្ធិសាសនា គំពីធម្មជាតិដែលបង្កើតឡើងនិងភូមិសាស្ត្រ ។ នៅវេលាដែលគាត់អាយុបាន ៣៦ ឆ្នាំ គាត់បានចេញពីប្រទេសអឺរ៉ុបមកឥតមានគំនិតក្នុងចិត្តថានឹងត្រឡប់ទៅវិញឡើយ ហើយលុះទំអត់ទ្រាំនឿយព្រួយលំបាកតាមផ្លូវជាអនេកប្រការណាស់ ទើបបានដល់ទៅក្នុងទីបេត៍ កាលពីឆ្នាំ ១៨២២ ឯសេចក្ដីប្រាថ្នារបស់គាត់ថានឹងទៅរកដើមកំណើតរបស់ស្រុកហុងគ្រីនៅក្នុងទីនោះ តែលុះបានទៅប៉ះពាល់ដល់ព្រះពុទ្ធសាស-នា គាត់ក៏ភ្លេចសេចក្ដីប្រាថ្នារបស់គាត់កាលគ្រាមុននោះដោយមួយរំពេច ហើយក៏ចូលទៅនៅក្នុងអារាមផ្សេង ៗ ជាច្រើនឆ្នាំ ទំរៀនភាសា រៀនលទ្ធិសាសនា រៀនគម្ពីរដីកា ទើបបានផ្សាយទៅក្នុងស្រុកអឺរ៉ុបជាដំបូងគម្ពីរដែលគាត់បានរៀន ដែលមានឈ្មោះហៅថាកណ្ជួរ និង តណ្ជួរ ដែលជាគម្ពីរដីការបស់ពួកមហាយាន ជាក្រោយដែលមានដំណើរចូលមកក្នុងស្រុកតណ្ហានេះ អ្នកប្រាជ្ញជាតិអឺរ៉ុប ដែលចូលមកជាដំបូងក្នុងបូព៌ាប្រទេសនេះ ក៏មរណភាពទៅដោយឈឺគ្រុន នៅវេលាដែលគាត់ត្រឡប់ចូលទៅស្រុកទីបេតវិញដោយដើរនិងជើងកាត់ដងភ្នំហិម៉ាឡៃយ៉ា

តមកទៀត គ្រូវកប់គុលដង់បែរ បញ្ចូលផង ពិតមែនតែសៀវភៅទាំងឡាយ ដែលគាត់តែងអំពីពុទ្ធសាសនា ជាភាសាអាល្លឺម៉ង់នោះមានសេចក្តីកត់កយប៉ោត់ប៉ោយ ហើយចង្អៀតបន្តិចតែសៀវភៅទាំងនោះនឹងយកជាគោលចារឹកដល់ជាតិអឺរ៉ុប ដែលមានប្រាថ្នានឹងសិក្សាក្នុងផ្លូវពុទ្ធសាសនានោះបាន ។

ខាងក្រោយនេះខ្ញុំនឹងកប់បញ្ចូលដោយឡែកទៀត សៀវភៅរបស់ម៉ាដាមអាឡិចសង់ដ្រាដាវិឌ ដែលធ្វើពីឆ្នាំ១៩១១ តាមសេចក្តីយល់ឃើញរបស់ខ្ញុំ ថាសៀវភៅនេះ អាចនឹងនាំឲ្យបម្រើនយ៉ាងហ័សដល់វិជ្ជាយើងដែលខំសិក្សាខាងធម៌គាថារបស់អ្នក ។

ម៉ាដាមអាឡិចសង់ដ្រាដាវិឌ ជាតិជាបារាំងសែសក្លែងកេរទៅនៅក្នុងដំបន់ដែលគេមិនទាន់បានទៅ គឺដំបន់ដែលនៅជាចន្លោះភ្នំទីបេតស្រុកឥណ្ឌានិងស្រុកចិន សៀវភៅរបស់គាត់ដែលមានសារបានថា «អំពីពុទ្ធសាសនាបែបថ្មី និងពុទ្ធសាសនារបស់ព្រះពុទ្ធ» នោះឃើញជាក់ស្តែងអំពីសេចក្តីនេះឥតមានចូលប្រឡំទៅក្នុងរឿងកំជាពន្យាគារ ជាផ្លូវសាសនាឬជាវិធីធម៌គាថារឿយ ម៉ាដាមអាឡិចសង់ដ្រាដាវិឌ បានរៀនធម៌គាថាក្នុងពុទ្ធសាសនា ហើយខំសង្កេត លុះដល់ដឹងពាក្យរបស់ព្រះពុទ្ធ ហើយខំរកសេចក្តីអធិប្បាយជាពិតនោះ ដោយបោះបង់ចោលពាក្យឯណាដែលជាពាក្យបន្ទំក្លែងក្លាយចូលមក ដោយអំណាចពេលវេលាដែលកន្លងផុតមកជាច្រើនរយឆ្នាំហើយ គឺជាព្រះពុទ្ធសាសនាដើមបំផុត ហើយពិតប្រាកដ

ដែលធ្វើឲ្យឃើញច្បាស់ចំពោះឡើង ដល់យើងទាំងឡាយ ។

មុននឹងបញ្ចប់សេចក្ដីបរិយាយក្នុងបរិច្ឆេទទី ១ នេះ យើងត្រូវសម្គាល់ទុកអំពីស្រុកជប៉ុនទៀត គឺអំពីដែលគេបានខំសិក្សារិះរក ពុទ្ធសាសនាជាច្រើនណាស់ ហើយអ្នកប្រាជ្ញស្រុកជប៉ុននោះក៏បានផ្សាយវិជ្ជា ដែលបានហាត់រៀននោះ ឯក្នុងសេចក្ដីផ្សាយទាំងនោះ ឃើញមានត្រូវការដល់ធម៌អាថ៌របស់ព្រះពុទ្ធ ជាងពង្សាវតាររបស់ព្រះពុទ្ធទៅទៀត ។

ឯធម៌អាថ៌នោះ ដើមឡើយ មានមោនសៀរឺសែនប៊ុរនូហ្វ៍ជាអ្នកប្រែ ហើយផ្សាយទៅក្នុងប្រទេសអឺរ៉ុប គឺគម្ពីរលលិតវិស្តារ ហើយមានមោនសៀអុលដង់ប៊ែរនិងរីស៍ដាវិទបានរៀនហើយផ្សាយគម្ពីរដីកាផ្សេង ៗ ក្នុងពុទ្ធសាសនានៅស្រុកសីឡង់ (កោះលង្កា) ដែលចារឹកជាភាសាបាលី គឺ តិបិដក គម្ពីរទាំងឡាយនេះ មួយភាគទៀតនឹងសេចក្ដីប្រែឯទៀតផ្សេង ៗ បានបញ្ចូលក្នុងគម្ពីរដីការបស់បូព៌ាប្រទេស ដែលខ្ញុំបានពោលមកហើយនោះ ។

ដើម្បីនឹងជៀសអំពីសេចក្ដីនិន្ទា នោះយើងត្រូវនិយាយតទៅទៀតថា បើមានពួកដែលកាន់ខាងសិល្បសាស្ត្រវិជ្ជាការប្រមូលអាគម ឧបមាដូចជាពួកដែលប្រព្រឹត្តតាមក្បួនផ្សេង ៗ ហើយតាំងខ្លួនថាជាពួកកាន់ពុទ្ធសាសនានោះត្រូវដឹងថាជាការមិនពិតទេ ដោយវិធីក្បួនខ្នាតទាំងនោះ សុទ្ធតែខ្ចីមកពីវេទខ្លះ ពីសាសនាព្រាហ្មណ៍ខ្លះ និងពីសាសនានៅស្រុកឥណ្ឌាសព្វថ្ងៃនេះខ្លះ ប៉ុន្តែមិនមែនជាព្រះពុទ្ធសាសនាឡើយ ។

អំពីខាងពុទ្ធសាសនាវិញនោះ តើយើងត្រូវដឹងអ្វីខ្លះ អំពីជាតិរបស់ព្រះអង្គ គឺថាតាមរឿងរ៉ាវដែលបានស្រង់មកអំពីពង្សាវតាររបស់ព្រះអង្គ ឃើញថាជាបុត្រក្សត្រិយ៍ ១ ព្រះអង្គជាម្ចាស់នគរតូចមួយ នៅជាឯករាជ្យ ក្នុងចំណោមនគរតូច ៗ ឯទៀតជាច្រើន ដែលមាននៅក្នុងដែនឥណ្ឌាកាលជាន់នោះ ព្រះអង្គប្រសូតិនៅក្រុង កបិលវស្តុ (កបិលវត្ថុ) នៅលើព្រំប្រទល់ដែននេប៉ាល់សព្វថ្ងៃនេះ ប្រហែល ២.៦០០ ឆ្នាំហើយកាលក្នុងជាន់នោះ ស្រុកឥណ្ឌាមានតាំងជាត្រកូលផ្សេងៗជាច្រើន ត្រកូលដែលធំជាងគេនោះគឺ ត្រកូលព្រាហ្មណ៍ បន្ទាប់ត្រកូលនោះមកមានត្រ-កូលក្សត្រិយ៍ឬពួកសង្គ្រាម តពីនោះមកទៀតមានត្រកូលឈ្មួញ(ពាណិជ) ត្រកូលអ្នកធ្វើស្រែ (កុដុម្ពិក៍) ឬ សូទ្រ ឯព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ទ្រង់ព្រះនាមថា សិទ្ធត្ថ ឬ គោតម ជាត្រកូលនៃពួកសង្គ្រាម ព្រះអង្គសិក្សាសិល្ប-សាស្ត្រអំពីពួកគ្រូជាដើម ដែលជាពួកបង្កើតវិធីភេទដែលមានជាច្រើន ក្នុងស្រុកឥណ្ឌាកាលជាន់នោះ វិធីដែលបានសិក្សាទាំងប៉ុន្មាននោះ នាំឲ្យកើតឡើងជាមោវិជ្ជា ហើយមោវិជ្ជានោះ កាន់តែចម្រើនធំឡើង ៗ បណ្តាលឲ្យព្រះអង្គឃើញផ្លូវទៅខាងមុខទៀត វិជ្ជាចំណេះដែលសិក្សាទាំងប៉ុន្មាននេះ ព្រះអង្គពិចារណាឃើញសុទ្ធតែមិនពិត ហើយមិនពេញព្រះហឫទ័យព្រះអង្គសោះឡើយ ព្រះអង្គមានព្រះមហេសីពីក្មេងណាស់ ហើយលុះមានព្រះរាជបុត្រក៏បង្កើតជាសេចក្តីទៀយព្រួយក្នុងព្រះរាជហឫទ័យ ដូចជាមនុស្សលោកយើងក្មេង ៗ ឯទៀតដែលតែងព្រួយ

ដូច្នោះដែរ តែសេចក្តីខ្វល់ព្រួយរបស់ព្រះអង្គជាប់នៅជានិច្ចរីឯកើត ឯគ្រឿងលំអរដែលនៅជុំវិញព្រះអង្គនោះ ព្រះអង្គគតមានត្រេកត្រអាល នៅនឹងវត្ថុណាសោះ ព្រោះឃើញវត្ថុតែជាលាមកអាក្រក់ទាំងអស់ ព្រះអង្គពិ-ចារណាឃើញថា ឯសេចក្តីចំណង់ស្រេកឃ្លានក្នុងមនុស្សលោកជាប់នេះ លើរូបបុគ្គលពាលសេចក្តីត្រេកត្រអាលក្នុងជាតិកំណើតជាប់នៅលើសត្វ ដែលមានជីវិត (អជ្ឈត្តវេទនា) ។ ចុះបានទទួលទឹកសើច បានទទួលទឹកភ្នែក-ពយ នៅក្នុងលោកនេះ បើខ្លួនអ្នកនៅក្នុងសេចក្តីងងឹតងងល់ចុះហេតុអ្វីទៀត ក៏មិនរកប្រទីប (ធម្មបទ) ព្រះអង្គមានសេចក្តីព្រួយក្នុងព្រះហឫទ័យ ហើយចង់រកផ្លូវសុខដែលជាវិធីនាំទៅកាន់ទីសម្រាកទុក្ខព្រួយ ទីក្សាន្ត ទីរំលត់ទុក្ខ ទីរួចខ្លួន មិនបំពានតែព្រះអង្គឯង ១ គឺចង់ឲ្យបានដល់សត្វទាំងអស់ដែលនៅក្នុងកងទុក្ខ គោលគឺសង្សារវដ្តឲ្យរួចផង ។

ក្នុងយប់ ១ នេះ សេចក្តីគិតរបស់ព្រះអង្គ គាត់តែកើនចម្រើនឡើង ព្រះអង្គស្តេចចេញពីព្រះបរមរាជវាំងលះបង់ចោលបិតា ភរិយា បុត្រា និងសម្បត្តិទាំងអស់ ហើយទៅធ្វើសិក្សាចំណេះវិជ្ជាទៀតក្នុងសំណាក់តាបស ដែលមានក្នុងពេលនោះ គឺមានតាបស អាឡារកាឡាមៈ និង ឧទ្ទកៈរាមបុត្រ ជាដើម ប៉ុន្តែដែលសិក្សានៅនោះ គ្មានបានធម៌អ្វី ១ ជាទីពេញព្រះហឫទ័យព្រះអង្គសោះ ហើយក៏ព្រះអង្គមកពិចារណាថានឹងស្វែងរកពន្លឺនិងសច្ចៈតែខ្លួនព្រះអង្គឯងល្បងមើល ព្រះអង្គចម្រើនមិនសម្រាក ប្រព្រឹត្តតាមវិធីរបស់តាបសទាំងនោះ រំងត់អាហារ សេចក្តី

តាំងពុំទាន់គ្មានបានផលអ្វីដល់ព្រះអង្គសោះឡើយ ក៏តែងតែនាំឲ្យនឿយព្រួយលំបាកទៅវិញ ហើយក៏ដួលចុះទៅលើប្រថពី ដោយឃ្លានអាហារនិងដោយអស់កម្លាំងនៅមុខបញ្ចវគ្គិយដែលតាមព្រះអង្គ ៗ បើតាមធម្មតាសាសនាផ្សេង ៗ ឯទៀតនោះ គេសរសើររបស់គេថាជាវិសេសណាស់ទៅហើយ អ្នកណាដែលប្រព្រឹត្តឥរិយាបថក្រៅធម្មតាលើសហួសអំពីកម្លាំងដូច្នេះនេះ តែខាងឯព្រះពុទ្ធសាសនាវិញនោះ ឃើញប្លែកពីគេ គឺជៀសគ្រោះដល់កិរិយាដែលធ្វើបែបដូចល្បែងក្មេងដូច្នោះវិញ ឯសេចក្តីយល់នេះ ឃើញជាត្រូវល្អមែន ព្រះគោតម យល់ឃើញថា មិនមែនត្រូវធ្វើឲ្យទាស់ខុសនឹងបែបធម្មតា មិនមែនត្រូវធ្វើឲ្យថយកម្លាំងដល់ អាយតន តាមបែបតាបសនោះឡើយ ដែលនឹងបានសម្រេចនោះ គឺមានតែធ្វើខ្លួនឲ្យបានស្រួលឥតមានរោគអ្វី ទើបអាចនឹងត្រិះរិះរកចិត្តដែលល្អនោះបាន ឃើញដូច្នេះហើយព្រះអង្គក៏សោយអាហារមានកម្លាំងឡើងវិញ ទើបតាំងចាប់ការនោះតទៅទៀត ប៉ុន្តែសោយតែទឹកដោះគោនំក្រៀបនិងផ្លែឈើ ៗ

ឯពួករបស់ព្រះអង្គទាំង ៥ នាក់ក៏គេចចោលព្រះអង្គទៅអស់ ហើយព្រះអង្គគង់បំពេញការនៅតែមួយព្រះអង្គឯងនៅក្រោមដើមពោធិ៍ធំ ១ ព្រះអង្គសម្លឹងពិចារណាមើលភពដែលសត្វមកចាប់បដិសន្ធិជុំវិញព្រះអង្គ ពិចារណាមើលសង្គ្រាមរបស់ជាតិនិងមរណភាពយុទ្ធគ្នាហើយនឹងសេចក្តីត្អូញថ្ងូរការឡោះអាល័យក្នុងរូបដែលរលាយទៅវិញ ៗ

កុ្នងយប់នោះ សេចក្ដីងងឹតងងល់ក៏អន្តរធានបាត់ទៅ ព្រះអង្គបាន ឃើញនូវកំណើតព្រះអង្គឯង និងសត្វដទៃច្បាស់ទាំងអស់ក្នុងលោកនិង ឃើញនូវ ចុតិ នូវបដិសន្ធិរបស់សត្វទាំងអស់ព្រះអង្គត្រាស់ដឹងដ៏ប្រពៃនូវ ចតុរារិយសច្ច គឺសេចក្ដីពិតទាំង ៤ ប្រការដែលមានឈ្មោះថា ទុក្ខ គឺសេចក្ដីព្រួយ ១ សមុទយ គឺហេតុដែលជាទីបង្កើតឡើងនៃសេចក្ដី ទុក្ខ ១ និរោធ គឺកិរិយាដែលរំលត់បង់នៃសេចក្ដីទុក្ខ ១ និរោធ គាមិនីបដិបទា គឺផ្លូវដែលទៅកាន់ទីរំលត់ទុក្ខ ១ ។ លុះបានរបស់ ទាំង ៤ ប្រការនេះហើយ ព្រះអង្គក៏បានដល់នូវព្រះនិព្វានក្នុងវេលានោះ ព្រះនាមរបស់ព្រះអង្គ ដែលហៅថា សិទ្ធត្ថគោតម នោះ ក៏ផុតត្រឹម នោះហើយ គឺបាននាមជាព្រះពុទ្ធថ្មី ១ ព្រះអង្គវិញ ។

សេចក្ដីតយុទ្ធនោះមិនទាន់អស់នៅឡើយទេ គឺព្រះអង្គបានត្រាស់ ដឹងច្បាស់តែមួយព្រះអង្គឯង ហើយទ្រង់ពិចារណាថា តើនឹងត្រូវផ្សាយ វិជ្ជាដែលត្រាស់ដឹងនោះដល់ជនទាំងពួងឬទេ លុះទ្រង់ពិចារណាថា ធម៌ ដែលព្រះអង្គទំរស់ស្វែងរកនោះ ឃើញដោយលំបាកណាស់ ទើបព្រះអង្គញ ការសាយគំនិតមិនចង់សម្ដែងធម៌ផ្សាយដល់ជនទាំងពួង ៗ ។ ម្យ៉ាងទៀត បើយើងបានមើលគម្ពីរមហាវគ្គនោះ យើងនឹងឃើញសេចក្ដីរៀបរាប់អំពី ចម្បាំងនិងសេចក្ដីញញើតទាំងនេះ ព្រះអង្គទ្រង់ពិចារណាថា "អញនឹង ផ្សាយធម៌អ្វីរបស់ដែលអញរកឃើញនេះ មានតម្លៃពន់ពេកណាស់ អញ យកសេចក្ដីព្យាយាមជាអនេកទៅឬយកមក" ហើយធម៌របស់អញនេះ

មិនអាចនឹងងាយយល់ដល់មនុស្សដែលមានសេចក្ដីលោភ និងសេចក្ដីប្រាថ្នាពេញខ្លួននោះឡើយ មនុស្សលោកទាំងឡាយមានសេចក្ដីប្រាថ្នាពេញខ្លួន មានសេចក្ដីងងឹតជុំវិញខ្លួន នោះមិនអាចនឹងចាប់សេចក្ដីពិតនេះបានឡើយ ព្រោះជាសេចក្ដីផ្ទុយទាស់ខុសនឹងសេចក្ដីដែលខ្លួនធ្លាប់ជឿ ធ្លាប់ចូលចិត្តខុស ជាធម៌លំបាកនឹងយល់ ហើយជ្រៅទូលាយផង មិនអាចនឹងជ្រាបចូលទៅក្នុងប្រាជ្ញាគ្រោតគ្រាតនោះបានទេ ។

ខាងក្រោយនេះ សេចក្ដីករុណារបស់ព្រះអង្គទាញព្រះហឫទ័យគ្រប បំបាត់មិនឱ្យស្ដាយសេចក្ដីដែលខំប្រឹងរបស់ព្រះអង្គ ក្នុងការស្វែងរកធម៌នេះ តាំងព្រះហឫទ័យថានឹងមិននៅស្ងៀមស្ងាត់ឡើយ ហើយទទួលព្រះអង្គនិងផ្សាយនូវសេចក្ដីខ្នាទល្អដើម្បីល្បងនិងស្រោចស្រង់សត្វលោក ធម៌ដែលព្រះអង្គសម្ដែងជាដំបូងបំផុតនោះ នៅភូកែដល់សព្វថ្ងៃនេះ ធម៌នេះសម្ដែងនៅក្នុងព្រៃឈ្លូសឈ្មោះឥសិបតន នៅជិតស្រុកបែណារែស (គឺពារាណសី) ព្រៃនោះគេហៅថាម្រិគទាយវ័ន ។ នៅក្នុងវត្តអារាម អ្នកដែលកាន់ពុទ្ធសាសនាទាំងឡាយនោះ តែងតែឃើញមានគូររូបសត្វឈ្លូស ២ ឬ មោស ២ ជាតំណាងនៃព្រៃឈ្លូសនោះ ឬ តំណាងកន្លែងដែលសម្ដែងធម៌ទេសនានៅស្រុកបែណារេសនោះ ។ នៅទីនោះហើយ ដែលព្រះអង្គផ្សាយធម៌ អរិយសច្ច ទាំង ៤ ជាដំបូង ដែលជាគោលចារឹកនៃព្រះពុទ្ធសាសនា ហើយជាធម៌ពិតមែនផង ធម៌ផ្សេងៗឯទៀត ដែលបន្ថែមទៅលើ អរិយសច្ច ទាំង៤នោះ សុទ្ធតែជាធម៌បំពេញ ជា

ធម៌បន្ទាប់បន្ទំពី អរិយសច្ច ទាំង ៤ មក គម្ពីរមហាវគ្គមានអធិប្បាយអំពីធម៌ទេសនាជាដំបូងនេះ ជាធម៌ដែលព្រះអង្គសម្តែងដល់បញ្ចវគ្គិយ ដែលរត់ចោលព្រះអង្គនៅវេលាកំពុងចំរើនភាវនា ហើយដែលព្រះអង្គបានរកឃើញឡើងវិញ ។

ព្រះអង្គទ្រង់សំដែងថា "មានបែប២ យ៉ាង ឬ មានផ្លូវប្រតិបត្តិ ២ យ៉ាង ដែលអ្នកបួសត្រូវជៀសវាងចេញ បែប ១ នោះគឺប្រព្រឹត្តផ្លូវពេកមិនអាចញុំាង មគ្គ និង ផល ឲ្យកើតឡើងបាន គឺថា ជនឯណាដែលរស់នៅក្នុងសេចក្តីត្រេកត្រអាលដោយកាមគុណ ៥ ប្រការនិងដោយភោគសម្បូរ បែបនេះជាលាមកគ្រោតគ្រាត ហើយអាក្រក់ពេកណាស់ បែបមួយទៀត គឺសេចក្តីប្រតិបត្តិតឹងពេកហួស មគ្គ និង ផល ជាការធ្វើខ្លួនឲ្យនឿយព្រួយឥតប្រយោជន៍ បែបនេះជាសេចក្តីលំបាកហើយអាក្រក់ផង តថាគតបានជៀសចោលបែបទាំង ២ នេះ ហើយតថាគតរកឃើញផ្លូវកណ្តាល ដែលនាំទៅកាន់ទីភ្លឺច្បាស់ ទីអរិយ ទីសុខ ទីចេះដឹង ទីត្រាស់ដឹងច្បាស់ ទីព្រះនិព្វាន ។

ផ្លូវល្អនោះហើយដែលចែកចេញជា ៨(អដ្ឋង្គិកមគ្គ)ហើយដែលឈ្មោះហៅថាសេចក្តីយល់ត្រូវ(សម្មាទិដ្ឋិ) តម្រិះប្រពៃ (សម្មាសង្កប្បោ) សម្តីពិត (សម្មាវាចា)កិរិយាធ្វើការងារល្អ(សម្មាកម្មន្តោ) ចិញ្ចឹមជីវិតដ៏ប្រសើរ(សម្មាអាជីវោ) ព្យាយាមដ៏ប្រពៃ(សម្មាវាយាមោ) សេចក្តីរលឹកដ៏ប្រពៃ(សម្មាសតិ)តាំងចិត្តនឹងក្នុងអារម្មណ៍ដ៏ប្រពៃ

(សម្មាសមាធិ) ឯពាក្យដ៏ប្រពៃនេះប្រែពីពាក្យបាលីថា សម្មាកម្ម (ពាក្យនេះពិបាក នឹង ប្រែចេញជាភាសាបារាំងសែសឲ្យប្រាកដដូចគ្នាណាស់នឹងឲ្យន័យជាដូច្នេះទេះក៏បាន គឺធ្វើបំពេញត្រឹមត្រូវ សមនឹងច្បាប់ដែលចិញ្ចឹមជីវិតសេចក្តីពិតនៃវគ្គទីមួយ ១) ។

ឯសច្ចៈ ឬសេចក្តីពិតអំពីទុក្ខនោះ គឺជាតិ ឬ ចក្ខុ ៥ ប្រការក៏ជាទុក្ខ ជរា គឺសេចក្តីគ្រាំគ្រារូបកាយក៏ជាទុក្ខ ព្យាធិ គឺសេចក្តីឈឺចាប់ក៏ជាទុក្ខ មរណៈ គឺសេចក្តីស្លាប់ក៏ជាទុក្ខ ប្រាសចាកអំពីវត្ថុដែលជាទីគាប់ចិត្តក៏ជាទុក្ខ មិនបានសម្រេចតាមសេចក្តីប្រាថ្នាក៏ជាទុក្ខ ជាសរុបសេចក្តីមកជាខន្ធទាំង ៥ ដែលកកើតឡើងជារូបនៃយើង ក៏សុទ្ធតែជាទុក្ខទាំងអស់ (ទុក្ខអរិយសច្ច) ។

ឯសច្ច ឬសេចក្តីពិតអំពីដើមកំណើតនៃទុក្ខ គឺតណ្ហា សេចក្តីស្រេក សេចក្តីចំណង់នេះហើយ ដែលជាហេតុជាដែននាំឲ្យកើតពីជាតិ១ ទៅជាតិ១ ទៀត ជាមួយនឹងសេចក្តីប្រាថ្នានិងចំណង់ ។ សេចក្តីស្រេកឃ្លាននេះចាំស្វែងរកសេចក្តីពេញចិត្តគឺជាសេចក្តីប្រាថ្នារករបស់ពេញចិត្ត រករបស់ដែលចង់គឺជាសេចក្តីស្រេកឃ្លានក្នុងជាតិ ស្រេកឃ្លានក្នុង ក៏ពូសំណាងរបស់មនុស្សក្នុងជាតិនេះនិងជាតិខាងមុខ (ទុក្ខសមុទយអរិយសច្ច) ។

សច្ច ឬ សេចក្តីពិត អំពីផ្លូវដែលនាំទៅកាន់ទីរំលត់ទុក្ខ គឺផ្លូវល្អដែលបែកចេញជាមែក ៨ នោះឯង ដែលមានឈ្មោះថា សម្មាទិដ្ឋិ សម្មា-

សង្កប្បោ សម្មាវាចា សម្មាកម្មន្តោ សម្មាអាជីវោ សម្មាវាយាមោ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ ទុក្ខនិរោធគាមិនីបដិបទា ត្រង់នេះហើយដែលជាដើមឫសនៃព្រះពុទ្ធសាសនារបស់សង្ឃ តពីវេលានោះទៅទល់នឹងថ្ងៃដែលបរិនិព្វាន គឺប្រហែលជា ៤០ ឆ្នាំនោះ ព្រះពុទ្ធព្រះអង្គទ្រង់ពុទ្ធដំណើរទៅ-មកក្នុងតំបន់ស្រុកឥណ្ឌាខាងជើងទ្រង់សម្តែងហើយអធិប្បាយពន្យល់អំពី អរិយសច្ច តាំងនេះ ហើយឯពុទ្ធបរិស័ទក៏ចេះតែចំរើនឡើងជានិច្ចតមានជាប់ឡើយ ។

លុះព្រះជន្មបាន ៨០ ឆ្នាំ ព្រះអង្គជ្រាបថាទ្រង់ជិតនឹងអស់អាយុសង្ខារហើយ ថ្ងៃខាងក្រោយនោះព្រះអង្គបានសម្តែងនូវពុទ្ធភាសិតក្នុងមហាបរិនិព្វានសូត្រ ព្រះអង្គទ្រង់អាពាធបាប់ជម្ងឺឡើងប្រហែលជាតមកពីអាហារមិនល្អ ដោយគេរៀបថ្វាយមិនពិនិត្យពិនិស្ច័យ ទ្រង់ព្រះចិន្តាថា នឹងយាងទៅកាន់កន្លែងដែលជាឧត្តមរបស់ព្រះអង្គជាមួយនឹងព្រះអានន្ទ លុះទៅតាមផ្លូវទៅ ព្រះអង្គនឿយព្រះកាយពន់ពេក បានដល់ទៅហើយក៏ឈប់សម្រាកព្រះអង្គនៅលើផែនថ្ម ១ នៅទីនោះ ហើយសម្តែងនូវសេចក្តីខ្ពានជាខាងក្រោយបំផុតរបស់ព្រះអង្គ (គឺជាព្រះពុទ្ធផ្ទំលើផែនថ្មដែលទៀបនឹងចូលបរិនិព្វាននោះ ហើយដែលតែងតែឃើញមានសាងជាព្រះបដិមាករតំណាងទុក ដែលយើងតែងតែឃើញមានក្នុងព្រះវិហារតាំងឡាយ) ព្រះពុទ្ធរូបនោះ គេសាងជាព្រះអង្គផ្ទំផ្កាប់ព្រះកេសទៅលើព្រះហស្តស្តាំដែលបត់ ។

ព្រះអង្គលួងលោមនូវពុទ្ធបរិស័ទទាំងអស់កុំឲ្យកើតទុក្ខ ហើយទ្រង់គិតជាថ្មីទៀតដល់សេចក្ដីកង្វល់របស់សត្វទាំងឡាយ ដែលខ្វល់ខ្វាយឲ្យរួចពីគ្រឿងជំពាក់ទាំងអស់របស់វិញ្ញាណ ឲ្យរួចពីគ្រឿងជំពាក់ចិត្តក្នុងសាសនា ។

អានន្ទ ប្រហែលជាអ្នកឯងគិតក្នុងចិត្តថាដូច្នេះ សេចក្ដីទូន្មានរបស់គ្រូយើងផុតអស់ហើយ យើងគ្មានគ្រូទៀតទេ មិនត្រូវគិតដូច្នេះឡើយ អានន្ទ សច្ច និង ធម៌អាថ៌ទាំងឡាយដែលតថាគតបានសម្ដែងដល់អ្នកទាំងអស់គ្នានោះ ហើយនឹងបានជាគ្រូប្រដៅនៃអ្នកទាំងឡាយ ឯក្រោយដែលតថាគតបរិនិព្វានទៅ ព្រះអង្គទ្រង់សម្ដែងបន្ថែមអំពីរូបរបស់មនុស្សដែលតែងប្រែប្រួលរលាយទៅវិញ គឺថាគ្រាន់តែប្រជុំធាតុធម្មតាខ្សែ ៗ ឲ្យកើតជារូបបណ្ដោះអាសន្នប៉ុណ្ណោះ ហើយព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់គង់បរិនិព្វានទៅ បើជាមនុស្សធម្មតាវិញហៅថាស្លាប់ ប៉ុន្តែឯចំណែកព្រះពុទ្ធវិញ ដោយព្រះអង្គត្រាស់ដឹងច្បាស់នូវធម្មជាតិទាំងអស់ នោះសេចក្ដីដែលប្រាសចាកអំពីរូបនោះ មិនមែនជាការជំមាំមួនទុក្ខឡើយ ។

ខ្ញុំមិនអាចនឹងទាញយកលក្ខណៈក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនាទាំងអស់មកនិយាយ ឲ្យឃើញថាយ៉ាងដូចម្ដេចខ្លះ ដែលជាគតិអឺរ៉ុបគេយល់នោះបានឡើយ គឺធ្វើដូច្នេះទៅ លុះតែជាច្រើនថ្ងៃច្រើនឆ្នាំ បើដូច្នេះខ្ញុំចូលចិត្តថាត្រូវយកតែគោលខ្លះមកនិយាយជូនអស់អ្នក អំពីសេចក្ដីដែលយើងពាល់គ្នាជាជាតិ នៅក្នុងបច្ចិមប្រទេសគឺឃើញអំពីធម៌អាថ៌ដែលជាទីគាប់ចិត្ត

យើងជាងរបស់ឯទៀតដោយអាងដល់គម្ពីរផ្សេង ៗ ដែលខ្ញុំបានស្គាល់ ។

លក្ខណបញ្ញត្តិធំមួយក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនាដែលមានក្នុងគម្ពីរដែលត្រឹមត្រូវជាងគេនោះ មានសេចក្តីថា កុំឲ្យជឿហេតុអ្វីដែលជាហេតុផ្ទុយខុសនឹងសេចក្តីត្រូវសេចក្តីពិត កុំជឿថាពិតជាមែនមុនដែលបានពិចារណាមើល ជជែកដេញដោលហើយឃើញថាជាសេចក្តីពិតមែនព្រមគ្នា ហើយត្រូវជៀសវាងអំពីសេចក្តីដែលមិនបានពិគ្រោះពិភាក្សា នេះហើយជាការធំមួយក្នុងការសូត្ររៀនដែលយើងបានឃើញមានជាច្រើនកន្លែង ក្នុងសេចក្តីអធិប្បាយនេះ សេចក្តីពិតទាំងឡាយបានសម្តែងទុកសម្រាប់មនុស្សទាំងអស់ ហើយត្រូវឲ្យមនុស្សនីមួយ ៗ ពិចារណាមើលសេចក្តីទាំងនោះហើយជ្រើសរើសរក ឯកិច្ចដែលពិចារណារិះរកនោះ តាមដោយសតិបញ្ញានៃមនុស្សនីមួយ ៗ ដែលជួនកាលក៏រកមិនឃើញ ជួនកាលគ្រាន់តែជាសង្ស័យ ឬជួនកាលក៏រកមិនឃើញក្តីយ៉ាងស្តួចស្តើង ព្រះសម្ពុទ្ធគ្រាន់តែបង្ហាញផ្លូវតែប៉ុណ្ណោះ ទុកឲ្យបរិស័ទខំយកចិត្តទុកដាក់ពិចារណារិះរកខ្លួនឯង គ្មានគោលបារែកអ្វី គ្មានលក្ខណៈអ្វីសំដែងទុកឡើយ គឺមានតែសេចក្តីណែនាំផ្លូវឲ្យរិះរកតាមក្រោយ ដើម្បីពិនិត្យពិចារណាគេ ហើយដោយអំណាចសេចក្តីពិចារណានោះ ក៏នឹងជ្រើសរើសយកខ្លួនឯង បានតាមដោយសតិបញ្ញានៃជននីមួយ ៗ ។

មានអ្នកប្រាជ្ញក្នុងស្រុកឥណ្ឌាម្នាក់ ដែលស្គាល់ខាងលទ្ធិព្រះពុទ្ធសាសនាបែបថ្មីឈ្មោះ លក្ស្មីនរសុ បានអធិប្បាយអំពីធម៌ដើមក្នុងព្រះ

ពុទ្ធសាសនា ថាអ្នកឯណាមួយកាន់យកនូវធម៌ដែលគេធ្លាប់ជឿត ៗ មក មិនបានយកមករិះគិតមើល ឲ្យឃើញថាពិត ឬ មិនពិត អ្នកនោះឯងបាន ឈ្មោះថា កាន់យកនូវធម៌ដោយភ័ក្តប្រឡំ អ្នកប្រាជ្ញនេះបានអធិប្បាយ ថា ឯវិធីដែលពិនិត្យពិចារណាមើលសេចក្តីដែលពិតគួរជឿនីមួយ ៗ នោះ នឹងយកជាត្រឹមត្រូវបានលុះតែមូលមាត់គ្នាជាច្រើនទើបស្រេច បើត្រូវគ្នា កិបនឹងយកមកជាការពិតមិនបានឡើយ ព្រោះនឹងភ័ក្តប្រឡំទៅដោយ ហេតុផ្សេង ៗ បានមិនខាន បើមិនពិគ្រោះគ្នានោះនឹងពានទៅលើសេចក្តី ភ័ក្តប្រឡំជាថ្មីទៀត ព្រោះសេចក្តីរកនោះឃ្លាតចេញពីផ្លូវល្បងមើលឲ្យ ស័ក្តិសិទ្ធិមូលមាត់គ្នា ដែលបានហាត់រៀនសិក្សាវិជ្ជាដែលខុសគ ៗ មក តាំងពីដីតាជីដូន នោះចិត្តក៏ត្រេកជឿទៅកាន់វិជ្ជានោះក៏ឃើញថា សេចក្តី នោះពិតដូច្នោះហើយ មិនមែនជាដូចម្តេចក្រៅពីនោះទៅវិញទៀតឡើយ ហើយក៏កាន់យកនូវធម៌នោះទៅ ឥតបានយកទៅពិនិត្យធ្វើល្បងឲ្យឃើញ ដូចម្តេច ៗ នោះសោះ ។

មនុស្សយើងដែលមានតែសេចក្តីណែនាំផ្លូវប៉ុណ្ណោះ ក៏តាំងរិះរកផ្លូវ ខ្លួនឯងឥតមានដឹងសេចក្តីជាមុនឡើយ ឯសេចក្តីដែលរកឃើញនោះតាម តែខ្លួនដែលបានឃើញ នោះដូចម្តេចៗក្តី ព្រះពុទ្ធមិនខ្ជិនានសិស្សរបស់ ព្រះអង្គដោយស្មានទេ ។

អ្នកប្រាជ្ញដដែលនេះនិយាយថា «ជាជ័យជំនះមួយរបស់ពុទ្ធសាសនា ដែលបានរកកេះសេចក្តីត្រូវនិងសេចក្តីច្បាស់ហើយ មិនមែនជាសេចក្តី

ជឿដោយងងឹត ឬដោយឥតពិគ្រោះឡើយ ។

មានអ្នកប្រាជ្ញម្នាក់ទៀតសម្តែងថា ខាងចំណែកអ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនា នោះមិនត្រូវធ្វើអ្វីទីមួយ ៗ ជាមុនដែលបានគិតទុកនោះឡើយ ព្រះសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់បានទូន្មានថា មិនត្រូវជឿសោះ ឬមិនត្រូវទុកជាពិតនូវពាក្យដែលឮតៗគ្នាមក ពាក្យដែលមិនបានពិគ្រោះពិភាក្សា ពាក្យដែលប្រហែលៗគ្នា ពាក្យដែលគេពោលប្រាប់ ឬសេចក្តីអស្ចារ្យណាមួយ ព្រោះមានសូត្រពីបុរាណមួយឈ្មោះកាលាមសូត្រ លោកសម្តែងថា មិនត្រូវជឿសេចក្តីដែលឮតៗ គ្នាមកឡើយ ទុកជាសេចក្តីនោះធ្លាប់គោរពប្រតិបត្តិមកតាំងពីដើមរៀងរាបអង្វែងតមក ឬច្រើនស្រុកមកក្តីក៏កុំជឿឡើយ កុំឲ្យជឿសេចក្តីដែលចាស់ ៗ ព្រឹទ្ធាចារ្យធ្លាប់ជឿកន្លងមកហើយ ហើយឥតមានគោលចារឹកជាទីអាង កុំឲ្យជឿសេចក្តីដែលអ្នកបានរិះគិតស្មានថាព្រះឲ្យ អ្នកមិនត្រូវជឿសេចក្តីដែលគ្រូបានទូន្មានតែម្នាក់ឯងមិនឲ្យគេដឹងឮផង លុះតែបានពិនិត្យពិភាក្សាហើយ ទើបត្រូវជឿសេចក្តីដែលអ្នកបានល្បងមើលហើយ យល់ឃើញថាជាត្រឹមត្រូវល្អប្រពៃ ទើបត្រូវទឹងចិត្តខ្លួននិងចិត្តគេឯទៀត ។

សេចក្តីតាំងប៉ុន្មាននេះ ជាមានប្រយោជន៍ដល់គំនិតអ្នកដែលនៅក្នុងបច្ចិមប្រទេស ដែលជ្រួតជ្រាបទៅដោយវិជ្ជាផ្សេង ៗ ក្នុងលោកហើយ ដែលនុតបាកអំពីសេចក្តីជឿងងុលមិនច្បាស់ក្នុងការចេះដឹងជាដំបូង ដើម្បីធ្វើឲ្យប៉ះពាល់ដល់សេចក្តីពិតប្រាកដនៃការតាំងឡាយត្រូវតែបំពាក្យដែលថា “ត្រូវគិតជាមុនសិនដែលនឹងចាប់ធ្វើការអ្វីទីមួយ ១ ,, គឺជាសេចក្តី

ត្រូវការដល់គំនិតយើង ដែលពិចារណាដោយបានធ្វើល្បងមើលរបស់យើងហើយ សេចក្ដីរិះគិតរបស់យើងបំណេះវិជ្ជារបស់យើង សេចក្ដីពិចារណាខាងក្នុងជួយគាំពារផង ក្នុងការដែលមិនជ្រះស្រឡះនោះ ប៉ុន្តែត្រូវរិះគិតខ្លួនយើងតាមដោយសតិបញ្ញារបស់យើងផង សេចក្ដីនេះប្រកបនឹងពាក្យប៉ុន្មានម៉ាត់ប៉ុន្មានឃ្លាដូចមានខាងក្រោម គឺពាក្យដែលមានសម្ដែងថា "ត្រូវជឿសម្ដីដែលខ្លួនអ្នកបានធ្វើល្បងហើយ ឃើញពិត" លុះតែបម៉ិងណាទីមួយមានកម្លាំងប្រាកដណាស់ មានសេចក្ដីពិតប្រាកដណាស់ ទើបអាចនឹងបើកសេចក្ដីឯកចិត្តទំនេរដូច្នេះបានអាចនឹងអនុញ្ញាតដល់សេចក្ដីឯកចិត្តនៃមនុស្សទីមួយ ៗ ឲ្យពិចារណារិះរកសេចក្ដីដែលជឿថាពិតដូច្នេះបាន ត្រូវតែឲ្យគំនិតដែលពិចារណាជាឯកចិត្តរបស់មនុស្សម្នាក់ៗនោះ មានសេចក្ដីពិតនៅក្នុងនោះជាប្រាកដ ព្រះពុទ្ធអង្គប្រាប់ច្បាស់ថា ក្នុងវេលាដែលបានពិនិត្យរិះគិតហើយនោះ គង់មានមនុស្សម្នាក់ ៗ នឹងកាន់យកតាមមិនខាន សេចក្ដីស្វាងវៃរៀនដែលបើកឲ្យរករបស់ពិតនោះមានគេទំលែកជាច្រើន អំពីការបោសសង្កត់សង្កិនកំហែងបង្ខំឲ្យកាន់យកសេចក្ដីពិតដែលជាគោលតម្រារបស់សាសនាផ្សេង ៗ ឯទៀត គោលនោះដូនតាលជាសេចក្ដីទាស់ទុយគ្នានឹងផ្លូវល្អ គឺប៉ងទឯណាលេះដឹង ហើយចង់រកសេចក្ដីត្រូវខ្លួនឯង គេនឹងបែងគំនិតចេញជា ២ យ៉ាង ម្យ៉ាងគឺសិក្សាវិជ្ជាសម្រាប់លោក ម្យ៉ាងទៀតគឺសិក្សាលទ្ធិសាសនា ហើយក៏នឹងឃើញថា សេចក្ដីទាំង ២ នេះ លះបង់ចេញពីគ្នាមិនបាន ឯបំណែក

ព្រះពុទ្ធសាសនាវិញនោះមានគោលតែ ១ ហើយគោលនេះមិនមែនជាមាន
សេចក្តីក្តុងខ្ពស់បន្តិចបន្តួចឡើយ ។

ហេតុដូច្នេះទើបឃើញថា នៅវេលាដែលចាប់សិក្សាចំណេះជាដំបូង
នោះ អ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនា បានសម្រេចយកម្យ៉ាងវិជ្ជារបស់ខ្លួនមួយ ៗ
ហើយយើងត្រូវតែសាមកនិយាយត្រង់កន្លែងនេះទៀត ដើម្បីកំចាត់បង់
នូវគំនិតខុសដែលបានផ្សាយទៅក្នុងប្រទេសអឺរ៉ុប អំពីពាក្យដែលថាពុទ្ធ
សាសនាគ្មានបរិក គ្មានលក្ខណៈ មានមនុស្សជាច្រើន នៅក្នុងបច្ចិម
ប្រទេសដែលជ្រួតជ្រាបទៅដោយពាក្យតៗគ្នាមិនបានពិគ្រោះនោះនិយាយ
ទាស់ថា "អ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនាកត្រូវឃើញខ្លួនឯងនោះជាការល្អណាស់
ទៅហើយ ប៉ុន្តែអ្នកឯណាដែលនាំផ្លូវនោះ គឺជារបស់គ្រូដែលបានណែ
នាំប្រាប់ដល់សិស្ស អំពីបែបយ៉ាងដែលអាចនឹងបានដល់សេចក្តីពិត តែគ
មានប្រាប់ថាផ្លូវម្តេចឡើយ គេរៀនបែបដែលរកសេចក្តីពិត ដើម្បីឃើញ
ការពិត មិនមែនរៀនលើរបស់ពិតនោះឡើយ ហើយគេនឹងបានឃើញ
ជាប្រាកដ ប្រសិនបើទុកយកចិត្តទុកដាក់ពិចារណារិះរក គេនឹងយល់ថា
ពុទ្ធសាសនានេះ ជាផ្លូវសម្រាប់ប្រាថ្នានឹងសេចក្តីដឹងពិត មិនមែនដោយ
សេចក្តីអាក់សុកអាលៃឡើយ ឥតមានដៃគូឡើយ អំពើបែបនេះភេះ
ជាសេចក្តីធួយគ្នា និងខុសច្បាប់យ៉ាងដែលធ្លាប់ឃើញក្នុងសាសនារបស់ខ្លួន
ក្នុងបច្ចិមប្រទេសក្តី ដោយបែបនេះនឹងមានប្រយោជន៍ឡើងលុះតែបាន
ពិចារណារិះរកហើយជ្រើសរើស សេចក្តីដែលត្រូវនោះ ហើយអ្នកដែល

បានពិចារណានេះ មិនដែលដកក្បួនចិត្តមកលើកយកវិញឡើយ ដោយសុទ្ធតែជាចេតនារបស់ខ្លួនស្មើរតែនឹងរកឃើញខ្លួនឯងតាំងអស់ ដែលខ្លួនជឿនេះ ៗ

ប៉ុន្តែដោយសេចក្តីមិនខ្វល់ចិត្តចង់បញ្ជាក់ មិនចូលចិត្តចង់និយាយឲ្យច្បាស់ ដោយគ្រាន់ហាក់ដូចជាចង់តម្រូវអ្វីមួយ ៗ ជាត្រឹមត្រូវពេក ដោយគ្រាន់តែទៅលើគោលការណ៍ខុស នោះក៏ឃើញថា ធម៌របស់ព្រះពុទ្ធនោះមិនត្រឹមត្រូវស្មើទីងទ្វឹងដែលផ្សេងៗ ឯទៀត ដែលមានលក្ខណៈបញ្ជាក់ជាច្រើន ហើយឯសេចក្តីត្រិះរិះក្នុងគំនិតរបស់ពុទ្ធបរិស័ទនោះ ជាការមានប្រយោជន៍ ដើម្បីពិនិត្យពិចារណាសេចក្តី ដែលគេដាក់មកឲ្យគិតសេចក្តីនេះ មានមនុស្សចំនួនច្រើន ដោយខ្លួនចូលចិត្តគំនិត ដែលគេបានគិតទុកជាមុនស្រេច ថាគ្មានប្រយោជន៍ក្នុងការដែលធ្វើដោយប្រាជ្ញានោះនឹងបានជាភស្តុតាងមួយ មនុស្សយើងត្រូវរៀនឲ្យស្គាល់ដោយខ្លួនឯង ឲ្យស្គាល់កម្លាំងរបស់ខ្លួន គ្រាន់ទៅនឹងមនុស្សដទៃទៀតថា ឯការនេះបានសម្រួលទៅដោយលក្ខណៈរបស់អ្នកតែងសៀវភៅក្នុងពុទ្ធសាសនា ដែលជាអ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនាដែរ បានតែងទុកតាំងពីច្រើនឆ្នាំដែលកន្លងមកហើយ ហើយមនុស្សភាគយើងជាជាតិនៅក្នុងបច្ចិមប្រទេសនោះ ក៏មានសំណាងណាស់ដែរ ដោយបានជួយប្រែគំនិតយោបល់ហិណ្ឌូទៅជាយោបល់បច្ចិមប្រទេសវិញ យើងបានឃើញថាឯសេចក្តីមួយ

ជាដំបូងដែលព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ បានសម្តែងទុកឲ្យពុទ្ធបរិស័ទពិចារណានោះ ថាដូច្នេះ ក្នុងលោកនេះអ្វីៗក៏សុទ្ធតែជាទុក្ខទាំងអស់ គឺ "ជាតិក៏ជាទុក្ខ ព្យាធិក៏ជាទុក្ខ សេចក្តីប្រាសព្រាត់ក៏ជាទុក្ខ" ប៉ុន្តែអ្នកឯណាដែលទទួលទុក្ខទាំងនោះ អ្នកដែលទទួលទុក្ខនោះគឺដែលមនុស្សយើងហៅថាខ្លួនប្រាណនោះឯង (អាត្មន) ឯសេចក្តីពិតទី១នោះ បានសេចក្តីថា បើយើងចង់ឲ្យរួចពីទុក្ខនោះត្រូវតែឲ្យមានចំណេះ គឺសេចក្តីចេះដឹង លុះវេលាដែលបានពិចារណាហើយនោះ បានស្គាល់ថាខ្លួនប្រាណ ដែលជាប់ជិតនឹងយើងយ៉ាងមាំនោះ ឥតមានរូបរាងពិតប្រាកដឡើយ សេចក្តីល្ងង់វង្វេងមិនដឹងខុសត្រូវមិនដឹងសេចក្តីពិតនោះឯង ដែលធ្វើឲ្យមនុស្សបានទុក្ខបានព្រួយលំបាក ដោយរបស់អ្វីដែលគ្មានរូបជាពិតប្រាកដនោះមិនចេះកើតទុក្ខឡើយ ត្រង់នេះហើយជាគំនិតដែលថាមិនមែនជាខ្លួនប្រាណ ដែលថាខ្លួនប្រាណឥតរូប ដែលខ្ញុំនឹងអធិប្បាយឲ្យលុះដល់ជាតិក្នុងបច្ចិមប្រទេសយល់បាន ។

គំនិតនេះ គឺព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់បានសម្តែងក្នុងសេចក្តីដែលព្រះអង្គហៅថាសេចក្តីលក្ខណ៍ទាំង ៣ យ៉ាង (ត្រៃលក្ខណ៍) គឺ "រូបទាំងអស់ដែលកើតឡើងសុទ្ធតែមិនទៀង សុទ្ធតែជាទុក្ខ សុទ្ធតែគ្មានខ្លឹមសារ" ដើម្បីនឹងយល់ពាក្យដែលព្រះពុទ្ធភាសិតទុកនោះ ត្រូវតែរិះគិតសាពេរក គំនិតដែលគេធ្លាប់គិតក្នុងស្រុកឥណ្ឌា ក្នុងកាលមុនព្រះពុទ្ធនោះ អំពីសេចក្តី

ដែលកើតឡើងជារូបមានជីវិត កើតឡើងជាទឹកដី និងជាលោកទាំងពួង ពួកព្រាហ្មណ៍ដែលកាន់ក្បួនវេទនៅក្នុងស្រុកឥណ្ឌានោះ អធិប្បាយថាអ្វីៗ ដែលមកប៉ះពាល់ដល់ខ្លួនយើងដូចជាពន្លឺ កម្លាំងជីវិត ធាតុគ្រោតគ្រាតនោះ គឺជារបស់ផ្សេងៗ ដែលកើតឡើងពីរបស់ជាមួយគ្នា គឺជាធាតុមួយ ដែលរស់នៅដោយអំណាចឫទ្ធិអ្វីមួយយ៉ាងជាន់ខ្ពស់ ចំណែកឫទ្ធិជាន់ខ្ពស់ ដែលមាននៅក្នុងសត្វនីមួយៗ នៅក្នុងរបស់នីមួយៗ នោះ បានជាព្រលឹងនៃសត្វនោះដែលទ្រទ្រង់នូវអត្តភាព ព្រោះសម្ដីទ្រង់យកតាមគំនិតទាំងនេះដែរ តែមកប្លែកគ្នាតែជាឫទ្ធិជាន់ខ្ពស់ នោះឥតវិញ្ញាណឡើយ ឯព្រះដែលមានឫទ្ធិបំផុត ពេះបំផុតរបស់ពួកព្រាហ្មណ៍នោះ គឺជាជាតិជាន់ខ្ពស់ ដែលបានធ្វើការខាងក្នុង ហើយបានពេះផងជ្រៅជ្រះនូវលោកិយធម៌ ខ្ញុំធម្មជាតិដែលទ្រទ្រង់លោក ប៉ុន្តែជាតិទាំងនេះ ក៏ដូចជារូបឯទៀតដូច្នោះដែរ គឺនៅក្នុងធម៌មិនទៀងដូចគ្នា ទៅពីពេលដែលធ្វើការទៅបានដល់ពេលដែលឈប់សម្រាក ដូច្នេះឃើញថាទៅពីពេលកបដិសន្ធិទៅបានដល់ទៅគ្រាដែលមរណៈរលាយទៅវិញ ទោះជា សង្ខារ លោកនេះក្ដី ទោះជាជាតិមានជីវិតក្ដី ទោះជាជាតិដែលខ្ពស់ជាងមនុស្សយើងក្ដី ក៏សឹងតែរលាយគ្នាទាំងអស់ ។

ដល់ដូច្នេះហើយ ក៏ឃើញថារូបមនុស្សយើង គ្រាន់តែជាទីប្រជុំនៃធាតុផ្សេងៗ ប៉ុណ្ណោះ ដែលនឹងរស់នៅបានក៏ដោយសារអំណាចធាតុ

ដែលប្រជុំគ្នាតាំងនៅ ដែលនឹងបាត់សៅទៅវិញក៏ព្រោះតែធាតុផ្សេងៗ នោះប្រាសចាកចេញពីគ្នា ឯម្ចាស់នៃធាតុគឺវិញ្ញាណនោះ នឹងនៅបានតែក្នុងពេលដែលមានធាតុប្រជុំគ្នា យើងនឹងឃើញសេចក្តីពន្យល់នៃគំនិតនេះនៅក្នុងគម្ពីរមួយ ដែលប្រែចេញអំពីមានជាភាសាបាលី ហើយដែលមានសុទ្ធតែជាសេចក្តីចោទឆ្លើយរបស់ស្តេចមិលិន្ទនិងពុទ្ធបរិស័ទមួយអង្គនាមថា នាគសេន គម្ពីរនេះមានសារបានថា "សេចក្តីចោទរបស់មិលប្ចុ មិលិន្ទបញ្ហា ឯកិរិយាសោយអារម្មណ៍ (វេទនា) សេចក្តីសម្គាល់(សញ្ញា) វិធីតាក់តែង (សង្ខារ) ការត្រិះរិះ (វិញ្ញាណ) ទាំងទាំងអស់នេះ សុទ្ធតែជាធម្មជាតិ មកជ្រកកោនបណ្តោះអាសន្នប៉ុណ្ណោះ ហើយបើសុទ្ធតែធម្មជាតិប៉ុណ្ណោះទេ មកផ្សំគ្នាឡើងបានជារូបដូច្នេះ នោះគេត្រូវសម្គាល់ថារូបនោះមានកិរិយាមិនទៀង ហើយជនឯណាដែលបានពិចារណាសេចក្តីទាំងនេះ បានស្គាល់ពិត បានក៏ស្គាល់ច្បាស់អំពីហេតុមិនទៀងនេះ ជននោះឯងបានដល់នូវសេចក្តី "ចេះដឹង" ក្នុងពេលជាមួយនោះ គឺថាបានឃើញនូវរបស់ឥតប្រយោជន៍ដែលជាប់ទៅនឹងរូបនិងវេទនា សញ្ញា សង្ខារ និង វិញ្ញាណ កាលណារូបឡើយណាយនឹងរបស់ទាំងនេះហើយ ឯសេចក្តីប្រាថ្នានោះក៏ប្រាសចាកចេញ លុះសេចក្តីប្រាថ្នាប្រាសចេញហើយ ហើយអ្នកនោះក៏ចូងផុតពីសំសារទុក្ខ ហើយបានដល់នូវសេចក្តីឯកចិត្ត សប្បាយនឹងសេចក្តីវាំងរបស់

ខ្លួន ព្រោះយល់ច្បាស់ថា សេចក្ដីវិលកើតវិលស្លាប់នោះ វិនាសអស់ ហើយខ្លួនជននោះក៏មិនត្រឡប់មកកើតក្នុងលោកនេះវិញឡើយ" ។

ត្រង់នេះ យើងឃើញនូវសេចក្ដីដែលកើតតៗគ្នាមក ដែលព្រះពុទ្ធសម្ដែងថា សេចក្ដីដែលកកើតឡើងជារូបថ្មីនោះ មានធាតុប្រជុំជាថ្មីបណ្ដោះអាសន្នទៀតជំនុំធាតុទាំងនេះមានធាតុផ្សេងៗ ដែលជាធាតុជាប់នឹងរូបសត្វកាលជាតិមុនចូលលាយគ្នាទៀត ឯគំនិតដែលគិតឃើញថាមានកើតត ៗ គ្នាមិនដាច់នោះ មិនមែនមានតែក្នុងពុទ្ធសម័យប៉ុណ្ណោះទេ គឺគេបានឃើញគំនិតនេះក្នុងគម្ពីរផ្សេង ១ ក្នុងស្រុកឥណ្ឌា តាំងពីមុនព្រះពុទ្ធយូរណាស់មកហើយ ហើយគំនិតនេះទៀតក៏មិនមានតែក្នុងប្រទេសឥណ្ឌាប៉ុណ្ណោះ គឺគេបានប្រទះឃើញក្នុងសៀវភៅផ្សេង ១ ជាអក្សរក្រិកនិងឡាតាំងផង សព្វថ្ងៃនេះមានជាតិនៅក្នុងបច្ចិមប្រទេសជាច្រើន ដែលគេជឿថាដូច្នេះ មានស្រុកអង់គ្លេសជាដើម គឺមកពីគំនិត ១ ដែលនាំឲ្យយល់សេចក្ដីដែលមិនស្មើគ្នាក្នុងលោក មានសេចក្ដីឈឺថ្កាត់ព្រួយលំបាក ទុក្ខទោមនស្សដែលបង្កើតឡើងដល់មនុស្ស សេចក្ដីត្រង់នេះនាំឲ្យយើងគិតឃើញដល់ពាក្យ ១ ដែលចំណែកពុទ្ធសាសនាហៅថា "កម្ម" ។

យើងបានដឹងជាប្រាកដថា កម្មនោះ គ្មានជាសេចក្ដីដាច់ខាតតែម្នាក់ឯងឡើយ ពិតមែនតែជាតិនៅក្នុងបច្ចិមប្រទេសប្រើពាក្យនេះ ជាញឹកញយ ត្រូវនិយាយឲ្យចំថាកម្មនិងវិបាក នោះគឺជា ហេតុ និងផល តាមពាក្យបារាំង

ពិសេសគេប្រែថា "ជាបច្ច័យនៃហេតុនិងផល" គេនឹងថា ជាឆ្វាន់ដែលជៀសមិនផុតក៏បាន គម្ពីរមហាវគ្គដែលយើងបាននិយាយមកហើយមានខ·សម្តែងថា គឺធម៌នេះហើយធ្វើឲ្យព្រះពុទ្ធញាកនៅវេលាដែលព្រះអង្គកំពុងយាងទំផ្សាយធម៌ក្នុងស្រុកឥណ្ឌា "គឺជារបស់ ១ ដែលលំបាកនឹងយល់ណាស់ អំពីបច្ច័យនៃហេតុនិងផល អំពីសេចក្តីទាក់ទងគ្នានៃហេតុនិងផល" ឯគំនិតដែលថាត្រឡប់កើតវិញគំនិតដែលថាមានកម្មនោះក៏មានមុនព្រះពុទ្ធ ដែលតាំងពីវេលាដែលស្រុកឥណ្ឌាចាប់រិះគិតអំពីក្បួនខ្នាត គឺតាំងពីវេលាដែលកំពុងរៀនវេទ ហើយដែលក្បួនទាំងឡាយនោះបានមកដល់យើងសព្វថ្ងៃ ហើយបានប្រែចេញជាភាសាបារាំងសែសនោះមានរៀនធម៌នេះគ្រប់ពេងរៀន ឯពាក្យនេះគេនឹងប្រែជាពាក្យបារាំងសែសថា "អំពើ" ក៏បាន គឺថាបើគ្មានផលនោះមិនមានហេតុឡើយ ហើយបើគ្មានហេតុក៏ឥតផលដែរ អំពើអ្វី ៗ ពោះធ្វើដោយកាយក្តី ដោយចិត្តក្តីនោះសុទ្ធតែជាប់មកអំពីអំពើនៃកាយនិងចិត្តពីមុនមក ហើយអំពើដែលធ្វើនោះក៏ជាប់ទៅនឹងអំពើដែលធ្វើដោយកាយនិងដោយចិត្តទៅមុខតទៅទៀតក្នុង ។ ក្បួនយើងខាងស្រុកបច្ចិមប្រទេសដែលជាក្បួនកើតក្រោយក្បួនហិណ្ឌូនោះគំនិតនេះឃើញថាថ្មីណាស់ ហើយសព្វថ្ងៃនេះគំនិតនេះកើតឡើងវិញជាថ្មីទៀតក្នុងវិធីដែលអ្នកប្រាជ្ញស្រុកយើងបានតែងអំពីផលកម្ម ដោយកាយឬដោយចិត្តរបស់មនុស្សលោក ។

បើគំនិតដែលជឿថាកម្មនោះកើតមុនព្រះពុទ្ធ នោះត្រូវជឿថាគំនិតនេះហើយជាគោលចារឹកនៃធម៌របស់ព្រះពុទ្ធ ឯសច្ចៈឬសេចក្ដីពិតទាំង ៤ និងផ្លូវដែលចែកជាមែក ៨ នោះមានគោលតែ ១ គឺធ្វើមនុស្សឲ្យរួចចេញពីកម្មមិនមែនធ្វើឲ្យសូន្យកម្មដែលកន្លងមកហើយនោះទេ ប៉ុន្តែនឹងធ្វើកុំឲ្យលុះទៅដោយកម្មជាថ្មីទៀតទៅខាងមុខបាន ដូច្នេះហើយមនុស្សក៏រួចពីសេចក្ដីវិលកើតឡើងវិញផុតចាកអំពីទុក្ខទាំងពួងអស់ ។

ឯកម្មនេះមិនមែនជាអំណោយភ្ញាទ់ រួចទិញចែកមកដូចមាននិយាយក្នុងសាសនាយើង នៅក្នុងបច្ចិមប្រទេសនេះឡើយ គឺជាធម្មជាតិមួយដែលគេអាចនឹងដាក់ថ្នាំកែបាន ដោយកិច្ចជាផ្លូវធម៌ដែរ ឯកិច្ចជាផ្លូវធម៌នេះគឺសេចក្ដីចេះដឹងនូវសច្ចៈទាំង ៤ និងសេចក្ដីកាន់យកនូវផ្លូវដែលចែកជាមែក ៨ ជួនកាលក៏ជាការលំបាកនឹងដឹងថាសេចក្ដីឈឺចាប់ ដែលមានដល់មនុស្ស ក្នុងជាតិមួយដែលនៅលើដីនោះជាមកពីអ្វីណា ប៉ុន្តែសេចក្ដីឈឺចាប់ទាំងនេះ គឺជាប់មកពីហេតុយ៉ាងឆ្ងាយ ហើយជាច្រើនតមកណាស់ហើយ តែបើទុកជាដូច្នេះទោះជាសេចក្ដីលំបាក នឹងដឹងអំពើហេតុនេះក្ដី ក៏ពួកអ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនាហាក់ដូចជាមិនសង្ស័យអ្វីអំពីកម្មនេះ ក្នុងសេចក្ដីចោទរបស់ស្ដេច មិលិន្ទ នោះ ក្រាជមិលិន្ទ សួរទៅព្រះ នាគសេនថា ៖ ចុះហេតុអ្វីបានជាមនុស្សយើងមិនដូចគ្នាទាំងអស់ មនុស្សខ្លះក៏មានអាយុខ្លី ខ្លះមានអាយុវែង ខ្លះជាមនុស្សមានជម្ងឺទុរទុក ហើយ

ខ្លះបានសេចក្តីសុខសប្បាយធូរធារបរិបូណ៌ ខ្លះអាក្រក់ ខ្លះល្អ ខ្លះមាន ឫទ្ធិអំណាច ខ្លះក្រខ្សត់ ខ្លះមាន ខ្លះកើតក្នុងត្រកូលទាបថោក ហើយ ខ្លះកើតក្នុងត្រកូលខ្ពង់ខ្ពស់ ខ្លះភ្លីភ្លើល្ងង់ ខ្លះមានប្រាជ្ញា ។

ព្រះនាគសេនសួរតបវិញថា ហេតុអ្វីបានជាឈើទាំងឡាយមិនដូចគ្នា ឈើខ្លះក៏មានជាតិជូរខ្លះមានជាតិប្រៃ ឬ ល្វីង ឬ ចត់ ឬ ប្រហាក់ឬផ្អែម ។ ស្តេចឆ្លើយទៅវិញថាខ្ញុំយល់ឃើញថា សេចក្តីផ្សេងគ្នានេះ មកអំពីពូជខុសគ្នា ។

ព្រះនាគសេនឆ្លើយតបវិញថា មនុស្សយើងទាំងអស់គ្នាបានជាប្លែកគ្នាមិនព្រោះអ្វី គឺព្រោះតែមានពូជ គឺកុសលកម្ម និង អកុសលកម្មខុសគ្នានោះឯង ក៏ចម្លងមនុស្សទាំងឡាយសុទ្ធតែមានកម្ម គឺអំពើដែលធ្វើអាក្រក់ និង ល្អនោះឯងជារបស់ខ្លួនឬជាខ្លួនប្រាណទាំងអស់ (កម្មស្សកា) មានកម្មជាកេរ្តិ៍អាករឬមត៌កជាវង្ស ត្រូវទទួលយកមានមិនបាន គឺជាអ្នកណាដែលធ្វើនូវកុសលកម្មឬអកុសលកម្មក្នុងពេលមុន ហើយ ដល់មកខាងក្រោយត្រូវតែទទួលកាន់យកនូវផលនៃកុសល ឬអកុសលនោះខានមិនបាន ព្រោះថាអ្នកណាធ្វើអ្វីត្រូវតែបានរបស់នោះជាយពិត (កម្មទាយាទា) មនុស្សទាំងអស់មានកម្មជាដៅពង្សឬជាមានកម្មជាញាតិសន្តានជាម៉ែត្រសម្លាញ់ជាគួរជាបងប្អូន (កម្មពន្ធុ) មនុស្សទាំងអស់មានកម្មជាទីពុកនឹកកេរ្តិ៍ឬថាមានកម្មជាទីពឹងផ្អែក មានកម្មជាទី

សំណាក់អាស្រ័យ ឬជាមានកម្មជាគ្រូបាធ្យាយជានាយទៅហើយ (កម្ម បដិសរណោ) អ្នកទាំងឡាយឯណាធ្វើនូវអំពើកម្មឯណាជាកម្មល្អឬ ជាកម្មអាក្រក់ អ្នកទាំងឡាយនោះត្រូវទទួលយកនូវផលនៃកម្មនោះ ឬ ជាត្រូវទទួលយកនូវសម្បាប់ផ្ទាន់ កេរ្តិ៍អាករមត៌កនៃកម្មនោះដោយពិត (យំ កម្មំ ករិស្សន្តិ កល្យាណំ វា បាបកំ វា តស្ស ទាយាទា ភវិស្សន្តិ) គឺកម្មនោះហើយដែលជាអ្នកតម្រូវថ្នាក់ឲ្យមនុស្ស យើងគ្រប់ថ្នាក់មិនខាន ។

មានគម្ពីរក្នុងពុទ្ធសាសនាមួយទៀតឈ្មោះថា អង្គុត្តរនិកាយ សម្ដែងថា អំពើរបស់ខ្ញុំជាកុសលខ្ញុំ អំពើរបស់ខ្ញុំជាមត៌កជាកេរ្តិ៍អាករ របស់ខ្ញុំ អំពើខ្ញុំជាទីដែលខ្ញុំកើត អំពើខ្ញុំជាពូជពង្សជាគោត្តត្រកូលរបស់ខ្ញុំ អំពើខ្ញុំជាទីជ្រកពឹងរបស់ខ្ញុំ ។

ប៉ុន្តែដោយវិជ្ជាត្រូវល្អៈដែលឥតមានក័ន្តរចេះ អ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនាក៏ឃើញច្បាស់នូវកម្មនេះដោយមិនជឿជារូបមានកិរិយាទៀងទឹងមិនជឿថា មានឥស្វរនោះ ដែលពួកព្រាហ្មណ៍ហៅថា អាត្មន ដែលជាលក្ខណៈជាន់ខ្ពស់បែកមកខុសពីគ្នាទាំងអស់ ត្រង់នេះ យើងនឹងឃើញមានៈនៅក្នុង សេចក្ដីចោទរបស់ស្ដេច មិលិន្ទ ទៀត ដែលជាទីនាំឲ្យពិភាល់ក្នុងចិត្ត។

ស្ដេចមិលិន្ទសួរទៅនាគសេនថា " ចុះមនុស្សដែលស្លាប់ទៅ អ្វីដែលមកកើតវិញ" ។

ឆ្លើយថាគឺនាមរូបនោះមកកើតឡើងវិញ (នាមរូបនេះ ប្រែទៅជាពាក្យបារាំងថា ធម្មជាតិដែលកើតឡើងដោយហេតុផ្សេង ៗ) ចុះនាមរូបឯណា នាមរូបដដែលនេះ ឬនាមរូបដទៃដែលមកកើតវិញនោះ ឆ្លើយថាមិនមែននាមរូបដដែលនេះទេតែថាគឺជាកិច្ចការទាំងឡាយល្អ ឬ អាក្រក់ដែលនាមរូបនោះបានធ្វើហើយ ផលនៃកិច្ចការទាំងឡាយនេះឯងក៏ញ៉ាំងនាមរូបថ្មីទៀតឲ្យកើតឡើង ។

គឺថានាមនិងរូបរបស់មនុស្ស ដែលធ្វើបាបឬបុណ្យក្នុងជាតិនេះផលបាប ឬ ផលបុណ្យនោះហើយ ដែលជាអ្នកញ៉ាំងនាមនិងរូបថ្មីទៀត ឲ្យកើតឡើងក្នុងភពខាងមុខ ព្រះនាគសេនសម្ដែងបញ្ជាក់ទៅទៀតថា ដូច្នេះ ៖

"បពិត្រមហារាជ ពិតមែនតែអំពើកិច្ចការទាំងឡាយល្អ ឬ អាក្រក់ជារបស់នាមរូបនេះ ធ្វើហើយញ៉ាំងនាមរូបថ្មីឲ្យកើតឡើងទៀត ឯនាមរូបថ្មីនេះ មិនអាចនឹងរួចផុតអំពីអំពើកិច្ចការ ដែលខ្លួនបានធ្វើអំពីមុន នោះឡើយ ។

នែមហារាជ សេចក្ដីនេះឧបមាដូចជាមនុស្សម្នាក់ឡើងទៅលើថ្នាក់លើបំផុតនៃផ្ទះខ្លួន ហើយបរិភោគអាហារនៅទីនោះ ឯចង្កៀងដែលព្យួរខ្ពស់ពេក ក៏ឆាបឆេះស្បូវដម្បូលផ្ទះទាំងមូលហើយក៏ឆេះអស់ទៅ ភ្លើងនោះរាលពីផ្ទះមួយទៅផ្ទះឯទៀត ៗ ហើយផ្ទះក្នុងភូមិទាំងមូលក៏ឆេះខ្ទេច

អស់ទៅ អ្នកម្ចាស់ផ្ទះពាំងនោះក៏ទៅប្រកាន់មនុស្សនោះ ហើយគេនិយាយថា "អ្នកឯងបានដុតភូមិយើងវិនាសអស់ "មនុស្សនោះឆ្លើយតបវិញថា" ខ្ញុំមិនបានដុតផ្ទះភូមិអ្នកឯងទេ អណ្តាតភ្លើងចង្កៀងដែលបំភ្លឺខ្ញុំកាលខ្ញុំបរិភោគអាហារនោះជាភ្លើងដោយខ្លួន ហើយភ្លើងដែលឆេះភូមិអ្នកនោះជាភ្លើងដទៃទេ" ។

ចំណែកខាងយើងជាតិក្នុងបច្ចិមប្រទេស អ្នកឯណាមួយដែលបានរូបតាកអំពីសេចក្តីស្គាល់យុត្តិធម៌ តែខ្លួនមួយដែលតែងតាមជាប់នឹងរូបយើង ដែលបានរូបអំពីសេចក្តីជឿដោយភក្តិប្រឡំអំពីរង្វាន់និងទោសដែលជារបស់មិនក្លិបក្លាស់សាសនាយើង នោះត្រូវតែទទួលជឿថាកម្មដែលជាអំពើនិងសេចក្តីដែលចេញពីអំពើទៅជាហេតុនិងផល (កម្មវិបាក) នេះ ត្រូវគ្នានិងវិធីសម្រាប់វិជ្ជាក្នុងលោក ជាទំនើបទើបនឹងកើតថ្មី នេះ ហើយដែលគួរសម្គាល់ទុក ។

ត្រង់នេះ ពួកអ្នកបច្ចិមប្រទេសដជែកគ្នាអំពីផលនៃកម្មដែលហាក់ដូចជាពួកកាន់ពុទ្ធសាសនាមិនសូវរវល់ជាដំបូង មានអ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនាពីបុរាណជាដើម ស្ថានត្រង់នេះគឺខ្ញុំចង់និយាយតាមសេចក្តីយល់ឃើញរបស់ខ្ញុំ ឯឧទ្ទៈនៃមនុស្សនីមួយៗ នោះ ជាកម្លាំងនៃហេតុដែលបានសម្រេចទុកឬមិនមែនទេ ចំណែកខាងអ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនាថាមនុស្សយើងនេះគ្រាន់តែជាប្រជុំនៃធាតុផ្សេងៗ ប៉ុណ្ណោះ ដែលកើតឡើងដោយហេតុដែល

យើងបានស្គាល់ឬដោយយើងមិនបានស្គាល់ រូបមនុស្សទីងអ្វីៗ ជារូបធម៌ឬជានាមធម៌នោះសុទ្ធតែជាកម្លាំងទាំងអស់ ចំណែកខាងពុទ្ធសាសនានោះមានសេចក្តីថាមិនមែនព្រោះតែមានរូបទើបមានចិត្តមានសញ្ញា ។ល។ គឺព្រោះតែមានចិត្តមានសញ្ញាទើបមានរូបឡើង អំពីសេចក្តីឯកចិត្តទាំងនេះដែលអ្នកប្រាជ្ញក្នុងបច្ចិមប្រទេសបានយល់នោះ មិនមានត្រូវគ្នាបន្តិចសោះនឹងសេចក្តីឯកចិត្តក្នុងពុទ្ធសាសនា កាលណាតែគម្ពីរក្នុងពុទ្ធសាសនានិយាយអំពីសេចក្តីឯកចិត្តនោះ ជាសេចក្តីផ្សេងទៅវិញ គឺជាសេចក្តីឯកចិត្តទាំងនេះដែលបានដោយជនម្នាក់ បាននូវសេចក្តីចេះដឹងស្គាល់កម្មក្នុងលោកនេះទាំងអស់ បានស្គាល់សេចក្តីអាក្រក់គឺទុក្ខ បានស្គាល់សេចក្តីមិនទៀងនៃរូបទាំងអស់សេចក្តីមិនទៀងនៃលោក ហើយសេចក្តីដែលបាននេះ មានកម្លាំងលើសលប់លើសេចក្តីខ្លាចលើសេចក្តីប្រាថ្នា គឺជាសេចក្តីឯកចិត្តទាំងនេះម្យ៉ាងដែលពុទ្ធបរិស័ទទាំងឡាយ អាចនឹងកែប្រែនៃហេតុដែលសម្រេចអំពើរបស់ខ្លួន ទៅខាងអនាគតកាល តែឥតធ្វើនូវផលរបស់អំពើជាអតីតកាលឲ្យបាត់ស្រឡះឡើយ គឺគ្រាន់តែកែតម្រូវនៃហេតុ នាះដោយផលរបស់អំពើដែលបានបំពេញ ដោយចេតនាក្នុងការដែលកែសម្រួលប៉ុណ្ណោះ ។

គម្ពីរ ចុល្លវគ្គ មានបញ្ជាក់វិធីនេះថា៖

អនាថបិណ្ឌិក ជួបនឹងព្រះពុទ្ធពីព្រលឹមហើយនិយាយថា ខ្ញុំតែងតែនឹកថា ព្រះអង្គបានផ្ទំជាសុខ ។

ព្រះអង្គឆ្លើយថា តថាគតផ្ទំសុខជាដរាប ព្រោះតថាគតទំនេរ ៖

ធម្មតាជនឯណាដែលបានលះបង់លោកចេញ ដែលជាមនុស្សមិនមានខ្វល់ខ្វាយ ដែលជាមនុស្សរួចអំពីសេចក្ដីប្រាថ្នា រួចអំពីបំណងដែលចង់យើងទៅទីនៀតដែលមានរូប (ឧបធិ) ដែលបានបំបាត់សេចក្ដីកង្វល់ចេញដែលបានរំលត់ទុក្ខចេញពីក្នុងខ្លួន អ្នកឯណាដែលបានភ្លាប់សេចក្ដីសុខនៅក្នុងស្មារតីបរិបូណ៌ដោយសេចក្ដីសុខ អ្នកនោះនឹងដេកជាសុខៗ

ឯសេចក្ដីឯកចិត្តទំនេរនេះ មានតែនៅក្នុងកាលជាអនាគតនោះទេ ព្រោះក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះជាប់នៅក្នុងអំពើអំពីអតីតកាលទៅហើយ ។

ម្យ៉ាងវិញទៀត សេចក្ដីប្រពៃដែលជាឧត្ដមដល់យើង ជាជាតិនៅក្នុងបច្ចិមប្រទេសនោះ គឺសេចក្ដីដែលបានសម្ដែងថា ចូរប្រុងប្រយ័ត្នក្នុងការដែលនឹងធ្វើកិច្ចអ្វីៗ កុំធ្វើទៅហើយទើបប្រយ័ត្នជាក្រោយ គេបានបន្ទោសដល់ពុទ្ធសាសនាថា យកឯរបស់ឥតរូបមកតាំងធ្វើជាគោលបំផុតរបស់ជីវិតៈហើយយើងនឹងត្រឡប់មកនិយាយពាក្យដដែលខាងលើនេះវិញឲ្យបានសេចក្ដីពីលើគឺថាដោយគេមិនស្គាល់នូវសេចក្ដីពិត ឯមនុស្សដែលទំនេរនោះ គឺមនុស្សដែលមិនជាប់ខ្លួនទៅនឹងផលរបស់អំពើដែលខ្លួនធ្វើ គឺដោះខ្លួនចេញអំពីផលឥតមានប្រាថ្នានៅក្នុងផលដែលខ្លួនធ្វើនោះឡើយ ។

ឯកម្មនេះគេនឹងថាជាធម៌ដែលកើតជាធម្មតាក៏បាន មិនមែនជាធម៌ដែលរំលែករែកមកពីណាឡើយ អំពើទាំងឡាយដែលធ្វើនោះសុទ្ធតែមានផលជាដរាប ក្នុងជាតិដែលមនុស្សណាបានធ្វើអំពើនោះឬក្នុងជាតិ ជាអនាគត មានសូត្រ ១ ប្រៀបឲ្យយើងថាដូចជាមនុស្សម្នាក់ដេកលក់ក្នុងវេលាយប់ មនុស្សនោះក្រោកឡើងហើយអុជចង្កៀងហើយ ស្រែកហៅស្មៀនរបស់ខ្លួនមកហើយសូត្រសេចក្ដីសំបុត្រ ១ ឲ្យសរសេរតាម លុះសរសេរសំបុត្រស្រេចហើយស្មៀននោះក៏វិលទៅវិញ មនុស្សនោះក៏លត់ចង្កៀងហើយ ត្រឡប់ទៅដេកលក់វិញដូចកាលមុន ឯអ្នកដែលសូត្រសេចក្ដីសំបុត្រ ចង្កៀងដែលអុជ ស្មៀនដែលសរសេរ ក៏បាត់ទៅទាំងអស់ គ្មានសល់អ្វីនៅ គឺនៅសល់តែអំពើដែលធ្វើគឺសំបុត្រ សំបុត្រនោះនឹងផ្ញើទៅឯណាៗ ហើយកើតមានជាអំពើថ្មីទៀតតទៅ គឺស្រមោលនៃជីវិតគឺចិត្ត ១ ដែលគិត ១ ក្នុងនោះកើតឡើង ដឹងហើយស្លាប់ទៅវិញទុកកិរិយាដែលធ្វើនៅជាក្រោយ ។

ពាក្យទាំងអស់ក្នុងពុទ្ធសាសនានៅមានពាក្យមួយ ប៉ះពាល់ដល់ផាតិក្នុងបច្ចិមប្រទេសជាខ្លាំង គឺពាក្យដែលថានិវ៌ាណ បាលីហៅថានិព្វាន ពាក្យនេះមនុស្សទាំងអស់បានស្គាល់គ្រប់គ្នា តែមិនបានដឹងសេចក្ដីអធិប្បាយនៃសព្ទនេះ ពួកអ្នកប្រាជ្ញដែលបានហាត់រៀនពុទ្ធសាសនានោះក៏ជែកគ្នាមិនចេះជ្រះស្រឡះសោះឡើយ ហើយនៅតែមិនប្រាកដលុះដល់

សព្វថ្ងៃនេះ ត្រូវតែអស់អ្នកបញ្ជាក់សេចក្តីសង្ស័យនេះដល់យើងដែលជាមនុស្សត្រូវជ្រាបទៅដោយវិជ្ជាផ្សេងៗ សម្រាប់លោកដើម្បីពន្យល់នូវគំនិតដែលជាសេចក្តីប្លែកណាស់អំពីគំនិតយើងនោះ ប្រសិនបើយើងមិនហាក់ចិត្តទេ យើងមិនត្រូវគ្រាន់តែកែប្រែគំនិតយើងឡើយ គឺត្រូវលះបង់ចោលចេញដើម្បីសង់ជាគេហដ្ឋានថ្មីលើគោលនិងផែនទីថ្មី ដែលជាពាស់ខុសអំពីកន្លែងនិងគោលមុន ។

ព្រោះតែហេតុដូច្នេះហើយ បានជាមានចំនួនជាតិក្នុងបច្ចិមប្រទេសជាច្រើនទុកជាក់និព្វាននេះថាជារបស់ទទេស្អាត សេចក្តីនេះគេព្រមព្រៀងគ្នាអស់ទៅហើយ ប៉ុន្តែពិតជាខុសណាស់ ឧបមាថាបើយើងជឿកជាទទេស្អាតមែន នោះឃើញដូចជាមាននៅសេចក្តីសង្ស័យ ប្រសិនបើគេឈ្វេងគិតបន្តិចតាមដោយវិជ្ជាក្នុងលោក ព្រោះក្នុងស្រុកឥណ្ឌានោះ គ្មានគំនិតថានិព្វាននោះ ទទេស្អាតនេះសោះ ហើយមិនដែលចាំងគិតក្នុងចិត្តផង បើយើងយោលទៅដល់ក្បួនកេផ្សេងៗ ក្នុងស្រុកឥណ្ឌា នោះយើងឥតមានឃើញគោលអ្វី១ ដែលចេញពីទទេនោះឡើយ ពួកហិណ្ឌូជឿថារបស់អ្វីដែលគ្មាននោះនឹងមកបដិសន្ធិមិនបាន ហើយរបស់អ្វីដែលមានរូបហើយគ្មានផុតរលត់ទៅណាឡើយថាមានតែផ្លាស់រូប ទៅពីរូប១ ទៅរូប១ទៀត ឥតមានកើតជាថ្មីឬបាត់ទៅឯណាទេ ។

ក្រៅពីនេះទៀតយើងបានដឹង ហើយថាវិញ្ញាណកខាងពុទ្ធសាសនា

វិញនោះ ជាដែលជាពិតនោះអត្តភាពរបស់មនុស្សនោះ ឥតមានឡើយ ហើយបើគ្មានអត្តភាពដូច្នេះក៏មិនអាចនឹងមានទីសូន្យដែរ ។

ម៉្យាងទៀតយើងត្រូវតែរិះរកសេចក្ដីអធិប្បាយ ឲ្យប្រាកដនៃសព្ទនិព្វាន ហើយមានអ្នកប្រាជ្ញជំពូកខ្លះ ប្រហែលជាបានដឹងប្រាកដ ចំណែកអ្នកតែងសៀវភៅកាន់ពុទ្ធសាសនានោះ និយាយពាក្យនេះជាយកម្រណាស់ ហើយទុកដាក់និព្វានដូចជាក្នុងស្ថានដើម ដែលយើងបានពោលមកហើយ គឺថាជាចិត្តនៃបុគ្គលដែលចម្រើនភាវនា ហើយបានដល់ទីអរិយផល បានប្រាកដនូវវិជ្ជាជាទីបំផុតក្នុងជាតិដែលនៅជាមនុស្ស គឺជាកិរិយាចិត្តដែលជនឯណាបានដល់សេចក្ដីទំនេរ ដូចខ្ញុំបានពោលមកអម្បាញមិញនេះ ។ ដោយហេតុនោះហើយ តាមដោយគំនិតរបស់ខ្ញុំ ថាជាប្រយោជន៍ដល់ជាតិអ្នកនៅក្នុងបច្ចិមប្រទេស និងសិក្សាអំពីសេចក្ដីនេះនេះសិន ជាមុននឹងឈានទៅរិះគិតអំពីនិព្វាននោះ ដូច្នេះឃើញថាជាដើមទុនសម្រាប់យើងនឹងសម្រួលការសិក្សាអំពីពាក្យនេះ អ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនាពីបុរាណអធិប្បាយអំពីនិព្វាននោះ ថាជាកិរិយាចិត្តនៃបុគ្គលឯណា ដែលបានដល់ហើយនូវសេចក្ដីទំនេរ ដែលបានលះនូវកម្ម ដែលបានឃើញច្បាស់នូវសេចក្ដីមិនទៀងនៃវត្ថុទាំងអស់ ដែលបានដឹងច្បាស់ថាមិនមែនជាខ្លួនប្រាណ ។

ពិតមែនតែគម្ពីរក្នុងពុទ្ធសាសនា មានអធិប្បាយអំពីសត្វនៅក្នុងស្ថាន

ឯទៀត ដែលជាទីឥតរូប ប៉ុន្តែឋានទាំងអស់នេះក៏ដូចជាបានឃើញដែរ ដោយធាតុទាំងប៉ុន្មានដែលបែកចេញពីគ្នានោះ អាចនឹងផ្សំគ្នាឡើងវិញបាន ហើយទៅក្នុងសេចក្តីលាយ ទៅក្នុងសេចក្តីវិនាស ទៅក្នុងសេចក្តីមិនទៀង ជាដរាបគ្មានកន្លែងជាស្រេចដាច់ខាតនិងឈប់សម្រាកឡើយ ។

តែឯខាងអរិយបុគ្គល ដែលលោកបានដល់ហើយនូវព្រះនិព្វានវិញ នោះកាលដែលនៅរស់នៅឡើយ បានកន្លងផុតមាត់ទ្វារ ដែលលោកឃើញនេះនិងសេចក្តីមិនទៀង បែកដែនគ្មានទីនិងទីដែលទៀងជានិច្ច ដែលឥតប្រែប្រួលផ្លាស់ប្តូរទៅជាអ្វីទៀត ឯអ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនានោះ បានសម្គាល់ថាមាននិព្វាន ធម្មតាដែលជានិព្វាន កាលដែលព្រះអរិយបុគ្គលបានក្នុងជាតិជាមនុស្សលោកនេះ និងបរិនិព្វានដែលបានដល់ពេលដែលព្រះអរិយបុគ្គលមរណភាពនោះលាយនូវធាតុផ្សេង ៗ ដែលផ្សំឡើងជារូប ប៉ុន្តែត្រង់នេះជាសេចក្តីសម្គាល់ សម្រាប់ខួរក្បាលយើងដែលនឹកដោយសេចក្តីកន្ត្រប់ប្រឡៃរូបនឹកទៅដោយសេចក្តីជឿថាធាតុទាំងឡាយទៀង ៗ

ព្រះអរិយបុគ្គលដែលលោកបានថ្នាក់ជាន់បំផុតនៃវិជ្ជា បានដល់ទីដែលឋានអណ្តូងវែលហាក់ដូចជាសេចក្តីលាយខ្ទង់ដីកសម្រាប់យើងរាល់គ្នា គឺធាតុទាំងឡាយដែលប្រជុំឡើង ធាតុទាំងឡាយដែលលាយទៅវិញ នោះព្រះអរិយ បានច្បាស់ថា ជាតែដែលចង្គាជាប់ទៅវិញទៅមក ប្រែប្រួលកើតស្លាប់ឥតមានឈប់ សាត់អណ្តែតទៅដោយអាកាសជានិច្ច

តាមដោយពិតនោះគឺសេចក្ដីស្លាប់និងរស់នេះរេះតែមានត ៗ តាមដោយមានបដិសន្ធិ គឺផ្ដើមចេញចូលនោះ ហើយជាជីវិតនៃយើងដែលបានដល់វានេះហើយនោះមិនមានសេចក្ដីចលាចលអ្វីឡើយ គឺមានតែសេចក្ដីចម្រើនដែលព្រ អរិយៈកាន់យកនោះបើមិនបានដល់ទៅដើមឫស ឬគោលដើម ក៏បានត្រឹមកន្ទ្រង់ដែលផុតពីព្រំខណ្ឌនៃរូបដែរ សេចក្ដីនេះបានដកយកមកពីសៀវភៅ មាដាំអាឡិកសង់ដ្រាដាវិឌ ជាសេចក្ដីច្បាស់ជាងគេត្រឹមត្រូវជាងគេក្នុងជាតិបច្ចិមប្រទេស ដែលបានអធិប្បាយអំពីគំនិតក្នុងពុទ្ធសាសនាទៅជាគំនិតក្នុងបច្ចិមប្រទេស អំពីសេចក្ដីមរណៈនិងអំពីនិព្វាន ។

ក្នុងគម្ពីរពុទ្ធសាសនាទាំងឡាយ ដែលបានប្រែចេញជាភាសាបារាំងសែសនោះ យើងមិនឃើញមានសេចក្ដីអធិប្បាយ ឲ្យច្បាស់ជាងសេចក្ដីដែលពោលខាងលើនេះទេ គឺជាស្ថាននៃចិត្តរបស់បុគ្គលដែលបានទូរសេចក្ដីវិនេរ ហើយខ្ញុំមិនជឿជាដូច្នេះឡើយដោយហេតុ ២ ស្ថាន ស្ថានទី ១ គឺថាព្រះពុទ្ធអង្គទ្រង់នៅទៀងតែនឹងសេចក្ដីដែលយល់ឃើញរបស់ព្រះអង្គ គឺចរសេចក្ដីដែលជជែកគ្នា អំពីរឿងដែលប្រាជ្ញាយើងគិតមិនដល់នោះ នោះមិនល្អឡើយ ស្ថានទី ២ គឺថាសេចក្ដីសង្ស័យទៅខាងនាយសេចក្ដីស្លាប់នោះ ជាគ្រោះអាក្រក់ ព្រោះសេចក្ដីសង្ស័យនេះជាចំណងដែលចងយើងជាប់ទៅនឹងខ្លួនប្រាណចងជាប់ទៅនឹងសេចក្ដីប្រាជ្ញា ឲ្យឃើញខ្លួនប្រាណកើតឡើងដែលជាការនាំឲ្យមិនបានទូរសេចក្ដីវិនេរដែល

ពោលមកនេះ ចំណែកខាងព្រះអរិយៈក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា នោះខ្លួនប្រាណនេះគ្មានឡើយ ពិតមែនតែទើបបាននូវព្រះនិព្វានជាក្រោយក្នុងជាតិនេះ ហើយនិព្វាននេះ ក៏នៅតែជាដែលឥតប្រែប្រួល វែកដែលរូបនោះរលាយបាត់ទៅ ។

សេចក្តីអធិប្បាយនៃពាក្យសំស្រ្កឹតថា និព្វាណៈ នោះបានសេចក្តីថា « ផ្លុំភ្លើង ឲ្យរលត់ » តើគេផ្លុំអ្វី ក្នុងគម្ពីរ សំយុត្តនិកាយ យើងបានឃើញសេចក្តីដូចមានខាងក្រោយ អំពីនិព្វាន គឺមានពាក្យសួរទៅព្រះ សារីបុត្តថា និព្វាននោះគឺអ្វីថា គឺរលត់សេចក្តីប្រាថ្នា រលត់សេចក្តីស្អប់ខ្ពើម រលត់សេចក្តីវង្វេង នេះហើយដែលគេហៅថានិព្វាន ។

ក្នុង សុត្តនិបាតនោះ មានសម្តែងថាដែលបានឃើញច្បាស់នូវសេចក្តីមិនទៀងបានលះបង់នូវសេចក្តីត្រេកអរក្នុងខន្ធបាន លះបង់ចោលនូវសេចក្តីសង្ស័យចេញនោះ ទើបបានរលត់នូវសង្ខារទុក្ខទាំងអស់ ទាំងថ្ងៃទាំងយប់គឺបានដល់ហើយនូវព្រះនិព្វាន ។

យើងនឹងពិនិត្យមើលសេចក្តីអធិប្បាយក្នុងខាងដើមជាថ្មីឡើងវិញ គឺថា និព្វាននោះហាក់ដូចជារលត់នូវកំណើតនៃខ្លួនប្រាណ នៃសេចក្តីប្រាថ្នា នៃសង្សារទុក្ខ នៃសេចក្តីវង្វេងបាន ប្រាសចាកទុក្ខ ផុតអំពីកម្ម តាំងតែអំពីជាតិជាមនុស្ស ដែលគេរលត់ដោយផ្លុំនោះ គឺរលត់នូវសេចក្តីវង្វេងដែលបំបាំងបំពួននូវសេចក្តីពិតមិនឲ្យឃើញ ដែលបំពួននូវសេចក្តីមិនទៀង

ក្នុងលោកនេះមិនឲ្យយើងឃើញ ឯនិព្វាននេះគឺជាទីខាងនាយ ប៉ុន្តែមិនមែនជាខាងនាយសេចក្តីស្លាប់ឡើយ គឺជាខាងនាយនៃសេចក្តីវង្វេង ខាងនាយនៃសេចក្តីជឿខុស ជាសុខតែជាទៀង សុខតែជាខ្លួនប្រាណ ។

ម៉ាដាំអាឡឺកសង់ដ្រាដាវីឌ បាននិយាយថា ឯសេចក្តីស្លាប់នោះគ្មានជាប្រយោជន៍អ្វីក្នុងផ្លូវដែលទៅកាន់និព្វានឡើយ ឯខន្ធដែលរលាយទៅហើយឯធាតុទីមួយៗ ដែលផ្សំគ្នាឡើងនោះ ត្រឡប់វិលកើតជារូបថ្មីទៀត តែឥតបានជិតជិតដល់និព្វានឡើយ មនុស្សរស់ដែលបានឃើញច្បាស់នូវកងទុក្ខទាំងអស់ បានធ្វើចិត្តឲ្យល្អិតមុនដែលស្លាប់ បានពិចារណាលំអិតកំទេចនូវធាតុដែលកើតឡើងជារូប ជនឯណាមិនមានសេចក្តីប្រាថ្នាក្នុងចិត្ត មិនជាប់ចំណងអ្វីនឹងចិត្ត ដែលគ្មានសេចក្តីប្រាថ្នាយ៉ាងមាំដែលគ្មានសេចក្តីស្រឡាញ់ឬស្អប់ក្នុងរបស់ទាំងឡាយ ដែលនៅជុំវិញខ្លួន ហើយបានពិចារណាកំទេចរបស់ទាំងនោះ ដូចជាបានពិចារណាក្នុងខ្លួនឯង ដែលជនទោះឯងហើយបានដល់នូវនិព្វាន ។

ព្រះអរហន្ត ដែលលោកបាននិព្វាននោះ គឺខ្លួនលោកនៅរស់នៅឡើយ ចំណែកខាងយើងកាលគ្នាឃើញនូវសេចក្តីប្លែកគ្នាយ៉ាងធំ ត្រង់ដែលព្រះអរហន្តលោកនៅរស់ ត្រង់ដែលលោករំលាយធាតុដែលផ្សំជាជារូបទៅវិញ ចំណែកខាងលោកដែលបានដល់នូវនិព្វាននោះ ឥតមានប្លែកអ្វីគ្នាឡើយ ។

ឯចំណែកយើងជាជាតិក្នុងបច្ចិមប្រទេស បើមិនអាចនឹងយល់ចិត្តដែលមានតែព្រះអរហន្តប៉ុណ្ណោះ ទើបលោកធ្វើបានដោយភាសាយើងមិនចំពោះ ខ្ញុំស្មានថាប្រហែលជាថាឲ្យដិតបៀតៗ ដល់សេចក្ដីពិតបាន គឺថាជាស្ថានចិត្តដែលបានឃើញ ជាស្ថានចិត្តស្ងើ ។

ខ្ញុំបាននិយាយថា ព្រះពុទ្ធទ្រង់បោះបង់ចោល ទុកដោយចំណែកសេចក្ដីក្នុងបរមត្ថ ដោយទ្រង់ឃើញថាមិនមែនជាផ្លូវប្រតិបត្តិ ដល់មនុស្សចំណែកខាងព្រះអង្គ ជាសេចក្ដីសិក្សាក្នុងផ្លូវនេះឥតប្រយោជន៍នោះហើយគ្មានផលផង ឥតប្រយោជន៍ពីព្រោះមិនចេះចប់សោះ ហើយគ្មានអ្នកឯណាមានតាងអ្វីឲ្យពិត ដើម្បីដេញដោលបញ្ជាក់ដល់អ្នកសម្ដែង ប្រសិនបើមានតាងដើម្បីបញ្ជាក់ក្នុងសេចក្ដីស្ងាត់កំបាំងអំពីកទឹកដី អំពីមុនមានសត្វឬអំពីដើមកំណើតសត្វ អំពីជីវិត អំពីសេចក្ដីស្លាប់វិញនោះ សេចក្ដីនោះមិនមែនជាបរមត្ថឡើយ គឺជាវិជ្ជាបណ្ដោយវិញ ហើយមនុស្សយើងត្រូវតែសិក្សាក្នុងផ្លូវទាំងនោះ ដែលថាគ្មានផលនោះព្រោះបើរៀនវិជ្ជាទាំងនេះទៅ នោះឥតមានផលអ្វីទៅលើសេចក្ដីដែលធ្វើខ្លួនឲ្យផុតពីក្នុងទុក្ខដែលជាសេចក្ដីតែមួយដែលព្រះពុទ្ធអង្គទ្រង់សម្ដែងប្រទាន ព្រះអង្គបានបញ្ចាំងនឹងកងទុក្ខដោយសេចក្ដីព្យាយាមរបស់ព្រះអង្គ ដោយអំណាចពិចារណារបស់ព្រះអង្គដែលមានដើមប្រាជ្ញាដល់សេចក្ដីខ្ពង់ខ្ពស់បូអង្គ និងជីវិតនៃរបស់ដែលនៅជុំវិញយើងតែប៉ុណ្ណោះ មាននិទាន ១ ក្នុងពុទ្ធសាសនាថា “ចុះហេតុអ្វី

បានជាព្រះពុទ្ធមិនសម្តែងប្រាប់សិស្សថា លោកនោះផុតឬមិនចេះផុត ហើយព្រះពុទ្ធនៅរស់ឬស្លាប់វេលាក្រោយដែលបរិនិព្វានទៅ ដោយហេតុជាជីវិតរបស់មនុស្សនោះ មិនសំចតនៅលើគោលការណ៍ដូច្នោះឡើយ ឯលោកនោះទោះនៅទៀងឬមិនទៀង មិនចេះផុតឬមានព្រំខណ្ឌគង់តែមានភាពដែលក្រសោបនូវកំណើត នូវជរា នូវមរណា នូវទុក្ខគ្រប់ស្ថានជាដរាប ប្រាកដជាដូច្នេះហើយ យើងមិនត្រូវជឿថាមិនមែនឡើយ ព្រោះកម្លាំងប្រាជ្ញារបស់ព្រះពុទ្ធ នោះខ្លាំងហើយ ជ្រៅឆ្ងាយពន់ពេកណាស់ ក្នុងផ្លូវបរមត្ថហ្នឹងព្រះអង្គទ្រង់ស្ងៀមនៅក្នុងស្ថាននេះ ដោយស្ថាននេះចេញមកពីសេចក្តីដែលមានលក្ខណៈដែលត្រូវឲ្យពិចារណារិះរក ហើយម្យ៉ាងវិញទៀតក្នុងផ្លូវនេះ សេចក្តីដែលឃើញច្បាស់នឹងប្រាប់តទល់គ្នាមាត់នឹងមាត់ មិនកើតផង ។

គម្ពីរ១ ឈ្មោះសំយុត្តនិកាយ ដែលខាងសៀវឌុលដង់ដែរបានប្រែចេញពីបាលីនោះមានសេចក្តីជាតាងដល់យើងថា "នៅវេលាដែលព្រះសម្ពុទ្ធគង់នៅក្នុងព្រៃ ១ នៅទៀបនគរកោសម្ពីនោះ ព្រះអង្គបានចាប់ស្លឹកឈើ ២-៣ សន្លឹកកាន់ក្នុងព្រះហស្ត ហើយទ្រង់សួរ ពុទ្ធបរិស័ទថា ស្លឹកឈើដែលនៅក្នុងដៃតថាគត ហើយនឹងស្លឹកឈើដែលនៅជាប់លើដើម តើស្លឹកឈើឯណាច្រើនជាង ពុទ្ធបរិស័ទទាំងឡាយ ទូលតបវិញថា គឺស្លឹកដែលនៅជាប់លើដើមច្រើនជាង ហើយព្រះសម្ពុទ្ធបើក

ពុទ្ធទុស្សទៀតថា ឯធម៌ដែលតថាគតរកឃើញនោះ ក៏ដូចជាស្លឹកឈើនោះដែរ គឺធម៌ដែលតថាគតរកហើយពុំបានសម្តែងប្រាប់ដល់អ្នកទាំងឡាយនៅច្រើនជាងធម៌ដែលតថាគតសម្តែងហើយពន់ពេកណាស់ បានជាថាយ៉ាងដូច្នេះ ព្រោះធម៌ដែលតថាគតមិនបានសម្តែងនោះ ជារបស់ឥតប្រយោជន៍ដល់អ្នកកល់គ្នាក្នុងផ្លូវរំលត់សេចក្តីប្រាថ្នា រំលត់សេចក្តីស្លាប់ក្នុងផ្លូវទំនេរ ក្នុងផ្លូវបេះដឹង ក្នុងផ្លូវនិព្វាន ដែលតថាគតសម្តែងប្រាប់អ្នកទាំងឡាយនោះ គឺថាយ៉ាងដូចម្តេចដែលហៅថាទុក្ខ យ៉ាងដូចម្តេចហៅថាកំចាត់បង់នូវទុក្ខ ទាំងនេះហើយដែលតថាគតសម្តែង ។

ក្នុងមិលិន្ទបញ្ហាដែលបានពោលហើយពីខាងដើមមកនោះ ក៏មានធ្វើឲ្យយើងយល់អំពីសេចក្តីប្រដៅរបស់ព្រះពុទ្ធដែរ "គឺព្រះនាគសេនបានថ្វាយព្រះពរទៅស្តេចមិលិន្ទថា ដែលព្រះសព្វញ្ញុពុទ្ធបានឆ្លើយប្រាប់ដល់មាលុង្ក្យបុត្ត ដែលទូលសួរព្រះអង្គអំពីទ្វីបនោះនៅមានទៀតប្អស់ហើយនោះគឺមិនមែនដោយព្រះអង្គមិនដឹង ឬព្រះអង្គបង់លាក់មិនប្រាប់ឡើយ គឺដោយបែបដែលរឿងនេះ បួលៈទៅក្នុងបរមត្ថថាដែលត្រូវជៀសវាងចេញ ព្រោះគ្មានយោបល់ ឬ វត្ថុសម្រាប់នឹងគិត ។

ព្រះពុទ្ធមិនមែនប្រដៅសិស្សក្នុងផ្លូវងងឹត មិនមែនប្រដៅផ្ទុយពីសេចក្តីពិត ដូចសាសនាឯទៀតដែលតែងយកផ្លូវបរមត្ថមកប្រដៅសិស្សនោះឡើយ គឺប្រដៅតាមការគួរដែលយើងពិចារណាទៅឃើញពិតមែន

ជនទីមួយ ៗ មានឯកចិត្តនឹងគេ នឹងជឿតាមទំនើងរបស់ខ្លួន តែជាសេចក្តីរិះក្រៅអំពីផ្លូវដែលរំលត់ទុក្ខ គឺជាសេចក្តីដែលចេញមកពីដើមអត្តហ៊ោងឧត្តមដែល ឬម្តងថា មិនត្រូវជឿសេចក្តីដែលផ្ទុយនឹងសេចក្តីពិត គឺដើមអត្តដែលយើងបានអធិប្បាយមករួចហើយ លក្ខណៈដែលសំខាន់ជាងគេ ដែលព្រះពុទ្ធរាប់អាននោះគឺការទោ ដើម្បីកាន់យកផ្លូវដែលមានមែក ៨ ត្រូវដឹងថាពុទ្ធសាសនានេះ មិនមែនជាសាសនាឥតកិរិយាសាសនាដែលបោះបង់ចោល សាសនាដែលមិនទទួលយក ដូចជាជាតិបច្ចិមប្រទេសយល់នោះទេ គឺជាសាសនាតាមបំណង គឺជាសាសនាច្បាំងដោយបុទ្ធិអានុភាពពេញទី ហើយឯច្បាំងនោះរឹងប៉ឹងពេកណាស់ តែកុលបុត្រដែលសិក្សាខំតយុទ្ធតែម្នាក់ឯង ដោយកម្លាំងរបស់ខ្លួន តាំងពីវេលាដែលចាប់សិក្សាជា ដំបូងទៅ គឺជាសេចក្តីមួយទៀតដែលចេញមកពីរឹងផ្ទុយគ្នា នឹងសេចក្តីមិនពិរោះ គឺជាសេចក្តីបញ្ជាក់នៃផ្លូវពិតហើយចម្បាំងនោះពេញជាពិបាក ដោយអ្នកសិក្សាឥតមានបង្គោលផ្អែកអាងទៅលើសោះ ព្រោះរង្វាន់ ឬទណ្ឌកម្មក្នុងជាតិក្រោយ ព្រោះទេវបុត្រទេវតាទាំងអស់សុទ្ធតែជារបស់មិនទៀង ឥតមានពឹងពាក់ដល់សេចក្តីអស្ចារ្យ ឬ បាដិហាររបស់ទេវតាណាសោះ អ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនាបានសម្រេចតែខ្លួនឯងដោយសេចក្តីពិតដែលខ្លួនបានឃើញ ហើយប្រាស

ចាកចោលកងទុក្ខទាំងអស់ មានមនុស្សជាអនេកបានសម្រេចរួចទៅ លុះបានដឹងដូច្នេះហើយនោះ ក៏នឹងថា ព្រះពុទ្ធសាសនានេះជាសាសនា ឥតបែប ជាសាសនាយល់សុបិនមិនបានឡើយ ដោយកិរិយាភាវនាមិន មែនជាយល់សុបិនឡើយ ហើយយើងមានភស្តុតាងទៀតប្រសិនបើយើង រំពឹងទៅដល់គម្ពីរក្នុងពុទ្ធសាសនាជាច្រើនទៅទៀត មានអ្នកតែងរឿង ក្នុងពុទ្ធសាសនាជាន់ឥឡូវ ១ ឈ្មោះ អាជន្ទមេត្រិយ បានតែងគម្ពីរ ១ ឲ្យឈ្មោះថា "អជីតុលទ្វារ អូហ្យូជីមិន្ទ" ដែលមានសេចក្ដីអធិប្បាយ អំពីបែបហាត់ចិត្តយ៉ាងច្បាស់ល្អ គឺដូចគេហាត់លើកដៃ លើកជើងដូច្នោះដែលដូចជាហាត់កែប្រែទម្លាប់ខ្លួន ឯសេចក្ដីហាត់នោះ កាលដើមទម្លាប់ធ្វើដោយប្រុងស្មារតី លុះយូរបន្តិចទៅឥតប្រុងប្រយ័ត្នព្យាយាមប៉ុន្មាន ហើយតទៅទៀតក៏តែដៃតែជើងស្រាលឡើងមានឧបមាដូចជា សេចក្ដីប្រាថ្នា នឹងចិត្តរបស់យើងដូច្នោះដែរ ចិត្តល្អៀងរបស់យើងនឹង កែប្រែទៅបាន ដោយកិរិយាហាត់ ហើយយូរៗទៅ សេចក្ដីដែលយើង ទម្លាប់ធ្វើក៏បានស្ទាត់ទៅ មនុស្សណាម្នាក់ដែលមានសេចក្ដីក្រោធខ្លាំង សេចក្ដីកាចសាហាវខ្លាំងនោះ អាចនឹងបន្ថយបានដោយសារតែ ប្ដូរនៅពេល វេលាតែថ្ងៃ ដើម្បីហាត់ទម្លាប់ចិត្តទៅកាន់ទាន ទៅកាន់ចិត្តល្អ ដោយអំណាចសេចក្ដីហាត់នេះ ចិត្តល្អនិងចិត្តសទ្ធាធ្វើទាន នឹងកើតឡើងមិនខាន ហើយចិត្តថ្មីនេះ ក៏ចេះតែចម្រើនឡើង ព្រោះបង់ចោលកំហឹងនិងសេចក្ដី

កាចសាហាវរបស់ខ្លួនចេញ ។

ផ្លូវដែលល្អហើយប្រាកដ ដើម្បីឈ្នះនូវសេចក្តីលោភដែលយើងត្រូវចៀសវាងចេញនោះ គឺផ្លូវភាវនានោះឯងនឹងសេចក្តីប្រមូលផ្តុំចិត្ត ឯផ្លូវភាវនានេះ ជាកូនសោនៃចិត្ត ជាបែបយ៉ាងដែលធ្វើខ្លួនឲ្យបរិសុទ្ធ និងសេចក្តីហាត់ចិត្ត ហើយជាដើមឫសនៃសេចក្តីប្រព្រឹត្តកាន់យកពុទ្ធសាសនា ។

ប្រៀបឧបមាដូចជា ឥ ក្ខុជា មានថ្វីដៃ ដែលនៅចំពោះមុខខ្លៅ ឬគ្រឿងចក្រដែលចាស់ខ្លៅហើយមិនដើរ គេគឺបញ្ឈប់ចក្រនោះពិនិត្យមើលគ្រប់កន្លែង ហើយយកដែកឆាប ឆារកម្រូវខ្លៅទៅ លុះតែដើរស្រួលល្អឡើងដូច្នេះត្រូវតែយើងគិតជាប្រយោជន៍របស់យើង អំពីខ្លៅរបស់ប្រាជ្ញាយើង គឺត្រូវហាត់កែប្រែសម្រួលដោយសមាធិភាវនា ។

មានបែប ៤ យ៉ាងដែលត្រូវភាវនា គឺបែបទី១ ត្រូវរំពឹងឲ្យជ្រៅលើវត្ថុនីមួយៗ ដើម្បីច្បាស់នូវកំណើតរបស់វានោះ (សម្មាសតិ) បែបនេះគឺត្រូវកំណត់ពិចារណា លុះដល់ទីបំផុតរបស់វត្ថុនីមួយៗដែលនៅជុំវិញខ្លួនរបស់អ្វីដែលជាប់នឹងខ្លួនយើង ដូចជាចិត្តនិងវេទនា ។ អ្នកតែងគម្ពីរពោលមកលើនេះបានបញ្ជាក់ថែមទៀតថា កិរិយាដែលធ្វើការអ្វី ១ មានពេលមានកំណត់នោះឲ្យងាយនឹងធ្វើធម៌នេះបាន អ្នកឯណាដែលទម្លាប់ខ្លួននឹងដើរលេងនឹងបរិភោគអាហារដោយពេល ជាទៀងរៀងរាល់ថ្ងៃនោះហើយជា

កិរិយាហាត់ចិត្តទម្លាប់ ដើម្បីធ្វើធម៌ឲ្យកើតដោយងាយដោយផ្លូវភាវនា ដែលសំដៃពេលកាលតែថ្ងៃ ដើម្បីភាវនាផ្សំចិត្តឲ្យមូលនោះ ជាការនាំឲ្យបានសម្រេចក្នុងផ្លូវល្អដោយងាយ ។

ភាវនាម៉្យាងទៀតគឺហាត់ចិត្តយើងដោយត្រេកដល់អំពើដែលបានធ្វើសញ្ញាដល់ចិត្តដែលកើតឡើងឬដល់វេទនាក្នុង ១ថ្ងៃៗ ឬក្នុង ១ អាទិត្យ ឬក្នុង ១ ខែ ឬក្នុង ១ ឆ្នាំ ដូច្នេះឃើញថាតាមដោយពិតនោះ ព្រះពុទ្ធសាសនាមានប្រយោជន៍ធំធេងណាស់ ដល់គំនិតពួកយើងជាជាតិក្នុងបច្ចិមប្រទេស បើគ្មានគំនិតកើតបានអ្វីជាប្រាជ្ញាភ្លឺច្បាស់ ទោះបីជាមានអ្នកពិចារណាជ្រៅជ្រះ ក៏គង់តែមានគំនិតខុសអ្វីខ្លះផុះនៅក្នុងខួរក្បាលដែរ គំនិតដែលគិតខុសក្នុងការទាំងឡាយក្នុង ១ ថ្ងៃៗនោះ ទើងតែសម្រួលដោយពិចារណាបាន គឺយកគំនិតផ្សេងមកការពារ ប្រសិនបើចិត្តដែលយើងផ្សំនោះបានសាំងទៅហើយ ។

ឯភាវនានោះត្រូវពិចារណា ក្នុងខ្លួននិងកិច្ចរបស់ខ្លួនដែលប្រព្រឹត្តផង ឯកិច្ចនោះជាទីបីឲ្យឈ្មោះថាកិច្ចសម្ងំចិត្ត "ឯភាវនាផ្លូវអសុភ ដែលមានសម្តែងក្នុង ទីឃ និកាយ នោះទោះ ញ៉ាំងសិស្សឲ្យពិចារណាសម្ងំរូបខ្លួននិងរូបមនុស្សទាំងឡាយឯទៀត ឲ្យសម្ងំពិចារណាមើលទទេ" "ព្រោះរូបទាំងអស់សុទ្ធតែទទេ" រួចពីនោះត្រូវពិចារណាចិត្តវេទនា ហើយខាងក្រោយបំផុតត្រូវឡប់មកពិចារណាសច្ចៈទាំង៤វិញមាន

កាលខ្លះក្នុងវិធីទាំងនេះ មានសេចក្តីប្រហែលនឹងធម៌តាស់របស់ពួកសេ-
ណាន់ គឺត្រង់នេះហើយដែលនាំឲ្យជាតិអ៊ីរ៉ុបនិយាយថាគោលតារិកយ៉ាង
ធំរបស់ព្រះពុទ្ធសាសនានោះ គឺជាសេចក្តីប្រសើរកត្តើយ ប៉ុន្តែមិនមែន
ជាដូច្នោះទេ ព្រោះអ្នកដែលសិក្សាពិតនោះបានសេចក្តីសុខឥតឈឺចាប់
ទៅដោយអ្វីៗ គឺបាត់បង់នូវកងទុក្ខទាំងអស់ ។

ផែនការទី ២ ដែលហៅថា សម្មាសមាធិ ឬប្រមូលផ្សំត្រង់
នោះគឺមែកផ្លូវ អដ្ឋង្គិកមគ្គ ក្រោយបំផុត ជាតិអ៊ីរ៉ុបដំបូងដែលបាន
ប្រែគម្ពីរណានោះ បានពន្យល់យើងអំពី សម្មាសមាធិ នោះថាជា
ផែនសណ្តំ គឺខ្លួនទិងចិត្តឥតកម្រើកឡើយបានជានាំឲ្យមានពាក្យ ថាព្រះ
ពុទ្ធសាសនានេះជាបែបឥតកិរិយាបែបខ្ជិលច្រអូស គឺជាបែបដែលខ្ញុំបាន
វិនិច្ឆ័យសេចក្តីរួចហើយ ឯជាតិអ៊ីរ៉ុបឯណាដែលខំយកចិត្តទុកដាក់មើល
គម្ពីរ ខំរកសេចក្តីអធិប្បាយដោយពិតប្រាកដនោះ បានសេចក្តីចេះដឹង
ជាច្រើនហើយ សព្វថ្ងៃក៏បានជឿជាងពីកាលជាន់មុន គម្ពីរ ធម្មបទ
សម្តែងថា "សិស្សរបស់ព្រះគោតម ភ្ញាក់ជានិច្ចគ្រប់ពេលវេលា" មាន
គម្ពីរ ១ ទៀតឲ្យន័យដល់យើងអំពី សមាធិ ថា "គឺជាខ្នាតនៃចិត្ត" ។

ឯកិរិយាផ្សំចិត្តនោះនឹងធ្វើបានលុះតែកិច្ចឯទៀត បានធ្វើរួចជាស្រេច
ហើយ ក្នុងកិច្ចទាំងនោះ គឺមានព្យាយាមដ៏ប្រពៃដែលជាមែកទី ៦ នៃ
អដ្ឋង្គិកមគ្គ បើអ្នកសិក្សារស់នៅក្នុងភេទជាបព្វជិតឬក្នុងសីល មាន

នូវផ្លូវ[illegible]ទ្វារទាំងឡាយហើយយល់ច្បាស់នូវទុក្ខជាប្រាកដ វេលា នោះនៅពេលនោះទើបទីពឹងនូវចិត្តបាន មិនមែនតែពុទ្ធសាសនាទេ ដែលមាន ប្រវត្តិទំនាក់ទំនងកាន់នោគឺមានសាសនាឯទៀតជាច្រើនដែលច្រើនូវនេះ ដូចជា ពួកតាបសឬអ្នកបួសឯទៀត ឬអ្នកដែលនៅតែម្នាក់ឯងទាំងឡាយ នេះ គេបានលើកការនោះឆ្ងាយទូលាយណាស់ដែរ ប៉ុន្តែខ្ញុំមិនជឿថាបែប កានោះឆ្ងាយ ដែលមានក្នុងសាសនាឯទៀតនោះល្អិតជ្រៅទូលាយ ដូចជាពុទ្ធសាសនាឡើយ ដោយកាន់តាក្នុងពុទ្ធសាសនា នេះឱ្យសិស្ស ដែលមានបៀនបាននូវចិត្តក្ដីច្បាស់ឃើញសេចក្ដីពិតទាំងអស់ ។

ការដើមពីជាន់នេះមក មានបែបកាន់នោយ៉ាងឧត្តមទៀត ក្នុង កានោះនេះ សេចក្ដីកើតគិត និងសេចក្ដីដែលគិតឃើញទាំងអស់នៅ សេចក្ដីទុក្ខ និងវេទនា គឺខ្វះនៅនឹងសុគតកំពែងតែងឃើញច្បាស់ ណាស់ ដូច្នោះទើបមានកើតប្រាជ្ញាឃើញច្បាស់ប្រាកដ (វិប- ស្សនា) ការកាន់នាកុលបុត្រនោះបានទៅជាមនុស្សល្អមនុស្សយល់ត្រូវ សុភាពរាបទាំងនូវ ដូចខ្លួនស្រឡះពីការមិនច្បាស់ក្នុងផ្លូវ បរមត្ថ បើ គិតថាខ្ញុំយល់នោះជាគំនិតខុស ខ្ញុំមានកាយ ១ ក៏ជាគំនិតខុស ខ្ញុំ នឹងគ្មានជាគំនិតខុស ខ្ញុំជាអ្នកមានប្រាជ្ញាក៏ជាគំនិតខុស ខ្ញុំនឹងជា អ្នកឥតប្រាជ្ញាជាគំនិតខុស ខ្ញុំជាមនុស្សមិនមានប្រាជ្ញាមិនឥតប្រាជ្ញាក៏ ជាគំនិត ដែលមានគំនិតខុសនោះគឺជាមនុស្សមានជម្ងឺ ដែលមាន

គំនិតខុស គឺជាមនុស្សមានទុក្ខ ផងឯណាដែលបានទៅពីលើគំនិតខុស ហៅថាអ្នកគិតត្រូវ ហើយឯខ្លួនអ្នកដែលគិតត្រូវនោះ មិនកើតឡើងវិញ មិនបាត់ទៅ មិនស្លាប់ទៅ មិនតក់ស្លុត មិនប្រាថ្នាអ្វី ព្រោះគ្មានអ្វីសោះ នឹងកើតឡើងវិញ ហើយបើមិនកើតឡើងវិញដូច្នោះ នឹងបាត់ទៅវិញដូចម្តេចបាន បើមិនបាត់ទៅវិញដូច្នេះនឹងស្លាប់ដូចម្តេចបាន បើមិនស្លាប់ដូច្នេះនឹងតក់ស្លុតអ្វីបាន បើមិនតក់ស្លុតដូច្នេះ នឹងមានសេចក្តីប្រាថ្នាដូចម្តេចកើត ។

សេចក្តីដែលធ្វើចិត្តឲ្យប្រាសចាកផុត ឲ្យរួចចេញនេះហើយជាវត្តពិតប្រាកដ ជាគន្លងព្រះ អរហន្ត ជាបេះដូងរបស់ តាបស ជាគោលដែលសំដៅយក ។

កំពីរឿង ការ៉ណា ខេះ ខ្ញុំរើថាជាថ្មីទៀត គឺជាបែបដែលមិនទាន់យល់ច្បាស់សោះនៅក្នុងប្រទេសយើង ហើយលុះតែជាគំរឹប៉ុជាន់កណ្តាលដែលខំសូត្ររៀនរកឲ្យច្រើន ទើបអាចនឹងផ្លាស់គំនិតត្រូវវិញបាន ។

មានគោលមួយទៀតដែលអស់អ្នកបានឮថាគិតអ៊ឹប៉ ដែលចេះគិតឬមិនចេះសោះជឿប្រំឡើថា ព្រះពុទ្ធសាសនាជាសាសនាខ្វាច ដែលនិយាយដូច្នេះនោះ គឺសុទ្ធតែពួកដែលមិនបានរិះរកមើលគម្ពីរឲ្យច្បាស់ហើយឲ្យយល់ពីពុទ្ធសាសនាសោះ ហើយឃើញត្រង់ដែលថាក្នុងលោកនេះ សុទ្ធ

តែខ្លួនទាំងអស់ហើយទុកស្មើដូចជាជៀសវាង ព្រោះបង់ពីចម្បាំងទាំងអស់ ថាជាផុតសេចក្តី ថាជាសេចក្តីចុះចាញ់នៃមនុស្សឥតឫទ្ធិ តែតាមដោយពិតនោះគឺកិរិយាដែលស្គាល់ឫទ្ធិ របស់ខ្មាំងសត្រូវហើយតចម្បាំងគ្នានោះ ជាសេចក្តីចុះចាញ់គេចមិនច្បាំងឬអ្វី តើជាការទុកខ្លួនជាចាញ់ជាមុនឬអ្វី ឬថាជាការជៀចមើលកម្លាំងជាគួរច្បាំងឬមិនច្បាំង មិនមែនដូច្នោះចំណែកខាងពុទ្ធសាសនាគេនិយាយថា "ខ្មាំងរបស់អញគឺសេចក្តីខឹងកង្វល់លោភៈនេះវង្វេងណាស់នៅពេញពាសខ្លួនទៅ ប៉ុន្តែយើងទាំងពីរ ត្រូវតែទល់គ្នាហើយលាតដៃអាក្រក់តបង្កះ តាំងច្បាំងតែម្នាក់ឯងឥតមានញញើតហើយខំប្រឹងទ្វេកម្លាំង ១០ ដងឡើង ព្រោះខ្មាំងនេះមាឌធំប៉ុន្មានក្តី អាចនឹងការពារបានទាំងអស់ បើដូច្នេះតើមានខ្លាចពីណាមក តើដែលដឹងស្គាល់គ្រោះថ្នាក់អ្វីមួយ ៗ ជាសេចក្តីខ្លាចឬអ្វី ចុះគេហៅថាខ្លាចដែរឬអ្វី គ្រូពេទ្យម្នាក់ដែលមកមើលមនុស្សជម្ងឺ ហើយប្រាប់ទៅឪពុកម្តាយអ្នកនោះថា "កូនអ្នកឯងឈឺធ្ងន់ណាស់ប៉ុន្តែតាមវិជ្ជាពេទ្យថា នឹងមើលបានបើដូច្នេះយើងនឹងមើលល្បងមើល" ហើយពេទ្យនោះ ក៏ខំញ៉ាំងចិត្តឲ្យក្លាហានផ្ចិតផ្ចង់ថ្នាំខំប្រឹងមើល ហើយក៏ពាត់ជម្ងឺនោះបាន ចំណែកខ្ញុំថាដែលត្រូវថាខ្លាចនោះ គឺជនឯណាដែលឃើញសេចក្តីអាក្រក់ ១ ឬគ្រោះកាច ១ មកដល់នេះតាំងខ្លួនជាអ្នកចាញ់ជាមុនថាឥតប្រយោជន៍និងតចម្បាំង ថាសេចក្តីខំប្រឹងទៅជាឥតប្រយោជន៍ដូច្នោះវិញទេ តែមិនមែនត្រូវថាព្រះពុទ្ធ

សាសនាជាខ្លាចឡើយ ដែលជាតិក្នុងលោកនេះជាប់តវែងទៅមិនដែលដាច់នោះ ។ ឯចម្បាំងនិងទុក្ខទាំងនេះ បើពិចារណាក្នុងចិត្តយើងទៅនោះមិនមានឡើយ ត្រូវសាកទៅគិតមើលពាក្យដែលខ្ញុំបានថាមកហើយទើបច្បាស់ ឯព្រះពុទ្ធសាសនាឆ្ងាយណាស់ពីខ្លាច ឆ្ងាយណាស់ពីគេចវេះ គឺជាធម៌តចម្បាំងនិងធម៌ជ័យជម្នះ ក្នុងបឋមសូត្រមានសម្ដែងថា "ខ្ញុំស៊ូស្លាប់ក្នុងចម្បាំងដែលតយុទ្ធនឹងទុក្ខកុំឲ្យតែរស់នៅហើយចាញ់ចម្បាំងនោះ" ក្នុងឧត្តរសូត្រ មានសម្ដែងថា សេចក្ដីដែលមិនឈឺចាប់នោះជាពីរការ ១ ជាសេចក្ដីខ្ជិលច្រអូសជាទិច្ច ១ ជាសេចក្ដីលាដកដោយអំណាច សេចក្ដីព្យាយាមយ៉ាងមាំ ដែលមានសេចក្ដីឃើញក្នុងជួយផងនោះ អ្នកនឹងដកព្រួញដែលមុខមានពិស គឺសេចក្ដីមិនឈឺចាប់នេះបានរួចចេញ "ក្នុង ធម្មបទ សម្ដែងថា ត្រូវធ្វើទីពឹងខ្លួនឯង ខំប្រឹងធ្វើការឲ្យរួសពីចិត្តត្រូវតែឯងនេះ" ។

ដែលថាពុទ្ធសាសនាជាសាសនាកើតទុក្ខនោះ ដែលតែថាមិនត្រូវដូចជាថាព្រះពុទ្ធសាសនាខ្លាចដូច្នោះដែរ ពេនគម្ពីរជាច្រើនដែលនិយាយអំពីចិត្តស្ងប់ ហើយអ្នកនូវសេចក្ដីបញ្ញាយនៃបុគ្គល ដែលបាន[illegible]សេចក្ដីឥតប្រយោជន៍នៃរបស់ទាំងអស់ក្នុងលោកនេះ ហើយដែលខ្លួននូវមរណៈដោយក្រេកអរ មានទំនាន ១ ថាដូច្នេះ "ខ្ញុំមិនត្រេកថ្នាសេចក្ដីស្លាប់ ខ្ញុំមិនខ្លាចសេចក្ដីស្លាប់ ហើយតាំងចិត្តត្រាស៊ីយកន្ដិយថា

ខ្ញុំចាំតែពេលដែលស្លាប់ ” អ្នកដែលកាន់ពុទ្ធសាសនាដោយមាំមួននោះ មិនដែលត្អូញត្អែរនឹងសេចក្តីស្លាប់នោះឡើយ គេទុកដូចជាការស្ងើ បន្តិចបន្តួចបន្ទាប់រស់ឡើងវិញ ។

បើជាគិតក្នុងបច្ចិមប្រទេស ប្រឡំយ៉ាងធ្ងន់អំពីពុទ្ធសាសនា ជាសាសនាខ្មាច សាសនាគេចរេះ ជាសាសនាកើតទុក្ខ ដូច្នេះនោះ អ្នកទាំងអស់នោះក៏គង់ត្រូវដឹងស្គាល់អំពីសេចក្តីអាណិត សេចក្តីដែលធ្វើចិត្តល្អ ដែលបានផ្សាយដល់អស់អ្នក គឺមានមេត្តាយ៉ាងឧត្តមដែលអ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនាបានផ្សាយទៅឲ្យគ្រប់ជាតិ មិនត្រឹមតែមនុស្សលោកដូចគ្នាប៉ុណ្ណោះទេ ថែមទាំងផ្សាយហួសហួតទៅដល់សត្វទាំងអស់ សេចក្តីមេត្តានេះកើតឡើងពីសេចក្តីដែលថាសត្វមានជីវិតទាំងអស់នោះ សុទ្ធតែជាពួកកងដែលកើតដោយធាតុជាមួយគ្នា តែប្លែកគ្នាដោយខ្លះ កើតថ្ងៃនេះភាពដូច្នេះ ហើយខ្លះកើតទៅថ្ងៃស្អែកមានភាពដូច្នោះ គឺជាប្រជុំធាតុដែលខ្លួនចូលជាពួកនោះដែរ សេចក្តីមេត្តាចិត្តដែលកើតឡើង ដោយឃើញថាទុក្ខនេះមានទូទៅទាំងអស់ ហើយពិបាកនឹងទ្រទ្រាំទាន់ពេកណាស់ ជនឯណាដែលមិនទាន់យល់សេចក្តីពិតទាំង ៤ ដែលជាផ្លូវអាចនឹងកំចាត់បង់នូវទុក្ខនោះឡើយ សេចក្តីមេត្តារបស់ពុទ្ធសាសនានេះ នាំឲ្យសាសនាឯទៀតដែលជឿបែបផ្សេងៗ ស្រឡាញ់រាប់អាន ។ មានអ្នកតែងសៀវភៅសាសន៍កាតូលិកម្នាក់ឈ្មោះ លើឌីឡាក់ឡេវ៉ូសំភ្លាន់ បាននិយាយ

ថាព្រះពុទ្ធសាសនាមានអំណាច គួរឲ្យយើងគាប់កាន់បាន គួរឲ្យយើងស្រឡាញ់បាន ហើយជួនកាលគួរឲ្យយើងត្រេកអរបានផង ។

សេចក្ដីមេត្តាចិត្តទូទៅនេះ ជាប់នឹងសេចក្ដីអនុគ្រោះដោយជាប់ខាតផង ហើយតាមការពិតនោះតាំងពី ២៤០០ ឆ្នាំហើយ ធម្មទេសនាដំបូងរបស់ព្រះអង្គដែលសម្ដែងក្នុងស្រុកបេនារេស (ពារាណសី) ក្នុងព្រៃឈ្យូសនោះនៅព្យាស់មកជានិច្ច គេមានគ្រឿងសក្ខី នៅតែប្រើធម៌មេត្តាអនុគ្រោះដល់អ្នកឯទៀតជានិច្ចពិតមែន តែមានកើតចលាចលជាខ្លាំងដោយគេលុកលុយព្រះពុទ្ធសាសនាដោយកើតចម្បាំង ក្នុងត្រកូលនាំឲ្យវិប្បរិតក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនាក្នុងកាលដើមនោះ យើងឃើញក្នុងពង្សាវតារស្រុកឥណ្ឌាថាមានស្ដេចយ៉ាងធំ១ មានជ័យដូចជាស្ដេចអសោកបានទំនុកបំរុងព្រះពុទ្ធសាសនា អស់ពីព្រះហឫទ័យព្រះអង្គ ហើយផ្គត់ផ្គង់នូវអ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនា និងអ្នកបួសជាសង្ឃអ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនា មិនដែលយកអំណាច ទៅផ្សាយសាសនាឡើយគឺផ្សាយតែដោយសន្តិ បានចាត់អ្នកបួសជាច្រើនទៅដំបន់ឆ្ងាយៗ ឯអ្នកបួសទាំងនោះសុទ្ធតែជាព្រះអរហន្តទាំងអស់ ហើយផ្សាយធម៌វិន័យបានការជាអនេក ព្រះអរហន្តទាំងនោះសុទ្ធតែភោគកាន់ក្រិត្យក្រមប្រដៅខ្លួនបានខ្ពស់លោក ហើយលោកប្រដៅគេទៅសិស្សលោកទៀតជាក្រោយ ដែលព្រះពុទ្ធ បរិនិព្វាន ទៅក្នុងជំនាន់មក ពួកព្រាហ្មណ៍ដែលមានអំណាចក្នុងជាន់នោះ នាំ

ឲ្យបលាចលលុកលុយព្រះពុទ្ធសាសនា ហើចដំបំបាត់មិនឲ្យមាន ហើយ
ក៏បំបាត់បានដូចប្រាថ្នាដោយកន្ទ្រង ពួកព្រាហ្មណ៍លុកលុយ ធ្វើទុក្ខធ្វើ
បាបហើយបាចសាចឈាមរបស់ខ្មាំង គឺអ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនានេះឯង តែ
ដល់ជាន់ក្រោយពុទ្ធសាសនាត្រឡប់បានពីលើវិញ ដោយអំណាចផ្សាយ
សេចក្តីមេត្តា ឬដោយអំណាចមានស្តេច១អង្គជួយឧបត្ថម្ភ ប៉ុន្តែដែល
បានឈ្មោះនេះ ឥតមានសង់សឹកគ្នាឡើយ គេបានបន្ទោសអំពីកើតចម្បាំង
ជាក្រោយដែលព្រះអង្គ បរិនិព្វាន គឺស្តេចស្រុកនណ្តាច្បាំងគ្នាដណ្តើម
ព្រះសារីរិកធាតុនោះ ប៉ុន្តែសេចក្តីឈ្លោះប្រកែក ឬចម្បាំងកំដល់នេះមិន
ដែលមានកើតចំពោះទៅនឹងសាសន៍ដទៃ ក្នុងរឿងផ្សាយសាសនាឲ្យគេ
ជឿតាមឡើយ គ្មានអ្នកឯណា១ និយាយថាអ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនា
បានស្រោចឈាមពេលឡើយ មានកើតច្បាំងដែរប៉ុន្តែច្បាំងពីការផ្សេងៗ
ឯទៀតឥតមានច្បាំងក្នុងការផ្សាយសាសនាឡើយ ត្រង់នេះហើយជាការ
ប្លែកខុសជាងគេ គឺថាពុទ្ធសាសនាជាសាសនាធំ មានមនុស្សច្រើន
សាសន៍កាន់តាម ចំនួនជាងគេច្រើនជាងសាសនាឯទៀត តែមិនដែលផ្សាយ
សាសនាដោយវិធីអំណាចសោះដូចមានសេចក្តី ដែលមានជាំ អាឡិកសង់
ជ្រាដាវិទ អធិប្បាយថា កិរិយានេះនាំឲ្យពុទ្ធសាសនា បានសេចក្តីខ្ពង់ខ្ពស់
ឧត្តម ជាទីគោរពដល់មនុស្សដែលចេះគិតពិចារណា ហើយដែលគួរតែ
ខំសិក្សាឲ្យចេះដឹងគ្រប់គ្នាទៅ ។

ដើម្បីនឹងបញ្ចប់សេចក្ដីអធិប្បាយយ៉ាងវែង មិនពិស្ដារមិនចប់គ្រប់គ្រាន់ ហើយតក់ក្រើនក្នុងនេះ ខ្ញុំសារុបសេចក្ដីជាដូច្នេះ

ចំពោះទំនឹងក្មេងជាតិក្នុងបច្ចិមប្រទេសនោះ ព្រះពុទ្ធសាសនាដោយសេចក្ដីខ្ពង់ខ្ពស់នៃគំនិត ដោយកិរិយាដែលកាន់ហើយនូវគំនិតដែលធ្វើចំណោទ ដែលគំនិតយើងគិតមិនឃើញហើយចិត្តល្អ ដោយមេត្តាដោយអនុញ្ញាតនោះ គេទុកជាបែបធម៌អាចត្រឹមត្រូវមែនក្នុងវិជ្ជាទាំងឡាយ ។

ខ្ញុំចង់បញ្ចប់សេចក្ដីអធិប្បាយនេះ ជាមុនដែលបានថ្លែងសេចក្ដីអរ-គុណ ដល់អស់លោកអ្នកទាំងអស់ដែលបានជួយសម្រួលការនេះដោយបានរៀបចំទីដែលអធិប្បាយ និងដោយបានប្រែសេចក្ដីអធិប្បាយនេះជាខេមរភាសា ។

ពុទ្ធពង្សាវតារ

គឺលោក ម៉ោងសៀ លី-ហ៊ីណាក់

ចាងហ្វាងសាលាបារាំងសែសក្នុងស្រុកបូព៌ាប្រទេស

ជាអ្នករៀបរៀង

ព្រះគ្រូវិមលបញ្ញា អ៊ុម ស៊ូរ អាចារ្យព្រះរាជបណ្ណាល័យ

និង

លោកគ្រូសំវិជ្ជា (គាវក)

បានទទួលផ្ទៀងផ្ទាត់រួចហើយ

បរិច្ឆេទទី ១

អំពីស្រុកឥណ្ឌាក្នុងពុទ្ធសម័យ

ចែកស្រុកឥណ្ឌា

ស្រុកឥណ្ឌាចែកជា ២ ប៉ែកយ៉ាងធំគឺ :

ក. ប៉ែកខាងជើង គឺ អារ្យាវត្ត នៅកណ្តាល អំពីភ្នំហិមាល័យ និង ភ្នំវិន្ធ្យា ដែលគេហៅសព្វថ្ងៃថា ហិណ្ឌូស្តង់ ។

ខ. ប៉ែកខាងត្បូង គឺទក្ខិណាបថ ដែលគេហៅថា ដេក្កង់ ។

ក្នុងកាលព្រះពុទ្ធគង់នៅនោះ មាននិយាយតែខាងចំណែកស្រុកឥណ្ឌាខាងជើងទេ ។

កោសល

នគរដែលធំជាងគេក្នុងដែនឥណ្ឌាខាងជើង គឺនគរកោសល នគរនេះមានព្រំប្រទល់ដូចតទៅនេះ គឺខាងជើងមានភ្នំនេប៉ាល់ ខាងលិចនិងខាងត្បូងមានទន្លេគង្គា ខាងកើតមានស្រុកបំណុះមួយ ហៅថាប្រទេសកាសី ជាប់គ្នានឹងដែនមគធៈ ដែនកោសលនេះ ផ្សាយព្រះរាជអាណាខេត្តទៅក្នុងចំណែកខាងជើងទៀត ដរាបដល់ព្រំប្រទល់ដែន សាក្យ ដែលជាប្រទេសនៅក្នុងអំណាចកោសលៈដែរ ។

ដែនកោសល មានក្រុងឈ្មោះ ស្រាវស្តី (បា. សាវត្ថី) ដែលមានអារាមឈ្មោះថាជេតវ័ន នៅជិតទីក្រុងនោះ ហើយមានទីក្រុងធំៗដទៃទៀត គឺ អយោធ្យា (បា. អយោជ្ឈា) និង សាកេត

ដែលនៅជិតគ្នាពីមួយទៅមួយ, ប៉ុន្តែឈ្មោះទាំង ២ នេះ ប្រហែលជាចំពោះនៅលើទីក្រុងតែមួយនេះទេដឹង(១) ។ ក្នុងកាលព្រះពុទ្ធគង់នៅ, ក្សត្រិយ៍ដែលគ្រងរាជសម្បត្តិទ្រង់ព្រះនាមថា ប្រសេនជិត (បា. បសេនទិ)។

ដែនកោសល ផ្សាយឥទ្ធានុភាព ទៅលើប្រទេសឯជាច្រើន មានប្រទេសកាសីជាដើម, ដែលមានទីក្រុងឈ្មោះ ពារាណសី ដែលគេហៅសព្វថ្ងៃថា បេណារេស និងមានត្រកូល ២ ទៀត គឺ ត្រកូលកោឡ្យ (បា. កោលិយ) ១, ទីក្រុង រាមគ្រាម និង ត្រកូលសាក្យ (បា. សក្ក) ១, ទីក្រុងឈ្មោះ កបិលវត្ថុ (បា. កបិលវត្ថុ) ។

តិរ្យូរកោត

ព្រះពុទ្ធកើតក្នុងត្រកូល សាក្យ ប្រសូត្រនៅក្នុង លុម្ពិនីឧទ្យាន សព្វថ្ងៃគេហៅថា រុម្មិន្ទី ប្ដុបឌរិយ ចម្ងាយប្រហែល ៣ គីឡូម៉ែត្រ ពីព្រំប្រទល់ដែននេប៉ាល ។

ដែលកោសល មានទំហំធំប្រហែល នឹងទំហំដែនបារាំងសែស ដែនទាំងមូលនេះ គឺជាខេត្ត អ៊ូដ សព្វថ្ងៃ ។

១- ទីក្រុង សាវត្ថី សព្វថ្ងៃនេះហៅថា សហេត-មហេត នៅប្របឆ្នេរស្ទឹង រប្តិ ក្បែរ ជើងភ្នំព្រំខាងកើតចម្ងាយប្រហែល ៨០ គីឡូម៉ែត្រ ពីក្រុង អ៊ូធ (អយោធ្យា) ហើយព្រំខាងត្បូងចម្ងាយប្រហែល ៥០ គីឡូម៉ែត្រ ពីព្រំនេប៉ាល់ ។

មគធ

ដែនធំទី ៤ ក្នុងចែកស្រុកឥណ្ឌាខាងជើង គឺដែន មគធៈ ដែលពីដើមមានឫទ្ធិស្មើនឹងដែន កោសល ហើយក្រោយមកមានជ័យជំនះឈ្នះដែន កោសល នេះ ដែន មគធ នោះមានទន្លេគង្គានៅខាងជើង ហើយមានភ្នំវិន្ធ្យានៅខាងត្បូង និងខាងលិចទីក្រុងទាំងឡាយរបស់ដែននេះ បានតាំងតៗគ្នា មកនៅត្រង់ខ្ទង់មួយគឺកន្លែងដែលតំបន់ខាងកើតនៅជាពាក់កណ្ដាលស្រុក ពិហារ និងដែនអង្គ ។ ដែន មគធ មានទំហំស្មើនឹងពី ១០ ទៅ ១៥ ភាគ ក្នុងទំហំដែន កោសល ១០០ ភាគ គឺថាបើដែន កោសល មានទំហំ ១០០ ភាគ នោះដែន មគធ មានទំហំតែត្រឹម ១០ ទៅដល់ ១៥ ភាគទេ គឺតូចជាងដែន កោសល ។ ដែន មគធ គឺជាត្រង់បត្នា សព្វថ្ងៃនេះហើយ ថែមតំបន់ខាងជើងប្រទេស គយា ទៀត ។

១- ក្រុងរាជគ្រឹះចាស់ (បា. រាជគហ) ឬ គិរិវ្រជ (បា. គិរិព្វជ) ចម្ងាយ ៦៥ គីឡូម៉ែត្រពីក្រុងបត្នាទិសខាងត្បូងទៀងអាគ្នេយ៍ ទីក្រុងនេះ ព្រះបាទសិសុនាគជាស្ដេចគ្រងរាជសម្បត្តិក្នុងក្រុងបេណារេស បានសាងក្រុងក្នុងឆ្នាំ ៦៥០ មុនគ្រិស្តសករាជ ។

២- ក្រុងរាជគ្រឹះថ្មីនោះ ព្រះបាទ ពិម្ពិសារ បានសាងនៅក្បែរជើងភ្នំ ។

៣- ក្រុងបាដលិបុត្រ សព្វថ្ងៃគេហៅបត្នា នោះព្រះបាទ ឧទាយិន

ជាក្សត្រិយ៍គ្រងរាជ្យតំណមកជាជាន់ទី ២ ពីព្រះបាទអជាតសត្រូវ បាន សាងនៅលើស្ទឹងសោន ។

គឺក្រុងរាជគ្រឹះនេះហើយ ដែលមានព្រះវិហារ វេឡុវន (ឆា. វេលុវន) (ព្រៃឫស្សី) ដែលព្រះបាទ ពិម្ពិសារ បានថ្វាយដល់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ ។

នៅក្នុងពុទ្ធកាលក្សត្រិយ៍ដែល គ្រងរាជ្យក្នុងដែន មគធ គឺព្រះបាទ ពិម្ពិសារ និងព្រះបាទ អជាតសត្រូវ នៅទិសខាងកើតដែន មគធ មានដែន អង្គ ១, សុហ្ម ១, វង្គ ១, សមតដ ១, កាមរូប ១, នៅទិសខាងត្បូងមានប្រទេស បុណ្ឌ្រ ១ ។

ដែន អង្គ (១) ទីក្រុងឈ្មោះ ចម្បា សព្វថ្ងៃគេហៅថា ភគល្បុរ នៅលើឆ្នេរទន្លេគង្គាខាងស្តាំប្រទេសសុហ្ម គឺស្រុកបេង្គ័លខាងលិច ។ ទីក្រុងដែលធំគឺបុរី ដែលល្បីដោយប្រាសាទមួយឈ្មោះ ជគន្នាថ ។

វង្គ គឺស្រុកបេង្គ័លខាងកើត ។

សមតដ គឺមាត់ទន្លេគង្គា ។

កាមរូប គឺស្រុក អស្សម ។

បុណ្ឌ្រ គឺស្រុក ឆោតនាគបុរ ។

ដែនវជ្ជី

ដែនវជ្ជី (ឆា. វជ្ជី) តាំងជានគរមួយមានត្រកូល ៨ ។ ត្រកូល ២

---

(១) ក្នុងពុទ្ធកាល ប្រទេសអង្គ ស្រូបចូលទៅក្នុងដែនមគធ ។

ដែលជាធំជាងគេនោះគឺត្រកូលក្នុងដែន លិច្ឆវី និង វិទេហ ។

ដែនលិច្ឆវី

ដែនលិច្ឆវី មានទីក្រុងឈ្មោះ វៃសាលី (បា. វេសាលី) សព្វថ្ងៃនេះគេហៅ ពសារៈ ចម្ងាយ ៤៤ គីឡូម៉ែត្រ ពីក្រុងបត្ន នៅលើឆ្នេរខាងកើតស្ទឹងគង្គ ។

ដែនវិទេហ

ដែនវិទេហ (ឬ តីរភុក្តិ គឺ តិរហុត សព្វថ្ងៃ) មានទីក្រុងឈ្មោះ មិថិលា ។

ដែនមល្ល

នៅខាងជើងដែនវជ្ជីនិងជាខាងកើតដែន សាក្យនោះ មានពួកមល្ល ដែលមកពីដែនបាវា (សំ.បាបា) និងកុសិនគរមកតាំងនៅទីនោះ ។

នគរកុសិនគរ ឬ នគរកុសិនារា តាំងនៅទាទីប្រជុំស្ទឹងរប្តិ និង ស្ទឹងគន្ទុកនៅលើដែននេប៉ាល់ ។

ស្រុកបាវា នៅកណ្តាលនគរ កុសិនារា និង វៃសាលី ។

ដែនវង្ស

ដែន វង្ស (បា. វំស) នៅខាងត្បូងដែនកោសល និង ខាងលិចដែនកាសី មានទីក្រុងឈ្មោះ កោសម្ពី (កោសម្ពី) តាំងនៅលើឆ្នេរ

ស្ទឹងយមុនាខាងត្បូង, គឺកោសម ដែលនៅក្នុងតំបន់ អល្លហាប័ដ ខាងទិសនិរតីទីក្រុងនេះ ។

ក្រុងកោសម្ពី ល្បីងដោយព្រះវិហារ ពធរិការាម ១ ឃោសិតារាម ១ ធាវរិយ ១ ។

ក្នុងពុទ្ធសម័យក្សត្រិយ៍គ្រងរាជ្យ ដែនវត្ស ព្រះនាមថា ឧទយន (បា. ឧទេន ។

ដែនបញ្ចាល

ដែនបញ្ចាលតាំងនៅទីមួយដែលមាន ដែន កោសល នៅខាងកើតប្រទេស គុរុស នៅខាងលិចភ្នំហិមាលយា នៅខាងជើងទន្លេគង្គានៅខាងត្បូង គេសម្គាល់ឃើញមានបញ្ចាលខាងជើង (ឧត្តរបញ្ចាល) មានទីក្រុង ឈ្មោះ អហិច្ឆត្រ និងបញ្ចាលខាងត្បូង (ទក្សិណបញ្ចាល) មានទីក្រុងឈ្មោះ កាម្ពិល្យ (បា. កម្ពិល្ល) តាំងនៅលើឆ្នេរខាងជើងទន្លេគង្គាត្រង់ក្រឡាបណ្តោយដែនដីចំនួន ៧៩ ក្រិដ បើចុះតាមទន្លេមកគេប្រទះឃើញក្រុង សំកាស្ស (បា.សំកស្ស) ១ និងក្រុង កាន្យាកុព្ជ (បា.កញ្ញាកុជ្ជា) កាញ្ញាកុជ្ជា សព្វថ្ងៃគេហៅថា កាណោជ១ ។

បើដើរកាត់ត្រង់តម្រង់ទៅទិសខាងលិច អ្នកដំណើរនោះគេនឹងបាន ប្រទះឃើញនូវប្រទេស មតស្ស (ធា.មច្ឆ) ជាខាងនាយស្ទឹង

...ទុធា ហើយនៅខាងត្បូងប្រទេស នឹងប្រទះឃើញប្រទេស សូរ·...ទៀត (បា. សូរសេន) មានទីក្រុងឈ្មោះ មថុរា ។

នៅខាងជើងប្រទេស ម័តស្យ មានពួកអ្នកដែន គុរុ តាំងនៅ ទីនេះ ហើយតាំងឈ្មោះប្រទេសនោះថា គុរុក្សេត្រ ដែលមានទីក្រុងឈ្មោះ ឥន្ទ្រប្រស្ថ (ទេល្ហិ) ។

បើដើរតម្រង់ទៅទិសខាងពាយព្យ វេលាដែលចេញផុតប្រទេស គុរុក្សេត្រ គេនឹងចូលទៅក្នុងប្រទេស ស្ទឹងប្រាំ (បញ្ជាប) ដែលពួកមទ្រ តាំងជាប្រទេសមានទីក្រុងឈ្មោះ សាគល (បា. សាគល) ដែលតាំងនៅលើស្ទឹងអសិគ្នី ឬ ចន្ទ្រភាគ ហើយដែលគេស្គាល់ច្បាស់ថា ជាទីក្រុងរបស់ព្រះបាទ មិលិន្ទ ។

នៅខាងនាយប្រទេសនេះ មានប្រទេស គន្ធារ គឺសព្វថ្ងៃហៅថា ជាតិសាក ដែលមានក្រុងឈ្មោះ តក្កសិលា, ខាងជើង គន្ធារ មានប្រទេសឧទ្យាន (ឧទ្ទិយាន ឬ ឱទ្ទិយាន) សព្វថ្ងៃគេហៅថា ស្វ័ត ហើយឆ្ងាយពីនេះទៅទៀត មានពួកកម្ពោជ "ទីក្រុងឈ្មោះ ទ្វារកា" ។

បើដើរកាត់ក្បែរភ្នំវិន្ធ្យា ខាងជើងកាត់តម្រង់ទៅខាងលិច ពីក្រុង បេណារេស ទៅក្រុង ភាត្តិយាវរ គេប្រទះឃើញប្រទេស អាភិរ ១, អវន្តិ ១ និង សោវីរ ១ ។

អាគារ, ទីក្រុងឈ្មោះ វិធិសា, គឺ ភិស្ស នឹង គួលេប្សារ ។

អវន្តិ, ភាគទៀតហៅថា មាលវ, ទីក្រុងឈ្មោះ ឧជ្ជយិនី (ឥ.ឧជ្ជេនី) ។

សៅវីរ, រាប់ចូលទាំងសុរាស្ដ្រ គឺសព្វថ្ងៃគេហៅថា កាត្តិយា-វរ ដែលមានទីក្រុងឈ្មោះ រោរុកា គឺ រូវ, នឹង អបរន្ត, ដែលមានទីក្រុងធំៗ ឈ្មោះ ភរុកច្ឆា គឺ ភរោច្ច នឹង សូទារកា ១ (ឥ.សុប្បារកា) សព្វថ្ងៃនេះគេហៅថា សោបរ ។

ខាងទិសនិរតីនៃ អវន្តិ មានស្រុក អស្សកា ឬ អស្មកា (ឥ. អស្សកា) ទីក្រុងឈ្មោះ បោតលិ ។

ដើម្បីនឹងបំពេញតាមទ្រង់ទ្រាយដីដូចមានក្នុងផែនទី នោះយើងត្រូវគប្បិយាយអំពីបែកស្រុក ឥណ្ឌា ខាងត្បូងទៀត, ពិតមែនតែផែនដីទាំងនេះចូលមកក្នុងរឿងពីដើមខាងក្រោយ នៃពុទ្ធសម័យតែគួរនឹងលើកមកសម្ដែងដែរ ។

បើដើរពីខាងលេយមាត់ទន្លេគង្គាចុះមកតាម ត្រើយសមុទ្រខាងកើតនឹងប្រទះឃើញស្រុកដូចមានខាងក្រោយគឺ ៖

ឧត្កល ឬ ឧទ្រ គឺ ឧរិស្ស សព្វថ្ងៃនេះ កាលិង្គ នៅជាកណ្ដាល ឧត្កល នឹង ទន្លេគោទាវរី ទីក្រុងឈ្មោះ ទន្តបុរ ។

អន្ធ្រ នៅជាកណ្ដាលទន្លេ គោទាវរី នឹង ទន្លេក្រិស្នា

ទីក្រុងឈ្មោះ ប្រតិស្ឋា គឺបៃថាន នៅលើខ្នងខាងជើងទន្លេ គោធាវរី, ជាជំរង់ ឧរង្គបថ ។

ទ្រវិឌ នៅជាកណ្ដាល ប៉េន្នរ និងទន្លេកាវេរី ទីក្រុងឈ្មោះ កាញ្ចីបុរម ក្រុងជេរ៉េង ។

ចាឡ្យ នៅជាកណ្ដាលទន្លេ កាវេរី និងទីក្រុង គោមោរិង ។

កេរល ឬ ចេរ (គឺ ត្រាវ៉ងក័រ) នៅលើត្រើយសមុទ្រខាងលិច ចាឡ្យ ។

ចោឡ្យ តាំងនៅដីទំនាបមធ្យម ក្បែរទន្លេ កាវេរី ក្រោយមកទៀតហៅថា កាណាដ ទីក្រុងឈ្មោះស្រី ស្រីរង្គបត្តន (សេរិង្គបតំប) ។

កោង្គន តាំងនៅត្រើយសមុទ្រខាងលិច ជាកណ្ដាលស្រុក ចេរ និង អបរាន្ត ។

វិទ៌ភ គឺបេរ៉ា តាំងនៅជាកណ្ដាលដែន ទេក្ក័ន មានស្ទឹង ក្រឹស្នានៅខាងត្បូង ។ ស្ទឹងនមិទានៅខាងជើងមហារាស្ត្រ តាំងនៅលើស្ទឹង គោធាវរី ខាងលើ ។

(ចប់និងទីស្រុកឥណ្ឌាក្នុងពុទ្ធសម័យប៉ុណ្ណោះ)

បរិច្ឆេទទី ២

អំពីពុទ្ធប្រវត្តិ

រឿងទាំងឡាយដែលសម្ដែងអំពីកិរិយាប្រព្រឹត្តទៅនៃព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ នោះចែកចេញជា ៤ ភាគគឺ :

១- គព្ភាភិក្ខមន ចេញចាកផ្ទៃ (ប្រសូតិ)

២- បឋមាភិសម្ពោធិ បានដល់សម្មាសម្ពោធិញ្ញាណជាដំបូង (ត្រាស់ដឹង)

៣- ធម្មចក្កប្បវត្តន សម្ដែងធម៌ទេសនា

៤- បរិនិព្វាន ចូលនិព្វាន ។

ភាគទី ១

គព្ភាភិក្ខមន អំពីប្រសូតិ

អំពីសុបិនព្រះមាយាទេវី

ព្រះបាទ សុទ្ធោទន ជាត្រកូល គោតម ហើយជាស្ដេច សាក្យនៅក្រុង កបិលវត្ថុ មានអគ្គមហេសី ១ ព្រះអង្គមានរូបល្អ បរិបូណ៌ដោយលក្ខណៈនាមថាព្រះ មាយាទេវី ជាត្រកូលកោឡិយ (បា. កោលិយ) ។ រាត្រីមួយនោះ ព្រះនាងទ្រង់សុបិនឃើញដំរីស មួយមានភ្លុក ៦ ចុះមកពីលើ អាកាសចូលទៅក្នុងផ្ទៃនាងតាមឆ្អឹងជំនីខាង

ស្ពាំ ដែលពិតនោះ គឺនឹងជាព្រះពុទ្ធ(១) ក្នុងខាងមុខនោះឯង ចុះចាកឋាន តុសិត ក្នុងវេលាយប់នោះមកកាន់យកបដិសន្ធិ ក្នុងផ្ទៃព្រះ មាយាទេវី មាយាទេវី លុះព្រឹកស្អែកឡើងព្រះបាទ សុទ្ធោទន ឲ្យហៅព្រាហ្មណ៍ ជាច្រើនមកទាយសុបិន ព្រាហ្មណ៍ក៏បានទាយថាព្រះ រាជទេវី នឹង មានព្រះរាជបុត្រមួយព្រះអង្គ ប្រកបដោយ លក្ខណៈគ្រប់យ៉ាង ហើយ ទាយតទៅទៀតថា បើប្រសិនណាជាព្រះរាជឱរសនេះ នៅក្នុងនគរនឹង បានជាស្តេចមហាចក្រពត្តិ បើចេញពីនគរទៅនឹងបានជាព្រះពុទ្ធមួយព្រះ អង្គប្រោសស្រង់សត្វលោក ។

អំពីប្រសូតិ

លុះដិតថ្ងៃខែនឹងប្រសូតិបុត្រនោះព្រះនាង មាយាទេវី ក៏ក្រាបព្រះ រាជហឫទ័យ ចង់យាងទៅសួរព្រះវរបិតាមាតានៅក្រុង ទេវទហ នាងគង់ លើវមាស មានសេនាយោធាមាត្យជាច្រើនហែហមតាមក្រោយទៅ លុះ ដល់ដើមរាំង ១ ដែលនៅចំព្រំដែនទាំង ២ គឺ កបិលវត្ថុ និង ទេវទហ ហើយដែលគេហៅថាព្រៃ លុម្ពិនី (២) ព្រះនាងក៏ចង់ឈប់ទៅទីនោះ ហើយយាងចុះទៅឈរក្រោមដើមរាំង លើកព្រះហស្ថទៅកាន់ចាប់មែក

(១) តាមគម្ពីរ (ល) ភាគទី ២ ទំព័រ ១០ និង សេចក្តីប្រែទំព័រ ១២ ថាកាលនោះទ្រង់ ព្រះនាមថាសេ្វតកេតុ មុននឹងចុតិមក ទ្រង់បានប្រគល់ការឲ្យព្រះមេត្រីយ៍សម្តែងធម៌ទូន្មានដល់ទេវបុត្រ ទេវតាទាំងឡាយនៅឋានតុសិត(ទំព័រ ៣៩ សេចក្តីប្រែទំព័រ ៤០) ។

(២) កន្លែងនេះសព្វថ្ងៃហៅថា រុម្មិន្ទិ ឬ បទរិយ ។

ឈើនោះ មែកនោះ ក៏ទន់ទាបមកដល់ដៃនាង ក៏ប្រសូតិរាជបុត្រមកក្នុងវេលានោះឥតមានឈឺចាប់អ្វីឡើយ ។

ព្រះរាជឱរសប្រសូតិមកឥតមានប្រឡាក់មន្ទិលសៅហ្មងឡើយ តែវេលានោះ មានខ្សែទឹក ២ ហូរធ្លាក់ចុះមកពីអាកាស ស្រោចស្រង់ឲ្យមួយអន្លើនឹងព្រះមាតា ។

ព្រះបរមពោធិសត្វ នៅវេលាដែលប្រសូតិចាកឧទរមាតាមក មានមហាព្រហ្ម ៤ នាក់ យកបណ្ដាញមាសមកទទួល; រួចមហារាជទាំង ៤ ស្ដេច (ចតុលោកបាល) យកស្បែកឈ្លូស មកទទួលតទៅទៀត រួចពីនោះទើបមនុស្សទាំងឡាយយកសំពត់កោសេយ្យភស្ត្រ (១) មកទទួលទៅ តមកទៀតព្រះបរមពោធិសត្វក៏ឈរលើផែនដី ហើយឈាន ៧ ជំហានទៅទិសខាងកើត មានព្រហ្ម ១ ឆត្តបាំងខ្ពស់ថ្វាយ ហើយសុយាមទេវបុត្រ កាន់សេះតាមក្រោយ លុះឆ្លោះព្រះនេត្រគ្រប់ទិសទាំង១០ ហើយក៏បន្លឺវាចាថាដូចនេះ ៖

អគ្គោហមស្មិ លោកស្ស, សេដ្ឋោហមស្មិ លោកស្ស,

---

(១) តាមគម្ពីរលលិតវិស្តរ ទំព័រ ៨៣ និងសេចក្ដីប្រែទំព័រ ៧៩ គ្រាន់តែសម្ដែងថាវេលានោះសក្ក និងព្រហ្មយកសំពត់កាសេយ្យភស្ត្រមកទទួល ។

(២) តាមគម្ពីរ (ល) ទំព័រ ៩៣ “ជ្យេស្ឋោហំ សវ៌លោកស្យ ស្រេស្ឋោលោកេ វិនាយក: ឥយំចជាតិមែមបស្ចិមា” គាថាដែលដកយកមកដាក់កណ្ដាលនេះ យក ១ បទមកសម្ដែង តាមលំអាន បាលីថា “អយំចបស្ចិមា ជាតិនាស្តិទានីបុនភវ:” ។

ជេដ្ឋោហមស្មិ លោកស្ស, អយមន្តិមា ជាតិ, នត្ថិ-ទានិ បុនព្ភវោ ។

សេចក្តីថា :

ខ្លួនអញជាកំពូលនៃលោក, ជាបុគ្គលប្រសើរជាងគេក្នុងលោក ជាច្បងគេទាំងអស់ក្នុងលោក, នេះហើយជាកំណើតក្រោយគេបំផុតរបស់អញ អំណើរតទៅមុខ អញគ្មានកើតទៀតឡើយ ;

រួចពីវេលានោះ គេបានអញ្ជើញព្រះនាង មាយា ឲ្យយាងត្រឡប់ចូលទៅកាន់នគរ កបិលវត្ថុ វិញ មួយអន្លើនឹងព្រះរាជបុត្រ ហើយយកព្រះរាជបុត្រទៅថ្វាយដល់ព្រះរាជបិតា លុះកន្លងទៅ ៧ ថ្ងៃ ព្រះមាយាទេវី ក៏ទិវង្គត ហើយទៅចាប់បដិសន្ធិនៅស្ថានត្រៃត្រឹង្ស, ឯព្រះរាជបុត្រនោះស្តេចបានប្រគល់ឲ្យនាង មហាបជាបតិគោតមី ជាម្តាយមីងរក្សា ។

អំពីកាឡទេវល (១) តាបសចូលទៅថ្វាយព្រះពរ សម័យមួយនោះ កាឡទេវលតាបសចូលទៅក្នុងវាំង ហើយសូមព្រះរាជបុត្រមើល ព្រះបាទ សុទ្ធោទន ទ្រង់ត្រាស់បង្គាប់ឲ្យយកព្រះរាជបុត្រមក ហើយឲ្យថ្វាយបង្គំតាបសនោះ ប៉ុន្តែវេលានោះព្រះរាជកុមារមិនថ្វាយបង្គំ ក៏លើកជើងទាំងពីរដាក់លើផ្នួងសក់ មុនីនោះវិញ តាបសក៏ក្រោកចេញពីកន្លែង

(១) តាមបារីកផ្សេងៗ នៅខត្តប្រទេស ថាឫសីនោះនាមជា អសិត (សីវ) កេងសំគាល់ថា អសិតឬកាឡ ទាំងពីរនេះ បានសេចក្តីថាខ្មៅតែម៉្យាង ។

ហើយសំពះទៅបរមពោធិសត្វ រួចពីសំពះទើបញញឹម ១ ហើយយំតទៅទៀត ព្រះបាទ សុទ្ធោទន ទ្រង់មានសេចក្ដីសង្ស័យ ទើបសួរទៅតាបសអំពីហេតុដែលញញឹមនិងយំ តាបសក៏ក្រាបទូលវិញថា បានជាអាត្មាភាពញញឹមវិញ ព្រោះឃើញថាព្រះអយ្យបុត្រនេះតទៅមុខនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ១ ព្រះអង្គស្រោចស្រង់ សត្វលោក, ហើយឯអាត្មាភាពយំនោះ ព្រោះស្ដាយដោយខ្លួនអាត្មាភាពឯង មិនអាចនឹងរស់នៅចាំបានទាន់កាលដែលបានត្រាស់នោះ តែតាបសនោះចង់ឲ្យនាលក (១) ជាក្មួយទៅចូលបួស ឯនាលកតទៅមុខទៀត នឹងបានចូលក្នុងពុទ្ធសាសនាហើយបានសម្រេចនិព្វាណ (និព្វាន) ក្រោយនោះបន្តិច ។

អំពីថ្វាយព្រះនាមដល់ព្រះរាជបុត្រ

នៅថ្ងៃទី ៥ ក្រោយប្រសូតិមានរៀបតាំងពិធីរើសនាមថ្វាយ ព្រះបរមពោធិសត្វ វេលានោះព្រះបាទ សុទ្ធោទន ទ្រង់ចាត់ឲ្យហៅព្រាហ្មណ៍ ៣៨ នាក់ ដែលឆ្លាសក្នុងសិល្បសាស្ត្រមករើសនាមថ្វាយ ហើយព្រាហ្មណ៍ទាំងនោះក៏ថ្វាយព្រះនាមថា សិទ្ធត្ថ (បា. សិទ្ធត្ថ) លុះបានពិនិត្យមើលលក្ខណៈនៃរូបរបស់អយ្យបុត្រស្រេចហើយព្រាហ្មណ៍ ៧ នាក់លើកម្រាមដៃពីរគ្រប់គ្នា ហើយទំនាយថា ប្រសិនបើព្រះរាជកុមារនេះនៅក្នុងនគរនឹងបានជាស្ដេចចក្រពត្រាធិរាជ, បើចេញពីនគរនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធមួយព្រះអង្គ" ប៉ុន្តែឯព្រាហ្មណ៍ទី ៨ គឺ កោណ្ឌញ្ញ ព្រាហ្មណ៍

(១) តាមគម្ពីរ (ល) ជាឈ្មោះ (នរទត្ត) វិញ ។

លើកម្រាមដៃតែ ១ ហើយទំនាយថា "ព្រះអយ្យបុត្រនេះ ប្រាកដជាបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ១ ព្រះអង្គដោយពិត" ។

បណ្ដាព្រាហ្មណ៍ទាំង ៨ នាក់នោះ, ៧ នាក់ ខាងដើម ធ្វើនូវកាលកិរិយាមុនដែលព្រះអង្គចេញពីនគរទៅ ទ្រង់ព្រះផ្នួស; ឯព្រាហ្មណ៍ទី ៨ គឺ កោណ្ឌញ្ញ នៅរស់នៅឡើយ ក្នុងសម័យនោះក៏ដើរបបួលគ្នាអស់ទាំងកូនមិត្រសម្លាញ់ខ្លួន បញ្ចុះចិត្តឲ្យទៅចូលជាសិស្សព្រះបរមពោធិសត្វដែលទើបនឹងបួសថ្មី ជាមួយនឹងខ្លួនក្នុងវេលានោះមានតែ ៤ នាក់ ទៅតាម កោណ្ឌញ្ញ ឯតាបសទាំង ៥ នាក់នេះ ហើយដែលគេហៅថា បញ្ចវគ្គីយ (បា.បញ្ចវគ្គិយ) គឺ កោណ្ឌញ្ញ ១, វប្ប១, ភទ្ទិក ១, មហានាម ១, អស្វជិត១ (បា.កោណ្ឌញ្ញ, វប្ប, ភទ្ទិយ, មហានាម, អស្សជិ) ។

នៅវេលាដែលព្រាហ្មណ៍ទាំងនោះថ្វាយព្រះនាមទំនាយនោះហើយ ព្រះបាទ សុទ្ធោទន ទ្រង់សួរទៅព្រាហ្មណ៍ទាំងនោះថា: ក្នុងស្ថានដូចម្ដេចខ្លះ ដែលកូនអញនឹងចេញចាកពីនគរទៅបួសនោះ? ព្រាហ្មណ៍ឆ្លើយថា នៅវេលាដែលបានឃើញបុព្វនិមិត្រទាំង ៤ យ៉ាង (បូវ៌និមិត្តានិ, បា.បុព្វនិមិត្តានិ); ទ្រង់សួរទៅទៀតថា និមិត្រទាំង ៤ នោះ មានប្រការដូចម្ដេចខ្លះ? ព្រាហ្មណ៍ឆ្លើយថា គឺឃើញមនុស្ស ជរា១, ព្យាធិ ១, មរណា ១, ភិក្ខុ ១ វេលានោះទ្រង់ក៏ចាត់ការឲ្យប្រយ័ត្នយ៉ាងមាំ ដើម្បីកុំឲ្យព្រះអយ្យបុត្រឃើញរូបទាំងនោះឡើយ ។

អំពីពិធីច្រត់ព្រះនង្គ័ល (១)

លុះដល់វេលារៀបពិធីភ្ជួរស្រែជាដំបូង ឬ សាបព្រួស (វប្បមង្គល) ព្រះបាទ សិរីសុទ្ធោទន ទ្រង់នាំព្រះរាជបុត្រទៅ ដោយមាននាហ្មឺនមុខមន្ត្រីហែហមពលសកលយោធា ស្រីស្នំក្រមការហែហមទៅកន្លែងពិធីនោះផង លុះស្ដេចទៅដល់ទីនោះ ទ្រង់ឲ្យរៀបរាជស្ថានថ្វាយព្រះរាជបុត្រក្រោមដើមជម្ពូព្រឹក្ស (ព្រីង) មានស្ត្រីស្នំនៅចាំរក្សា ប៉ុន្តែស្រីស្នំទាំងនោះ ដោយចង់មើលរបៀបពិធីបុណ្យនោះពេកណាស់ ក៏ដើរចេញពីកន្លែងនោះទៅយូរបន្តិច លុះត្រឡប់មកវិញ ក៏ឃើញព្រះបរមពោធិសត្វ កំពុងតែពែនព្រះបាទចម្រើនអានាបាណស្សតិកម្មដ្ឋាន ក្រោមម្លប់ដើមជម្ពូដែលនៅនឹងតែកន្លែងមួយ គួរជាអស្ចារ្យណាស់ ឯម្លប់ឈើឯទៀតវិញក៏រេខ្ទោះទៅតាមមណ្ឌលព្រះអាទិត្យ ព្រះបាទ សិរីសុទ្ធោទន និមិត្តតែបានជ្រាបសេចក្ដីដូចនោះហើយ ក៏តែមកក្រាបសំពះសរសើរបារមីព្រះអយ្យបុត្រក្នុងគ្រានោះ ។

១- មុននិទាន អំពីអស្ចារ្យត្រង់នេះ គម្ពីរ (ល) មាននិយាយអស្ចារ្យ ៣ ស្ថានទៀតគឺ :

ក) អំពីក្រសាលហោព្រះរូបនៅវេលាដែលព្រះបរមពោធិសត្វ ទ្រង់យាងចូលក្នុងហោព្រះរូបនោះរូបទាំងប៉ុន្មានទាំងនោះក៏ចុះមកក្រាបនៅទៀបព្រះបាទ (ដំបូក ៨) តាមគម្ពីរមហាវិស្ត ភាគទី ២ ទំព័រ ៤៦ ថាវេលានោះ ព្រះបរមពោធិសត្វ ទ្រង់ចូលទៅសំពះរូបនាង អភយា ប៉ុន្តែលុះទ្រង់យាងចូលទៅដល់ ស្រាប់តែរូបនេះស្ទុះមកក្រាបថ្វាយបង្គំទៀបព្រះបាទ ។

ខ) អំពីខ្សែពង្រសម្រាប់ពាក់នៅក សម័យមួយនោះពួកសាក្យ បានយកខ្សែពង្រមកថ្វាយព្រះប មពោធិសត្វ លុះយកមកបំពាក់ព្រះសូរងទៅ ខ្សែពង្រនោះអាប់ស្មើអស់នៅវេលានោះ (ភាគទី ៩)

គ) អំពីរៀនអក្ខរវិធី ក្នុងថ្ងៃ ១ នោះ គេបាននាំព្រះអយ្យបុត្រចូលទៅបង្រៀនអក្សរនៅក្នុងបន្ទប់ ១ លុះចាប់រៀនទៅក៏បែកធ្លាសដាង វិស្វាមិត្រជាគ្រូទៅទៀត (ភាគទី ១) ។

ភាគទី ២

បឋមាភិសម្ពោធិញាណ (ត្រាស់)

អំពីបឋមវ័យ

លុះព្រះបរមពោធិសត្វ ព្រះជន្មបាន ១៦ ឆ្នាំ ព្រះវរពុទ្ធបិតាបាន សាងប្រាសាទ ៣ ថ្វាយឱ្យគង់គ្រប់រដូវ (រដូវ១ ប្រាសាទ១) ទ្រង់គឺ ក្រសាលសប្បាយ ក្នុងប្រាសាទទាំង ៣ មួយអន្លើដោយស្រីស្នំបួនម៉ឺន ជាបរិវារ (នាដកី) ទ្រង់មានព្រះអគ្គមហេសី ១ ព្រះអង្គ ជាព្រះមាតាព្រះរាហុល (១) ។

ដោយហេតុតែក្រសាលសប្បាយ ឥតមានព្រួយបារម្ភគិតអ្វីសោះនោះ ពួកសាក្យស្រដីរិះគន់ថ្កោលទោសថា “សិទ្ធត្ថ នេះមិនបានរៀនសិល្បវិជ្ជាសោះ ប្រសិនបើមានចម្បាំងមកដល់នឹងធ្វើដូចម្ដេចទៅ” ។ លុះព្រះអយ្យបុត្រ បានជ្រាបសេចក្ដីដូចនេះហើយ ទ្រង់ឱ្យដើរប៉ាវគងជូនគេ ឱ្យដំណឹងដល់ពួកសាក្យទាំងអស់ថា ក្នុង ៧ ថ្ងៃទៀតទ្រង់នឹងចេញសម្ដែង

១- ក្នុងគម្ពីរបាលីសម្ដែងថា ព្រះសិទ្ធត្ថមានអគ្គមហេសីតែ ១ ព្រះអង្គ ហើយគ្រាន់តែហៅថាមាតាព្រះរាហុល (រាហុលមាតា) តែប៉ុណ្ណោះតាមគម្ពីរ (ល) ថា ព្រះអគ្គមហេសីព្រះនាមជា គោបា ជាបុត្រីទណ្ឌបាណិ ហើយគ្មាននិយាយអំពីរាហុលឡើយ តាមគម្ពីរ ម.វ ថា ព្រះអគ្គមហេសីព្រះនាមជា យសោធរា ជាបុត្រីមហានាមហើយជាព្រះមាតាព្រះរាហុល តាមជាតកផ្សេង ៗ នៅឧត្តរប្រទេស ថាព្រះសិទ្ធត្ថ មានអគ្គមហេសី ៣ ព្រះអង្គគឺនាង គោបា ១ (ពិតបុត្រ) នាងយសោធរា (ជាមាតាព្រះរាហុល) និងនាងម្រឹគជា ១ ។

វិធីឲ្យឃើញទេស្តាកល់គ្នា លុះដល់ថ្ងៃដែលកំណត់ ទ្រង់ក៏ស្ដេចចេញទៅបាញ់ធ្នូស្ទាត់ពូកែជាងពួកខ្មាន់ទាំងអស់ (សរភង្គជាតក (១)) ។

អំពីទ្រង់ជួបប្រទះនិមិត្តទាំង ៤

ក្នុងថ្ងៃមួយនោះព្រះបរមពោធិសត្វទ្រង់គង់ព្រះរាជយានរថ ស្ដេចទៅក្រសាលក្នុងឧទ្យាន វេលានោះមានទេវបុត្រមួយព្រះអង្គឃើញជារូបមនុស្សជរា លុះទ្រង់បានជ្រាបដោយនាយសារថី ទូលថា សេចក្ដីជរានេះ នឹងមានដល់គ្រប់រូបមនុស្សជាតិ នោះទ្រង់ក៏ឲ្យត្រឡប់ព្រះរាជរថវិលចូលទៅក្នុងព្រះបរមរាជវាំងវិញ ។

លុះទ្រង់ចេញទៅក្នុងលើកទី ២ បានឃើញមនុស្សមានជម្ងឺ ហើយក្នុងលើកទី ៣ បានឃើញមនុស្សស្លាប់ក្នុងស្ថានដូចគ្នា ក្នុងលើកទី ៤ បានឃើញអ្នកបួស ហើយក្នុងវេលានោះ ទ្រង់ឮកព្រះរាជហឫទ័យ បម្រុងនឹង ចេញចាកលោកសន្និវាស ប៉ុន្តែសម័យនោះ ទ្រង់យាងហួសទៅដល់ឧទ្យានហើយស្រង់ជម្រះព្រះអង្គនៅទីនោះ លុះស្រង់ជម្រះព្រះអង្គរួចហើយ ទើបព្រះវិស្សុកម្ម និម្មិតជាជាងខ្មាន់ព្រះកេសយកគ្រឿងអលង្ការយ៉ាងល្អមកថ្វាយក្នុងវេលានោះ ។ មានរាជទូតពីព្រះវររាជបិតាមកក្រាបបង្គំ

១- តាមគម្ពីរ (ល) (ភាគទី ៣) និងគម្ពីរ ម.វ. ខ្សែ ២ ទំព័រ ៧៣ សម្ដែងថាវេលាដែលជណ្ដឹងរហេសីក្សាយព្រះបរមពោធិសត្វនោះ ឪពុកនាងនោះ សូមឲ្យព្រះបរមពោធិសត្វល្បងសិល្បសាស្ត្រទាំង ១២ ឲ្យឃើញចេស្ដាសិន លុះដល់ថ្ងៃដែលកំណត់ទ្រង់ក៏សម្ដែងឫទ្ធិទាញដំរីយ៉ាងធំ ដែលទេវទត្ត ដាល់ ១ ដៃស្លាប់ គ្រវែងរំលងកំផែងនគរ ៧ ជាន់ ផុតទៅរួចពីនោះ ទ្រង់ប្រឡងឈ្នះក្នុងវិធីល្បាំងគ្រលាស់នឹងបាញ់ធ្នូទៀត ។ល។

ទូលថា ព្រះរាជបុត្រព្រះអង្គទើបនឹងប្រសូតថ្វាយព្រះនាមជា រាហុលកុមារ ហើយក៏ទ្រង់ត្រឡប់វិលចូលទៅក្នុងព្រះបរមរាជវាំងវិញ មានស្ត្រីម្នាក់ជាពួកសាក្យ នាមនាង ម្រឹគី ជាមាតា អានន្ទ (ឬថា គោសា គោត្តមី) នៅទៀប សីហបញ្ជរ លុះឃើញព្រះរូបព្រះឆោមព្រះបរមពោធិសត្វល្អចម្លែកក៏ពោលព្រះគាថាថា :

និព្វុតា ខលុ តេ មាតា   និព្វុតា នូន សា មាតា
បិតា ខុន តេ និព្វុតោ   និព្វុតោ នូន សោ បិតា
និព្វុតា ខុន សា នារី   និព្វុតា នូន សា នារី
យស្សាកតាករិស្សសិ   យស្សាយំ ឦទិសោ បតិ

(ម.វ. ខ្សែ ២ ទំព័រ ១៥៣ - ជាតកខ្សែ ១ ទំព័រ ៦.)

អធិប្បាយជាសេចក្ដីថា

"រលត់ទុក្ខមាតាព្រះអង្គ រលត់ទុក្ខបិតាព្រះអង្គ ស្ត្រីទុក្ខ ស្ត្រីឯណា ដែលបានព្រះអង្គត្រីជាប្តី" សព្ទដែលថា និព្វុត (និព្វុត) នេះ មានន័យ ២ យ៉ាង គឺ រលត់ទុក្ខ ឬ ត្រជាក់ទុក្ខ នោះ ទ្រង់ក៏ឈ្វេងយល់ក្នុងសម្ដីនេះ ថាជាសេចក្ដីដាស់តឿន ឲ្យទៅរកសេចក្ដីសុខក្នុង និព្វាន ឯសេចក្ដីតបគុណវិញ នាងទ្រង់ក៏ដោះខ្សែកដាំដោយកែវមុក្តាផ្ញើទៅឲ្យស្ត្រីនោះ ។

អំពីអាការដេកលក់នៃស្ត្រីទាំងឡាយ លុះព្រះអង្គយាងពុត ចូលដល់ក្នុងព្រះដំណាក់ ទ្រង់ក៏ផ្ទុំសន្ធឹងលើគ្រែក្រឡាព្រះបន្ទំ ហើយ គ្រាន់

ភ្លេងព្រះនេត្រទតរបាំនិងផ្ទៀងព្រះសោតទ្រង់ព្រះសណ្ដាប់ ចម្រៀង និងមហោស្រពបន្តិចប៉ុណ្ណោះក៏ផ្ទំលក់ទៅ ឯពួករបាំនិងពួកមហោស្រពក៏ដេកតាមទាំងអស់ លុះព្រះអង្គតើនឡើងក្រោយនោះបន្តិច ទ្រង់ឃើញស្រីទាំងនោះដេកលក់មានអាការផ្សេងៗ មានការមិនល្អ ហើយក្នុងបន្ទប់នោះទ្រង់ឃើញហាក់ដូចជាកន្លែងសម្រាប់ខ្មោចអសុភ (១) ។

អំពីកិរិយាចេញចោលនគរ

ដោយព្រះអង្គមានសេចក្ដីខ្ពើមរអើមលោកសន្និវាសនេះ ពេកណាស់ ទ្រង់តើនចាកក្រឡាព្រះបន្ទំ ហើយហៅឆន្នៈ ជានាយក្សាសេះ (បា.ឆន្ន) បង្គាប់ឲ្យរៀបចំអានសេះកណ្ឋក ជារាជយានរបស់ព្រះអង្គ ប៉ុន្តែមុននឹងស្ដេចចេញទៅទ្រង់មានព្រះហឫទ័យ ចង់ឃើញព្រះរាជបុត្រសិន ។

លុះយាងចូលទៅក្នុងបន្ទប់ព្រះអគ្គមហេសី ទ្រង់ក៏បានឃើញព្រះរាជទេវី ដោយអំណាចពន្លឺយ៉ាងតិច កំពុងតែផ្ទំលើក្រឡាព្រះបន្ទំ ដែលដេរដាសដោយផ្កាក្រអូបជាច្រើន ដាក់ព្រះហស្តគងទៅលើព្រះសិរព្រះរាជ

---

(១) អាការស្រីដែលដេកលក់នោះជាការស្គាល់ច្បាស់ណាស់ ; តែក្នុងគម្ពីរបាលីសម្ដែងជាការនេះបណ្ដាលឲ្យព្រះគោតមឃើញតែម្នាក់ឯងទេ ; គម្ពីរមហាវគ្គ បានសម្ដែងអំពីសេចក្ដីផ្លាស់រូបនៃយស (វិន. ខ្សែ ១ ទំព័រ ១៥ ជាដើម) ។

កុមារទ្រង់ព្រះតម្រិះថា បើទ្រង់នឹងចាប់ត្រកងកូនបុត្រឡើង សមព្រះកន ទេវី នឹងភ្ញាក់ដឹងស្មារតីមិនខាននោះ ព្រះអង្គថយមកវិញ(១) ។

ឯកណ្ឋក ជាសេះបោទព្រះអង្គមានសម្បុរសល្អយ៉ាងសមឈរ ចាំនៅក្រៅ ទេវតាទាំងឡាយបិទខ្ទប់សម្រែកសេះមិនឲ្យលាន់ឮ ហើយ យកដៃទ្រជើងសេះចាំនៅទីនោះ ដើម្បីមិនឲ្យបណ្ដាជនទាំងឡាយភ្ញាក់ ដល់ម្នាក់ឡើយ ។

លុះពេលកណ្ដាលអធ្រាត្រព្រះអង្គក៏ទ្រង់ឡើងលើសេះ ព្រះកដយ ទ ឯឆន្នក ក៏តោងកន្ទុយសេះនោះចេញទៅ លុះដល់មាត់ទ្វារក្រៅ វេលានោះ ទេវតាដែលចាំទ្វារនោះបើកទ្វារថ្វាយព្រះអង្គចេញឲ្យផុតទៅ ។

ព្រះបរមពោធិសត្វក៏បរតែយាងទៅមុខដោយមានទេវតា ១ សែនកោដិកាន់ចន្លុះហែហមព្រះអង្គ យប់នោះជាយប់ថ្ងៃពេញបូណ៌មីខែអាសាឍ នៅក្នុងនក្សត្រ ឧត្តកសាឍ (ថ្ងៃ ១ ស្ទូយ៉េត) ។

ក្នុងយប់នោះព្រះអង្គយាងកាត់នគរ ៣ (២) បានចម្ងាយ ៣០ យោជន៍ ដល់ស្ទឹង អនោមា សេះនោះក៏ផ្លោះរំលង ១ ដំហានផុតទៅ ។

---

(១) តាមគម្ពីរ(ល)គ្មាននិយាយត្រង់នេះទេ ហើយគ្មាននិយាយពីរាហុលផង តាម ម វ. វគ្គ ២ ទំព័រ ១៨៩ មាននិយាយថាក្នុងវេលាយប់ដែលព្រះអង្គចេញចោលនគរនោះហើយដែលព្រះរាហុលច្យុតមកពីតុសិតមកបដិសន្ធិក្នុងគភ៌នាងយសោធរា ជាព្រះបរមពោធិសត្វទ្រង់ចេញទៅជាមុនពេលដឹង ព្រះអង្គថាជាឪពុករាហុល ។

(២) គឺក្រុងសាក្យ ១ កោឡិ ១ មល្ល ១ (ល) ទំព័រ ២២៥ សេចក្ដីប្រែទំព័រ ១៩៦ ។

អំពីទ្រង់សម្លៀកបំពាក់

លុះដល់ស្ទឹងត្រើយម្ខាងក៏ចុះពីខ្នងសេះ(១) ដោះអស់គ្រឿងប្រដាប់ មានមកុដជាដើម ប្រគល់ឲ្យទៅ ឆន្នៈ ហើយកាត់ព្រះកេសាដោយព្រះខ័ន សក់ព្រះអង្គនៅសល់ប្រវែង ២ ធ្នាប់ ហើយគួចត្រចាញ់វិលឯងទៅខាងស្ដាំ (ឯពុកចង្កាមានស្ថានដូចគ្នា) មិនបាច់ឲ្យព្រះអង្គកាត់ ឬកោរទៀតឡើយ រួចពីនោះព្រះអង្គក៏កោះព្រះកេសា និងឈ្នួតព្រះកេសឡើងទៅលើអាកាស ហើយទ្រង់គិតក្នុងព្រះរាជហឫទ័យថា "ប្រសិនបើអញបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធមួយព្រះអង្គពិតមែន សូមឲ្យសក់និងឈ្នួតនេះ អណ្ដែតទៅលើអាកាស បើមិនបានត្រាស់ទេ សូមឲ្យធ្លាក់មកដីចុះ" វេលានោះ ឯសក់និងឈ្នួតនោះ ក៏អណ្ដែតទៅលើអាកាសកម្ពស់ ១ យោជន៍ លុះព្រះឥន្ទ្របានឃើញក៏យកប្រអប់ ១ ដ៏មានតម្លៃមកទទួល ហើយយកទៅតម្កល់ទុកក្នុង ចូឡាមណិចេត្យ (បា.ចូឡាមណិចេតិយ) នៅស្ថានសួគ៌ ត្រៃត្រឹង្ស (តាវតឹស) ។

រួចពីនោះព្រះអង្គទ្រង់ព្រះតម្រិះថា ឯគ្រឿងប្រដាប់ព្រះអង្គដែលជាសំពត់យ៉ាងល្អ ពីស្រុកប៉េណារេសនោះ មិនសមគួរដល់អ្នកបួសស្លៀក

(១) ក្នុងគម្ពីរ (ល) ទំព័រ ២២៨ ។ សេចក្ដីប្រែទំព័រ ១៩២ នោះ គ្មាននិយាយពីស្ទឹងនោះទេ គឺព្រះអង្គឈប់វេលាព្រឹកព្រហាមនៅក្នុងភូមិ អនុពិនេយ ជាស្រុកពួកមល្លទេយ តាម ម.វ. ឡេខ ២ ទំព័រ ៦៤ ថាព្រះអង្គឈប់នៅខាងត្បូង កបិលវត្ថុចម្ងាយ ១២ យោជន៍ពីក្រុងនេះ នៅទីនេះ ហៅថា អនោមីយ នៅស្រុកមល្ល ក្បែរអាស្រម វសិដ្ឋឫសី ។

ដណ្ដាប់ឡើយ លុះទ្រង់តម្រិះហើយ ដូចនេះស្រាប់តែ មហាព្រហ្ម ១ ព្រះអង្គព្រះនាមថា ឃដិការ ជាសម្លាញ់នឹងព្រះអង្គក្នុងសម័យព្រះពុទ្ធ កស្សបៈ យកជីពរនិងគ្រឿងបរិក្ខារសម្រាប់ស្រមណ៍មកថ្វាយ ។

វេលានោះព្រះបរមពោធិសត្វ មានបន្ទូលប្រាប់ ឆន្នា ឲ្យត្រឡប់ទៅ កបិលវត្ថុ វិញមួយអន្លើនឹង កណ្ឋកា ប៉ុន្ដែឯសេះក៏បែកទ្រូងស្លាប់ទៅក្នុងវេលានោះមួយរំពេច ដោយកើតទុក្ខខ្លាំង ហើយក៏ទៅកើតនៅស្ថានត្រៃត្រឹង្ស មាននាមថា កណ្ឋកទេវបុត្រ ឯ ឆន្នា ត្រឡប់ទៅវិញតែម្នាក់ឯង យំបណ្ដើរតាមផ្លូវទៅ (១) ។

ហេតុនេះហើយ ដែលព្រះបរមពោធិសត្វ ចេញពីនគរទៅក្នុងព្រះជន្ម ២៩ ឆ្នាំ ។

អំពីដំណើរទៅក្រុងរាជគ្រឹះ

លុះព្រះបរមពោធិសត្វ គង់នៅជាសប្បាយ ដោយសេចក្ដីរីករាយក្នុងផ្នួសរបស់ព្រះអង្គកំណត់ ៧ ថ្ងៃ ក្នុងព្រៃស្វាយហៅថា អនុបិយ ហើយ

---

(១) តាមគម្ពីរ (ល) ទំព័រ ១២៩ ។ សេចក្ដីប្រែទំព័រ ១៩៩ និង ម វ ជាកណ្ឋក អាជានេយ្យត្រឡប់ទៅក្រុងកបិលវត្ថុវិញជាមួយនឹងឆន្នក ; ឧ វ. និយាយតទៅទៀតថា សេះនោះអត់អាហារស្លាប់ហើយទៅកើតនៅស្ថានត្រៃត្រឹង្ស ។

ទ្រង់ក៏ស្តេចទៅដោយព្រះបាទក្នុង ១ ថ្ងៃ ដល់រាជគ្រឹះចម្ងាយ ៣០ យោជន៍(១) ។

ហើយទ្រង់ក៏បិណ្ឌបាតចង្ហាន់នៅទីនោះ លុះបានហើយទ្រង់ឃើញថាជាបដិកូលគួរខ្ពើមក្រៃពេកណាស់ ព្រោះចង្ហាន់នោះ ជារបស់គ្រោតគ្រាតហើយព្រះអង្គក៏ពិចារណាបំបាត់នូវសេចក្តីខ្ពើមរអើមនោះចេញ ទើបព្រះអង្គអាចសោយបាន ។

ព្រះបាទ ស្រេណិយ ពិម្ពិសារ(២) ក៏ស្តេចទៅជួបនឹងព្រះអង្គ ហើយថ្វាយនគរ តែព្រះអង្គមិនទទួល សុំប្តេជ្ញាឲ្យព្រះអង្គស្តេចមកកាន់នគររាជគ្រឹះជាដំបូង នៅវេលាណាដែលបានសម្រេចពោធិញ្ញាណហើយ ។

១- និទានកថា សម្តែងថា ពីកបិលភស្តុទៅស្ទឹងអនោមាចម្ងាយ ៣០ យោជន៍ ហើយពីអនោមាទៅរាជគ្រឹះចម្ងាយដូចគ្នា ក្នុងលើកទី ១ ព្រះពោធិសត្វចេញមកពីនគរដោយខ្នងសេះ ១ យប់ដល់ ហើយលើកទី ២ ស្តេចយាងទៅដោយជើង ១ ថ្ងៃដល់ ក្នុងស្ថានត្រង់នេះ បើនឹងនិយាយដោយអស្ចារ្យទើបបាន តាមសេចក្តីយោបល់របស់លោក ហ្វលេអេត ដែលជាអ្នកគិតធៀបយោជន៍ ក្នុងសៀវភៅជ្រស ឆ្នាំ ១៩១២ ទំព័រ ២២៩ ថាមានយោជន៍ ២ យ៉ាងគឺ យោជន៍វែងស្មើនឹង ៩ មិល (១៤ គីឡូម៉ែត្រ) ដែលមានទម្លាប់ប្រើក្នុងស្រុកឥណ្ឌាសម្រាប់ហោរា ហើយយោជន៍ខ្លីស្មើនឹងកន្លះយោជន៍មុនឬ ៤ មិលកន្លះ គឺ ៧ គីឡូម៉ែត្រប្រើដោយដំណែកក្នុងដែនមគធៈ ហើយប្រើជាញឹកញាប់ជាងគេក្នុងគម្ពីរពុទ្ធសាសនា ឯដំណែកក្រោសវិញមានតែ ១ ក្នុង ១ យោជន៍ខ្លីមាន ៤ ក្រោស ហើយយោជន៍វែងមាន ៨ ក្រោស បើដូចនេះឃើញថាតាមក្នុងនិទានកថាចម្ងាយផ្លូវពីកបិលភស្តុទៅរាជគ្រឹះមានចំនួន ៦០ យោជន៍ខ្លី គឺ ៤៣៥ គីឡូម៉ែត្រចម្ងាយផ្លូវនេះប្រហែលជាមិនលើសប៉ុន្មានទេ បើគិតតាមផ្លូវដែលលើកកាត់ ។

២- ពិម្ពិសារ (ឆ្នាំ ៥៤៣ ទៅ ៤៩១) និងព្រះរាជបុត្រ អជាតសត្រូវ (ឆ្នាំ ៤៩១ ទៅ ៤៥៩) ទ្រង់រាជ្យតំណរទី ៥ និង ទី ៦ នៅទីក្រុងដែលព្រះបាទសិសុនាគ តាំង ។

អំពីទុក្ករកិរិយា

ក្រោយដែលទ្រង់បានរៀនវិជ្ជាអំពីសំណាក់តាបស អាឡារកាលាម នៅវៃសាលី និងតាបស ឧទ្រកៈរាមបុត្រ (បា. ឧទ្ទករាមបុត្ត) នៅរាជគ្រឹះហើយ ហើយមិនបានគាប់ព្រះរាជហឫទ័យ នោះទ្រង់ក៏ប្ដេជ្ញាថា នឹងល្បងប្រព្រឹត្តទុក្ករកិរិយា (តែមួយព្រះអង្គឯងមើលមហាប្រធាន) វេលានោះទ្រង់យាងទៅស្ថិតនៅ ឧរុវេលា (១) មួយអន្លើនឹង បញ្ចវគ្គិយ កោណ្ឌញ្ញ និងភិក្ខុឯទៀត ៤ នាក់ ហើយទ្រង់បង្អត់អាហារព្រះអង្គឯងកំណត់ ៦ ឆ្នាំ លុះដល់ដួលបាត់ស្មារតីដូចស្លាប់ (២) ព្រះអង្គមានអាការរាងកាយរះរះ ស្គមនៅតែឆ្អឹង តែមិនបានសម្រេចពោធិញ្ញាណ ។ លុះព្រះអង្គយល់ឃើញថាការដែលបង្អត់អាហារព្រះអង្គឯង មិនជាការមានប្រយោជន៍ ក៏ទ្រង់យាងបិណ្ឌបាតយកចង្ហាន់ឆាន់វិញ ក្នុងវេលានោះ ពួក បញ្ចវគ្គិយ អស់សង្ឃឹមលែងទុកចិត្តលើព្រះអង្គ ក៏នាំគ្នាទៅនៅទី ១ ចម្ងាយ ១៨ យោជន៍

---

(១) ឧរុវេលា (បា.ឧរុវេល) សព្វថ្ងៃហៅថា ឧរេល នៅប្រាប់ជនបទគយាលើស្ទឹងផល្គុ ឬលិលយ័ន ដែលជាស្ទឹងនេរញ្ជរាចាស់ ។

(២) តាមគម្ពីរ (ល) ទំព័រ ២៩៣ និងសេចក្ដីប្រែទំព័រ ២១៨ ថាវេលានោះ នាងមាយាទេវីជាមាតា ចុះមកពីស្ថានត្រៃត្រិង្ស មកយំនៅក្បែរព្រះអង្គហើយព្រះអង្គក៏បានលួងលោមទៅព្រះមាតាវិញបញ្ជាក់ថា ព្រះអង្គមិនស្លាប់ទេ ។

ព្រះអង្គ (១) ហៅថា ឫសិបតន (ឥសិបតន) ក្នុងប្រទេស ពេណារេស (២) ។

អំពីគ្រឿងបូជារបស់នាងសុជាតា

មានស្ត្រីម្នាក់នៅប្រទេសឧរុវេឡា នាមនាង សុជាតា បានតាំងចិត្ត

១- ចម្ងាយផ្លូវពីក្រុងពេណារេស ទៅពុទ្ធគយាប្រហែលជា ១៤០ ម៉ៃល៍ គឺ ២២៥ គីឡូម៉ែត្រ បើរាប់ពី គីឡូម៉ែត្រ ២៥ែ ក្នុង ១ យោជន៍នោះបានតែ ១៣០ គីឡូម៉ែត្រ ឃើញថាតិចជាងចម្ងាយ ដែលពិតនោះ តែគេនឹងឃើញប្រហែលជាងប្រសិនបើគេយកយោជន៍វែងមកគិតវិញ ១៨ + ១៤ គីឡូ៥ = បាន ២១៤ គីឡូម៉ែត្រ ។

២- ឈ្មោះ សត្តិបិ ក្នុងដែនខាងជើងក្រុងពេណារេស នាមឫសិបតន (បា.ឥសិបតន) មានដើមកំណើតដូចនេះ នៅវេលាដែលទេវតាទាំងឡាយ ស្រែកប្រកាសប្រាប់ថា ព្រះពុទ្ធថ្មីកើតហើយនោះ ប្រត្យេកពុទ្ធទាំងឡាយ ៥០០ ដែលគង់នៅទីនោះ ក៏ហោះឡើងទៅកណ្ដាល អាកាស ហើយនេះខ្លួននៅខាងលើអស់មានតែខ្លួនធ្លាក់មកនៅខាងលើដី ហេតុនេះទើបកន្លែងនោះគេហៅថា (កន្លែងធ្លាក់ខ្លួនឫសី ។ ដើម្បីក្នុងវេលានោះ គេអនុញ្ញាតឲ្យសត្វម្រឹគរកស៊ីបាន តាមចិត្ត ក្នុងទីនោះកន្លែងនោះ ក៏ហៅថា ជាព្រៃម្រឹគ (ម្រឹគទាវ) គម្ពីរ (ល) ទំព័រ ១៨-១៩ សេចក្ដីប្រែទំព័រ ២០) ។

ប្តេជ្ញា ថានឹងយកបង្កាន់ទៅថ្វាយដើមនិគ្រោធ ១ រាល់ឆ្នាំ (១) ។

ក្នុងឆ្នាំទី ៦ ដែលព្រះអង្គទ្រង់បង្ក្រមក្នុងព្រៃនោះ នាង សុជាតា បានរៀបធ្វើអាហារយ៉ាងឆ្ងាញ់លាយទឹកដោះគោ (បាយាស) ដើម្បីយកទៅថ្វាយដើមនិគ្រោធ (ជ្រៃ) នៅថ្ងៃពេញបូណ៌មីខែពិសាខ នាងបានប្រើបាវម្នាក់ឈ្មោះនាង បុណ្ណា ឲ្យទៅរៀបចំកន្លែងនៅដើមឈើនោះមុន លុះស្ត្រីបម្រើនេះបានដើរទៅដល់ ក៏ឃើញព្រះបរមពោធិសត្វ អង្គុយនៅទៀបគល់និគ្រោធនោះផ្ទុះរស្មីពណ៌មាសជុំវិញព្រះអង្គ ស្ត្រីនោះក៏រត់ទៅឲ្យដំណឹងដល់នាងជាចៅហ្វាយនោះវិញ ថាទេវតាដើមនិគ្រោធបញ្ចេញកាយឲ្យឃើញ អង្គុយនៅក្រោមដើមឈើនោះ ។

នាង សុជាតា ក៏ដាក់បាយាសនោះក្នុងភាជន៍មាស វេចសំពត់ពីក្រៅ

១-រឿងនាងសុជាតានេះ គម្ពីរ (ល)មាននិយាយផ្សេងទៅទៀត(ល. ទំព័រ ២៦៥ សេចក្តីប្រែទំព័រ ២២៨) ថាសម័យដែលព្រះបរមពោធិសត្វ ដើរបង្ក្រមនោះ មានស្ត្រី ៣ នាក់នៅស្រុកឧរុវេលារៀបបង្កាន់ថ្វាយ ក្នុងស្ត្រីទាំងនេះមាននាងសុជាតាជាដើម ដែលតែងរៀបបង្កាន់ លុះព្រះអង្គឈប់មិនឆាន់អាហារ ស្ត្រីនេះក៏និមន្តព្រាហ្មណ៍មកឆាន់ក្នុង ១ ថ្ងៃ ៨០០ លុះព្រះអង្គត្រឡប់ឆាន់បង្កាន់វិញ នាងសុជាតាក៏ប្រើស្ត្រីបម្រើម្នាក់ឲ្យទៅនិមន្តព្រះអង្គមកឆាន់ ទីនៅក្នុងផ្ទះនាងសុជាតាដែលព្រះអង្គទាន់បាយលាយទឹកដោះគោយ៉ាងសំខាន់នោះ (មធុបាយាស) កាលជាន់មុននោះមានស្ត្រីម្នាក់ជាបាវនាងសុជាតាស្លាប់ ហើយខ្មោចនោះ គេយកទៅចោលនៅកន្លែងកប់ខ្មោចមានរុំដោយស្បៃសំពត់ធ្វើពីធ្មែផង ព្រះបរមពោធិសត្វក៏យកស្បៃនោះមកធ្វើជាស្បង់ទ្រង់យកទៅលាងនាទឹកស្រះដែលទេវតានិម្មិត ហើយដំលើថ្មដែលព្រះឥន្ទ្រយកមកថ្វាយ រួចពីនោះទ្រង់ក៏ជោរនឹងព្រះហស្តព្រះអង្គឯង ។

ហើយខូលលើក្បាលដើរទៅ លុះទៅដល់នាងក៏ប្រគេនបាយនោះដាក់ភាជន៍មាសលើព្រះហស្តព្រះបរមពោធិសត្វហើយត្រឡប់ទៅផ្ទះនាងវិញ ។

វេលានោះព្រះបរមពោធិសត្វក៏ក្រោកឡើងហើយ យកភាជន៍នោះទៅដាក់នៅមាត់ស្ទឹង នេរញ្ជរា ហើយចុះទៅជម្រះព្រះអង្គក្នុងស្ទឹងនោះ លុះស្រង់ស្រេចទ្រង់ក៏ពូតបាយ ៤៩ ពំនូត ហើយឆាន់ចង្ហាន់នេះហើយ ដែលព្រះអង្គឆាន់តែម្តង លុះផុតកំណត់ ៤៩ ថ្ងៃ ដែលទ្រង់គង់នៅក្រោមដើមពោធិមណ្ឌល នៅវេលាដែលបានសម្រេចពោធិញាណហើយ មិនមានឆាន់ចង្ហាន់ឯទៀតឡើយ ។

លុះព្រះអង្គឆាន់ស្រេចបរិបូណ៌ ទ្រង់ក៏បោះភាជន៍មាសនោះទៅក្នុងស្ទឹង ហើយបញ្ចេញវាចាថា "ប្រសិនបើខ្លួនអញនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធក្នុងថ្ងៃនេះ សូមឲ្យភាជន៍នេះអណ្តែតច្រាសទឹក បើមិនបានត្រាស់ទេ សូមឲ្យភាជន៍នេះអណ្តែតបណ្តោយតាមខ្សែទឹកទៅ ។ ក្នុងវេលានោះភាជន៍ក៏អណ្តែតច្រាសទឹកបានចម្ងាយ ៨០ ហត្ថ ហើយលិចទៅក្នុងទឹកទៅ ទៅចូលក្នុងវិមាននាគរាជកាឡ ត្រួតលើភាជន៍ដែលសម្រាប់ព្រះពុទ្ធមុនៗ ។

អំពីដើមឈើដែលទ្រង់បានសម្រេចពោធិញាណក្នុងថ្ងៃនោះ នៅវេលាឆាន់ចង្ហាន់ហើយ ព្រះបរមពោធិសត្វយាងចូល ក្នុងព្រៃសាល (ព្រៃរាំង) លុះពេលល្ងាចទ្រង់យាងតម្រង់ទៅដើមពោធិ(១) តាមផ្លូវទៅ ព្រះអង្គបានទទួលស្បូវ ៨ ចាប់ពីអ្នកច្រូតស្បូវឈ្មោះ ស្វស្តិក

១- ដើមពោធិ (ពោធិទ្រុម, ពោធិព្រឹក្ស)

(ប្រា. សោត្ថិយ) ថ្វាយព្រះអង្គយកស្បូវនោះទៅក្រាល ជាកម្រាលក្រោម ដើមពោធិ ហើយគង់ផ្តោះព្រះភក្ត្រទៅទិសខាងកើត ។

អំពីកងទ័ពនៃមារ

ក្នុងវេលានោះស្តេចមារជិះលើខ្នងដំរីឈ្មោះ **គិរីមេខល** នៅមុខកងទ័ព មកតយុទ្ធនឹងព្រះអង្គ ហើយធ្វើឲ្យកើតជាខ្យល់ព្យុះយ៉ាងខ្លាំងហើយបង្អុរ ភ្លៀងទឹកភ្លៀងថ្ម អាវុធ ល្បង់ ធ្លាក់មកជាផ្កា នៅទៀបព្រះបាទព្រះអង្គ ឯផេះ និង ខ្សាច់ក្តៅខ្លួចកើតជាម្សៅក្រស្នាថ្វាយព្រះអង្គវិញ ឯចំណែកភក់ ក្លាយទៅជាទឹកអប់យ៉ាងក្រអូប លុះក្រុងមារធ្វើឲ្យងងឹត សព្វទិសានុទិស រស្មីព្រះអង្គក៏កម្ចាត់បង់នូវសេចក្តីងងឹតនោះចេញ ។

លុះឃើញដូច្នេះ ក្រុងមារក៏ចូលមកជិត ព្រះអង្គ គំហែងហើយបន្ទឺ នូវសម្រែកថាដូច្នេះ " សិទ្ធាថ ចៀសចេញពីកន្លែងនេះ ។ មិនមែនជា របស់ឯងទេ គឺជារបស់អញ " ប៉ុន្តែក្នុងវេលានោះ ព្រះបរមពោធិសត្វ ទ្រង់បញ្ជាក់ទៅក្រុងមារវិញ ដោយអាងផលទានដែលទ្រង់បានធ្វើកាល ពីជាតិមុន ៗ ដោយក្រុងមារគំហែងថាឲ្យទ្រង់រកសាក្សី នោះព្រះអង្គក៏ លូកព្រះហស្តទៅចាប់ប្រថពីអាងជាសាក្សីវេលានោះ ។ ឯផែនដីនៅវេលា ដែលព្រះអង្គអាងដូច្នេះហើយ ក៏បន្ទឺនូវសម្រែកឡើងបញ្ជាក់ទៅឲ្យក្រុង មារ (១) ក្រុងមារលុះឮសម្រែកដូច្នេះ ក៏ចាក់ទ័ពទៅមួយអន្លើនឹង

១- មើលសៀវភៅ គ. សិដេស អំពីរូបចម្លាក់.នៃអង្គរវត្ត (សេចក្តីស្រង់សម្រាប់ប្រទេស អាស៊ីខាងកើត ខ្សែ ២ ឆ្នាំ ១៩១៦ ទំព័រ ១១៧) ។

មានសេនាជាច្រើន ឯអស់ទាំងទេវតា ដែលភៀសខ្លួនគេចម៉ត់អស់ទៅ ដោយខ្លាចអំណាចក្រុមមារ នោះត្រឡប់មកនៅជុំព្រះអង្គវិញដដែល ។

បឋមពោធិញាណ (ត្រាស់)

វេលាថ្ងៃនោះនៅមិនទាន់អស្តង្គតនៅឡើយ ដែលព្រះបរមពោធិសត្វទ្រង់ផ្ចាញ់ទ័ពក្រុមមារបាន ក្នុងបឋមយាមទ្រង់បានជ្រាបច្បាស់នូវជាតិរបស់ព្រះអង្គក្នុងកាលជាអតីត (បា.បុព្វេនិវាសញ្ញាណ) ។ ក្នុងយាមទី ២ ទ្រង់បាននូវព្រះនេត្រទិព្វ (បា.ទិព្វចក្ខុ) ។ ក្នុងយាមទី ៣ ទ្រង់បានជ្រាបច្បាស់នូវធម៌ដូចជាច្រវាក់ជាបច្ច័យតៗគ្នា (បា.បដិច្ចសមុប្បាទញ្ញាណ) លុះព្រលឹមស្វាងឡើងទ្រង់បានជ្រាបច្បាស់ទាំងអស់ក្នុងលោក (បា.សព្វញ្ញុតា) ហើយទ្រង់ក៏សរសើរដល់ផ្ទះរបស់ព្រះអង្គ ដោយឧទានគាថា ដែលព្រះពុទ្ធគ្រប់អង្គតែងសម្តែងថាដូចនេះ ៖

អនេកជាតិសំសារំ សន្ធាវិស្សំ អនិព្វិសំ
គហការំ គវេសន្តោ ទុក្ខា ជាតិ បុនប្បុនំ
គហការក ទិដ្ឋោសិ បុន គេហំ ន កាហសិ
សព្វា តេ ផាសុកា ភគ្គា គហកូដំ វិសង្ខតំ
វិសង្ខារគតំ ចិត្តំ តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា

(ធម្មបទ ទំព័រ ១៥៣ - ១៥៤)

អធិប្បាយជាសេចក្តីថា

ខ្លួនអញវិលស្លាប់វិលកើតជាអនេកជាតិ ខំស្វែងរកខ្លួនជាងដែលសង់ផ្ទះ គឺតណ្ហាមិនបានឃើញសោះឡើយ ខន្ធ៥ ជាគ្រឿងនាំមកនូវសេចក្តីទុក្ខរឿយៗ ម្នាលជាងសង់ផ្ទះ ឥឡូវនេះខ្លួនឯងអញឃើញច្បាស់ហើយ ឯងនឹងសង់ផ្ទះអញទៀតមិនបានឡើយ អស់តាំងផ្ទាំងនិងមេដំបូលក៏បាក់បែកអស់ហើយ ចិត្តដែលដល់នូវព្រះនិព្វាន សាយនឹងរំលាយនូវតណ្ហាបានហើយ ។

នៅវេលាដែលព្រះអង្គសម្រេចពោធិញ្ញាណនោះ ព្រះជន្មព្រះអង្គបាន ៣៥ ឆ្នាំ (ទីបវ ខ្សែ ៤ ទំព័រ ៥៨) ។

អំពី សត្តសត្តាហ គឺ ៧ អាទិត្យ ព្រះបរមពោធិសត្វ នៅវេលាដែលបានសម្រេចពោធិញ្ញាណហើយ ព្រះអង្គគង់នៅទីនោះ កំណត់ ៧ អាទិត្យ ។

បឋមសត្តាហ គឺអាទិត្យទី ១ ព្រះអង្គនៅលើពោធិមណ្ឌលសោយវិមុត្តិរសនៃនិពាណ (និព្វាន)

ទុតិយសត្តាហ គឺអាទិត្យទី ២ ព្រះអង្គសម្តែងនូវ "បាដិហារជាគូ" (យមកបាដិហារ) ដើម្បីកម្ចាត់បង់នូវសេចក្តីសង្ស័យនៃទេវបុត្រ ទេវតា ព្រះអង្គឈរនៅទិសឦសាន ពោធិមណ្ឌលហើយសម្លឹងនូវពោធិមណ្ឌល ដោយសេចក្តីពេញចិត្តរបស់ព្រះអង្គកំណត់ ៧ ថ្ងៃ ទីនោះហើយដែលហៅថាអនិមិសចេតិយ (គឺចេតិយសម្លឹងភ្នែក) ។

តតិយសត្តាហ គឺអាទិត្យទី ៣ នៅជាប់ខ្លោះអនិមិសព្រះចេតិយ និង រតនបល្ល័ង្ក ព្រះអង្គបង្កើតជាផ្លូវមួយ បង្ក្រមពីខាងកើតទៅខាងលិចហើយ ទ្រង់យាងតាមផ្លូវនោះ កំណត់ ៧ ថ្ងៃ ទីនោះហើយដែលហៅថារតន បង្ក្រមចេតិយ ។

ចតុត្ថសត្តាហ គឺអាទិត្យទី ៤ ព្រះអង្គគង់ក្នុងរតនឃរ ដែលទេវតា និម្មិតថ្វាយ នៅខាងទិសពាយព្យនៃរតនបល្ល័ង្ក ហើយទ្រង់ពិចារណាទូវ ព្រះអភិធម្មបិដកទាំង ៧ គម្ពីរ ដោយពិនិត្យក្នុងព្រះហឫទ័យ ។

បញ្ចមសត្តាហ គឺអាទិត្យទី ៥ ទ្រង់គង់នៅទៀបគល់អជ្ឈបាល និគ្រោធ ហើយនៅទីនោះធីតាមារទាំង ៣ ឈ្មោះនាងតណ្ហា ១ អារតី ១ និងរាគា ១ មកបៃចង់ល្បួងលួងលោមព្រះអង្គ តែមិនសម្រេចដូច.. សេចក្ដីប្រាថ្នា ។

ឆដ្ឋសត្តាហ គឺអាទិត្យទី ៦ ទ្រង់យាងទៅកាន់ដើមមុចលិន្ទ ហើយ នៅទីនោះ ស្ដេចនាគឈ្មោះមុចលិន្ទមកការពារព្រះអង្គអំពីខ្យល់ព្យុះដោយ ក្អួនដែលខ្លួនពែនព័ទ្ធជុំវិញព្រះអង្គ ៧ ជុំ ។

សត្តមសត្តាហ គឺអាទិត្យទី ៧ ទ្រង់គង់នៅក្រោមដើមរាជាយតន ។

អំពីគ្រឿងបូជារបស់នាយពាណិជ្ជ ២ នាក់

នៅថ្ងៃទី ៤៩ តពីបានសម្រេចពោធិញ្ញាណមក ព្រះឥន្ទ្រយកផ្លែស្រមា ១ មកថ្វាយព្រះអង្គឆាន់មួយអន្លើនឹងស្ទន់ ហើយនឹងទឹកសម្រាប់ស្រប ព្រះភក្ត្រ ក្នុងវេលានោះមាននាយពាណិជ ២ នាក់ ឈ្មោះ ត្របុស ១

និង កល្បិក ១ មានរទេះ ៥០០ ទៅពីស្រុកឧក្កល ទៅស្រុកមធ្យមប្រទេស ឈ្មួញទាំង ២ នាក់នោះ បានឈប់រទេះនៅទីចំពោះព្រះភក្ត្រព្រះអង្គហើយក៏យកនំធ្វើអំពីអង្ករ ១ ពីទឹកឃ្មុំ ១ ទៅថ្វាយព្រះអង្គ ធម្មតាព្រះពុទ្ធគ្រប់ព្រះអង្គ មិនដែលទទួលចង្ហាន់ផ្ទាល់នឹងព្រះហស្តឡើយ ក្នុងវេលានោះ ព្រះសក្យមុនីគ្មានបាត្រសម្រាប់ទទួលចង្ហាន់ ឯបាត្រដែលឃដិការថ្វាយអំពីកាលជាន់មុននោះ អន្តរធានបាត់ទៅ ហើយបានភាជន៍នាងសុជាតាមកជំនួស ឯភាជន៍នេះក៏លិចចុះទៅចូលក្នុងវិមានស្តេចនាគទៀត វេលានោះមហារាជទាំង ៤ (ចតុលោកបាល) នាំបាត្រ ៤ មកថ្វាយព្រះអង្គបាត្រធ្វើពីថ្មកណ្តៀង ហើយបាត្រ ៣ ទៀត ធ្វើពីថ្មមានតម្លៃឯទៀតផ្សេងៗ តែព្រះអង្គមិនព្រមទទួល លុះថ្វាយបាត្រថ្មកែវ ៤ វិញ ទើបព្រះអង្គទទួលយក ហើយតម្រួតលើគ្នាទាំង ៤ ធ្វើជាបាត្រតែ ១ ដោយឫទ្ធានុភាពរបស់ព្រះអង្គ លុះបានទទួលឆាន់ជាស្រេចហើយ ព្រះអង្គក៏បាននាំពាណិជទាំង ២ នាក់នោះ ជាឧបាសកដោយអំណាចសរណគមន៍២បទ គឺ ពុទ្ធំ ធម្មំ សរណំ ក្នុងវេលានោះព្រះសង្ឃមិនមាននៅឡើយទេ (១) រួចពីនោះមក ដោយពាណិជទាំង ២ ទូលសូមព្រះអង្គក៏ប្រទានព្រះកេសាខ្លះទៅទុកជារបស់គោរព ហើយពាណិជទាំង ២ ក៏យកទៅតម្កល់ទុកក្នុងចេតិយក្នុងស្រុកខ្លួន ។

១- តាមគម្ពីរ (ម.វ.) ទំព័រ ៣១០ សម្តែងថា វេលានោះព្រះអង្គបានឲ្យសរណគមន៍ទាំង ៣ បទ គឺ ពុទ្ធំ ធម្មំ និង សង្ឃំ ដែលមានមកក្នុងកាលជាអនាគត ។

ភាគទី ៣

ក្នុងបរិច្ឆេទទី ២

អំពីសម្ដែងធម៌ទេសនា

អំពីរៀបផ្ដើមនឹងសម្ដែងធម៌ទេសនា

សម័យមួយនោះព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ពុទ្ធដំណើរទៅប្រថាប់នៅក្រោមដើមអជបាលនិគ្រោធ ព្រះអង្គរំពឹងពិចារណានូវជម្រៅព្រះធម៌ដែលព្រះអង្គបានជ្រាបហើយ ទ្រង់ព្រះចិន្តាថា នឹងមិនសម្ដែងផ្សាយដល់សត្វលោកទាំងឡាយផងឡើយ ក្នុងវេលានោះ មានព្រហ្ម ១ អង្គ ឈ្មោះសហម្បតីព្រហ្មមួយអន្លើនឹងទេវបុត្រ ទេវតា ជាច្រើនចុះមកអារាធនាព្រះអង្គឲ្យសម្ដែងនូវធម៌ ហើយព្រះអង្គក៏ទទួលនិមន្តនេះជាដំបូង ។

ទ្រង់ពុទ្ធបរិវិតក្កថាត្រូវប្រោសជនឯណាជាមុន មុនដំបូងព្រះអង្គព្រះចិន្តាថានឹងទៅប្រោសតាបសទាំងពីរ គឺអាឡារកាលាម និង ឧទ្ទក-រាមបុត្រ ប៉ុន្តែទ្រង់ឃើញថា តាបសទាំង ២ នោះ ធ្វើនូវកាលកិរិយាទៅហើយ ក្នុងវេលានោះព្រះអង្គក៏នឹកដល់តាបសទាំង ៥ គឺ បញ្ចវគ្គិយ នៅស្រុកបេណារេស ដែលជាបរិស័ទចាស់របស់ព្រះអង្គ ។

អំពីពុទ្ធាធិប្បាយនៅស្រុកប៉េណារេស

នៅថ្ងៃពេញបូណ៌មីខែអាសាឍ (ខែម៉េ) ព្រះអង្គទ្រង់ពុទ្ធដំណើរទៅតាំងពីព្រលឹម ហើយបានជួបនឹងអាជីវកឧបកនៅនាកណ្ដាលផ្លូវ ព្រះអង្គ

ក៏ឲ្យដំណឹងថា ព្រះអង្គបានសម្រេច អនុត្តរសម្មាសម្ពោធិហើយ លុះពេលល្ងាចក្នុងថ្ងៃជាមួយព្រះអង្គយាងដល់ឫសិបតន លុះតាបសទាំង ៥ ក្រឡេកមើលឃើញពីចម្ងាយក៏គិតគ្នាថា នឹងមិនសម្ដែងអាការជាទីគោរពចំពោះព្រះអង្គឡើយ ប៉ុន្តែលុះព្រះអង្គយាងចូលជិតទៅ ក៏ហាក់ដូចជាមានកម្លាំងអ្វីទប់មិនឈ្នះ ប្រាទឲ្យទៅចំពោះព្រះភក្ត្រព្រះអង្គដោយសេចក្ដីគោរពគ្រប់កិច្ចទាំងអស់ ។

វេលានោះព្រះអង្គឲ្យដំណឹងថា ទ្រង់បានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធហើយ ហើយព្រះអង្គសម្ដែងនូវធម្មចក្កប្បវត្តនសូត្រ (ក្នុងរដូវឧត្តរាសាធវិយោគ) ប្រោសតាបសទាំងនោះ លុះចប់ព្រះសទ្ធម្មទេសនានោះ កោណ្ឌិន្យបានដល់សោតាបត្តិផលក្នុង ៤ ថ្ងៃខាងមុខទៀត ព្រះអង្គទ្រង់ទេសនាប្រោសតាបសទាំង ៤ នាក់ទៀត បានសម្រេចដល់ថ្នាក់ជាមួយ រួចពីនោះទៅព្រះអង្គសម្ដែងនូវ អនត្តលក្ខណសូត្រទៀត លុះចប់វេលាណាតាបសទាំង ៥ នាក់នោះ បានដល់អរហត្តផលក្នុងវេលានោះ ។

អំពីកិរិយាចុះចូលនៃយស

មានបុរសជំទង់ម្នាក់ឈ្មោះ យស ជាកូននៃសេដ្ឋី នៅស្រុកពេណារស បុរសនេះមានសេចក្ដីនឿយណាយចាកសេចក្ដីសប្បាយក្នុងលោក ក៏ដើរចូលទៅក្នុងព្រៃ ឫសិបតន លុះបានស្ដាប់ធម៌ទេសនា របស់ព្រះពុទ្ធ ក៏ចូលជាឧបាសកក្នុងវេលានោះ ឯឪពុកយសក៏ធ្វើតាមកូន ហើយបានទីជាឧបាសកក្នុងវេលានោះដែរ ។

ឯយសៈដែលបានដល់អរហត្តផលហើយ បានទទួលកិច្ច ២ ស្ថានគឺ "បព្វជ្ជា និង ឧបសម្បទា" (បា.បព្វជ្ជា និង ឧបសម្បទ) ឯម្តាយនិងភរិយាក៏បានបួសជាភិក្ខុនីជាដំបូង ក្រោយនោះបន្តិចមិត្រសម្លាញ់យស ៤ នាក់ ឈ្មោះ វិមល ១ សុពាហុ ១ បុណ្ណជិ ១ និង គវម្បតិ ១ បានចូលស្តាប់នូវពុទ្ធោវាទទៀត ហើយបានដល់អរហត្តផលដូចគ្នា មានសម្លាញ់ ៥០ នាក់ទៀត ក៏ចូលតាមហើយបានទីដូចគ្នាទៀត ក្នុងវេលានោះមានអរហន្ត ៦១ អង្គក្នុងលោក គឺព្រះពុទ្ធ ១ បញ្ចវគ្គិយទាំង ៥ យសនិងសម្លាញ់ ៤ នាក់ ហើយនឹងមិត្តភក្តិមក ៥០ នាក់ក្រោយទៀត ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់ចាត់ព្រះអរហន្តទាំងនេះ ឲ្យទៅសម្តែងធម៌ទេសនាដោយកន្លែងផ្សេងៗ ហើយអនុញ្ញាតឲ្យបំបួសកុលបុត្រទាំងឡាយបាន ។

អំពីកិរិយាចុះចូលនៃពួកកាស្សប

សម័យមួយនោះ ព្រះបរមសាស្តា ទ្រង់ពុទ្ធដំណើរចេញពីស្រុកបេណារេសទៅកាន់ឧរុវេល្វា តាមផ្លូវទៅព្រះអង្គញ៉ាំងភិក្ខុមានពួកដ៏ចម្រើន (ភទ្រវគ្គិយ) ឲ្យចុះចូលតាមព្រះអង្គបាន កាលនោះក្នុងស្រុកគយា មានតាបស ៣ នាក់បងប្អូន (ជដិល) នៅៗទីនោះ ក្នុងអាស្រមមួយៗ ដាច់ពីគ្នា ហើយមានសិស្សគណជាច្រើនរាល់គ្នា គេហៅថា ឧរុវេល្វាកាស្សប ១ នទីកាស្សប ១ និងគយាកាស្សប ១ ឯតាបសដែលជាបងគេបង្អស់នោះឈ្មោះឧរុវេល្វាកាស្សប អាស្រមនេះហើយដែលព្រះអង្គយាងចូលទៅ ព្រះអង្គ

បានសូមកាស្សបនេះសំណាក់ក្នុងផ្ទះភ្លើង (អគ្គ្យាគារ អគ្គិសាលា) កាស្សបក៏ទទួលវិញ ថាក្នុងកន្លែងនោះមាននាគរាជ ១ មានពិសខ្លាំងណាស់ ហើយមានឫទ្ធានុភាពគ្រប់យ៉ាង តែក្នុងវេលានោះព្រះអង្គឈ្នះឫទ្ធិនាគរាជនោះ លុះព្រឹកស្អែកឡើង ព្រះអង្គចាប់នាគនោះបំពេទក្នុងបាត្រយកទៅបង្ហាញដល់កាស្សប ក្នុងគ្រាមួយទៀតនៅវេលាទឹកជន់ ព្រះអង្គធ្វើឲ្យទឹកញែកចេញជុំវិញព្រះអង្គ ហើយទ្រង់យាងលើដីស្ងួតដូចធម្មតា ព្រះអង្គបានសម្ដែងសេចក្ដីអស្ចារ្យ ២០ យ៉ាងទៀតនៅទីនោះ តែជដិលទាំងនោះរឹងរូស មិនអាចនឹងទទួលចុះចាញ់ព្រះអង្គឡើយ លុះក្រោយបំផុតដោយព្រះអង្គត្មះតិះដៀលជាទម្ងន់ ទើបសុខចិត្តចុះចាញ់ ហើយសូមផ្នួសក្នុងវេលានោះមួយអន្លើនឹងសិស្សទាំង ៥០០ នាក់ ឯនទីកាស្សបនិងសិស្ស ៣០០ នាក់ ព្រមទាំងគយាកាស្សប និង សិស្ស ២០០ នាក់ ក៏ធ្វើតាមបងទាំងអស់គ្នាក្នុងគ្រានោះដែរ រួចពីនោះព្រះអង្គទ្រង់ពុទ្ធដំណើរទៅកាន់គយាសីសប្រទេស មួយអន្លើ និងភិក្ខុថ្មីទាំង ១.០០០ អង្គហើយទ្រង់សម្ដែងនូវអាទិត្តបរិយាយទេសនានៅទីនោះ លុះចប់ធម្មទេសនាវេលាណាភិក្ខុទាំង ១.០០០ អង្គ ក៏បានដល់នូវអរហត្តផលទាំងអស់គ្នា ។

អំពីព្រះអង្គប្រថាប់នៅក្រុង
រាជគ្រឹះលើកទី ២

សម័យនោះព្រះសព្វញ្ញុពុទ្ធព្រមដោយភិក្ខុបរិស័ទទាំង ១.០០០ អង្គ

ទ្រង់ពុទ្ធដំណើរទៅកាន់ក្រុងរាជគ្រឹះហើយប្រថាប់នៅក្នុងព្រៃបបុះ យស្ដិវន (បា. លដ្ឋិវន) វេលានោះព្រះបាទពិម្ពិសារ ស្ដេចទៅជួបនឹងព្រះអង្គ ហើយថ្វាយខ្លួនជាឧបាសក ដោយព្រះអង្គបានទទួលនិមន្តរបស់ព្រះបាទពិម្ពិសារហើយ លុះព្រឹកស្អែកឡើងព្រះអង្គ ក៏ទ្រង់ពុទ្ធដំណើរទៅកាន់ព្រះបរមរាជវាំង មួយអន្លើនឹងពុទ្ធបរិស័ទទាំងអស់ ដោយមានព្រះឥន្ទនិម្មិតខ្លួនជាព្រាហ្មណ៍ដំទង់ពោលសរសើរនាំមុខព្រះអង្គទៅ លុះព្រះអង្គឆាន់ចង្ហាន់ស្រេចបរិបូណ៌ហើយព្រះបាទពិម្ពិសារក៏ប្រគេន "ព្រៃឫស្សី" វេឡុវន (បា. វេឡុវន) ដើម្បីតាំងវិហារមួយនៅទី នោះ ។

អំពីសេចក្ដីចុះចូលនៃ

សារីបុត្រ និង មោទ្គល្លាយន

(បា. សារីបុត្ត និង មោគ្គល្លាន)

ក្នុងសម័យនោះឯង នៅក្នុងនគររាជគ្រឹះនោះ មានបរិព្វាជក (បា. បរិព្វាជក) ម្នាក់ឈ្មោះសញ្ជយមានសិស្ស ២៥០ នាក់ ក្នុងបណ្ដាសិស្សទាំងនោះមានព្រាហ្មណ៍ទាំងពីរនាក់ឈ្មោះ ឧបតិស្ស សារីបុត្រ ១ (បា. ឧបតិស្ស សារីបុត្ត) និងកោលិត មោទ្គល្លាយន ១ (បា. មោគ្គល្លាន) ព្រាហ្មណ៍ទាំង ២ នាក់នេះ បានប្ដេជ្ញានឹងគ្នា ថាបើម្នាក់រកផ្លូវប្រតិបត្តិដ៏ប្រសើរឃើញមុន ត្រូវឲ្យដំណឹងដល់ម្នាក់ លុះក្នុងថ្ងៃមួយនោះ សារីបុត្របានឃើញស្ថវិរ អស្សជិត (បា. អស្សជិ) កំពុងតែនិមន្តបិណ្ឌបាត្រ ក៏ពេញចិត្តនឹងកិរិយា

សុភាពរៀបរយនៃបព្វជិតនោះ សារីបុត្រក៏សួរហើយបានដឹងថា ខ្លួនបព្វជិតនោះជាសិស្សរបស់ព្រះពុទ្ធ ដើម្បីជាគំរូនៃព្រះធម៌នោះ អស្សជិត បានសូត្រគាថាមួយបទថា ៖

យេធម្មា ហេតុប្រភវា ហេតុំ តេសំតថា
គតោអាហ តេសញ្ចយោ និរោធឯវំវាទី
មហាស្រមណៈ

(មវ ខ្សែ ៣ ទំព័រ ៦២)

លុះចប់គាថាបទនេះ សារីបុត្រក៏បានព្រះនេត្រទិព្វវេលានោះ ហើយត្រឡប់មកឲ្យដំណឹងដល់មោគ្គល្លានវិញ ទាំង ២ នាក់ ក៏បបួលគ្នាទៅចូលជាសាវក នៃព្រះពុទ្ធ ឯបរិវារជនទាំង ២៥០ ក៏តាមទៅដែរ ហើយបានទទួលបព្វជ្ជាឧបសម្បទទាំងអស់គ្នា ។

អំពីពុទ្ធដំណើរទៅកាន់កបិលវត្ថុ

ព្រះបាទសុទ្ធោទន នៅវេលាដែលបានជ្រាបថាព្រះពុទ្ធគង់នៅក្នុងព្រៃវេឡុវន ក្នុងក្រុងរាជគ្រឹះ ក៏ចាត់អាមាត្យម្នាក់ឲ្យទៅនិមន្តមកលេង ប៉ុន្តែរាជអាមាត្យនេះ នៅវេលាដែលបានស្តាប់ ពុទ្ធោវាទ ក៏បានដល់នូវអរហត្តផលទៅ ភ្លេចគិតដល់កិច្ចធុរៈរបស់ខ្លួន រាជបម្រើ ៨ នាក់ក្រោយទៀត ក៏ធ្វើដូចគ្នា ឯរាជបម្រើទី ១០ គឺកាលុទាយិន បម្រើនេះទៅដល់ក្រុងរាជគ្រឹះ នៅវេលាដែលព្រះអង្គចេញពីស្រុកបេណារេសមកបាន ៤ ខែ ហើយ

រដូវរងា (ហេមន្ត) ក៏ផុតទៅហើយ ចូលរដូវក្តៅវិញ នៅថ្ងៃពេញបូណ៌មីខែផល្គុន ឧទាយិនដែលដល់អរហត្តផលដូចបម្រើឯទៀតមុន ៗ តែមិនបានភ្លេចកិច្ចរបស់ខ្លួន ក៏ចូលទៅគាល់ព្រះអង្គហើយនិយាយសរសើរសេចក្តីសប្បាយក្នុងដំណើរ លុះព្រះអង្គទ្រង់សួរអំពីសេចក្តីប្រាថ្នាទៅ ទើបឧទាយិនយកសេចក្តីដែលព្រះបាទសុទ្ធោទន ឲ្យក្រាបទូលនិមន្តព្រះអង្គ ហើយព្រះសម្ពុទ្ធក៏ទទួលនិមន្តក្នុងវេលានោះ ព្រះអង្គក៏ទ្រង់ពុទ្ធដំណើរទៅ មួយអន្លើនឹងព្រះអរហន្តទាំង ២.០០០ អង្គក្នុង ១ ថ្ងៃបានចម្ងាយ ១ យោជន៍ ដើម្បីឲ្យបានដល់ក្រុងកបិលវត្ថុក្នុងរវាង ២ ខែ ឧទាយិនហោះទៅឯក្រុងកបិលវត្ថុរាល់ថ្ងៃដោយអាកាសជាមុន ហើយថ្វាយដំណឹងដល់ព្រះបាទ សុទ្ធោទន អំពីសេចក្តីចម្រើន ក្នុងពុទ្ធដំណើរ ហើយយកចង្ហាន់ ពីព្រះរាជបិតាមកថ្វាយព្រះអង្គ ។

លុះដល់ក្រុងកបិលវត្ថុ ព្រះអង្គបានប្រថាប់នៅក្នុងនិគ្រោធារាមមួយអន្លើនឹងពុទ្ធបរិស័ទទាំងអស់ ព្រះអង្គសម្តែងសេចក្តីអស្ចារ្យ ១ ដើម្បីបន្ទន់ទូវសេចក្តីមានះរឹងរូសនៃពួកសាក្យ ហើយឲ្យទន់លំទោនចំពោះព្រះអង្គ លុះព្រឹកស្អែកឡើងព្រះអង្គយាងចូលក្នុងទីក្រុង ហើយបិណ្ឌបាតចង្ហាន់ ពីផ្ទះមួយទៅផ្ទះមួយ ដ្បិតអស់ព្រះញាតិព្រះវង្សទាំងឡាយក្នុងវេលានោះ ព្រះរាជបិតាក៏តែទៅឯព្រះអង្គហើយនិមន្តទៅឆាន់ក្នុងព្រះដំណាក់លុះព្រះអង្គឆាន់ហើយ ស្ត្រីទាំងអស់នៅក្នុងព្រះដំណាក់ ក៏ចេញមកថ្វាយបង្គំ សល់តែព្រះអគ្គមហេសីព្រះអង្គមិនបានចេញមក តែវេលា

នោះព្រះពុទ្ធអង្គទ្រង់យាងចូល ដោយមានអគ្គសាវក ២ អង្គ និង មហា-ក្សត្រិយ៍ជូនចូលទៅផង ។

អំពីបំបួសនន្ទ និង រាហុល

លុះព្រឹកស្អែកឡើង គេបានរៀបអាពាហ៍ពិពាហ៍នន្ទជាព្រះរាជបុត្រនៃមហាក្សត្រិយ៍ ព្រះសម្ពុទ្ធក៏យាងចូលទៅកាន់ទីនោះ លុះព្រះអង្គត្រឡប់មកវិញ ប្រទានបាត្រទៅនន្ទកាន់ ហើយបន្លំឲ្យបួសនៅទីនោះ ទៅវេលាដែលព្រះអង្គយាងទៅដល់កបិលវត្ថុបាន ៣ ថ្ងៃ ។

លុះថ្ងៃទី ៧ រាហុលជាពុទ្ធបុត្រ ក៏បានទៅតាមព្រះសាស្តា ទៅដោយព្រះមាតាបញ្ជូនបង្គាប់ ដើម្បីសូមយកមតិក ហើយព្រះសារីបុត្រក៏បំបួសនៅវេលានោះទៀត ឯព្រះមហាក្សត្រិយ៍តូចព្រះរាជហឫទ័យណាស់ ហើយសូមសេចក្តីប្តេជ្ញាមួយពីព្រះអង្គថា តទៅមុខទៅ បុគ្គលឯណា ដែលមិនបានសេចក្តីអនុញ្ញាតពីឪពុកម្តាយ នឹងបំបួសបុគ្គលនោះមិនបាន ។

ព្រះអនាវរណញ្ញាណទ្រង់ទូន្មានព្រះវររាជបិតា បានដល់អនាគាមិ-ផល គឺផលទី ៣ ហើយក៏យាងត្រឡប់ទៅក្រុងរាជគ្រឹះវិញ ។

ពុទ្ធដំណើរទៅកាន់ក្រុងស្រាវស្តី

ទេប្រគេនព្រះវិហារជេតពន

ក្នុងសម័យមួយនោះ មានមហាពាណិជម្នាក់នៅក្រុងស្រាវស្តីឈ្មោះអនាថបណ្ឌិក ទៅក្រុងរាជគ្រឹះ ហើយបានទទួលប្តេជ្ញាពីព្រះអង្គថា ព្រះ

អង្គ នឹងយាងចូលមកក្រុងស្រាវស្តី អ្នកជំនួញធំនេះ បានក្រាលកម្រាល ពេញតាមផ្លូវ ដែលព្រះអង្គត្រូវយាងចូល បានទិញសួនមួយកន្លែង ហៅថាជេតវនអស់ប្រាក់អស់មាសចំនួន ១៨ កោដិ ហើយបានសង់គេហដ្ឋានជាច្រើនយ៉ាងល្អ ៗ សម្រាប់ព្រះសាស្តាចារ្យ នឹងពុទ្ធបរិស័ទអស់តម្លៃស្មើនឹងតម្លៃសួនទាំងមូលស្រេចហើយ ទើបទៅនិមន្តព្រះអង្គឱ្យយាងចូលមក ។

សម្តេចព្រះអនន្តញាណ យាងចូលទៅកាន់ក្រុងស្រាវស្តីមួយអន្លើនឹងភិក្ខុជាច្រើន ហើយចូលទៅជាអណ្តាប់អណ្តោយនៅក្នុងជេតវន ដែលអនាថបិណ្ឌិកវេរប្រគេនដល់ព្រះសង្ឃក្នុងបច្ចុប្បន្ន និង អនាគត បុណ្យឆ្លងព្រះវិហារនោះកំណត់ ៩ ខែ អស់សោហ៊ុយចំនួន ១៨ កោដិ គិតទៅជេតវននេះ តម្លៃទាំងអស់ ៥៤ កោដិ ដែលអ្នកម្ចាស់ទានបានចេញប្រាក់កសាងទីនោះ ហើយដែលជាលំនៅគន្ធគាររបស់ព្រះពុទ្ធអង្គរហូតលុះដល់បរិនិព្វាន ។

តាំងពីវេលានោះ ដរាបដល់មកពុទ្ធជំនាន់ក្រោយ ដែលផុតត្រឹមបរិនិព្វាណ នោះរឿងគ្មានសម្តែងក្នុងគម្ពីរណាមួយឱ្យជាក់ជារឿងរ៉ាវតគ្នាឡើយ ជាការជួនល្មម គួរតែសម្គាល់ក្នុងស្រុង ៗ មិនចាំបាច់រៀបរៀងជាមាតិកាតាមមុនក្រោយឡើយ ប៉ុន្តែបើនឹងប្រមូលឈ្មោះក្រុងដែលព្រះអង្គតែងយាងទៅនោះបាន គឺ រាជគ្រឹះ ១ ស្រាវស្តី ១ វេសាលី ១ និងកន្លែងឯទៀតផ្សេងៗ ។

អំពីរឿងរ៉ាវនៅក្រុងរាជគ្រឹះ

អំពីព្រះឥន្ទ្រចូលគាល់(១) ព្រះអង្គគង់នៅគុហាមួយហៅថា ឥន្ទ្រសាលគុហា (បា.ឥន្ទសាលគុហា) នៅលើភ្នំវេទិយកជាខាងកើតក្រុងរាជគ្រឹះ វេលានោះព្រះឥន្ទ្រចូលទៅគាល់មួយអន្លើ ដោយត្រ័យស្រ្តិង្ស ទេវបុត្រជាច្រើនបានឲ្យគន្ធព្វបញ្ចសិខ ទៅជាមុនកាន់ពិណមួយដេញ ហើយច្រៀងសម្រួលព្រះហឫទ័យព្រះបរមសាស្ត្រាចារ្យ រួចពីនោះមក ព្រះឥន្ទ្របានទូលសួរព្រះអង្គជាច្រើនស្ថាន អំពីធម៌ដែលជាគ្រឿងប្រទូស្ត ដល់ផ្លូវអរហត្ត និងកិច្ចដែលនាំឲ្យជៀសវាងពីធម៌នេះបាន ។

អំពីបិណ្ឌបាតធូលី (បំសុប្រទាន)(២) កាលនោះ ព្រះបរមលោកនាថ ទ្រង់យាងបិណ្ឌបាតតាមផ្លូវធំនៅក្រុងរាជគ្រឹះ ហើយពុទ្ធដំណើរទៅប្រទះក្មេង ៗ ពីរនាក់ កំពុងតែលេងដីធូលី ក្មេងម្នាក់នោះនិយាយថា "អញយកម្សៅទៅឲ្យព្រះ" ហើយដាក់ដី ១ កំបង់ទៅក្នុងបាត្រព្រះអង្គហើយថាប្រាថ្នាសូមឲ្យបានជាស្តេច ១ ធំ ព្រះពុទ្ធអង្គទ្រង់ទំនាយថា ក្មេងនោះនឹងបានជាស្តេចអសោកនោះឯង ។

អំពីការស្លាប់ស្លាកនៃទេវទត្ត(៣) ទេវទត្តធ្វើអាការបំណងដល់ជីវិត

១- គោលដើមសក្កបញ្ហាសុត្តក្នុងសៀវភៅ ឌ.បេ១ ២១, ទិ. ទំព័រ ៣៩៤; ហ្វាហ៊ាន ទំព័រ ៨០; ហ៊ិនត្សាង វ៉ុល ២ ទំព័រ ៥៨ ។

២- ទិ. ទំព័រ ៣៦៦ និង ៤០២; ហ្វូសៅវ៉ុល ១ ទំព័រ ៥២០ ។

៣- សៀវភៅស្ទូងបការី ទំព័រ ៣១៥ មាន[illegible] អូហ្វាតុរិស្ម ។

ព្រះបរមគ្រូ ៣ ដង គឺដំបូងនោះបានដួលចោរជាច្រើនរូបឲ្យសម្លាប់ព្រះអង្គ រួចពីនោះទៅប្រមៀលដុំថ្ម ១ ដុំធំមកលើព្រះអង្គ ហើយក្រោយទៀត លែងដំរីមួយឈ្មោះនាឡាគិរីឲ្យទៅព្រេចព្រះអង្គ ដោយបានបង្អកស្រាដំរីនោះជាមុន អាការបំណងទាំង ៣ នេះ គ្មានបានសម្រេចមួយសោះ ចោរទាំងអស់ក៏បាក់បបខ្ទបខ្ទាច ចុះចូលដោយអំណាចព្រះមហាករុណានៃព្រះបរមគ្រូ ថ្មនោះគ្រាន់តែប៉ះត្រូវរបស់បន្តិចនៅព្រះបាទហើយ ឯដំរីដែលកាចនោះ ព្រះអង្គគ្រាន់តែយកព្រះហស្តទៅស្ទាបក្បាលបន្តិចក៏ត្រឡប់ទៅជាស្លូត ហើយស្តាប់បង្គាប់ព្រះអង្គវិញ ។

រឿងរ៉ាវនៅស្រាវត្ថី

អំពីកិច្ចមាយាបរិញ្ញាមាណវិកា សុន្ទរី(១) ឯពួកតិរ្ថិក ដើម្បីបង្ខូចព្រះពុទ្ធក៏បញ្ចុះស្រ្តីក្រមុំម្នាក់ឈ្មោះបរិញ្ញាឲ្យពោលក្លែងថា ៖ បានទៅដេកជាមួយនឹងព្រះសក្យមុនីក្នុងជេតវន ហើយថា ដល់មកខាងក្រោយដែលដេកនៅជាមួយនឹងព្រះសក្យមុនីនោះ ក៏បានមានទាំងគភ៌ផង នាងបរិញ្ញាបានយកដុំឈើនិងបង្វិចកំណាត់សំពត់ យកមកចងព័ទ្ធពោះ ដើម្បីឲ្យឃើញជាតាមនៃពាក្យដែលពោលបង្កាច់នោះ ប៉ុន្តែលុះកំពុងតែពោលទ្រគោះឲ្យព្រះពុទ្ធនៅកណ្តាលមហាសន្និបាតដូច្នេះ មានទេវបុត្រ ៤ អង្គនិម្មិតខ្លួនជាកណ្តុរចូលទៅកាត់ខ្សែ ដែលតែសំពត់និងដុំឈើនោះ ធ្លាក់ចុះមកដី

១- សៀវភៅហ្វេអែរ ក្នុងឆ្នាំ ១៨៩៥ ទី ១ ទំព័រ ២១០ និង ឆ្នាំ ១៨៩៧, វៃមាស្ស អាវ៉ិល ។

វេលានោះគេបានដេរបណ្ដេញនាងចិញ្ចាឲ្យចេញទៅក្រៅ ហើយធ្លាក់ចុះទៅក្នុងនរកឈ្មោះអវិចី តាមសេចក្ដីប្រែមួយផ្សេងទៀតថា ពួកតិរ្ថិកបានឲ្យសម្លាប់នាងចិញ្ចាយកខ្មោចទៅចោល នៅប្របគន្ធកុដិព្រះអង្គ ហើយនាំគ្នាចោទប្រកាន់ព្រះអង្គថាជាអ្នកប្រព្រឹត្តបទមនុស្សឃាត ប៉ុន្តែសេចក្ដីពិតក៏លេចឡើងវេលានោះមួយរំពេច ហើយពួកនេះត្រូវទទួលទោសនៅមុខមហាជន ។

សេចក្ដីអស្ចារ្យធំ(១) ដើម្បីទីងផ្ចាញ់ពួកតិរ្ថិក ព្រះពុទ្ធអង្គបានសម្ដែងនូវសេចក្ដីអស្ចារ្យមួយប្របក្រុងស្រាវស្តី ចំពោះព្រះភក្ត្រព្រះបាទប្រសេនជិត (មហាប្រាតិហារ្យ) ឬ សេចក្ដីអស្ចារ្យជាគូ (យកមកប្រាតិហារ្យ) បដិហារនេះមានសណ្ឋាន ២ យ៉ាង ១ គឺព្រះពុទ្ធអង្គយាងកណ្ដាលអាកាសបញ្ចេញអណ្ដាតភ្លើង ២ ចំណែកព្រះអង្គខាងលើ ហើយបញ្ចេញខ្សែទឹកត្រជាក់ពីចំណែក ព្រះអង្គខាងក្រោម ហើយចេះកែផ្លាស់ប្ដូរឡើងចុះតទៅ ២ គឺព្រះអង្គបែងភាគព្រះអង្គជាអនេករាប់មិនអស់ ។

អំពីសេចក្ដីចុះចូលនៃអង្គុលិមារ (២) នៅប្របក្រុងស្រាវស្តីមានចោរម្នាក់ហានក្លាបានសម្លាប់មនុស្សដំណើរជាច្រើន ហើយគាត់យកម្រាមដៃមកចងធ្វើជាកម្រង ចោរនោះឈ្មោះថា អង្គុលិមារ ព្រះពិជិតមារក៏យាងទៅកាន់កន្លែងដែលចោរនោះនៅ ។

១- ម៉. ភាគពីហ្វូស រេហ្សង់រីយ៉េ - ហ្វេវ្រីយ៉េ ១៩០៩ ។

២- មជ្ឈិមនិកាយទី ២ ទំព័រ ២៣ ជាតកលេខ ៤៦៩ ។

លុះអង្គុលិមារបានឃើញព្រះអង្គក៏ដេញតាមជាប់ពីក្រោយ ប៉ុន្តែមិនអាចនឹងទាន់ព្រះអង្គបានឡើយ លុះព្រះបរមគ្រូឈប់ហើយសម្តែងធម៌ជូនទៅ អង្គុលិមារ ក៏បានឧបសម្បទ នៅវេលាដែលចប់ធម៌ទេសនា ។

អំពីរឿងរ៉ាវនៅវេសាលី

អំពីដង្វាយរបស់ស្វា(១) ក្នុងសម័យមួយនោះ ព្រះអង្គគង់នៅវេសាលី ហើយមានស្វា ១ យកបាត្រព្រះអង្គឡើងទៅលើដើមត្នោត (តាល) បំពេញដោយទឹកត្នោត (មធុ) ក្នុងបាត្រនេះ យកមកថ្វាយព្រះអង្គ ៗ ក៏បានទទួលយក ឯស្វានោះ កាលណាបើបានធ្វើកិច្ចយ៉ាងល្អដូច្នេះហើយ ក៏ដួនជាធ្លាក់ក្នុងទឹកត្រពាំងស្លាប់ទៅ រួចពីនោះក៏ទៅកើតជាកូនព្រាហ្មណ៍មួយ ដោយផលនៃពុទ្ធបូជា ។

អំពីរឿងរ៉ាវនៅដំបន់ផ្សេង ៗ

អំពីសម្តែងធម៌ទេសនានៅត្រៃត្រឹង្ស(២) ព្រះបរមគ្រូលោកទ្រង់ពុទ្ធដំណើរទៅកាន់ឋានត្រៃត្រឹង្ស នាទីដែលព្រះមាតាទៅយកកំណើតជាទេវបុត្រ ព្រះអង្គបានទូន្មានធម៌ហើយត្រឡប់វិលមកក្នុងមនុស្សលោកវិញ ព្រះអង្គចុះមកប្រាប់សង្កស្សនគរ ដោយជណ្តើ ៣ ដែលព្រហ្មកាន់ស្តាំ ហើយព្រះឥន្ទ្រកាន់ឆ្វេង លុះព្រះអង្គចុះដល់ដីមានព្រះបាទឧទេយនជា

១- ហ្វូសេទី ១ ទំព័រ ៥១២ ។

២- ហ្វូសេ ទំព័រ ៤៨៣ និង ៥៣៧ ។

ក្សត្រិយ៍គ្រងរាជ្យនៅក្រុងកោសម្ពីចាំទទួល ក្សត្រិយ៍នេះនៅវេលាដែលឃ្លាតព្រះអង្គ ក៏អផ្សុកក្នុងព្រះហឫទ័យពេកណាស់ បានឲ្យសាងព្រះពុទ្ធរូបមួយអង្គដើម្បីថ្វាយបង្គំ ។

អំពីសេចក្ដីចុះចាញ់នៃនាគឈ្មោះឯលាបត្រ (១) មើលទិវ្យាវទាន ៦១ មហាវស្តុភាគទី ៣ ទំព័រ ៣៨៣ ហ្សួនសាងទី ១ ទំព័រ ១៥២ (ល) ហ្វូសេ ភាគទី ១ ទំព័រ ៥០៦ រឿងនេះកើតមាននៅក្រុងបណារេសប្ដុ នៅគន្ធារ ។

អំពីសេចក្ដីចុះចាញ់នៃនាគអបលាល(២) នាគអបលាលនៅក្នុងទន្លេសុភវស្តុ (ស្វាត) ក្នុងឧទ្យានដើម្បីទឹងស្រោចស្រព់ដល់ចម្ការផង ដែលមានស្រូវអន្តរាយដោយនាគនេះបំផ្លាញជាច្រើន នោះព្រះជិតមារទ្រង់ពុទ្ធដំណើរទៅកាន់កន្លែងនោះ មួយអង្គនឹងវជ្របាណិ វជ្របាណិក៏វាយលើកំពូលភ្នំនិងវជ្ររបស់ខ្លួន នាគនោះក៏ភ័យដោយព្រួសស្រួសសន្ធឹកហើយចេញមកសូមចុះចាញ់ព្រះអង្គ ព្រះលោកុត្តមាចារ្យក៏ទ្រង់ហាមនាគនោះមិនឲ្យបង្កើនបំផ្លាញតទៅទៀតឡើយ តែព្រះអង្គបានអនុញ្ញាតទុកឲ្យនាគភាគ ១ ក្នុងភាគ ១២ ដើម្បីបង្ការទុកសេចក្ដីស្រេកឃ្លាននោះ ។

១- ឯលាបត្រ បើប្រែតាមអក្សរៈថា (ស្លឹកក្រវាញ) (ឯលា) ប៉ុន្តែបើតាមពិតនោះគឺជាបែបភាសាដែលចេញពី ពាក្យ "ឯរាបត" ឯលាបត្រ ។

២- ហ្វូសេ ទី ១ ទំព័រ ៥៤៤ ។

អំពីសេចក្តីចុះចូលនៃយក្សអាដវិក (១) ព្រះបាទអាដវីបានទទួលបេ្តជ្ញានឹងយក្សអាដវិកដែលមានទីលំនៅ ៗ ដើមពោធិ៍ ១ ថានឹងយកមនុស្សទៅដាក់ជាសួយក្នុង ១ ថ្ងៃមនុស្សម្នាក់ ឲ្យយក្សនោះស៊ី លុះដកប ១២ ឆ្នាំ ក៏នៅសល់តែបុត្រដំទង់នៃស្តេច ១ នៅថ្ងៃដែលត្រូវនាំបុត្រនោះ ទៅប្រគល់ឲ្យយក្ស នោះព្រះសព្វញ្ញុពុទ្ធគង់ក្នុងជេតវ័ន ចម្ងាយ ៣០ យោជន៍ពីកន្លែងអាដវិក ក៏យាងទៅដល់ទីនោះ ហើយចូលទៅគង់នៅលើកន្លែងយក្សនោះ យក្សនោះដេញព្រះអង្គល្បងលមើល តែមិនបានដូចសេចក្តីប្រាថ្នា រួចពីនោះមកក៏បានសួរប្រស្នាទៅព្រះអង្គ ហើយព្រះបរមគ្រូក៏បានឆ្លើយដោះសារដោយក្បោះក្បាយជ្រះស្រឡះពេក ឯយក្សអ្នកស៊ីមនុស្សនោះទទួលចុះចូលព្រះអង្គ ហើយក៏ថ្វាយរាជកុមារនោះមកព្រះអង្គ ព្រះអង្គក៏ប្រគល់ទៅឲ្យស្តេចបិតាវិញ ។

អំពីបក្សពួកសង្ឃនៅក្រុងកោសម្ពី(២) អស់ទាំងព្រះសង្ឃនៅឃោសិតារាម ក្នុងក្រុងកោសម្ពី ដោយឥតហេតុអ្វីជាគប្បី ក៏ឈ្លោះប្រកែកគ្នា ហើយបែកគ្នាជា ២ ពួក ដោយឈ្លោះប្រកែកនោះជាការហួសប្រមាណណាស់ ព្រះបរមគ្រូក៏យាងចេញពីទីនោះចូលទៅក្នុងព្រៃ បាលិលេយ្យក ទៅនៅទីនោះមានដំរីមួយធំ ដែលស្ងន់គេទីស្ងាត់ ដូចជាព្រះអង្គដែរ ទៅបម្រើព្រះអង្គ រួចពីនោះមក ព្រះអង្គយាងចូលទៅក្នុងជេតវ័ន ឯចំណែក

១- ហ្វសេ ទី ១ ទំព័រ ៥០៣ ។

២- វិន័យ. មហាវគ្គ ។

ឧបាសក ឧបាសិកានៅក្រុងកោសម្ពី កើតសេចក្ដីទោមនស្ស ដោយព្រះអង្គយាងចេញបាត់ ក៏លែងធ្វើទាននឹងលោកសង្ឃដែលឈ្លោះគ្នានោះសោះហើយបង្ខំឲ្យសង្ឃទាំងនោះទៅតាមរកព្រះបរមសាស្ដាចារ្យ ហើយឲ្យជានឹងគ្នាវិញ នៅចំពោះព្រះភក្ត្រព្រះអង្គ ។

រឿងរ៉ាវដែលឃើញមាននៅស្រុកសៀម និងស្រុកខ្មែរត្រង់តង្វាយដំរី និងតង្វាយស្វានោះ ហាក់ដូចជាបញ្ចូលគ្នាក្នុងរឿងរ៉ាវទាំង ២ នៅវេសាលី និងនៅបាលិលេយ្យក ។

ភាគទី ៤

អំពីបរិនិព្វាន

ពុទ្ធដំណើរ ជាន់ក្រោយបំផុតនោះ ពេលដែលចេញទៅពីក្រុងរាជគ្រឹះហើយផុតត្រឹមកុសិនគរ (កុសិនារា) ជាទីដែលព្រះអង្គចូល បរិនិព្វាន ទីកន្លែងដែលព្រះអង្គឈប់នោះ តាមគម្ពីរមហាបរិនិព្វានសូត្រថា បាដលិគ្រាម ១ វេសាលី ១ និង បាវា ១ ។

នៅវេលាដែលពុទ្ធដំណើរទៅដល់បាដលិគ្រាម ព្រះអង្គបានឃើញនាម៉ឺនធំ ២ នាក់ នៅក្នុងដែនមគធៈ បានសាងបន្ទាយ ១ ដើម្បីទប់ទល់ពួកវជ្ជី ព្រះអង្គទ្រង់ទំនាយថាក្រុងនេះអំណើះទៅមុខនឹង បានសម្បូរហើយមានឫទ្ធានុភាព នាម៉ឺនទាំង ២ នាក់នោះ បាននិមន្តព្រះអង្គឆាន់ ហើយលុះនាំព្រះអង្គចេញទៅវិញ បានទូលព្រះអង្គថា ទ្វារដែលព្រះអង្គចេញនោះ យើងនឹងឲ្យឈ្មោះហៅថា គោតមទ្វារ ឯកន្លែងដែល

ព្រះអង្គឆ្លងទន្លេគង្គនោះទើបឲ្យឈ្មោះថា គោតមតិត្ថ ក្នុងសម័យនោះទឹក ទន្លេជន់ខ្លាំង បណ្ដាជនកល់គ្នាក៏ខ្វល់ខ្វាយរកទូកនិងក្បូន ឯព្រះអង្គមួយ អង្គនឹងពួកបរិស័ទក៏ស្រាប់តែដល់ទៅត្រើយទន្លេខាងម្ខាង តែមួយប្រេច ភ្នែកគួរជាទីអស្ចារ្យពេកណាស់ ។

លុះដល់ក្រុងវេសាលីហើយ ព្រះអង្គចូលទៅអាស្រ័យក្នុងព្រៃស្វាយ នៃនាងអម្រពាលិ ជាស្រីផ្កាមាស ហើយនាងនោះមកថ្វាយបង្គំព្រះអង្គ និមន្តទៅឆាន់ឯផ្ទះនាង វេលានោះព្រះអង្គបានទទួល ឯពួកលិច្ឆវីមក ដល់ក៏អន់ចិត្ត ដោយព្រះអង្គមិនទទួលនិមន្ត ព្រះអង្គយាងទៅឆាន់ឯ ផ្ទះនាងអម្រពាលិ ហើយបានទទួលផ្ទះ ១ ដែលនាងនេះថ្វាយ ។

លុះដល់រដូវវស្សា (វស្សា) ព្រះអង្គនិមន្តទៅចាំវស្សា ឯស្រុកពេលុវ ឯភិក្ខុសង្ឃទាំងឡាយឯទៀត ក៏បែកគ្នាទៅដោយពួក ៗ នៅក្បែរក្រុង វេសាលីនៅទីនោះហើយដែលព្រះអង្គទ្រង់អាពាធជាទម្ងន់ តែព្រះអង្គបាន ឈ្នះរោគនោះដោយបុទ្ធិបុណ្យព្រះអង្គ ។ អានន្ទយកសេចក្ដីក្រាបទូល ព្រះអង្គថា អានន្ទបានជាមិនស្ញប់ព្រួយដោយគិតឃើញថា ព្រះបរមគ្រូនឹង មិនបរិនិព្វានមុនដែលបញ្ញត្តិសិក្ខាវិន័យដល់សង្ឃឡើយ វេលានោះព្រះ សម្មាសម្ពុទ្ធតបទៅអានន្ទវិញថា ៖

ព្រោះហេតុអ្វី អានន្ទក៏បានសង្ឃទាំងពួងចាំទទួលបញ្ញត្តិពីតថាគតទៀត តថាគត មិនបានសម្ដែងធម៌ឯណាថាជាធម៌ស្ងាត់កំបាំងទុកប្រាប់តែបុគ្គល ម្នាក់ ៗ ឬ ធម៌ឯណាដែលត្រូវផ្សាយសាធារណៈនោះឡើយ តថាគត

មិនដែលដាក់ អាជ្ញាលើសិក្ខាបទណាមួយទេ លើកខ្លួនថា ជាធំជាងធម៌ឯណាមួយឡើយ បើមានអ្នកណាគេគិតថា "អញនឹងកាន់កាប់នូវសង្ឃទាំងអស់" ឬថា "សង្ឃទាំងអស់ស្រេចលើអញ" អ្នកនោះឯងហើយអានន្ទ គប្បីនឹងមានបញ្ញត្តិដល់គេបាន ឯតថាគតមិនគិតយ៉ាងដូច្នោះទេ អំពីពួកសង្ឃនោះ ចុះហេតុអ្វីក៏ចាំឲ្យតថាគតបញ្ញត្តទៀត តថាគតជរាហើយអានន្ទ តថាគតអាយុច្រើនណាស់ហើយតថាគតបានបំពេញពុទ្ធកិច្ចដកបមក លុះដល់កំណត់ពេលតថាគត ឥឡូវនេះតថាគតអាយុ ៨០ ឆ្នាំហើយ នែអានន្ទ រទេះដែលចាស់ហើយដែលគេប្រើការដោយប្រយ័ត្នថ្នាក់ថ្នមមានឧបមា យ៉ាងណា ឯរូបអង្គតថាគតនេះដែលនឹងទប់ទល់នៅបាន ដោយអំណាចប្រយ័ត្នថ្នាក់ថ្នម មានឧបមេយ្យដូច្នោះឯង លុះតែកាលណាចិត្តតថាគតលះបង់នូវទុក្ខបញ្ចកចេញ កាលណាវេទនាដាច់ពីតថាគតនៅក្នុងវេលានោះហើយដែល តថាគត នៅក្នុងឈានដែលគ្មានទុក្ខបញ្ចក វេលានោះហើយ អានន្ទរូបអង្គ តថាគតបានដល់នូវសេចក្តីសុខ ។

ហេតុនេះ ម្នាលអានន្ទ ត្រូវអ្នកឯងជាប្រទីបខ្លួនឯង ត្រូវអ្នកឯងទីពឹងខ្លួនឯង គ្មានអ្នកណាក្រៅពីអ្នកទៀតទេ គោរអ្នកមានធម៌ជាប្រទីប ភេងមានធម៌ជាទីពឹងគ្មានអ្វីក្រៅពីនេះទៀតទេ ឯបុគ្គលទាំងឡាយឯណា ទោះតថាគតនៅក្តីផុតអំពីតថាគតក្តី ដែលមានប្រទីបតែមួយ ដែលមានទីពឹងតែមួយ គឺខ្លួនឯងរាល់គ្នានិងធម៌ បុគ្គលទាំងនោះហើយ ដែលនឹង

ដល់ទៅទីបំផុត ប្រសិនបើមានប្រាថ្នានឹងបម្រើនទៀង ។

តពីនោះមកព្រះអានន្ទញាណទ្រង់ទៅគង់ឯចាបាលចេតិយប្របស្រុកវៃសាលី នៅទីនោះហើយ ដែលអានន្ទប្រព្រឹត្តសេចក្តីកំហុសមួយដែលតទៅមុខនឹងកើតជារឿងធំ ១ ឡើង ដែលពិរុទ្ធទោទលើ ។ ព្រះបរមសាស្តាចារ្យ ទ្រង់មានបន្ទូលប្រាប់អានន្ទថាដូច្នេះ បុគ្គលឯណាដែលមានបានឥទ្ធិបាទទាំង ៤ គឺ ឆន្ទិទ្ធិបាទ ១, វិរិយិទ្ធិបាទ ១, ចិត្តិទ្ធិបាទ ១, វិមំសិទ្ធិបាទ ១, បុគ្គលនោះអាចនឹងនៅក្នុងលោកនេះបានកំណត់ ១ កល្បទាំងមូល ឬ ដែលសល់ពេលប៉ុន្មាន និងគ្រប់ ១ កល្ប ឯឥទ្ធិបាទទាំងនេះ តថាគតឯងមានន័យប៉ុណ្ណោះជាការក្តីច្បាស់ណាស់ទៅហើយ ប៉ុន្តែអានន្ទមិនបានយល់ឡើយហើយក៏ស្ងៀមទៅ ។

លុះព្រះអង្គនៅស្ងាត់តែមួយអង្គឯង មារក៏ចូលមកជិតហើយនិមន្តព្រះអង្គឲ្យចូលនិព្វាណថា ត្បិតសង្ឃមានរបៀបរៀបរយហើយ វេលានោះព្រះសព្វញ្ញូពុទ្ធតបទៅវិញថា ម្នាលមារចូរឯងកំណត់ចុះ ៣ ខែទៀត តថាគត នឹងបរិនិព្វានហើយ ហេតុដូច្នេះបានជាព្រះអង្គក៏លះបង់អាយុសង្ខារ ក្នុងវេលានោះផែនដីក៏ញាប់ញ័រ អានន្ទក៏សួរហេតុ ដែលផែនដីញាប់ញ័រនោះហើយ បានដឹងនូវហេតុដែលកន្លងទៅហើយ អានន្ទគិតនឹងទៅសូមព្រះអង្គឲ្យតាំងនៅដរាបលុះអស់ ១ កល្ប ប៉ុន្តែជ្រុលហួសពេលទៅហើយព្រះបរមគ្រូបានចេញវាចាជាស្រេចមិនត្រឡប់ប្រែវិញឡើយ ។

លុះព្រះអង្គទៅគង់នៅព្រៃមហាវន ក្នុងកុដាគារសាលា ព្រះសម្ពុទ្ធ

ទ្រង់ឲ្យភិក្ខុសង្ឃទាំងអស់ ដែលនៅក្នុងស្រុកវៃសាលី វេលានោះឲ្យទៅប្រជុំនៅមហាវន ហើយព្រះអង្គក៏ប្រកាសតាំងចិត្តឲ្យក្លាហានទាំងអស់គ្នា ក្នុងព្រឹកមួយនោះព្រះអង្គយាងបិណ្ឌបាត ហើយលុះឆាន់ចង្ហាន់ស្រេចព្រះអង្គក៏ឈរសម្លឹងទីក្រុងហើយបើកពុទ្ធឱស្ឋថា អានន្ទ ! តថាគតឃើញវៃសាលីម្តងនេះជាក្រោយបំផុតហើយ ចូរមកយើងនឹងទៅឯកណ្ឌគ្រាមវិញ ។

លុះពុទ្ធដំណើរទៅដល់បាវា ព្រះអង្គចូលទៅអាស្រ័យក្នុងព្រៃស្វាយរបស់ជាងដែកម្នាក់ឈ្មោះ ចុន្ទ ចុន្ទក៏បានរៀបចង្ហាន់ធ្វើដោយសុករមទ្ទវថ្វាយ គឺសាច់ជ្រូកចញ្ចាំ ឬ ផ្សិត ឆា ចង្ហាន់នេះដែលព្រះអង្គឆាន់ទៅហើយបណ្តាលឲ្យកើតព្រះរោគមួយឈឺចាប់ជាខ្លាំង ។

តែវេលានោះព្រះអង្គ ក៏ទ្រង់ពុទ្ធដំណើរតាមផ្លូវទៅកាន់នគរកុសិនារាមួយអន្លើនឹងអានន្ទ លុះព្រះអង្គនឿយព្រះកាយពល ក៏ឈប់អាស្រ័យនៅក្បែរផ្លូវថ្នល់ ហើយទារទឹកឆាន់ អានន្ទក៏ក្រាបបង្គំទូលថាទឹកនោះល្អក់ទៅហើយដោយរទេះ ៥០០ បរកាត់ ថាសូមព្រះអង្គយាងហួសទៅឲ្យដល់ស្ទឹងកកុដ្ឋា ព្រោះទឹកនៅទីនោះថ្លាល្អ ។

លុះព្រះអង្គទ្រង់ប្រើផ្ទួនដល់ ២ ដងទៀត អានន្ទក៏ទៅដងទឹកនោះយកមកថ្វាយ តែគួរជាទីអស្ចារ្យណាស់ វេលានោះទឹកដែលល្អក់នោះត្រឡប់ទៅជាថ្លាល្អវិញ ។

ក្នុងវេលានោះមានអ្នកស្រុកមល្លម្នាក់ឈ្មោះបុក្កុស មានដំណើរពី

កុសិនារា ដោយរទេះ ៥០០ (រទេះទាំងនោះហើយដែលបានធ្វើទឹកឲ្យល្អក់) នាយរទេះនោះក៏ចូលមកចំពោះព្រះភក្ត្រ ហើយសន្ទនាជាមួយព្រះបរមគ្រូ រួចពីនោះបានថ្វាយចីពរមាស ១ ឲ្យទៅព្រះអង្គ ១ ទៀតទៅអានន្ទ ចីពរមាសនោះ វេលាដែលបានយកទៅប៉ះពាល់ដល់ព្រះអង្គក៏បាត់ស្មើអស់ទៅ ឯកាយព្រះអង្គក៏ចេញនូវរស្មីចម្លែកព្រោងព្រាតក្នុងវេលានោះ ហេតុនេះមានតែ ២ ដងទេ គឺមុនបានពោធិញ្ញាណម្តងនិងមុនបរិនិព្វាណម្តង ។

លុះពុទ្ធដំណើរទៅដល់ស្ទឹងកកុដ្ឋា ព្រះអង្គក៏ទ្រង់ស្រង់ទឹកស្ទឹងនោះ ហើយទៅអាស្រ័យនៅក្នុងអម្ពវ័ន រួចពីនោះទ្រង់ក៏ចូលកាត់ស្ទឹង ហិរញ្ញវតី ហើយឈប់នៅប្របកុសិនារា ក្នុងព្រៃសាល (រាំង) នៃពួកមល្ល អានន្ទបានរៀបទីផ្ទំថ្វាយព្រះអង្គ នៅកណ្តាលដើមរាំងគ្រោះទាំងគូ ហើយព្រះសម្ពុទ្ធក៏ផ្ទំសន្ធឹងផ្អៀងខាងស្តាំ ត្រោះព្រះសិរទៅទិសខាងជើង ។ ពិតមែនជារដូវនោះមិនមែនជារដូវឈើផ្កាតែឯដើមរាំងទាំងនោះក៏ត្រឡប់ទៅជាផ្កាហោនហានធ្លាក់មកលើព្រះបរមគ្រូ លាយឡំទៅដោយផ្កាមន្ទារ៉ា ដែលបណ្តាទេវបុត្រ ទេវតា បាចសាចពីលើមក ហើយព្រះអង្គក៏បើកពុទ្ធឱស្ឋចំពោះទៅអានន្ទថា ៖

" ម្នាលអានន្ទ អស់ផ្កាទាំងឡាយធ្លាក់មកពីលើដើមរាំងដែលជាផ្កាខុសរដូវ ឯផ្កាមន្ទារ៉ា ដែលជាផ្កាទិព្វ ធ្លាក់មកពីលើមេឃ មួយអន្លើនឹងម្សៅក្រឹស្នា ហើយឯសូរស័ព្ទតន្ត្រីនិងសូរចម្រៀងក៏ធ្វើឲ្យឮនៅខាងលើ ដើម្បីជាទីគោរពដល់តថាគត ម្នាលអានន្ទ ដែលជាការពិតនោះមិនមែន

ត្រូវគោរពដល់តថាគតដោយបែបនេះទេ ប៉ុន្តែប្រសិនបើភិក្ខុ ឬ ភិក្ខុនី ឧបាសក ឬ ឧបាសិកាណាមួយ កាន់យកនូវកិច្ចការដ៏ប្រសើរ ឬ នូវកិច្ចការជាបន្ទាប់បន្សំ ប្រព្រឹត្តដោយត្រឹមត្រូវ ធ្វើតាមបញ្ញត្តិ អ្នកនោះឯងហើយ ឈ្មោះហៅថាគោរពតថាគត ដោយសេចក្តីគោរពយ៉ាងខ្ពស់ នេះហើយជាកិច្ចត្រូវសិក្សារៀន ។

ព្រះពុទ្ធអង្គបានសម្តែងតទៅទៀត ជាច្រើនទ្រង់តម្រូវកន្លែងគោរព ៤ កន្លែង ដែលគួរដល់អ្នកប្រតិបត្តិ គឺស្រុកកបិលវត្ថុ ១ ពុទ្ធគយា ១ ពេណារេស ១ និង កុសិនារា ១ ។

ម្នាលអានន្ទ កន្លែងដែលត្រូវកុលបុត្រអ្នកជឿសាសនាទីមួយ ៗ ចូលទៅមើលដោយមានចិត្តស្លូតស្លប់នោះមាន ៤ គឺ កន្លែងដែលតថាគតប្រសូតិ ១ កន្លែងដែលតថាគតបានសម្រេចពោធិញាណ ១ កន្លែងដែលសម្តែងធម្មចក្រ ១ ហើយនឹងកន្លែងដែលតថាគតរំលត់រំលាងបញ្ចខន្ធជាស្រឡះ១ នោះអស់ទាំងអ្នកបួសទាំងឡាយ និងឧបាសក បុរសនិងស្ត្រី បុគ្គលណាដែលស្លាប់ក្នុងវេលាទៅកាន់កន្លែងនោះ នឹងបានទៅសោយសម្បត្តិសួគ៌ ។

អានន្ទសួរទៅព្រះអង្គទៀតថា “ចុះត្រូវប្រព្រឹត្តដូចម្តេចចំពោះទៅលើស្ត្រី ទ្រង់ត្រាស់ថាកុំឲ្យមើល ចុះបើប្រសិនជាមើល ថាត្រូវកុំឲ្យនិយាយផង ចុះបើប្រសិនជានិយាយជាមួយ ត្រូវមានសេចក្តីប្រយ័ត្នឲ្យមែនទែនកុំធ្វេសឡើយ” ។ អំពីការបូជាសពរបស់ព្រះអង្គនោះ ព្រះអង្គប្រាប់ថា

ត្រូវធ្វើឲ្យដូចសពមួយបក្រពត្រពិកដ ប៉ុន្តែថាត្រូវសង្ស័យតាំងពួនបណ្ដោយឲ្យឧបាសកធ្វើវិញ ។

ក្នុងវេលានោះអានន្ទកើតទុក្ខជាទម្ងន់ ក៏ចូលទៅក្នុងវិហារហើយតោងខ្លោងទ្វារហើយយំថា "ខ្ញុំនៅត្រូវការនឹងរៀនទៀត និង សិក្សាទៀត ឥឡូវនេះ គ្រូអញដែលតែងតែធ្វើឲ្យល្អដល់អញនឹងបរិនិព្វានទៅ" ព្រះសម្ពុទ្ធមានបន្ទូលសួរទៅភិក្ខុទាំងឡាយថាអានន្ទទៅណា ភិក្ខុទាំងនោះក្រាបទូលថា អានន្ទចូលក្នុងវិហារ ហើយកំពុងតែឈរយំនៅទៀបខ្លោងទ្វារ អ្នកទាំងឡាយចូលទៅហៅអានន្ទមក អានន្ទក៏ចូលមក ព្រះបរមគ្រូបើកព្រះឱស្ឋថា នែអានន្ទចូរឈប់កើតទុក្ខឈប់ថ្ងូរទៅ តថាគតមិនបានប្រាប់អ្នកតាំងពីយូរហើយ ឬអ្វីអំពីសេចក្ដីខូចខាត ព្រាសព្រាត់នឹងឃ្លាតទៅនៃរបស់ផ្សេងៗ ដែលយើងគាប់ចិត្ត អានន្ទ របស់អ្វីដែលកើតឡើងដែលមានឡើង ដែលតាក់តែងឡើង ហើយដែលមានធម្មតា ថាត្រូវតែរលាយ ហើយធ្វើដូចម្ដេចនឹងអាចឲ្យផុតពីរលាយទៅបាន របស់យ៉ាងនេះ មិនអាចនឹងប្រាសចាកសេចក្ដីរលាយអន្តរាយទៅបានឡើយ ម្នាលអានន្ទ ដែលអ្នកគោរពតថាគតដោយកាយដោយវាចា និងដោយចិត្ត ដ៏ប្រពៃស្មោះត្រង់នឹងតថាគត នឹងកំណត់ធៀបមិនបានអស់កាលអន្លែងយូរមកហើយខ្ញុំអ្នកបានទីដ៏សមគួរហើយ អានន្ទ ចូរខំសង្វាតបន្តិចទៅទៀត អ្នកនឹងបានសម្រេចមិនខាន ។

រួចពីនោះព្រះបរមគ្រូក៏ប្រើអានន្ទឲ្យទៅឲ្យដំណឹងដល់ពួក មល្លនៅកុសិនារា ថាព្រះអង្គនឹងបរិនិព្វានរំលត់ខន្ធនូវយាមក្រោយបំផុតនៃយប់

នោះពួកមល្លក៏រត់មកហើយក្រៀមក្រំពល់គ្នា អានន្ទក៏ឲ្យចូលទៅដោយពួកៗ ចំពោះព្រះភក្ត្រព្រះអង្គ ។

មានតាបសព្រាហ្មណ៍ម្នាក់នៅកុសិនារា ឈ្មោះសុភទ្រ ដែលនៅមានសង្ស័យមិនទាន់អស់នៅឡើយ មកសូមឲ្យព្រះអង្គពន្យល់ លុះព្រះអង្គសម្តែងតែ ២-៣ ព្រះឱស្ឋទៅក៏អស់សង្ស័យ សុភទ្រក៏ទទួលចូលក្នុងពុទ្ធសាសនា ហើយក៏បានសម្រេចអរហត្តផលក្រោយនោះបន្តិច សុភទ្រនេះហើយដែលជាសាវ័កជាន់ក្រោយបំផុតរបស់ព្រះអង្គ ដែលគន្ថរមានទៅ “ បច្ឆិមោសក្ខិ សាវកោ ” ។

រួចពីនោះព្រះអង្គតាំងទូន្មានទៀតថា :

“ អានន្ទ ប្រហែលជាអ្នកមានគំនិតថាដូច្នេះ ពាក្យគ្រូយើងនោះកន្លងហួសទៅហើយ យើងគ្មានគ្រូទៀតទេ មិនត្រូវគិតដូច្នេះឡើយ ធម៌និងវិន័យដែលតថាគតបានសម្តែងហើយ បានបញ្ញត្តិហើយដល់អ្នកទាំងឡាយ នោះហើយជាគ្រូនៃអ្នកជាក្រោយដែលតថាគតបរិនិព្វានទៅ” ។

មានលក្ខណៈ របៀបពាក្យមួយ សព្វថ្ងៃនេះភិក្ខុទាំងឡាយហៅគ្នាទៅវិញទៅមកដោយផ្តើមពាក្យថាអាវុសោ តាំងពីវេលានេះទៅ ភិក្ខុចាស់វស្សានិយាយនឹងភិក្ខុខ្ចីវស្សាត្រូវហៅចំឈ្មោះភិក្ខុនោះ ឬ ឈ្មោះត្រកូលភិក្ខុនោះ ឬ ត្រូវហៅថា ភិក្ខុ ឬ ថាអាវុសោ ភិក្ខុខ្ចីវស្សា និយាយទៅនឹងភិក្ខុចាស់វស្សាថា ភន្តេ ឬ អាយុស្មា ។

ឯទណ្ឌកម្មមួយ គឺត្រូវទោសព្រហ្មទណ្ឌ មិនឲ្យធ្វើកម្មជាមួយដល់ភិក្ខុឈ្មោះ ឆន្ន ។

ពេលក្រោយបំផុតនេះព្រះអង្គបានបើកឲ្យ សាវ័កណាដែលមាន សេចក្ដីសង្ស័យឲ្យទូលសួរព្រះអង្គតែសាវ័កទាំងអស់ស្ងៀម ទើបព្រះអង្គ បញ្ចប់សេចក្ដីដោយពាក្យដូច្នេះថា ឥឡូវនេះ ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយអើយ តថាគតទូន្មានអ្នក របស់ទាំងឡាយដែលកើតឡើងហើយ ត្រូវតែ រលាយទៅវិញជាធម្មតា ត្រូវអ្នកទាំងឡាយខំសូត្ររៀនឲ្យមាំមួនដើម្បីជា ប្រយោជន៍ដល់ខ្លួន នេះហើយជាពាក្យក្រោយបំផុតរបស់ព្រះពុទ្ធ ចិត្តព្រះ អង្គក៏ឡើងៗ តាមថ្នាក់រូបឈានទាំង ៤ និងតាមអរូបឈានដរាបដល់ផុត វេទនានិងសញ្ញា អានន្ទ សួរទៅព្រះអនុរុទ្ធថា ព្រះសម្ពុទ្ធរលត់ហើយឬ? ប៉ុន្តែអនុរុទ្ធ ឆ្លើយតបមកវិញថាទេនៅឡើយ វេលានោះព្រះអង្គត្រឡប់ តាមកន្ទុងដែលដរាបដល់ឈានជាបឋមវិញ ហើយក៏ឡើងៗវិញ លុះ ដល់ចតុត្ថជ្ឈានហើយក៏រលត់ក្រោយនោះបន្តិច ។

ព្រះអនុរុទ្ធក៏លួងលោមអស់ភិក្ខុទាំងអស់ដែលកំពុងកើតទុក្ខ ហើយ ប្រើអានន្ទឲ្យនាំដំណឹងទៅកុសិនារា ក្រោយនោះបន្តិចលេចពួកមល្លមក ដល់មួយអន្លើដោយភ្លេង គ្រឿងក្រអូបនិងសំពត់ៗ កំណត់ ៦ ថ្ងៃពួកទាំង នេះគោរពដល់សពព្រះបរមគ្រូដោយចម្រៀង តន្ត្រីនិងរបាំ លុះថ្ងៃទី ៧ ពួកទេវតានិងពួកមល្លនាំគ្នាយកព្រះសព ទៅក្នុងនគរកុសិនារាចូលតាម ទ្វារខាងជើង លុះដល់កណ្ដាលក្រុង ហើយចេញតាមទ្វារខាងកើតទើប តម្កល់លើគំនរឧសនៅទីមកុដពន្ធចេតិយ ហើយគេយកភ្លើងទៅឈួល គំនរឧសទាំងនោះទៅ មិនបានឆេះដូចសេចក្ដីប្រាថ្នា អនុរុទ្ធឲ្យដំណឹង ទៅថាភ្លើងមិនអាចនឹងឆេះជាមុនដែលមហាកស្សបបានថ្វាយបង្គំ ដល់ព្រះ

បាទព្រះបរមគ្រូឡើយ ។

ឯមហាកស្សបក៏ត្រឡប់ពីបាវាចូលមកកុសិនារាវិញ មួយអន្លើដោយភិក្ខុ ៥០០ អង្គមកតាមផ្លូវបានជួបនឹងអាជីវកម្នាក់កាន់ផ្កាមន្ទារវ ហើយបានឲ្យដំណឹងថា ព្រះបរមគ្រូបរិនិព្វានមួយអាទិត្យទៅហើយ មហាកស្សបក៏ចំស្រូតដំណើរដល់មកនគរកុសិនារា ហើយចូលទៅក្រាបចំពោះព្រះអង្គទើបដើរប្រទក្សិណ ៣ ជុំ ឃើញព្រះបាទទាំងគូលៀនចេញមកហើយក្រាបថ្វាយបង្គំនូវព្រះបាទនោះ រួចពីនោះគំនរឧសក៏ឆេះឯងមួយរំពេចឆេះខ្ទេចគ្មានសល់ផេះសល់កំទេចធ្យូងសោះឡើយ ប៉ុន្តែសល់តែឆ្អឹងដែលគេយកទៅតម្កល់នៅសាលាប្រជុំនៃពួកមល្លៈហើយក៏ធ្វើបុណ្យគោរពជាថ្មី ៧ថ្ងៃទៀត ។

ដំណឹងនៃបរិនិព្វាន ក៏ផ្សាយទូទៅហើយមានបម្រើពីនគរផ្សេង ១ មកទារយកចំណែក មានបម្រើពីនគរមគធ ពីពួកលិច្ឆវីនៅវៃសាលី ពីពួកសាក្យនៅកបិលវត្ថុ ពីពួកពុលិនៅអល្លកប្ប ពីពួកកោលិយនៅរាមគ្រាម ពីពួកព្រាហ្មណ៍នៅវេដ្ឋទីប ពីពួកមល្លៈនៅបាវា ។

មុនដំបូង អ្នកនគរកុសិនារាមិនព្រមឲ្យ ប៉ុន្តែព្រាហ្មណ៍ម្នាក់ៈឈ្មោះទ្រោណប្រកាសឡើងថាជាការមិនគប្បីដែលគោរពដល់ព្រះពុទ្ធៈហើយមកឈ្លោះដណ្តើមនូវសារីរិកធាតុដូច្នេះ ព្រាហ្មណ៍នេះទូន្មានឲ្យចែកចំណែកជា ៨ ហើយក្នុងចំណែកនីមួយ ១ ត្រូវបញ្ចុះក្នុងស្តូប ១ (ចេតិយ) គេព្រមព្រៀងគ្នាជាស្រេចហើយព្រាហ្មណ៍ក៏ចែកចំណែកខ្លួនឯង ហើយចំណែកដែលត្រូវបានខ្លួននោះគឺកុម្ភ (កុម្ភ) ដែលដាក់ព្រះអដ្ឋិក្នុងនោះ គេចែក

ជាស្រុះរឹបមានបម្រើពីពួកមោរីយទៅស្រុកបិប្ផលិវន មកដល់ទៀត គេក៏បានឲ្យឈ្មោះទៅ (អង្គារ) ។

មានចេតិយ ១០ ដែលបានសាងកន្លងនោះគឺស្តូប ៨ នៅក្នុងក្រុងរាជគ្រឹះ, វៃសាលី, កបិលវត្ថុ, អល្លកប្ប, រាមគ្រាម, វេដ្ឋទីប, បាវា, កុសិនារា ។

អង្គារ ស្តូប ១ នៅស្រុក បិប្ផលិវន

កុម្ភ ស្តូប ១ នៅកន្លែងមិនបានប្រាកដក្នុងគម្ពីរ ។

ចំនួនប្រហែល ២៥០ ឆ្នាំ តពីនោះមក ព្រះបាទអសោករបស់នគរមគធ បានប្រមូលសារីរិកធាតុពីស្តូបដើមទាំងអស់មកដាក់ក្នុងស្តូបទាំង ៨៤.០០០ (១) ដែលទ្រង់សាងថ្មីដោយព្រះរាជទ្រព្យព្រះអង្គឯង ប្រហែលជាស្តូបដែលស្តេចនេះសាងហើយ ដែលគេបានរកឃើញមួយកាលពីឆ្នាំ ១៨៩៨ នៅជិតស្រុកបិប្រាវ៉ា ទៅចុងត្រពាំងសាននៃតំបន់ពស្តិ បម្រាប ប្រហែល ១ គីឡូម៉ែត្រខាងកាយព្រំដែននេប៉ាល ក្នុងស្តូបនោះមានកោដ្ឋ ១ គឺធ្វើពីថ្មសិលាមានផ្ចឹងតូចៗ ខ្ទះនៅខាងក្នុង ហើយមានចារឹកជាអក្សរព្រះបាទអសោក ដាក់សេចក្តីបញ្ជាក់ថាជាព្រះអដ្ឋិព្រះពុទ្ធ (២) ។

១- លេខសម្រាប់ធម្មក្ខន្ធ ដើម្បីកំណត់ឲ្យឃើញចំនួនច្រើន ។

២- សេចក្តីក្នុងចារឹកនោះថា: សុកិតិភតិនំ សបុតទលនំ ឥយំ សលិលនិធនេ ពុទ្ធស ភគវតេ សកិយនំ សេចក្តីថា កន្លែងបញ្ចុះ ព្រះសារីរិកធាតុ ព្រះសាក្យមុនីនេះ ជាការទ្រទ្រង់សាសនានៃពួកបងប្អូន សុកិតិ ព្រមព្រៀងជាមួយនឹងបងប្អូនស្រី មួយអន្លើដោយបុត្រ និងភរិយា (សេចក្តីប្រែ អ.បាថិ) សេចក្តីអធិប្បាយ ជ្រុស ឆ្នាំ ១៨៩៨ ទំព័រ ៥៧៣ បាថ៌ ក្នុងសៀវភៅ ក្រោយពីឆ្នាំ ១៨៩៨ ទំព័រ ១៤៦ និង ២៣១ យោបល់ក្នុងកាសែតអ្នកប្រាជ្ញ ពីខែឧកុប ១៩០៦ ប៊ូលេអេត ក្នុងសៀវភៅ ជ្រុស ឆ្នាំ ១៩០៥ ទំព័រ ៦៨០

សករាជ

តាមពួកសិង្ហលេ (លង្កា) ថាព្រះអង្គបរិនិព្វានទៅឆ្នាំ ៥៤៤ មុនហ្រ៊ីហ្ស៊ុយគ្រិស្ត តាមពួកចិន និងជប៉ុន ថាពីឆ្នាំ ៩៤៩ មុនហ្រ៊ីហ្ស៊ុយគ្រិស្ត ឆ្នាំខាងក្រោយនេះ ឃើញជាយហួសពេក ឯឆ្នាំខាងដើមដែលប្រហែលជាមិនទាន់ជាប់ប្រើមុន ១១ ស្សែក គឺឆ្នាំ ១១០០ នោះ ក៏ឃើញទៅលើសប្រហែល ៦០ ឆ្នាំដែរ ដើម្បីនឹងបានជាការពិតប្រាកដនោះ គេលៃតាមបែបដូចមានខាងក្រោយ អសោកក្នុងប្រកាសទី ១៣ នោះ ឃើញមានឈ្មោះស្តេចក្រិកក្នុងជាន់នោះ ៥ នាក់ ហើយសករាជដែលគេដឹងនោះនៅក្នុងឆ្នាំ ២៥០ មុនហ្រ៊ីហ្ស៊ុយគ្រិស្ត ប្រកាសនេះ បានតែងនៅឆ្នាំទី ១៤ ក្រោយដែលអភិសេកព្រះអង្គឡើងគ្រងរាជសម្បត្តិ ឯអភិសេកនោះ នៅក្នុងឆ្នាំ ២៦៤ ហើយបរិនិព្វានមុនរាជាភិសេកនេះចំនួន ២១៨ ឆ្នាំ គឺក្នុងឆ្នាំ ៤៨០ មុនហ្រ៊ីហ្ស៊ុយគ្រិស្ត ឯដែលនឹងគិតអំពីពុទ្ធកាលនោះត្រូវរៀបដូច្នេះ ៖

ប្រសូតក្នុងឆ្នាំ	. .	៥៦០	មុនគ្រិស្តសករាជ
ចេញទ្រង់ផ្នួស.	. .	៥៣១	. . . . . .
សម្រេចពោធិញ្ញាណ	. .	៥២៥	. . . . . .
បរិនិព្វាន	. . . .	៤៨០	. . . . . .

បរិច្ឆេទទី ៣

ភាគទី ១

អំពីបឋមសង្គីតិ និង ទុតិយសង្គីតិ (១)

ភាគទី ១ អំពីបឋមសង្គីតិ គឺសង្គាយនាជាដំបូង ។

នៅវេលាដែលព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់បរិនិព្វាន នោះព្រះមហាកស្សប កំពុងតែនិមន្ត តាមផ្លូវពីបាវា ទៅកុសិនារា លុះបានជួបនឹងអាជីវកម្នាក់ នៅកណ្ដាលផ្លូវ មហាកស្សបក៏បានដំណឹងថាព្រះបរមគ្រូបរិនិព្វាន ៧ ថ្ងៃ កន្លងទៅហើយ លុះឮច្បាស់ដំណឹងនេះវេលាណា ភិក្ខុសង្ឃបំពួកខ្លះ ក៏កើតសេចក្ដីខ្សឹកខ្សួលអាឡោះអាល័យដល់ព្រះបរមគ្រូពន់ប្រមាណ ឯភិក្ខុបំពួកខ្លះដែលបានសម្រេចមគ្គផលហើយ គ្រាន់តែមានធម្មសង្វេគស្ងួតស្ងប់ ដោយគិតឃើញដោយសេចក្ដីមិនទៀង (អនិច្ចំ) ក្នុងវេលានោះ មានភិក្ខុចាស់ម្នាក់ឈ្មោះសុភទ្រ ដែលជាអ្នកប្រទូស្តដល់ព្រះបរមគ្រូ ហើយធ្វើឲ្យឃើញសេចក្ដីត្រេកអរដោយពោលថា "នែអ្នកទាំងអស់គ្នា ចូរឈប់កើតទុក្ខទៅ កុំខ្សឹកខ្សួលកុំត្អូញត្អែរទៀតឡើយ យើងទាំងអស់គ្នារួចពីកណ្ដាប់ដៃនៃមហាសមណ ដែលជាអ្នកតែងបញ្ញត្តិដូចនេះ ដូចនោះដល់យើងថា ធ្វើយ៉ាងនេះគួរ ធ្វើយ៉ាងនោះមិនគួរ ឥឡូវនេះ យើងចង់ធ្វើអ្វីក៏បាន យើង

១- គោលដើម ចុល្លវគ្គ, ភាគទី ១១-១២ ក្នុងវិន័យបិដក, អ្នកតែងឈ្មោះ អុលដិនប៊ែរ វ៉ុល ២ ទំព័រ ២៨៤; សមន្តបាសាទិកា, វ៉ុល ៣ ទំព័រ ២៨៣ សុមង្គលវិលាសិនី, វ៉ុល ១ ទំព័រ ២; ទីបវំស, ភាគទី ៤-៥; មហាវំស, ភាគទី ៣-៤ ។

មិនចង់ធ្វើក៏កុំធ្វើទៅ» ព្រះមហាកស្សប នៅវេលាដែលបានជ្រាបនូវគ្រោះភាព គឺសេចក្តីបម្រួងបម្រះនេះ ហើយក៏យល់ថារឿងនេះ អាចនឹងនាំចំបែកសាសនាថ្មីបានមិនខាន ក៏ពិចារណាថា គប្បីយ៉ាងសំខាន់ដែលនឹងរម្ងាប់នូវសេចក្តីបម្រួងបម្រះនេះ គឺត្រូវតែប្រមូលប្រជុំនូវពុទ្ធវចនៈជាភាសិតនៃព្រះបរមគ្រូ ឲ្យមានជារបៀបរៀបរយឡើងវិញគួរ ។

លុះដល់រំលាយព្រះបរមសពជាស្រេចវេលាណាហើយ មហាកស្សបក៏ប្រកាសដល់សង្ឃភិក្ខុថា គួរនឹងប្រជុំភិក្ខុសង្ឃទាំងអស់ ដើម្បីផ្ទៀងផ្ទាត់ធម៌និងវិន័យឲ្យត្រូវគ្នាជាបែបមួយ ហើយសូត្រធម៌វិន័យនោះឲ្យត្រឹមត្រូវព្រមគ្នា ព្រោះក្នុងវេលានោះ មិនទាន់មានកត់ត្រាពុទ្ធវចនៈនោះ ក្នុងសៀវភៅនៅឡើយ គឺថាធម្មវិន័យនឹងមានប្រាកដគ្រប់នោះ ក៏ព្រោះតែអាស្រ័យនូវស្មារតី ទាំងនួនប៉ុណ្ណោះ ។

លុះដំនុំសង្ឃយល់ព្រមមូលមាត់គ្នាហើយ ព្រះកស្សបត្ថេរក៏រើសយកព្រះអរហន្តចំនួន ៤៩៩ អង្គ ដើម្បីគាំងប្រជុំនោះ ហើយរាប់បញ្ចូលព្រះមហាអានន្ទ ១ ផង ។ ឯព្រះមហាអានន្ទដែលតាមដោយពិតនោះ មិនទាន់បានអរហត្តផលនៅឡើយទេ ក្នុងវេលានោះតែព្រោះមិនដែលឃ្លាតឆ្ងាយពីព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធសោះឡើយ ក៏អាចនឹងនាំនូវធម៌ការពិតជាប្រាកដផ្ទាល់ពីពុទ្ធមុខ ជាងសាវ័កទាំងពួក ។

រួចពីនោះមកក៏ដំនុំតម្រូវថាព្រះថេរទាំង ៥០០ អង្គនេះ នឹងត្រូវរាប្រជុំគ្នាឯក្រុងរាជគ្រឹះក្នុងវេលាវស្សា ហើយត្រូវហាមប្រាមមិនឲ្យភិក្ខុឯទៀត

ចូលទៅនៅក្នុងទីនោះឡើយ ។

លុះដល់ថ្ងៃកំណត់ទុកហើយ ព្រះថេរទាំងឡាយក៏ទៅប្រជុំនៅក្រុងរាជគ្រិស្ត ក៏ក្នុងយប់មុនវេលាដែលបើកឱកាសប្រជុំនោះ ព្រះមហាអានន្ទក្រោកពីដំណេក ហើយអង្គុយចម្រើនទូវកម្មដ្ឋាន លុះព្រឹកឡើងព្រះអានន្ទ ក៏ប្រាសខ្លួនសឹងទៅលើមញ្ចាសន គឺគ្រែសម្រាប់សិង ទៅវេលាដែលព្រះសិរបះពាល់ដល់ខ្នើយហើយ ជើងក៏ផុតចាកពីដី អានន្ទក៏បានអរហត្តផលនៅក្នុងវេលានោះ ។

ឯទីប្រជុំនោះគេបានតាំងនៅលើភ្នំវេការ (ភ្នំ.វេការ) (១) ក្នុងមណ្ឌលមួយ ដែលព្រះបាទអជាតសត្រូវបានសាងនៅមាត់ទ្វារគុហាសត្តបណ្ណិ រួចហើយព្រះមហាកស្សបបានចោទសួរទៅព្រះឧបាលិ និងព្រះអានន្ទ ក៏ព្រះឧបាលិវិសជ្ជនាព្រះវិន័យ អានន្ទវិសជ្ជនាព្រះធម៌ លុះដល់វេលាដែលចប់សេចក្ដីចោទឆ្លើយនោះបានសូត្របង្គោះគ្នា តាមបែបដែលបានវិនិច្ឆ័យសម្រេចឱ្យប្រតិបត្តិតាមតទៅ ឯច្បាប់គឺវិន័យនោះបានបញ្ចូលទៅក្នុងវិន័យបិដក ឯធម៌នោះបានបញ្ចូលទៅក្នុងនិកាយទាំង ៥ គឺសុត្តន្តបិដក ឯចំណែកខាងអភិធម្មនោះមិនឃើញមានសម្ដែងក្នុងគម្ពីរទាំងឡាយដែលចាស់ជាងគេនោះទេ ក្នុងគម្ពីរសមន្តបាសាទិកាទៀត ក៏មិនឃើញមានសម្ដែងដែរ ប៉ុន្តែមកឃើញមានក្នុង សុមង្គលវិលាសិនីថា ឯអ្នកដែលសម្ដែងព្រះអភិធម្មនោះ គឺព្រះកស្សបនោះឯង ។

១- វេហារ (ខហាវស្តុ) ។

តពីសេចក្តីកត់ហេតុនៃសង្គាយនានោះ គម្ពីរចុល្លវគ្គ សម្តែងអំពីហេតុ ៤ យ៉ាងដែលជាបន្ទាប់មកទៀតគឺ :

ក- អំពីសិក្ខាបទតូចៗ បន្ទាប់បន្សំ

ខ- សេចក្តីពិរុទ្ធលើអានន្ទ

គ- វិវាទាធិករណ៍ នៃភិក្ខុឈ្មោះបុរាណ

ឃ- ព្រហ្មទណ្ឌនៃឆន្ន

អំពីសិក្ខាបទតូចៗបន្ទាប់បន្សំ

ព្រះអានន្ទប្រាប់ថា មុនព្រះបរមសាស្តាចូលបរិនិព្វាន នោះ ព្រះបរមគ្រូបានអនុញ្ញាតដល់សង្ឃឲ្យលប់លើកនូវសិក្ខាបទតូចៗ បន្ទាប់បន្សំចេញខ្លះបាន (ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ) ដោយសេចក្តីតម្រូវពីព្រះកស្សប និងជំនុំសង្ឃព្រមគ្នាសម្រេចសេចក្តីថា មិនត្រូវលើកតាមសេចក្តីអនុញ្ញាតនោះឡើយ ។

អំពីសេចក្តីពិរុទ្ធលើអានន្ទ

សេចក្តីចោទ តាំង ៥ ១ ដែលក្រុមការកសង្ឃចោទលើអានន្ទតម្រូវឲ្យខមាទោស ក្នុងវេលាក្រោយដែលធ្វើយថោះសារួចហើយ ។

សេចក្តីចោទទី ១ អំពី អានន្ទ មិនបានទូលសួរដល់ព្រះបរមគ្រូ អំពីសិក្ខាបទតូចៗ ណាខ្លះ? អានន្ទឆ្លើយថា គឺដោយមិនបានគិតទូលសួរ ព្រះសាស្តាចារ្យ ។

សេចក្ដីទោសទី ២ អំពី អានន្ទ បានយកសំពត់ងូត (វស្សិកសាដិកា) របស់ព្រះសាស្ដាចារ្យ ទៅឈ្លីដោយជើង នៅវេលាដែលដេររួចហើយ ព្រះអានន្ទឆ្លើយថា មិនបានធ្វើដោយសេចក្ដីប្រមាទមើលងាយឡើយ ។

សេចក្ដីទោសទី ៣ អំពី អានន្ទ បានអនុញ្ញាតឲ្យស្រីទាំងឡាយចូលគោរពព្រះសពព្រះបរមគ្រូជាមុន ហើយជាទីធ្វើឲ្យជាប់ជាមសៅហ្មងសពព្រះអង្គដោយទឹកភ្នែក ព្រះអានន្ទឆ្លើយថា ដើម្បីកុំឲ្យស្រី ៗ ទាំងឡាយនោះ នៅ ៗ ទីនោះ ហួសពេលដែលបានអនុញ្ញាតទុកហើយ ។

សេចក្ដីទោសទី ៤ អំពីព្រះជិនមារបានឲ្យន័យបំភ្លឺដល់អានន្ទ ហើយអានន្ទមិនបានអារាធនាព្រះអង្គឲ្យគង់ព្រះជន្មនៅដរាបដល់គ្រប់១កល្ប, ឆ្លើយថា ព្រោះវេលានោះយោបល់ អានន្ទ លុះក្នុងកណ្ដាប់ដៃមារ ។

សេចក្ដីទោសទី ៥ អំពី អានន្ទ យកចិត្តទុកដាក់ខំអស់ពីចិត្ត ដើម្បីឲ្យស្រី ចូលបួសក្នុងពុទ្ធសាសនា ឆ្លើយថា ដោយការសង្គ្រោះដល់មហាប្រជាបតីជាព្រះមាតុច្ឆា ហើយជាមេដោះបំបៅព្រះបរមសាស្ដាចារ្យផង ។

អំពីវិវាទាធិករណ៍របស់ភិក្ខុឈ្មោះបុរាណ

លុះសង្គាយនាស្រេចហើយ ៗ ភិក្ខុសង្ឃទាំងឡាយ ក៏អាស្រ័យនៅវេណុវន ស្រាប់តែបុរាណនិងភិក្ខុ ៥០០ មកដល់ពី “ ភ្នំខាងត្បូង ” គេបានឲ្យដំណឹង អំពីការសង្គាយនាដែលបានធ្វើហើយតម្រូវឲ្យគាត់យកនូវធម៌វិន័យ ដែលបានវិនិច្ឆ័យរួចហើយនោះ ឲ្យប្រតិបត្តិតាម ប៉ុន្តែបុរាណឆ្លើយតបទៅវិញថា ពីរោះពិតណាស់ហើយដែលព្រះថេរសម្ដែងនូវធម៌

វិន័យប្រាប់នោះ តែធម៌ឯណាវិន័យឯណាដែលខ្ញុំបានឮពីពុទ្ធមុខ បានទទួលពីពុទ្ធមុខ ខ្ញុំនឹងប្រតិបត្តិតាមធម៌និងវិន័យនោះ ។

អំពីព្រហ្មទណ្ឌនៃឆន្ន

ព្រះអានន្ទក្រាបទូលថា មុនដែលព្រះសាស្តាបរិនិព្វាននោះ ព្រះអង្គបានអនុញ្ញាតឲ្យសង្ឃសម្រេចទណ្ឌកម្ម គឺថាត្រូវហាមមិនឲ្យភិក្ខុឈ្មោះឆន្នចូលធ្វើឧបោសថកម្ម ជាមួយនឹងសង្ឃទាំងពួង អានន្ទ ក៏បានទទួលកិច្ចនិងសម្រេចនូវទោសនោះ អានន្ទមួយអន្លើនឹងភិក្ខុទាំង ៥០០ អង្គ យាត្រាទៅកាន់ឃោសិតារាម ប្របក្រុងកោសម្ពី ជាទីនៅនៃឆន្ន ហើយក៏សម្រេចនូវទោសនោះ ឆន្នក៏មានវិប្បដិសារីកើតឡើងហើយទទួលទោសនោះ លុះក្រោយនោះបន្តិចមក ក៏បានសម្រេចអរហត្តផល ដោយអំណាចអរហត្តផលនេះ ទោសដែលសង្ឃហាមមិនឲ្យចូលធ្វើឧបោសថកម្មជាមួយនឹងគេក៏រលាយទៅឯង ។

ភាគទី ២ អំពីទុតិយសង្គីតិ គឺសង្គាយនាជាគម្រប់ ២ ។

តាមទម្លាប់ដែលធ្លាប់ជឿមក ថាទុតិយសង្គាយនានោះ ដែលព្រះអរហន្តទាំងឡាយលោកធ្វើនៅក្នុងក្រុងវៃសាលី កំណត់ ១០០ ឆ្នាំក្រោយពីព្រះពុទ្ធបរិនិព្វាន (ឆ្នាំ ៣៨០ មុនហេហ្សុយគ្រិស្ត) ក្នុងរាជស្តេចកាលាសោក ព្រះចៅក្រុងមគធ សង្គាយនានេះ លោកធ្វើដើម្បីបំបាត់នូវហេតុទាំង ១០ យ៉ាង (ទ.បវស្តុនិ) (បា.ទសវត្ថូនី) របស់អ្នកបួសនៅក្នុងក្រុងវេសាលី ដែលហៅថាពួក (វ្រជ្ជិបុត្រក, បា.វជ្ជិបុត្តក) ដែល

ប្រាប់ថាទឹងបន្ធូរបន្ថយនូវសិក្ខាបទតូចៗ ខ្លះ តាមគម្ពីរចុល្លវគ្គថា ហេតុទាំង ១០ នោះ ដូចមានខាងក្រោយគឺ ៖

១- កប្បតិសិង្គិលោណកប្ប អនុញ្ញាតដល់កិច្ចនៃអំបិល ក្នុងខ្នាក់ស្នែង គឺថាទឹងទុកអំបិលបម្រុង ដើម្បីលាយដោយអាហារបិណ្ឌបាតក៏បាន ។

២- កប្បតិទ្វង្គុលកប្ប អនុញ្ញាតឲ្យបរិភោគនូវអាហារបាន ក្នុងវេលាថ្ងៃជ្រេពីត្រង់ ដែលមានស្រមោលបោលទៅមិនទាន់ហួសពី ២ ធ្នាប់ ។

៣- កប្បតិគាមន្តរកប្ប អនុញ្ញាតដល់កិច្ចនៃភូមិមួយទៀត គឺថា ទឹងបរិភោគនូវអាហារមួយលើកទៀតបាន ទៅក្នុងវេលាដែលដើរដល់ភូមិ ១ ថ្មីទៀត ។

៤- កប្បតិអាវាសកប្ប អនុញ្ញាតដល់កិច្ចនៃលំនៅទាំងពួង គឺថា អនុញ្ញាតឲ្យភិក្ខុដែលនៅកន្លែងច្រើនក្នុងអាវាស ១ ក្នុងសីមាជាមួយគ្នា ឲ្យធ្វើឧបោសថកម្មបែកពីគ្នាបាន ។

៥- កប្បតិអនុមតិកប្ប អនុញ្ញាតដល់កិច្ចនៃកិរិយាស្ម័គ្រចិត្ត គឺថា ទឹងអនុញ្ញាតដល់សង្ឃដែលបែបគ្នាហើយ ឲ្យធ្វើឧបោសថកម្មបាន តែត្រូវប្រកាសដល់ភិក្ខុសង្ឃទាំងឡាយ ។

៦- កប្បតិអាចិណ្ណកប្ប អនុញ្ញាតដល់កិច្ចដែល (ឧបជ្ឈាយ៍) ធ្វើយ៉ាងណាត្រូវឲ្យសទ្ធិវិហារិក ធ្វើបានយ៉ាងនោះ ។

៧- កប្បតិអមថិតកប្ប អនុញ្ញាតដល់កិច្ចនៃទឹកដោះគោមិនទាន់រឹក គឺថាក្រោយថ្ងៃត្រង់និងផឹកទឹកដោះគោដែលទៅជាកណ្ដាល គឺមិនមែនទឹកដោះគោស្រស់មិនមែនទឹកដោះគោជូរបាន ។

៨- កប្បតិជលោគិបាតុំ អនុញ្ញាតឲ្យផឹកទឹកត្នោតមិនទាន់ឡើងពពុះ (១) ។

៩- កប្បតិអទសកំនិសីទនំ អនុញ្ញាតដល់កម្រាលមិនមានជាយ គឺថាកម្រាលនោះត្រូវធ្វើឲ្យធំហួសទំហំដែលសម្រេចទុកបាន ហើយមិនត្រូវឲ្យមានជាយឡើយ ។

១០. កប្បតិជាតរូបរជតំ អនុញ្ញាតឲ្យទទួលមាសនិងប្រាក់បាន ។

ក្នុងសម័យមួយនោះ មានព្រះថេរ១អង្គនាមថា យស (សំ.យសស) ជាកូនកាកណ្ឌក មានដំណើរទៅស្រុកវជ្ជី លុះដល់ក្រុងវេសាលី ក៏ឈប់អាស្រ័យនៅមហាវ័ន ក្នុងកុដាគារសាលា លុះថ្ងៃឧបោសថ ភិក្ខុទាំងឡាយដែលនៅ ១ វិហារនោះយកផ្តិលស្ពាន់ ១ ដាក់ទឹកពេញទៅដាក់កណ្ដាលជំនុំពួកបរិស័ទ ហើយប្រកាសដល់បណ្ដា ឧបាសក ឧបាសិកា ឲ្យយកមាសនិងប្រាក់ទៅបន្តក់ក្នុងផ្តិលនោះ ឯព្រះថេរឈ្មោះយស លោកបានហាមប្រាមមិនឲ្យធ្វើដូច្នោះឡើយ ថាអ្នកបួសមិនត្រូវទទួលមាស និងប្រាក់ទេ តែឧបាសក ឧបាសិកា ទាំងឡាយគេមិនព្រមឈប់

១- គឺសេចក្ដីពន្យល់ក្នុងគម្ពីរចុល្លវគ្គ ប៉ុន្តែ ស.ទៀវី ដែលជាអ្នករកភាពក្នុងស្រុកទីបេ ពន្យល់ថាផឹកសុរាបែបដោតខ្ញីបែបសព្វល្បឿង (ជរលកក) ជាភាសាមួយដែលមានមុនព្រះពុទ្ធសាសនា ។

បន់មាសប្រាក់ក្នុងថ្ពិលនោះសោះ លុះវេលាល្ងាចភិក្ខុទាំងអស់ក៏លៃចែក គ្នាជាចំណែកៗ ហើយឲ្យ ១ ចំណែកមកយស តែយសមិនព្រមទទួលយក ហេតុនោះភិក្ខុទាំងអស់ក៏តម្រូវនូវកិច្ចលទ្ធទោស គឺកិច្ចដែលបង្គំឲ្យភិក្ខុនីមួយៗ ទៅសូមទោសដល់ ឧបាសក ឧបាសិកា ទាំងឡាយដែលខ្លួនបានធ្វើឲ្យចលាចល ឯព្រះយសដែលនឹងទៅនោះ ដោយមានភិក្ខុ ១ អង្គទៅជាមួយផង ក៏និមន្តទៅកាន់ក្រុងវៃសាលី ហើយមិនបានលទ្ធទោសថាខ្លួនបានប្រព្រឹត្តខុសដូចនោះ ត្រឡប់ទៅជាគុះគិះដៀលដល់ភិក្ខុទាំងឡាយនោះវិញ ប្រាប់ ឧបាសក ឧបាសិកា លុះដល់ឧបាសកទាំងនោះស្គាល់ថាជាពុទ្ធសាវ័ក ១ នៅក្រុងវៃសាលី ឯភិក្ខុឯទៀតបញ្ជប់ទុកដម្រះ ហើយព្រះយសហោះឡើងទៅលើអាកាស ទៅចុះឯនគរកោសម្ពី រួចពីនោះមកបានចាត់បម្រើជាច្រើនឲ្យទៅខាងព្រះសង្ឃខាងឯលិច (បាឋេយ្យក) ព្រះសង្ឃទៅអវន្តិ និងព្រះសង្ឃនៅខាងត្បូង (អវន្តិ-ទក្ខិណាបថក) ដើម្បីឲ្យនិមន្តទៅប្រជុំស្តាប់សេចក្តីអធិប្បាយ ដែលនឹងចាប់ផ្តើមនៅលើភ្នំអហោគង្គ នៅអាស្រមព្រះថេរ សម្ភូតសាណវាសី (សំ. សាណវាស) ដែលព្រះយសបាននិយាយនឹងព្រះថេរនេះ ឲ្យជួយឧបត្ថម្ភ ឯអាស្រមនេះប្រហែលជានៅក្នុងដែនមថុរា ។

ភិក្ខុសង្ឃទាំងឡាយក៏និមន្តទៅប្រជុំនៅលើភ្នំ អហោគង្គបានចំនួន ១៤៨ អង្គ គឺ ៦០ ពីទិសខាងលិច ៨៨ ពីស្រុកអវន្តិ និងពីខាងត្បូង ហើយភិក្ខុទាំងឡាយនោះ មានប្រាថ្នាចង់ឲ្យបានព្រះរេវតជាអ្នកប្រាជ្ញ

ដែលគង់នៅឯសោរេយ្យនគរចូលសមាគមផង ហេតុនោះក៏បបួលគ្នាទៅឯព្រះរេវត ដើម្បីពិគ្រោះគ្នា ប៉ុន្តែព្រះរេវតជាអ្នកមិនសូវរវល់នឹងការវិវាទពីធម៌នោះឡើយ ក៏គេចតែនិមន្តទៅ ៗ ពីសោរេយ្យទៅសង្កស្ស ទៅកញ្ញកុជ្ជ ទៅឧទុម្ពរ ទៅអគ្គលបុរ ទៅសហជាតិ នៅកន្លែងក្រោយនេះហើយដែលភិក្ខុទាំងឡាយខំសង្កាតទៅតាមបានជួបនឹងព្រះរេវត វេលានោះព្រះយស តាំងកាយឈ្មោះភិក្ខុទាំងអស់ ពិតទៅព្រះរេវត អំពីសេចក្តីទោសទាំង ១០ នោះហើយ ក៏បានសេចក្តីរីករាយដោយព្រះរេវតស្រុះស្រួលទទួលព្រមនឹងរម្ងាប់នូវហេតុទាំងនេះ ។

ឯពួកវជ្ជីភិក្ខុទាំងឡាយ ក៏គិតថា នឹងសូមឲ្យព្រះរេវតជួយឧបត្ថម្ភក្នុងការនេះដែរ ហើយយករង្វាន់ទៅប្រគេនដល់ព្រះរេវត តែព្រះរេវតមិនព្រមទទួលយកនូវសំណូកទាំងនោះ ក្នុងវេលានោះភិក្ខុទាំងនោះ ក៏បានឧត្តរភិក្ខុជួយទៀត ប៉ុន្តែឧត្តរនេះ នៅវេលាដែលចូលទៅនិយាយក៏ល្បងនឹងមើលព្រះរេវត ព្រះរេវតក៏គ្នះតិះដៀលក្នុងវេលានោះ ។

ព្រះរេវតបានបបួលឲ្យតាំងប្រជុំសន្និបាតនៅក្នុងនគរវេសាលី កន្លែងនោះដែលព្រះសព្វកាមិថេរ (សំ.សវិកាម) ដ៏មានអាយុជ្រុលទៅមុខណាស់ ហើយគង់នៅទីនោះ ព្រះសព្វកាមិនេះ ព្រះជន្មបាន ១២០ ឆ្នាំ ហើយជាសិស្សនៃអានន្ទផង ព្រះរេវតក៏ចូលទៅសំណាក់នៅក្នុងវិហារ ព្រះសព្វកាមិថេរ ហើយមិនបាច់នឹងពន្យល់ច្រើន ដល់ព្រះថេរនេះផង ។

ក្រុមមហាសន្និបាត បានជួបជុំនៅកូដាគារសាលា នាទីមហាវនវិហារ

ហើយ សេចក្តីគ្រោះក៏បណ្តាលឡើងជាហេតុឲ្យភាគខាងមិនឲ្យព្រម ព្រៀងគ្នាបានដើម្បីជៀសឲ្យផុតពីសេចក្តីនេះ ព្រះរេវតក៏តម្រូវថា សេចក្តីជំនុំនោះត្រូវឲ្យតាំងការកសង្ឃ ១ ក្រុម ដែលមានប្រជុំចំនួន ៨ រូប គឺ ៤ រូបពីទិសខាងកើត ៤ រូបពីទិសខាងលិច បានរើសយកជាតំណាងសង្ឃពីទិសខាងកើត គឺសព្វកាមិ ១, សាឍ្ហ ១, ខុជ្ជសោភិត ១ និង វាសភគាមិក ១ ហើយជាតំណាងសង្ឃខាងលិច គឺ រេវត ១, សម្ភូត ១, យស ១ និង សុមន ១ ការកសង្ឃជំនុំតាំងប្រជុំនៅក្នុងវាលុការាមវិហារ ព្រះរេវតតាំងបទសួរព្រះសព្វកាមិ អំពីសេចក្តីហេតុទាំង ១០ ប្រការ ហើយព្រះសព្វកាមិ ក៏រម្ងាប់នូវសេចក្តីនោះ ជាដំបូងនៅកណ្តាលជំនុំសង្ឃទាំង ៨ រូប រួចពីនោះ ក៏រម្ងាប់នូវកណ្តាលមហាសន្និបាតនៃភិក្ខុចំនួន ៧០០ អង្គទៀត ។

គម្ពីរចុល្លវគ្គ មិនឃើញមានសម្តែងបទអ្វីក្រៅអំពីហេតុទាំង ១០ យ៉ាងនេះឡើយ ព្រះអដ្ឋកថាចារ្យដែលបានតែងគម្ពីរសមន្តបាសាទិកានៅវេលាក្រោយ ដែលបានតែងគម្ពីរចុល្លវគ្គ ហើយបានបន្ថែមថា វេលាដែលរម្ងាប់នូវសេចក្តីបំផ្លើសនោះជាស្រេចហើយ ព្រះថេរទាំងឡាយ ក៏បានសូត្រតម្រឹមផ្ទៀងផ្ទាត់ធម៌និងវិន័យ ដែលជាពុទ្ធវចនៈដូចកាលសង្គាយនាលើកទី ១ ដែរ តាមគម្ពីរមហាវង្សមានសម្តែងថា វេលាក្រោយនោះបានប្រជុំក្រុមជំនុំសង្ឃម្តងទៀត (ធម្មសង្គហ) ដើម្បីបញ្ជាក់នូវសេចក្តីពិតឲ្យតាំងនៅជាអចិន្ត្រៃយ៍ ក្រុមជំនុំនោះ មានចំនួនព្រះថេរដែលមានប្រាជ្ញា

ថេរចាស់ ៧០០ អង្គ ដែលព្រះរេវត បានរើសយកក្នុងបណ្ដាចំនួន ១.២០០.០០០ អង្គ ហើយតាំងទៅកំណត់ ៨ ខែ ក្នុងវាលុការាម ។

ឯចំណែកពួកវជ្ជិបុត្រក៏តាំងលើកសង្គាយនាដែរ ហើយដោយមានមនុស្សច្រើន ក៏ឲ្យឈ្មោះហៅថា "សង្គាយនាធំ" (មហាសំគីតិ) នេះហើយជាដើមកំណើតទី ១ គឺមហាសំគីតិក ឬ មហាសំឃិក ដែលទាស់ខុសគ្នា អំពីពួកចាស់ គឺស្ថវិរ (បា.ថេរ) ។

ឯបណ្ដាពួកសំឃិក ក៏បែកចេញជាច្រើនពួកទៅទៀត ហើយពួកដែលស្គាល់ប្រាកដជាងគេនោះ គឺពួកលោកោត្តរវាទិន គេបានរក្សាទុកគម្ពីរពួកលោកោត្តរវាទិន គឺមហាវស្តុ ហើយគេមានទាំងសេចក្ដីប្រែជាភាសាចិន ជាវិន័យពួកនេះផង ។

ឯចំណែកពួកស្ថវិរ ក៏បែកចេញដំបូងជា ២ ពួក ៖

១- គឺពួកវជ្ជិបុត្រក ដែលជាដើមឫសនៃពួកសម្មិតីយ ។

២- គឺពួកមហីសាសក ដែលបែកចេញទៅជាពួក សព្វាស្តិវាទិន និងពួកធម៌គុប្ត ។

ឯពួកសព្វាស្តិវាទិន តាំងបង្កើតឡើង នៅវេលាដែលពុទ្ធសាសនាផ្សាយតាមផ្លូវបណ្ដោយទៅទិសពាយព្យដរាបលុះដល់ មធុរា ក្នុងស្រុកទាំងឡាយនេះ ដែលជាកន្លែងដើមនៃពុទ្ធសាសនា គឺរាជគ្រឹះ បាតលីបុត្រ វៃសាលី ស្រាវស្តី អស់ទាំងធម៌អាថ៌ទាំងឡាយបានសូត្រជាភាសាមគធ: ឯពួកសព្វាស្តិវាទិន សូត្រជាភាសាសំស្ក្រឹត ។ ដរាបទៅទិសពាយព្យទៅទៀត ពុទ្ធសាសនាក៏ផុតទៅត្រឹមកស្មីរនៅទីនោះ មានពួក

សក៏ស្តិក់ទិនផ្សេង ១ ពួកទៀត គឺពួកមូលសក៏ស្តិក់ទិន ដែលប្រហែលជាសម្តែងធម៌គ្រឡប់តាមគោលដើមវិញ(មូល)(១) ។

តាមផ្លូវមួយផ្សេងទៀត គឺផ្លូវដែលឆ្ពោះទៅត្រើយសមុទ្រនាទីដែលហៅថា ប៊ុម្បៃ សព្វថ្ងៃនេះ នោះពុទ្ធសាសនា បានតាំងនៅទីក្រុង ១ យ៉ាងល្អនៅកោសម្ពី នៅទីនោះមានបង្កើតសាលានៃពួកស្ថវិរ ១ ដែលបោះបង់នូវភាសាប្រាក្រិត នៅលីមក និងសំស្ក្រឹតនៅ មថុរា ចេញហើយរើសយកភាសាបាលី មកដាក់ជាភាសាសម្រាប់ពុទ្ធសាសនាវិញ ។

X

X X

បរិច្ឆេទទី ៤

អំពីស្តេចអសោក

ភាគទី ១

អំពីបរិវត្តន៍នៃស្តេចអសោក(២)

ក្សត្រិយ៍ ១០ ព្រះអង្គដែលគ្រងរាជសម្បត្តិ ជាដំណពើផ្សេសិសុនាគ

១- យើងមានសេចក្តីប្រែជាភាសាចិន វិន័យទាំងឡាយ របស់ពួកមហាសំឃិក មហីសាសកធម៌គុប្ត សព៌ាស្តិក់ទិន និងពួកមូលសព៌ាស្តិក់ទិន វិន័យនេះ អ្នកដំណើរចិនម្នាក់ឈ្មោះយិត្សិងដែលថាពួកនេះ បានប្រែចំណែកវិន័យបានខ្លះ នៃពួកមូលសព៌ាស្តិក់ទិន ជាភាសាសំស្ក្រឹតនោះ បានរក្សាទុកដល់យើងក្នុងទិវ្យាវទាន អំពីផ្សាយពុទ្ធសាសនា (មើលសៀវភៅព្រីលូស្គី) អំពីរឿងមហាក្សត្រិយ៍អសោក បារីសឆ្នាំ ១៩២៣ ទំព័រ ៩ និងទំព័រតទៅទៀត ។

២- គោលដើម ទីបវំស មហាវំស អសោកាវទាន (ក្នុងសៀវភៅដែលព្រីលុស្គីតែង) ទិវ្យាវទាន អំពីមហាក្សត្រិយ៍ អសោក អំពីប្រកាស ។

នោះ ក្សត្រិយ៍ទី ៥ ទ្រង់ព្រះនាមថាពិម្ពិសារ ក្នុងឆ្នាំ ៥៤០ ទៅ ៤៨៨ និងក្សត្រិយ៍ទី ៦ ទ្រង់ព្រះនាមថាអជាតសត្រូវ ក្នុងឆ្នាំ ៤៨៨ ទៅ ៤៥៦ បានស្ថិតនៅក្នុងពុទ្ធកាល តពីនោះមកមានក្សត្រិយ៍ ៦ អង្គ គ្រងរាជសម្បត្តិជំនាន់នៃស្តេចក្នុងនគរនោះ គឺទសិក ១, ឧបាតយិន ១, នន្ទិវធ័ន ១ និង មហានន្ទិន ១ ក្សត្រិយ៍ខាងក្រោយនេះ ដោយបានយកនាងសូទ្រាជាភរិយា ក៏បានតាំងបង្កើតវង្សថ្មីតពីវង្សសូទ្រទៀត ដែលតមកបាន ២ ជំនាន់ទៅមុខ គឺមហាបទ្មនិងបុត្រទាំង ៨ ដែលស្គាល់ឈ្មោះសារុបថានន្ទទាំង ៩ ឯប្អូនបង្អស់ក្នុងវង្សនេះ បានរាជ្យទៅចន្ទ្រគុប្តជាក្សត្រិយ៍នៅពួកមោរ្យ ដែលចាប់ផ្តើមបានកាលពីឆ្នាំ ៣១៥ មុន ហើយហ្វ៊ីយគ្រិស្តតពីក្សត្រនេះ ពិន្ទុសារជាក្មួនឆ្នាំ ៤៩១ ដល់ ៤៦៦ និងអសោកនេះជាចៅ គ្រងរាជសម្បត្តិជាតំណអសោក បានជាក្សត្រមួយធំហើយ ជាអ្នកទំនុកបម្រុងពុទ្ធសាសនា ដោយព្រះចិន្តាស្មោះត្រង់ស្មោះមាំមួន ៗ ព្រោះហេតុនេះទើបរាជ្យក្សត្រនេះ មានរឿងរ៉ាវជាច្រើន ក្នុងរឿងរ៉ាវទាំងនេះជួនកាលក៏ពិបាកនឹងសំគាល់ នូវសេចក្តីពិតទីងសេចក្តីបំផ្លើស តែថាយើងមានភ័ព្វ មានសំណាងណាស់ ព្រោះយើងបានដឹងពង្សាវតារមួយជាប្រាកដណាស់ នៅក្នុងសិលាចារឹក ដែលអសោកឱ្យឆ្លាក់ទុក ដើម្បីរំឭកនូវហេតុគេទាំងឡាយខ្លះ ដែលមានក្នុងអំណាចរបស់ខ្លួនផង ដើម្បីខ្ទាទដល់អ្នករាជការ ឬដល់បណ្តាស្រុកផង ៗ

សិលាចារឹកទាំងនេះមានចំនួន ៣៤ កន្លែង ដែលជាចារឹកចាស់ជាង

គេ ក្នុងស្រុកឥណ្ឌា ជួនកាលឆ្លាក់នឹងផែនបេតិយ ជួនកាលលើផែនថ្មផា ហើយជួនកាល ក៏ឆ្លាក់លើសសរថ្មដែលដាំឡើងសម្រាប់ឆ្លាក់នូវចារឹកនេះ គេបានប្រទះឃើញមានច្រើនចារឹកទាំងឡាយ ក្នុងប្រទេសឥណ្ឌា តាំងពីបញ្ជាពខាងជើងដរាបដល់មីសោខាងត្បូង ហើយតាំងពីឆ្នេរសមុទ្រខាងលិច ដរាបដល់បេងហ្គាល់ ពាក្យក្នុងចារឹកទាំងឡាយនោះជាពាក្យភាសាប្រាក្រិត ផ្សេងៗ បន្តិចពីគ្នា តាមដោយកន្លែង ឯចំណែកអក្សរមាន ២ ពួកមិនស្មើគ្នា គឺចារឹកខាងបញ្ជាព (សាហ្គាតហ៊ិនិងមនេស្រា) នោះឆ្លាក់ជាអក្សរខរោស្ដី ឯចារឹកឯទៀតទាំងឡាយក្រៅពីនេះ ឆ្លាក់ជាអក្សរព្រាហ្មី ។

ប្រកាស ទាំងឡាយរបស់អសោកនោះ មានឆ្លាក់ ជួនកាលតែឯងតាមបែបដូចមានខាងក្រោយ ។

ព្រះបាទអសោកបានគ្រងរាជសម្បត្តិប្រហែលជាក្នុងឆ្នាំ ២៦៦ មុនគ្រិស្តសករាជ ក្រោយនោះ ៤ ឆ្នាំមក ទើបតាំងអភិសេកក្នុងឆ្នាំ ២៦២ ក្សត្រិយ៍នេះគ្រងរាជ្យបាន ៣៧ ឆ្នាំហើយទិវង្គត ឬ ជាក់រាជ្យក្នុងឆ្នាំ ២២៩ មុនគ្រិស្តសករាជ ។

កាលក្នុងរាជ្យព្រះបាទពិន្ទុសារជាបិតានោះ អសោកនៅជាមហាឧបរាជនៅស្រុក អវន្តិ ហើយតាំងព្រះដំណាក់នៅឧជ្ជយិនី អសោកបានយកធីតាស្រេស្ឋីន ១ នៅស្រុកវិទិសា (ភិល្ស) នាមនាងទេវីជាភរិយា ហើយមានរាជបុត្រ ១ ឈ្មោះមហេន្ទ្រ និងធីតា ១ ឈ្មោះសំឃមិត្រា ដែលទៅទុះទៅ នឹងបានជាសាស្ដាចារ្យ នៅសីឡុង (កោះលង្កា) ។

ភេទប្រហារ	មាតិកា	ភាពនីយ៍	និគម	កន្លែង	សេចក្តីសន្និដ្ឋាន
	ក(អា)	ប្រកាស ១៤ ធ្លាក់ទុកលើថ្នាល ៧ កន្លែង	១-សហ្កា-គិហ៊	បញ្ជាប ៦៥ គីឡូម៉ែត្រជាប្លាននៃប-សាក	ប្រកាស ១-១៤
ប្រកាស ដែលធ្លាក់ ទៅលើ ដែន បេតីយ			២-មនោរ្យា	បញ្ជាបកុង និគមហសរ	ប្រកាស ១-១៣
			៣-ខាល្បី	ប្រជុំខែត្រ នៅជុំខាងជើង ខែត្រខាងត្បូងសិម្មា	ប្រកាស ១-១៤
			៤-គិទីរ	កច្បុរ	ប្រកាស ១-១៤
			៥-សោងាក	ខាងជើង ជុំម្ប	ចំណែកប្រកាសវិ ៤
			៦-ផោលិ	កុងនិគម កក្កក	ប្រកាស ១-១០ និង ១-១៤ ខែម

ភេទប្រសាទ	មាតិកា	ការនិយ័	និគម	កន្លែង	សេចក្ដីសម្គាល់
ប្រកាស នៅលើថ្ម			ទាំ.ចៅគទ	ប្រជុំខែត្រ មជ្រុក្កដ៏និគម កទួម	ប្រកាសពីរ ជាប់ពីគ្នា ទៀត ១ (ឃោ)១-២០ ចារឹកឧទ្ទិស នៅផាលិ
	១ (ឃ)	ប្រកាស នៅកលិង្គ ៦ កន្លែង	ទ ចៅលី	មើលខាងលើ	១-ប្រកាស អំពីកិច្ចអ្នក កដការផល់ មហាមាត្រ នៅតោ សល ។ ២-ប្រកាស អំពីជាតិនៅ ប្រទេសដែន ដល់មនុស្ស ដដែល ។

ភេទប្រហារ	មាតិកា	ភាជនីយ៍	និគម	កន្លែង	សេចក្ដីសម្គាល់
			២ ជោគទ	មើលខាង លើ	១.ប្រកាស អំពីជាតិនៅ ប្រទល់ដែន ដល់មហា មាត្រនៃស មាជា ។ ២.ប្រកាសអំ ពីកិច្ចពន្ធការ ដល់មនុស្ស ដដែល ។
	គ-(ស)	ប្រកាស គួបពីរ នៅលើ ថ្មាំងបាន លោកខ្មែរ ទី២មាន ញកខ្មែរ	១ បែរត៍	ផ្សេងទ(ទី ក្រុង)ចម្ងាយ ១៩ គីឡូ ម៉ែត្រ ខាង លិចមណុក	ប្រកាសអំ ពីសេចក្ដីខ្មែរ (បក- ប្រែ)ចន្ទ័គិ ជាក្រោយ ៤៥៦ ថ្ងៃ នៃពិភស(ក- ជាតិសេក)

ភេទប្រសាទ	មតិកា	ភាជនីយ៍	តំបន់	កន្លែង	សេចក្ដីសម្គាល់
				ក្នុងខែត្រ កណ្ដាល នាទីដើម ស្ទឹងសោន បេងហ្គាយ	ដូចគ្នាខាងលើ
			៣-សហាស្រម	ហ៊ាទេបេទ និគមរេធុរ	ដូចគ្នាខាងលើ
			៤-មសុក		ដូចគ្នាខាងលើ តែមាន នាមគរសោក ផង
			៥-សិក្ខាបុរ	ដូចគ្នាខាងលើ	១-ប្រកាស ជាមួយ ២ អធិប្បាយ សង្ខេបនៃ ធម៌ប្រកាស ជាមួយ
			៦. ជជិគ្គក	ស្ទុតនប្រប	—"—

ភេទប្រាសាទ	ក(អ)	ភាពនីទ័	និគម	កន្លែង	សេចក្ដីសម្គាល់
			៖មេសរ (ប្រហ សិក្ខាបរ)	បែរត៍ទៅ លើផែនថ្ម សព្វថ្ងៃយក មកទុកនៅ កាល-កុត្តា	
			៧- ព្រហ្ម គិរី (ប្រហ សិក្ខាបុរ)		
				បេនហ្គាល នៅប្រហគយា	ប្រកាស ដល់សង្ឃ នៅឯនគរ មគធ:
	ឃ (ដ)	ចារឹកនោ លើគុ- ហារ	កម្រ ចារបារ	ទេព្វ មោន សៀ ហ៊ូ សាហបាន គេឃើញ ក្នុងឆ្នាំ ១៣៥៦ នៅ គោព្រា	

ភេទប្រសាទ	ក(អា)	ភាជនិយ៍	ទិគៈ	កន្លែង	សេចក្ដីសម្គាល់
				បញ្ចាបនិគម អម្ពាល	អំណាយគុ ហាផល់ពួក អាជីវក
	ង(អី)	ប្រកាស ៧មានទ៦ កន្ទុង	១-ខេល្ហិ- គោប្រេប្រុ ខេល្ហិសិរ លិក		ប្រកាស ១-៧ នៅ លើក្បាល សសរថ្មថ្មី
ប្រកាស ដែលធ្លាក់ នៅលើស សរថ្ម			២-ខេល្ហិ មិរក	ខេល្ហិ	ប្រកាស ១-៧(ក្បាល សសរជ្រុង)
			៣-លៅរិយា អកិដ(បុ មគ្យាហ	មិហារ-ខាង ជើងគីទិគម ធប្បូរេទ	ប្រកាស១-៦ នៅលើក្បាល សសរជ្រុង)
			៤-លៅរិ យានទុន្គហ៏	ដូចគ្នាខាង លើ	ប្រកាស ១.៦(ក្បាល

ភេទប្រសាទ	មាតិកា	ភាជនីយ៍	និគម	កន្លែង	សេចក្ដីសម្គាល់
			(ប្ដូរពេញហ		សសរពាំង មូលរូបសីហ (រូបផតក្នុង សៀវភៅ ស្និត រឿង អសោក)
			៨- រម្យ៉ា		
			៦- អល្លូហ បទយកពី ទៅសម្ព័មក	ដូចគ្នានឹង លើអល្លូហ បទបន្ទាយ	ប្រកាស ១-៦ក្បាល សសរមិន ស្រេច)
	ប(អែរ៉ូ)	ប្រកាស ពីរផត យកពី សសរ មក	៤-អល្លូហ បទ(ក្នុងស សរជាមួយ	គោបល ខណ្ឌា ធណ្ឌាល ខាត់ខ្មែរ ខាត់ក្បូរខែ ស្តុបសំ	ប្រកាស ១-៦ ថែម ប្រកាសអត្ថ មហោស៊ិន ប្រកាសទៀ

ភេទប្រសាទ	មាតិកា	ភាគនីយ៍	និគម	កន្លែង	សេចក្តីសម្គាល់
			២. សទ្ធិ		
				គោកនៅនៃ ប៉ាលខាង ជើងទិគម ពស្តិ	កោសម្ពី (ក្បាលស សរថៃបថ្ម)
	៨ (ហេត្ត)	ប្រកាស នៅខេ ប៉ាល់	ទំនៀ		ប្រកាសអគ្គ មហេសីទិន ប្រកាសនៅ កោសម្ពិប្រ កា.បនៅកោ សម្ពី (ក្បាល សសរតាំង មូល) អះសាគស្ដេច ទៅមើល ស្ដូបកនកមុនី សសរថ្ម

ភេទប្រសាទ	មាតិកា	ភាជនីយ៍	និគម	កន្លែង	សេចក្តីសម្គាល់
					ចែកជា ២)
	ដ(ហាស)	ប្រទេស នេប៉ាល់	រុម្មិនទី (បូបទ រិយ	ដូចគ្នាខាង លើចម្ងាយ ប្រហែល ២១ គីឡូ ម៉ែត្រខាង អគ្នេយ៍និ គមពស្តិ	បា (ក្បាល សសរជ្រុង) អសោក ស្តេចទៅ មើលលុម្ពិនី ឧទ្យាន ក្បាលស សរមិនទាន់ ស្រេច)

លុះព្រះវរបិតាទិវង្គតទៅ អសោកចូលជាប្រញាប់ទៅក្រុងបាដលិ-បុត្រ ហើយដណ្តើមយកកងសម្បត្តិបានទៅវេលាដែល បានសម្លាប់បងប្អូនប្រុសទាំងអស់(១) ចាប់ដើមពីសុមនជាបងបង្អស់ ទុកតែប្អូនទៅម្នាក់ឈ្មោះ តិស្ស (បា.តិស្ស) ឯប្រពន្ធសុមនក្នុងវេលានោះនាងទ្រង់គភ៌លុះប្រសូត

១ សេចក្តីនេះប្រហែលជាខុសទេដឹង ដោយអសោកបាននិយាយ ក្នុងចារឹកអំពីបងប្អូនប្រុសស្រីខ្លួនថាមាននៅទាំងអស់ ប្រកាសទី ៤,៥,៦ នៅលើផែនថ្មប្រកាសទី ៧ នៅលើសសរ ប្រកាសអគ្គមហេសី ។

មកបានកូនប្រុស ១ ឈ្មោះទ្យគ្រោធ (បា.និគ្រោធ) ហើយតាមពង្សាវតារពួកសិង្ហលថា បានខ្ញុំទានអសោកជាមាឲ្យចូលក្នុងពុទ្ធសាសនា ប៉ុន្តែដែលតាមពិតនោះថា បានចូលបួសនៅវេលាក្រោយ ដែលបានច្បាំងនៅស្រុកកលិង្គ (ឆ្នាំ ២៥៤ មុនគ្រិស្តសករាជ) អសោកបានសាស័ព្ទក្នុងប្រកាសទី ១៣ ថា ÷

ព្រះបាទសម្តេចព្រះទៅ បិយទសិ នៅវេលាក្រោយដែលបានគ្រងរាជ្យ ៩ ឆ្នាំ បានជ័យជំនះបានឈ្នះចម្បាំងស្រុកកលិង្គ បានចាប់ឈ្លើយបាន ១៥០.០០០ នាក់ បានសម្លាប់ ១០០.០០០ នាក់ ហើយដែលស្លាប់នោះជាច្រើនទៅទៀត តពីរយស្រុកកលិង្គបានមក ព្រះអង្គមិនឈប់ទំនុកបម្រុងនូវធម៌ប្រតិបត្តិតាមធម៌ និងផ្សាយធម៌ឡើយ ។

លុះដើមអសោកគ្រាន់តែស្ម័គ្រចូលក្នុងពុទ្ធសាសនាជាឧបាសក លុះសេចក្តីជ្រះថ្លានេះចម្រើនឡើង ក៏បានចូលកាន់យកនូវសំលៀកបំពាក់ជាភិក្ខុគ្រាន់ជាឧបនិស្ស័យទៅមុខ "កន្លងផុតជាង ៤ ឆ្នាំ ខ្ញុំធ្វើជាឧបាសកមិនខ្នះខ្នែងឲ្យពេញបរិបូណ៌ តាំងពីជាង ៦ ឆ្នាំហើយ ខ្ញុំបានបំពេញផ្នួសជាសង្ឃ ហើយខ្ញុំបានយកចិត្តទុកដាក់ជាច្រើន"

ក (អា) ព្រះបាទសម្តេចព្រះទៅបិយទសិ ១០ ឆ្នាំក្រោយពីអភិសេកបានយាងទៅកាន់កន្លែងដែលព្រះពុទ្ធបានបប់មាសម្ពោធិញាណ បើដូចនេះ ព្រះបាទអសោកបានចូលកាន់ពុទ្ធសាសនា នៅវេលា ៩ ឆ្នាំ ក្រោយដែលបានរាជាភិសេក ២៥៤ ឆ្នាំមុនគ្រិស្តសករាជហើយបានបំពេញផ្នួស

នៅក្នុងរាជ្យ ដាច់ឆ្នាំ ទី ១១ (ឆ្នាំ ២៤២) ។

នៅឆ្នាំ ១៤ ក្រោយរាជាភិសេក (២៤៩) ព្រះអង្គបញ្ញត្តិប្រកាស ១៤ ច្បាប់នៅលើថ្ម និង ប្រកាសនៅប្រទល់ដែននៅឆ្នាំទី ១៨ (២៤៥) ទ្រង់បានបញ្ញត្តិដល់សង្ឃ (ប្រកាសនៅកព) គឺក្នុងឆ្នាំនោះហើយ តាមពង្សាវតារពួកសិង្ហលថា ទ្រង់បានលើកតតិយសង្គាយនា (តែក្នុងចារឹកនានា មិនឃើញមានយោលសេចក្ដីឲ្យឃើញសោះ) ដោយអសោកនេះកាន់ពុទ្ធសាសនាយ៉ាងមាំណាស់ ក៏បណ្ដាលឲ្យមានពួកផ្សេង ៗ បន្ទំចូលផង ហើយពួកដែលបន្ទំទាំងនេះ ក៏ប្រព្រឹត្តបំពានដល់លក្ខណបញ្ញត្តិទាំងឡាយនៃព្រះវិន័យ ដើម្បីជាប្រយោជន៍ឲ្យបានត្រឹមត្រូវឡើងវិញ នោះបានតាំងលើកតតិយសង្គាយនាក្នុងគ្រានោះ សង្គាយនានេះបានធ្វើកំណត់ ៩ ខែ នៅក្រុងបាដលិបុត្រ នៅក្នុងអសោការាម ដោយមានតិស្សមោគ្គលិបុត្រថេរជាប្រធាន ដែលបានសម្ដែងនូវគម្ពីរកថាវត្ថុជាដំបូងបង្អស់គេបានប្រកាសថា សាលាដែលសម្រាប់បង្រៀននូវពុទ្ធវិជ្ជាដ៏ប្រាកដ នោះគឺសាលាវិភជ្ជវាទិន ហើយដែលគេបានបណ្ដេញនូវពួកដទៃដែលចូលមកបន្ទំញាំញីពុទ្ធសាសនាចេញទាំងអស់ ។

វេលាដែលសង្គាយនាស្រេចហើយ បានចាត់ព្រះអរហន្តជាច្រើនឲ្យចេញទៅប្រទេសផ្សេងៗ ដើម្បីផ្សាយពុទ្ធសាសនា គឺទៅគន្ធារ (បញ្ជាប ខាងជើង) នោះគឺមជ្ឈន្តិក (បា.មជ្ឈន្តិកត្ថេរ) ទៅមហិមណ្ឌល (មីសោរ) គឺមហាទេវថេរ ទៅវនវាស (កនរ) គឺរក្ខិត (បា.រក្ខិតត្ថេរ) ទៅអបរន្ត

(គុជរតនៈដែលកប្បាសនិងសិន្ធុ) គឺធម៌ក្សេត្រយានៈ (យានកម្មក្តិតក្តេរ) ទៅមហាកស្រ្ត (បា.មហារដ្ឋ) គឺតំណាងកណ្ដាល គឺមហាធម៌ក្សេត្រទៅប្រទេសនៃពួកយានៈ (យានកលោក) យានវិសយ (អហ្វយនិស្តង់) គឺមហាក្សេត ទៅក្នុងនិគមមហិមាលយា ធម្យម (មជ្ឈិម) គឺសហទេវ និងមូលកទេវ ដោយមានទុន្ទុភិស្សរ (ទុន្ទុភិស្សរ) ទៅជាមួយផង ។

ទៅសុវណ្ណភូមិ (ស្រុកមន) គឺសោណ និង ឧត្តរត្ថេរ ទៅលង្កា (សីឡង់) គឺមហិន្ទ ជាបុត្រអសោក សេចក្ដីពិត អំពីការបោត់ចែងព្រះអរហន្តទាំងឡាយនោះ មានកំណត់ដោយគោដ្ឋ ៣ ដែលគេកេឃើញនូវសោនរ (កិស្ស) មួយអន្ទើនិងបារីកដែលមានសញ្ញាចុះនាមអរហន្ត ដែលមានអដ្ឋិ (ឆ្អឹង) ក្នុងគោដ្ឋ នោះផង ។

១- សប្បុរិសសកោតីបុត្តសហេមវតសទទភិសារ ពាយាទស "ឆ្អឹងនៃព្រះអរហន្តកោតីបុត្រនៅហិមាលយ ដំណរតំទទកិសារ"

២- សប្បុរិសសកោតីបុត្តសកាសបគោត្តសសរ ហេមវតាចរិយស "អដ្ឋិនៃព្រះអរហន្តកោតីបុត្រជាត្រកូលកាសប ហើយជាសាវកគ្រូគន្ធទៅក្នុងនិគមមហិមាលយោ" ។

៣- សប្បុរិសស មជ្ឈិមសកោទិនិបុត្តស "អដ្ឋិនៃព្រះអរហន្តមជ្ឈិមកោទិនីបុត្រ" ។

ដូចនេះឃើញថាគោដ្ឋទាំងនេះ ប្រាប់សេចក្ដីពិត ក្នុងរឿងរ៉ាវនៃអរហន្ត ២ អង្គ ដែលជាអ្នកធ្វើគតិយសង្គាយនា ។

ទុទភិសរ (គឺ ទុន្ទុភិស្សរ) ហើយឯមជ្ឈិមគោទិបុត្រ (គឺ មជ្ឈិមគោទិបុត្រ) កោដ្ឋទាំងនេះប្រាប់ដល់យើងថា ព្រះអរហន្តទី ១ បានផ្សាយធម៌អាចិទ្ធទៅក្នុងទិសហិមាលយា ហើយឲ្យយើងដឹង ម្យ៉ាងទៀតថាព្រះអរហន្តនោះមានអ្នកតំណាងតទៅ ១ អង្គទៀតនាមថា កាស្សបគោតីបុត្រ ។

ឯមហាក្សត្រិយ៍ ដើម្បីបញ្ចេញឲ្យឃើញថាព្រះអង្គមានសេចក្ដីជ្រះថ្លាយ៉ាងខ្លាំងនោះ បានសាងស្តូបជាច្រើន មានចំនួនដល់ ៨៤.០០០ (តាមដែលមាននិទានក្នុងរឿងរ៉ាវ) ហើយបានបញ្ចុះសារីរិកធាតុទាំងប៉ុន្មាន ដែលដកយកចេញពីស្តូបធំៗ ទាំង ៨ ដែលបានបញ្ចុះជាដំបូង ឬដកយកអំពីស្តូបតែមួយ ដែលព្រះបាទអជាតសត្រូវបានប្រមូលពីស្តូបទាំង ៨ មក(១) គឺប្រហែលជាស្តូបមួយ បណ្ដាស្តូបទាំងឡាយនេះ ដែលគេបានរកឃើញនៅបិប្រាវ លើព្រំប្រទល់ដែននេប៉ាល់ ស្តូបនោះមានកោដ្ឋមួយ នៅក្នុងនោះហើយ មានត្បូងតូចៗខ្លះ ក្នុងកោដ្ឋនោះផង នៅលើគ្របកោដ្ឋនោះ ឃើញមានអក្សរ ព្រះបាទអសោក ចារឹកថាដូច្នេះ ៖

សុកិតិភតិនំ សភគិនិកនំ សបុតទលនំ ឥយំ
សលិលនិធនេ ពុធស ភគវតេ សកិយនំ ។

កន្លែងដាក់ទុកសារីរិកធាតុព្រះពុទ្ធ ជាត្រកូលសាក្យៈនេះ ជាការប្រគេនសាសនា ១ នៃបងប្អូនសុកិតិមួយអន្លើនឹងបងប្អូនស្រី និងបុត្រប្រុស និងភរិយា ។

១- តាមគម្ពីរ សុមង្គលវិលាសិនី

ក្នុងឆ្នាំទី ២១ ក្រោយរាជាភិសេក ព្រះបាទអសោកបានយាត្រា ទៅកាន់កន្លែងដ៏ប្រសើរទាំងឡាយ ហើយយកភិក្ខុ ១ អង្គ ដែលមានឥទ្ធិឫទ្ធិនាមថាឧបគុប្តនៅមថុរនាំមុខទៅ ព្រះអង្គបានទៅមើល នៅលុម្ពិនីឧទ្យានជាដំបូងដែលជាកន្លែងព្រះសម្ពុទ្ធប្រសូត ហើយបានលើកសសរថ្មចារឹកជាប្រកាស ១ នៅទីនោះ ដែលយើងឃើញនៅលុះសព្វថ្ងៃនេះ នៅរុម្មិនទីបុបវរិយេក្នុងនិគមពស្តិ លើព្រំដែននេប៉ាល់ (១) ព្រះអង្គបានយាងទៅចម្ងាយ ២ ឬ ៣ យោជន៍ទៀត ទៅខាងលិច ហើយថ្វាយបង្គំព្រះស្តូបនៃព្រះពុទ្ធកោនាគមន (កនកមុនី) ដែលព្រះអង្គបានកែឲ្យធំតាំងពី ២ ឆ្នាំមុននោះមក ហើយបានលើកសសរថ្ម ១ ឆ្លាក់សេចក្តីប្រកាស នៅទីនោះ ដែលគេបានឃើញកាលពីឆ្នាំ ១៨៩៥ នៅនិគ្លីវហើយ ដែលមានចារឹកថាដូច្នេះ ។

១- ទេវានំបិយេន បិយទសិនា លាជិនចោទសវសា
ភិសិតេន ។

២- ពុទ្ធស កោនាគមនស ថុបេ ទុតិយំ វឌ្ឍិតេ ។

៣- វីសតិវសាភិសិតេន ចអតន អាគាចមហីយិតេ ។

៤ សិលាថភេចឧសបាបិតេ ។

ព្រះបាទសម្តេចព្រះចៅបិយទសិ នៅវេលាដែលបានអភិសេកឡើងគ្រងរាជសម្បត្តិបាន ១៤ ឆ្នាំ បានកែឲ្យធំជាគម្រប់ ២ ដង នៃស្តូបព្រះពុទ្ធកោនាគមន លុះរាជាភិសេកបានកំណត់ ២០ ឆ្នាំ ព្រះអង្គ

---

១. មើលសៀវភៅ សោប្រ ចំពូក ២ ។

ស្តេចទៅថ្វាយបង្គំនមស្ការនូវព្រះចេតិយនេះដោយព្រះអង្គឯងហើយ លើកនូវសសរថ្មនោះផង ។

ចារឹកទាំងឡាយរបស់អសោកឲ្យយើងដឹងថា ព្រះអង្គបានសង់នូវវេជ្ជស្ថាន គឺពេទរក្សាជម្ងឺជាច្រើន ហើយបង្គាប់ឲ្យដាំដើមឈើសម្រាប់ធ្វើថ្នាំផង បង្គាប់ឲ្យជីកអណ្តូងនិងដាំដើមឈើផ្សេង ៗ មិនត្រឹមតែអាណាខេត្រព្រះអង្គឡើយ បានទាំងផ្សាយហួសទៅដល់នគរជិត ៗ ទៀត មាននគរចោឡ (គឺ កន្ទិបុរម) ១, នគរបាណ្ឌ្យ (គឺជ្រោយខាងត្បូង) ១, នគរសត្យបុត្រ ១, នគរកេរលបុត្រ (គឺត្រើយនៃម៉ាឡាបារ) ១, នគរតម្ពបណ្ណិ (គឺសីឡង់) ១, (ប្រកាសអា ១-២៣) ព្រះអង្គផ្សាយនូវសីលដែលជះឆ្ងាយទៅទៀត ប្រសិនបើគេជឿសេចក្តីប្រកាសទី ១៣ របស់ព្រះអង្គដែលមានសេចក្តីថា ៖

"នេះហើយជ័យជំនះដែលព្រះអង្គឈ្នះ គឺជ័យជំនះដោយធម៌ ជ័យជំនះនេះហើយ ដែលព្រះអង្គបានឈ្នះនៅទីនេះ និងនៅក្នុងប្រទេសជិតខាងចម្ងាយស្មើនឹង ៦០០ យោជន៍នៅទីនោះ ហើយដែលអន្តិយោកជាក្សត្រិយ៍នៃយោនកគ្រងរាជ្យទៅ ហើយផុតពីដែនរបស់អន្តិយោកនេះទៅ មានក្សត្រិយ៍ ៤ អង្គទៀត គឺតុរមយ ១, អន្តិកិនិ ១, មក ១, អលិកសុទន ១ ចំណែកខាងត្បូងមានប្រទេសចោឡ ប្រទេសបណ្ឌុដរាបដល់តម្ពបណ្ណិ ហើយនៅទីនេះទៀតក្នុងអាណាខេត្រព្រះអង្គ គឺពួកយោន កម្ពោជ

នាភក នាភតិ ភោជ បិតិនិក អន្ធ្របុលិន្ទ ដូចទៅទាំងអស់គេកាន់បែបក្តី ធម្មានរបស់ព្រះអង្គ(១) ។

ឆ្នាំក្រោយបំផុតដែលពិតរបស់អសោកនោះគឺ ឆ្នាំទី ២៨ (២៣៧) ឆ្នាំនោះហើយស្តេចបានលើកប្រកាស ៧ លើសសរថ្ម យើងនឹងនិទានបញ្ចប់ ពង្សាវតារអសោកដោយរឿងរ៉ាវ ៤ ដែលដកយកមកពីអសោកាវទាន ជាដូច្នេះ ។

ព្រះបាទអសោកបានបុត្រប្រុស ១ ពីនាងអសន្ធិមិត្រជាអគ្គមហេសី ថ្វាយព្រះនាមថា កុណាល លុះព្រះអគ្គមហេសីអស់ព្រះជន្មទៅព្រះអង្គក៏យកនាងតិស្សរក្សិតាដែលជាស្រីមានមាយាកាឡកិណ្ណី ហើយតម្កល់ឡើងជាអគ្គមហេសី នាងនោះទៅស្រឡាញ់ កុណាលរាជកុមារណាស់ដែរ តែព្រះរាជកុមារមិនព្រមហើយស្តីប្រាសផ្ទុះ ឲ្យមកវិញនៅវេលាដែលនាងនេះធ្វើទូកលមាយាទៅឲ្យ នាងតិស្សរក្សិតាចងចិត្តពយាបាទ ហើយក៏តាំងផែនបង្វែងកុណាលពីក្នុងកំពែងបញ្ចេញទៅ ដោយប្រគល់ទីរាជការស្រុកតក្កសីលាឲ្យ រួចពីនោះមក ដោយដឹងថាព្រះបន្ទូលពាក់ឡាយរបស់ស្តេច

១- អន្តិយោក (គឺអន្តិយោគុះ ថេអូស ជាស្តេចនៅស៊ីរី ឆ្នាំ ២៦១-២៤៦ មុនគ្រិស្តសករាជ) តុរមយ គឺប្តូលេម៉េ ហ្វីឡាដិល្ហ ជាស្តេចនៅអេហ្ស៊ីប (ឆ្នាំ ២៨៥-២៤៧) អន្តិកិនិ គឺអន្តិកោនេ គោនត ជាស្តេចនៅម៉ាសេដ្វាន (២៧៦-២៣៩) មក គឺមកនៅស៊ីរែន (ប ៣០០-២៥០) អលិកសុទរ គឺអឡិចសង់ឌ្រ នៅអេពី (២៧២-២៥៥) ឬអឡិចសង់ឌ្រនៅកោរិន្ថ (២៥២-ប.២៤៤) ពួកយោន គឺពួកក្រិកនៅបញ្ចាប់ ពួកកម្ពោជ គឺពួកដែលនៅខាងទិសពាយព្យ ពួកអន្ធ្រ កាលដើមនៅឆ្នេរសមុទ្រខាងកើត ជាខាងត្បូងស្រុកកលិង្គ ឯជាតិឯទៀតនោះ មិនប្រាកដ ។

ដែលនឹងត្រូវយកជាការបាននោះ ត្រូវតែមានបោះត្រានឹងព្រះខន្ធ ម៉្លោះ ហើយនាងនោះយកសំបុត្រដែលបានបិទមាត់ស្រោម ដោយអាចម៍ល័ក្ត ដែលសរសេរនឹងដៃឯង ទៅផ្តិតយកម្រាមព្រះខន្ធ ក្នុងឱកាសដែល ស្តេចទ្រង់ផ្ទំស្កល់ ផ្ញើទៅដល់មន្ត្រីខេត្តនៅតក្កសិលា លុះមន្ត្រីទាំងនោះបានបើកបណ្ណ័លិខិតនោះឡើងបានឃើញព្រះរាជអាជ្ញាបង្គាប់ ដោយដាច់ស្រេចថា ឲ្យខ្វៀលព្រះនេត្រព្រះរាជកុមារទាំង២ខាងហើយបំបរបង់ទៅក្នុងភ្នំមួយអន្លើនឹងភរិយា ចំណែកឯសេនាមុខមន្ត្រីទាំងនោះ ចង់បង្អង់សិនមិនសម្រេចតាមព្រះរាជអាជ្ញានោះ ក៏ខ្លួនព្រះរាជកុមារឯងបានបង្ខំឲ្យគេចាត់ការសម្រេចតាមព្រះរាជអាជ្ញាមួយរំពេចលុះវិនាសចក្ខុប្រសាទនោះទៅវេលាណាហើយ កុណាល ក៏ស្តេចចេញទៅជាមួយនឹងភរិយា ហើយត្រឡប់ចូលទៅបាដលិបុត្រវិញ ដើរចូលទៅក្នុងរាំងហើយច្រៀងទំនុក ១ ដេញពិណបន្ទរផង ឯមហាក្សត្រិយ៍នឹកស្មានក្នុងព្រះហឫទ័យថា ដូចជាសម្លេងរាជបុត្រព្រះអង្គ ហើយក៏មានព្រះបន្ទូលឲ្យនាំអ្នកចម្រៀងនោះចូលទៅ លុះបានស្គាល់ជាក់ជាព្រះរាជបុត្រព្រះអង្គហើយ ក៏ស្រយុតក្នុងព្រះរាជហឫទ័យ កើតក្តៅក្រហាយក្នុងព្រះឧរា ឯនាងតិស្សរក្សិតានោះក៏ព្រះអង្គឲ្យដុតទាំងរស់ហើយឯបណ្តាមនុស្សទាំងឡាយឯណាដែលបានចូលដៃ ក្នុងការប្រព្រឹត្តធ្វើទោសក្នុងបទឧក្រិដ្ឋនោះ ក៏ស្តេចឲ្យធ្វើទោសដល់ជីវិត ឬ បំបរបង់ចេញទាំងអស់ លុះក្រោយនោះបន្តិចមក កុណាល ក៏បានមានចក្ខុប្រសាទឡើងវិញគួរជាអស្ចារ្យ ។

មហាក្សត្រិយ៍បានប្តេជ្ញាថា នឹងធ្វើទានដល់ព្រះសង្ឃឲ្យអស់ចំនួនប្រាក់មាស ១០០ កោដិ លុះព្រះអង្គទ្រង់ព្រះជរាទៅបានធ្វើអស់តែត្រឹម ៩៦០.០០០.០០០ ដើម្បី នឹង ធ្វើឲ្យគ្រប់ចំនួនដែលបានប្តេជ្ញាហើយមុនទិវង្គតនោះព្រះអង្គបានផ្ញើ ប្រាក់ និង មាសជាច្រើន តែរាល់ ៗ ថ្ងៃទៅកុក្កុដារាម សេនាមន្ត្រីទាំងឡាយ ដោយយល់ថានឹងបណ្តាយឲ្យព្រះអង្គធ្វើដូច្នេះទៅនឹងវិនាសរាជសម្បត្តិ ហើយក៏ថ្វាយដំណឹងដល់ព្រះរាជកុមារជាព្រះរាជបុត្រ កុណាល ព្រះរាជកុមារនោះ បានហាមដល់នាយឃ្លាំងកុំឲ្យសម្រេចតាមព្រះរាជឱង្ការឡើយ ឯអសោកក៏យកចានមាសប្រាក់ទៅធ្វើជាទាន រួចពីនោះមក លុះអស់លើងពីព្រះអង្គ ព្រះអង្គផ្ញើផ្លែអាមលក (ស្រម៉) ១ ចំហៀងទៅប្រគេនព្រះសង្ឃនៅកុក្កុដារាម ហើយសូមឲ្យព្រះសង្ឃទទួលថាជាទានក្នុងទីបំផុត ជារបស់មហាក្សត្រិយ៍អសោកតពីនោះមកហើយព្រះអង្គក៏ទទួលទិវង្គតរំលាងខ្លួនទៅ ។

X

X X

ភាគទី ២

អំពីប្រកាសនៃអះសោក

ក្រៅពីកិច្ចការផ្សាយព្រះអង្គដែលបានស្រង់សេចក្ដីដូចមានខាងលើនោះ សេចក្ដីក្នុងប្រកាសនៃក្សត្រិយ៍នេះ នឹងរៀបចែកជា ៣ មេបាទ គឺ ការប្រតិបត្តិនូវធម៌ ការកេដការ និង ពុទ្ធសាសនា ។

អំពីការប្រតិបត្តិនូវធម៌

សេចក្ដីជាប្រធានក្នុងប្រកាសទាំងអម្បាលនេះ គឺសម្ដែងនូវធម៌ ដែលហៅថាធម៌នោះត្រូវយល់ថាមិនត្រឹមតែធម៌ព្រះអង្គឡើយ គឺជាវត្តប្រតិបត្តិដែលគេកាន់កាន់ក្នុងលោកនេះ ។

ប្រកាសទី ២ នៅសិទ្ធបុរ (១ ៥) នេះមានសេចក្ដីសង្ខេបដូច្នេះ :

មាតាបិតុសុស្សូសិតាវិយ

ហោមេវគរុតុំ ប្រាណេសុទ្រឡិហំ

សច្ចំ វតវិយំ

សេវមេ ធម្មគុណា បវត្តិតាវិយា

ហោមេវ អន្តេវាសិនា អាចរិយេ អបចាយិតាវិយេ

ញាតិកេសុ ចតុយថារហំ បវត្តិតាវិយេ ឯសា គោរ

ណាបកតិតី ទិឃាវុសេ ចហោតិឯស កាដាវិយេច ៗ

ត្រូវស្ដាប់បង្គាប់នៃមាតាបិតា :

ត្រូវញុំាងចិត្តឲ្យកោតខ្លាចដល់សត្វមានជីវិត (អាណិតសត្វ)
ត្រូវនិយាយដោយពាក្យសច្ច (ពាក្យទៀង)
នេះហើយជាលក្ខណធម៌ដែលគួរប្រតិបត្តិ ។

ម្យ៉ាងទៀតសិស្សត្រូវគោរពប្រតិបត្តិដល់គ្រូអាចារ្យ ហើយចំពោះនិងញាតិសន្តានត្រូវប្រព្រឹត្តតាមថ្នាក់ខ្ពស់ទាប នេះហើយជាវត្តប្រតិបត្តិដែលមានតាំងពីបូរាណមក វត្តប្រតិបត្តិនេះជាធម៌ចម្រើននូវអាយុឲ្យវែងដូច្នេះ ត្រូវតែកាន់យក ត្រូវតែប្រតិបត្តិ ។

ក្នុងប្រកាសទី ២ នៅសសរថ្ម (ហ្វូ ២) អសោកអធិប្បាយពីធម៌ថា :

ធម្មេសាធូ កោយំចុធម្មេតិ អបាសិនវេពហុក-
យាណេ ទយាទានេសចេ សោចយេចខុ ទនេបិមេព
ហុវិធេ ទិនេទុបទចតុបទេសុ បក្ខិវាលិចលេសុ ធេ-
មេ អនុគហេ កដេ អាបានទកា ទិណាយេ អំនានិបិច-
មេពហូនិ កយានានិ កដាន ។

"ធម៌ជារបស់ ១ ដ៏ល្អ ប៉ុន្តែអ្វីជាធម៌ គឺបាបតិចបុណ្យច្រើន, មេត្តា, សប្បុរស, សុចរិត, បរិសុទ្ធ, ខ្ញុំបានធ្វើទានគ្រប់ចំពូកតាំងអស់ដល់សត្វទ្វេបាទ, ចតុបាទ, បក្សី, មច្ឆា យើងបានផ្តល់នូវសេចក្តីអនុគ្រោះជាច្រើនដរាបដល់ឲ្យទានទូវជីវិត ហើយយើងបានធ្វើនូវកិច្ចការដ៏ប្រសើរជាច្រើនទៅទៀត ក្នុងប្រកាសតទៅទៀត (ហ្វូ.៣)

ព្រះអង្គទូន្មានឲ្យគិតថា គេឃើញតែធ្វើអំពើល្អរួចនឹកថា អញបានធ្វើអំពើនេះល្អ រីឯផ្លូវអាក្រក់ដែលគេធ្វើនោះ មិនបានឃើញផង គេមិននឹកថា អញធ្វើអំពើលាមកនេះហើយជាទោស ពិតមែនតែសេចក្ដីពិចារណានេះជាទីលំបាក ប៉ុន្តែគួរគេប្រយ័ត្នដល់ផ្លូវនេះកុំភ្លេចឡើយ ហើយគិតថា “ហេតុនេះ ហេតុនោះជាទោស គឺដូចជាទោសកាចសាហាវ កំហឹង មានះប្រណែន ដែលបណ្ដាលឲ្យខ្លួនអញខូចខាត គួរគេប្រយ័ត្ននឹងផ្លូវអស់នេះ នេះហើយជាសម្បត្តិអញដ៏វិសេស ក្នុងនាលោកិយនិងក្នុងបរលោក ព្រះមហាក្សត្រិយ៍ទ្រង់សំដៅសេចក្ដី ១ នេះជាមាំ គឺថា ប្រតិបត្តិធម៌ តែដោយខ្លួនម្នាក់ៗមិនល្មមបរិបូណ៌ទេត្រូវតែផ្សាយធម៌នោះទៅអ្នកដទៃផង ។

“គ្មានទានឯណាស្មើនឹងទានធម៌ឡើយ(១) គ្មានមិត្តឯណាស្មើដោយមិត្តនិងធម៌ឡើយ គ្មានចំណែកអ្វីស្មើនឹងចំណែកធម៌ឡើយគ្មានញាតិឯណាស្មើដោយញាតិនិងធម៌ឡើយ ធម៌នេះ គឺដូច្នេះអាណិតដល់បាវព្រាវខ្ញុំកំដរ ស្ដាប់បង្គាប់មាតាបិតា ចិត្តល្អដល់មិត្តសម្លាញ់ញាតិសន្ដាន ស្រមណ៍និងព្រាហ្មណ៍កោតខ្លាចដល់ជីវិតសត្វ បិតា ប្ដីបុត្រនិងបងនិង មិត្រសម្លាញ់និងអ្នកជិតខាង គួរតែពោលថានេះល្អ នេះគួរធ្វើ ដែលប្រព្រឹត្តដូច្នេះនឹងឃើញប្រយោជន៍ក្នុងជាតិនេះ និងក្នុងជាតិខាងមុខ និងបានផលជាអនេកដោយអំណាចធម្មទាននេះ (ប្រកាសលើដុំថ្ម អា ១១) ។

១- ឆាស្ដិឯតារិសំកន់យារិស់ធម្មយត់

ត្រូវធ្វើដូចម្តេចឲ្យបានចម្រើនក្នុងផ្លូវធម៌ គឺដោយត្រង់ត្រាប់ធ្វើតាមច្បាប់ប៉ុន្តែត្រូវធ្វើដោយសេចក្តីពិចារណាគ្រប់អន្ទើ (ហ្វ. ៧) ។

កិរិយាចម្រើនឡើងនៃធម៌មាន ២ យ៉ាងគឺដោយសេចក្តីបញ្ញត្តិនៃធម៌ និងដោយពិចារណា (ទិដ្ឋិ), សេចក្តីបញ្ញត្តិនោះជាបន្ទាប់បន្សំ ឯសេចក្តីពិចារណានោះ ជាធំ សេចក្តីបញ្ញត្តិនៃធម៌ គឺឧបមាដូចជាសេចក្តីបញ្ញត្តិដែលខ្ញុំបានប្រកាស ដោយហាមថាសត្វណា ៗ ខ្លះ ដែលមិនត្រូវឲ្យសម្លាប់ ហើយនឹងរបៀបច្បាប់ផ្សេង ៗ ឯទៀតដែលខ្ញុំបានបញ្ញត្តិហើយ ប៉ុន្តែឯហេតុដើមគឺសេចក្តីពិចារណា ដែលនឹងធ្វើឲ្យចម្រើនឡើងនៃធម៌របស់មនុស្សដើម្បីចៀសវាងមិនបំផ្លាញដល់សត្វនិងមិនសម្លាប់សត្វ ។

ចុះអ្វីដែលជាផលនៃសេចក្តីប្រតិបត្តិនូវធម៌ គឺប្រយោជន៍ក្នុងលោកនេះនិងលោកខាងមុខ (ហិទតបលតេអាលធហោតិ) (១ ក្នុងលោកនេះ គឺបានអាយុវែង (២) ក្នុងលោកខាងមុខគឺស្ថានសួគ៌(៣) គ្មាននិយាយពីព្រះនិព្វានឡើយ ។

សេចក្តីបញ្ញត្តិទាំងនេះ ព្រមទាំងផលនៃសេចក្តីខ្នាននេះ មិនមែនជាផ្លូវពុទ្ធសាសនាឡើយ ប៉ុន្តែប្រហែលត្រូវលើកតែស្ថាន ១ គឺត្រង់សេចក្តីដែលថាមិនឲ្យធ្វើបាបដល់សត្វមានជីវិត ស្ថាននេះមានសម្ព័ន្ធនៅក្នុង

១- សេចក្តីអធិប្បាយ អា ១១ ភាគទី ៣

២- ប-២

៣- អា ៦-៩-១០.១៣.ប.១; ប.១; ហ្វ.៥,៣,

សេចក្ដីប្រដៅរបស់អសោកជាមាំមួន ហើយដែលពិតប្រាកដជាចេញមកពីពុទ្ធសាសនា ដើម្បីនឹងកត់ទុកក្នុងចិត្តនៃបណ្ដាក្សត្ររបស់ព្រះអង្គ ទាំងអស់ឱ្យបានមាំមួននោះ ព្រះអង្គយកខ្លួនព្រះអង្គឯងធ្វើជាគំរូ (អា ១) ។

" កាលពីដើមក្នុងរោងវិសេស ដែលធ្វើក្រយាស្ងោយថ្វាយព្រះអង្គនោះ គេតែងសម្លាប់សត្វក្នុង ១ ថ្ងៃ ៗ ចំនួនជាច្រើនរយពាន់ ធ្វើក្រយាស្ងោយថ្វាយព្រះអង្គ ឥឡូវនេះគេសម្លាប់តែ ៣ វិញ គឺក្ងោក ២ និងឈ្លូស ១ ហើយឯឈ្លូសនោះមិនជាសម្លាប់ញឹកញយទេ ឯសត្វទាំង ៣ នេះទៀត ទៅមុខទៅនឹងខានសម្លាប់សោះ" ។

ក្នុងប្រកាស ១ ទៀត (ហូ.៥) ព្រះបាទអសោកហាមផ្ដាច់មិនឱ្យសម្លាប់សត្វជើង ៤ ដែលជាសត្វមិនសម្រាប់អាហារ ឬ ជាសត្វមានប្រយោជន៍ ព្រះអង្គផ្សាយនូវអាជ្ញាដល់សត្វមានប្រយោជន៍ ព្រះអង្គផ្សាយនូវអាជ្ញាដល់សត្វខ្លះដែលជាសត្វសម្រាប់អាហារផង ដូចជាក្ដាន់ កំប្រុក, ជ្រឹង, រមាស, សេក; ក្ងោក, ក្ងាន, ព្រាប ។ល។ ខាងក្រោមនេះ ព្រះអង្គដាក់កម្រឹតដូច្នេះ ។

" សត្វពពែញី ចៀមញី និងជ្រូកព្រៃញី ប្រសិនបើវាមានកូននៅក្នុងពោះ ឬ កំពុងបំបៅកូន នឹងសម្លាប់មិនបាន ព្រមទាំងកូនសត្វទាំងនេះផង ដរាបដល់អាយុ ៦ ខែ ។

សត្វមាន់ឈ្មោលនឹងក្រៀវមិនបាន ហាមផ្ដាច់មិនឱ្យដុតស្មៅស្ងួតដែលមានសត្វមានជីវិតនៅ ។ ក្នុងទីនោះ ហាមផ្ដាច់មិនឱ្យដុតភ្លើងព្រៃ

ដោយចិត្តអាក្រក់ ឬ ដោយបំផ្លាញដល់សត្វមានជីវិត ដែលនៅក្នុងព្រៃនោះឡើយ ។

" រូបមានជីវិតមិនត្រូវយករូបមានជីវិតជាអាហារឡើយ " ។

អំពីការរាជការ

អសោកបានបង្កើតបែបថ្មីក្នុងរបៀបរាជការ តាំងពីរាជ្យមុន ៗ មកទល់នឹងរាជ្យព្រះអង្គនោះម្ចាស់ផែនដីត្រូវមានពេលម៉ោងខ្លះក្នុង ១ ថ្ងៃ ៗ នឹងពិនិត្យរឿងរ៉ាវ ឯអសោកវិញតម្រូវថាការទាំងឡាយ ត្រូវយកចូលទៅថ្វាយព្រះអង្គពិនិត្យបានគ្រប់ពេលទាំងអស់ និងគ្រប់ទីកន្លែងដែលព្រះអង្គសំណាក់ ។

អ.៦ " កាលពីដើមការទាំងឡាយដែលនាំចូលទៅ ព្រមទាំងសេចក្តីនាំការទូលធ្វងមិនបានធ្វើគ្រប់ពេលឡើយ នេះនៃដែលយើងបានធ្វើគ្រប់ពេលទាំងអស់ វេលាដែលខ្ញុំនៅក្នុងកន្លែងសោយក្តី កន្លែងក្រសាលក្តី ក្នុងក្រឡាបន្ទំក្តី ក្នុងរាជរថក្តី ឬ ក្នុងសួនក្តី អ្នកយកសេចក្តីក្រាបទូលថ្វាយដំណឹងដល់ខ្ញុំ អំពីរឿងរ៉ាវទាំងឡាយរបស់បណ្តារាស្ត្រហើយគ្រប់កន្លែងទាំងអស់ ខ្ញុំត្រូវសម្រេចសេចក្តីនៃរឿងរ៉ាវរបស់បណ្តារាស្ត្រ ការងាររបស់ខ្ញុំមានតែ ១ ដែលជាប្រយោជន៍ល្អទូទៅ គឺសេចក្តីឧស្សាហ៍និងសម្រេចកិច្ចការផែនដីជាប្រុស ព្រោះគ្មានអ្វីទៀតដែលជាប្រយោជន៍ទូទៅនោះឡើយ ចុះហេតុអ្វីក៏ខ្ញុំខំប្រឹងដូច្នេះ គឺដើម្បីឲ្យរួចខ្លួនខ្ញុំពីបំណុលអំពីសត្វមានជីវិតខ្ញុំ សូមឲ្យសត្វទាំងឡាយបានសេចក្តីសុខសប្បាយក្នុង

លោកនេះ ដល់ទៅក្នុងលោកខាងមុខខ្ញុំសូមឲ្យសត្វទាំងនេះបានទៅកើតក្នុងស្ថានសួគ៌ ។

ព្រះរាជបញ្ញត្តិរបស់អសោកដែលបញ្ញត្តដល់អ្នករាជការនោះ ជួនកាលបញ្ញត្តផ្ទាល់ចំពោះព្រះអង្គ ជួនកាលបង្គាប់ឲ្យស្តេចឧបរាជ ២ អង្គនៅស្រុកតក្កសិលា និង ឧជ្ជយិនី បញ្ញត្តជំនួសព្រះអង្គ ឯពួកមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់ ៗ មានងារធម្មតាហៅថាមហាមាត្យ មន្ត្រីជាន់បន្ទាប់មានងារជាយុក្ត ចៅក្រសួងរាជការរដ្ឋបាលនៅខេត្តក្រៅហៅថា រាជុក ឯចៅក្រសួងទាំងនោះ មានអ្នករាជការដែលនៅក្នុងបង្គាប់ហៅថាប្រាទេសិក គឺក្រុមព្រះឃ្លាំងនិងក្រុមកងក្រវែល មន្ត្រីទាំងនេះត្រូវដើរត្រួតត្រារាល់តែ ៥ ឆ្នាំ គឺ ៥ ឆ្នាំម្តង (អនុសំយាន) ក្នុងទីរួមខេត្តដែលឡើងខ្លួន ហើយក្នុងឱកាសនោះ ត្រូវពន្យល់ដល់បណ្តាប្រស្នាអំពីលក្ខណៈនៃធម៌ទាំងឡាយ គឺ ស្តាប់បង្គាប់មាតាបិតា ធ្វើចិត្តឲ្យល្អ សង្គ្រោះដល់មិត្តសម្លាញ់ ដល់ញាតិ ដល់ព្រាហ្មណ៍និងស្រមណ៍ ត្រូវកោតខ្លាចជីវិតសត្វសំចៃក្នុងការចាយវាយ ហើយសំចៃក្នុងវិវាទ (អា.៣.១៣ ឆ្នាំក្រោយរាជាភិសេក) លុះឆ្នាំតទៅទៀត (អា-៥) បានតាំងបង្កើតឲ្យមានអ្នករាជការ ១ ប៉ែកផ្សេងទៀត (ធម្ម-មហាមាត្រ) អ្នករាជការពួកនេះមានមុខក្រសួងត្រូវពិនិត្យសេចក្តីមានក្នុងលំអានធម៌គឺ:

១- ក្រសួងត្រួតត្រាការរាជការគ្រប់ក្រុម ។

២- ក្រសួងថែរក្សានូវសេនាទាហានព្រាហ្មណ៍ អ្នកកំសត់ទុគ៌ត

មនុស្សចាស់ជរា) ។

៣- ក្រសួងនគរបាល មានមុខងារក្រៅលែង ឬ ទឹងបន្ថយទោស មនុស្សឯណាដែលជាប់ទោស ដោយចាញ់ឧបាយផ្សេង ៗ ឬ ដោយអាយុជ្រុលហួស ឬ ក៏ដោយមានគ្រួសារក្នុងបន្ទុកច្រើន ។

៤- ក្រសួងសង្គ្រោះព្រះវង្ស (ក្រុមសង្គហ)

ក្នុងប្រការទី ១ នៅស្រុកកលិង្គ (បេ ១) មហាក្សត្រិយ៍បញ្ញត្តិដល់ឧត្តមមន្ត្រី ដោយសេចក្តីដាច់ខាតយ៉ាងដូច្នេះ "យើងចូលចិត្តឲ្យសេចក្តីចំណង់របស់យើង" បានសម្រេចជាដាច់ខាតដោយបទណាដែលជាល្អ ឯបទដែលវិសេសជាងគេនោះ គឺសេចក្តីខ្នានដែលយើងបានបញ្ញត្តិដល់អ្នកទាំងអស់ ។

"អ្នកទាំងអស់ដែលយើងតាំងជាទីពឹង នៃមនុស្សជាច្រើនរយពាន់ ត្រូវខំរក្សាចិត្តអ្នកល្អជា" មនុស្សទាំងអស់ ទុកដូចជាកូនរបស់យើង បើយើងប្រាថ្នាឲ្យកូនទាំងឡាយរបស់យើងបានសេចក្តីសុខ សេចក្តីចម្រើនក្នុងជាតិនេះ និងក្នុងជាតិមុខ មានប្រការយ៉ាងណា យើងក៏ត្រូវប្រាថ្នាឲ្យមនុស្សទាំងអស់មានប្រការយ៉ាងនោះដែរ ក៏ប៉ុន្តែសេចក្តីទាំងនេះ កម្រនឹងសម្រេចបានគ្រប់ជំពូកណាស់ ព្រោះមនុស្សខ្លះនៅមានកាន់លទ្ធិតាមអំពើចិត្តខ្លះដែរ ត្រូវតែអ្នកណែនាំមនុស្សទាំងនោះ ឲ្យប្រព្រឹត្តនូវធម៌ត្រឹមត្រូវឡើង ។

"ម្យ៉ាងវិញទៀត បើមានមនុស្សណា ១ ដែលជាប់ទោសក្នុងគុក

និងត្រូវគេធ្វើទុក្ខធ្វើបាប គោនអ្នកទៅកាន់ទីនោះ ដើម្បីពិនិត្យកំចាត់បង់នូវទោស គុកដែលឥតរឿងហេតុត្រូវអ្នកមានចិត្តតម្រង់មនុស្សនីមួយ ៗ ឲ្យចូលក្នុងផ្លូវល្អផ្លូវសុចរិត ។

“ មានគតិខ្លះ ដែលឃាត់មិនឲ្យចម្រើន គឺសេចក្ដីច្រណែន សេចក្ដីរវើរវាយ សេចក្ដីរឹងត្អឹង សេចក្ដីមិនមានកំណត់ សេចក្ដីធ្វេសប្រហែស សេចក្ដីខ្ជិលច្រអូស សេចក្ដីប្រមាទ· អ្នកទាំងឡាយត្រូវសង្វាតឲ្យបានផុតពីអគតិទាំងនេះ ”

„ ក្នុងផ្លូវធម៌ដែលជាធំជាងគេនោះ គឺព្យាយាម និង ខន្តី មនុស្សខ្ជិលច្រអូសរមែងមិនក្រោកមិនកម្រើក ត្រូវតែទៅមុខ ត្រូវតែដើរ ក្នុងការត្រួតត្រា ដែលអស់អ្នកជាប់កិច្ច និងត្រូវសម្រេចការនោះក៏មានប្រការដូចគ្នា ដោយហេតុនេះបានជាយើងបញ្ជាក់ថែមទៀតអំពីបញ្ញតិរបស់យើងឲ្យច្បាស់ថា គោនញ៉ាំងសេចក្ដីប្រយ័ត្នចំពោះលើបញ្ញតិរបស់យើង ដោយពោលថា “នេះហើយ នោះហើយ ជាព្រះរាជបញ្ញតិ” សេចក្ដីសម្រេចតាមបញ្ញតិទាំងនោះ អាចនឹងមានប្រយោជន៍ជាច្រើន សេចក្ដីដែលមិនសម្រេចតាមលក្ខណៈបញ្ញតិនោះ អាចនឹងនាំឲ្យខូចខាតប្រយោជន៍ជាច្រើន អ្នកឯណាដែលមិនធ្វើឲ្យបានសម្រេចតាមលក្ខណៈនោះ ឥតបានអនុគ្រោះពីព្រះពុទ្ធ ឬ ពីមហាក្សត្រិយ៍ឡើយ បានជាយើងខ្វល់ខ្វាយក្នុងការទាំងនេះពេក គឺព្រោះប្រាថ្នាប្រយោជន៍ ២ យ៉ាង :

១· គឺដើម្បីនឹងឲ្យអ្នកបានសេចក្ដីសុខព្រោះអ្នកធ្វើតាមផ្លូវនេះផង ។

២. ដើម្បីឲ្យអ្នករួចបំណុលអំពីយើងផង ។

ក្នុងប្រកាស ១ ទៀត ដែលបញ្ញត្តដល់មន្ត្រីនោះ មានពណ៌នាតែអំពីជាតិដែលមិនចុះចូល (អន្តោអវិជិតា) គឺជាពួកដែលនៅព្រំប្រទល់ដែនដែលល្ងង់ខ្លៅមិនស្តាប់បង្គាប់ ។ គំនិតចំពោះនឹងជនទាំងនេះ កើតអំពីសេចក្តីករុណា របស់ព្រះអង្គ (បេ២) ។

នេះឯងដែលខ្ញុំប្រាថ្នាចំពោះដល់បណ្តារាស្ត្រ ដែលនៅប្រទល់ដែន តោងបណ្តារាស្ត្រទាំងឡាយជឿជាក់ថា មហាក្សត្រិយ៍ប្រាថ្នាមិនឲ្យរាស្ត្រទាំងឡាយនោះ មានសេចក្តីបារម្ភ ត្រូវឲ្យទុកចិត្តដល់មហាក្សត្រិយ៍ ត្រូវទទួលអំពីមហាក្សត្រិយ៍ តែសេចក្តីសុខឥតទុក្ខឡើយ ហើយតោងឲ្យបណ្តារាស្ត្រជឿជាក់សេចក្តីនេះថា ព្រះករុណាស្រឡាញ់រាប់អានដល់ខ្លួន ហើយមួយទៀតដើម្បីឲ្យយើងទុកចិត្តក្តី ឬ ពីព្រោះតែយើងក្តី បានជាត្រូវតែគេប្រតិបត្តិធម៌ជាផ្លូវលោកិយនិងលោកុត្តរ " គឺដោយហេតុនេះហើយដែលយើងបញ្ញត្តដល់អ្នកទាំងឡាយ កាលណាបើដូច្នេះ បញ្ញត្តិដែលយើងមានមកដល់អ្នកទាំងប៉ុន្មាន ជាសេចក្តីប្រាថ្នាយើងជាដាច់ខាតឥតប្រែប្រួលបានឡើយ យល់ឃើញដូច្នេះហើយត្រូវតែអ្នកធ្វើតាមមុខងាររៀងខ្លួន ហើយយកចិត្តរាស្ត្រឲ្យជឿថាយើងជាមហាក្សត្រិយ៍ដូចជាបិតាអ្នកទាំងឡាយ ហើយទ្រង់មានព្រះហឫទ័យ ស្រឡាញ់គេដូចជាស្រឡាញ់ព្រះអង្គឯង ត្រូវឲ្យគេទុកដាក់ខ្លួនដូចជាព្រះរាជបុត្រព្រះអង្គបង្កើត ដែលយើងបានបញ្ញត្តដល់អ្នកនឹងឲ្យស្គាល់ចិត្តយើង ។ នឹកថាក្នុងស្ថាន

នេះ អ្នកឯងជាអ្នកឧស្សាហ៍ សម្រេចតាមបង្គាប់ទាំងឡាយ ឥតខ្វះខាតត្បិតអ្នកទាំងឡាយជាមនុស្សទំនុកទុកចិត្តនៃជនទាំងឡាយ នោះនឹងឲ្យដល់ជនទាំងនោះ បានសេចក្ដីសុខនិងសេចក្ដីចម្រើនក្នុងជាតិនេះ និងក្នុងជាតិមុខ ហើយបើធ្វើដូច្នេះទៅ អ្នកនឹងបានសម្បត្តិសួគ៌ និង បានរួចបំណុលអំពីយើង ។

មានសេចក្ដីសំខាន់មួយទៀតដែលអសោកមានគំនិតយ៉ាងវិសេសដូចជាយើងនឹងនិយាយឥឡូវនេះ ហៅថាសាសនា គំនិតនោះអធិប្បាយជាសេចក្ដីសង្ខេបជាដូច្នេះ មហាក្សត្រិយ៍ទ្រង់តាំងព្រះហឫទ័យជាកណ្ដាលទូទៅ សេចក្ដីស្រាកស្រួលរបស់ពស្ត្រប្រាស្រ័យគ្នាទៅវិញទៅមក មហា-ក្សត្រិយ៍ទ្រង់ព្រះហឫទ័យឧបេក្ខាចំពោះទូទៅ ដល់សាសនាទាំងឡាយ ដោយសាសនាទាំងអស់នោះមានប្រាថ្នាតែ ១ ដងគ្នាដែលវិសេស គឺសេចក្ដីសង្រួម និងសេចក្ដីបរិសុទ្ធនៃខ្លួន (សយមេតភាវសុធិ អា ៣៧) គោលដែលជាធំគឺកិរិយាបង្អោនខ្លួនទៅកាន់សាសនានីមួយ ១ (អត្តនាបចូបគមនេមោខមេត ហ្វៃ ៦) ដែលមហាក្សត្រិយ៍មិនសព្វព្រះហឫទ័យគឺមិនមែនចំពោះតែទៅបែបយ៉ាងសាសនាណា១ទេ គឺមិនសព្វព្រះហឫទ័យនឹងសេចក្ដីព្រងើយកន្តើយមិនកាន់សាសនា ស្ដានេះទ្រង់ក៏បានសម្ដែងនូវព្រះរាជតម្រិះជាសេចក្ដីដ៏វិសេសក្នុងប្រកាសទី ១២ (អា ១២) ។

ព្រះបាទសម្ដេចព្រះពៅបិយទសិ គោរព ១ ដល់ពួកអ្នកបួសនោះជាពួកតាបសក្ដី ជាពួកគ្រហស្ថក្ដី ព្រះអង្គគោរពដោយឲ្យទាននិងដោយ

កិច្ចគោរពផ្សេង ៗ ប៉ុន្តែដែលជាប្រយោជន៍ដល់ព្រះអង្គជាងឲ្យទាន និងជាងគោរពនោះ គឺជាសេចក្តីចម្រើនខ្លឹមសារនៃពួកទាំងនោះ (សារវឌ្ឍី) សេចក្តីចម្រើននោះមានច្រើនយ៉ាង ប៉ុន្តែមានឫសតែ ១ គឺសេចក្តីសង្រួមវាចាដែលមានស្ថានថាកុំនិយាយអួតអាង នូវសាសនារបស់ខ្លួន ហើយបង្អាប់សាសនាគេឯទៀត កុំឲ្យបង្អាប់បង្អោនសាសនាគេឯទៀត នេះដោយឥតឱកាសគួរតែសរសើរសាសនាទាំងឡាយនេះ គ្រប់ឱកាសវិញ បើធ្វើយ៉ាងដូច្នេះគេហៅថាធ្វើឲ្យចម្រើននៃសាសនារបស់ខ្លួន ហើយគេជួយសង្គ្រោះដល់សាសនាឯទៀត បើមិនធ្វើយ៉ាងនេះទេ គេហៅថាធ្វើខុសក្នុងសាសនាខ្លួន ដោយបំផ្លាញដល់សាសនាឯទៀត ព្រោះថាបើអ្នកណាអួតអាងនូវសាសនារបស់ខ្លួន ហើយបង្អាប់សាសនាឯទៀត គឺធ្វើដោយស្រឡាញ់សាសនាខ្លួនថ្កុំថ្កើង ប៉ុន្តែបើធ្វើយ៉ាងដូច្នេះ អ្នកនោះឯងឈ្មោះថាធ្វើឲ្យខូចខាតសាសនាខ្លួនវិញទេ មានសេចក្តីល្អតែ ១ គឺសេចក្តីព្រមព្រៀងគ្នាដែលនាំចិត្តឲ្យស្តាប់ធម៌ ហើយចូលចិត្តស្តាប់ធម៌អាថ៌របស់សាសនា ១ ទៀត នេះហើយជាសេចក្តីប្រាថ្នារបស់មហាក្សត្រិយ៍ដែលឲ្យពួកអ្នកបួសទាំងអស់ចេះដឹងបរិបូណ៌ដោយប្រាជ្ញា ។

ទាំងអស់គ្នា ទោះមានសទ្ធាចិត្តដូចម្តេច ៗ ក្តី ត្រូវតែនិយាយថាឯទាននិងកិច្ចគោរពនោះ មានប្រយោជន៍ដល់មហាក្សត្រិយ៍ តិចជាងសេចក្តីចម្រើនក្នុងផ្លូវសាសនា និងសេចក្តីកោតខ្លាចដល់ពួកទាំងឡាយ

ព្រោះតែហេតុនេះហើយ បានជាមានបង្កើតពួកត្រួតត្រាធម៌ (ធម្មមហាមាត្រ)(១) ពួកត្រួតត្រានៃស្រី ពួកវច្ចភូមិក និងក្រុមរាជការផ្សេងៗ ទៀត ផលនៃសេចក្ដីត្រួតត្រាទាំងនោះ គឺជាសេចក្ដីចម្រើននៃសាសនារបស់យើងនិងពន្លឺនៃធម៌ ដោយមានលក្ខណបញ្ញត្តិនេះហើយ ពិតមែនជាព្រះបាទអសោកលោកកាន់ពុទ្ធសាសនា ដោយមាំមួន តែគង់ទ្រង់បានធ្វើអំណោយគុហា ៗ ដល់ពួកអាជីវកទៀតដែរ ។

អំពីពុទ្ធសសនា

យើងបានដឹងដោយចារឹករបស់ស្ដេចអសោក ថា នៅឆ្នាំទី ៩ ក្នុងរាជព្រះអង្គ ជាក្រោយចម្បាំងស្រុកកលិង្គ នោះព្រះអង្គបានចូលកាន់ពុទ្ធសាសនាហើយថ្វាយខ្លួនទៅជាឧបាសក ប៉ុន្តែមិនបានជាខ្នះខ្នែងប៉ុន្មានទេ ហើយក្នុងឆ្នាំទី ១១ ព្រះអង្គបានទទួលឧបសម្បទជាភិក្ខុ (ប ១ អា-អា ៨) ឯប្រកាសទាំងពួងរបស់ព្រះអង្គមិនមែនជាខ្ទន្ទានឲ្យជឿសាសនាឡើយ គឺគ្រាន់តែប្រកាសផ្លូវប្រតិបត្តិប៉ុណ្ណោះទេ លើកតែប្រកាសមួយនោះ ដែលមានកិរិយាប្រាស់ខាងពុទ្ធសាសនាគឺប្រកាសនៅស្រុកភព្រ (ដ) ។

ប្រកាសនេះបានបញ្ញត្តដល់សង្ឃមគធ ដែលថាសង្ឃមគធនោះ មិនមែនចំពោះទៅលើតែសង្ឃ ដែលនៅក្នុងដែនមគធនោះទេ គឺជាសង្ឃ

១-សេចក្ដីអធិប្បាយ អា ៥ ក្នុងឆ្នាំ ១៣ ក្រោយរាជាភិសេក ខ្ញុំបានបង្កើតក្រុមត្រួតត្រាធម៌ ក្រុមរាជការនេះមានបន្ទុកត្រួតមើលគ្រប់ពួកនៃសាសនាទាំងអស់ ដើម្បីបង្កើតនូវធម៌សន្ដោស ដើម្បីជាប្រយោជន៍និងចម្រើនដល់ជនដែលបានរក្សាធម៌ ។

ក្នុងពុទ្ធសាសនាទាំងអស់ ជានុក៉ល់សាធារណៈដែលហៅថាសង្ឃមគធនោះ ពីព្រោះហៅតាមឈ្មោះស្រុកដើម ក្នុងប្រកាសនោះ មិនឃើញមានចុះថ្ងៃខែឆ្នាំឡើយ ប៉ុន្តែឃើញដោយស្មានថានៅឆ្នាំទី ១៨ ក្រោយរាជាភិសេក ប្រកាសនោះ មាននិយាយពីរចំណែក ៖

១- ប្រកាសទូទៅសេចក្តីសទ្ធារបស់ស្តេច

២. សេចក្តីអធិប្បាយធម៌ (ធម្ម-បរិយាយ) ដែលមហាក្សត្រិយ៍តម្រូវឲ្យអ្នកបួសរៀនសូត្រ

ព្រះបាទសម្តេច បិយទសី (១) ថ្វាយបង្គំដល់ព្រះសង្ឃមគធ ហើយឲ្យពរសេក្ខសាធុការ ឲ្យបានសេចក្តីសុខសេចក្តីចម្រើន ។

បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន (ភន្តេ) លោកម្ចាស់ជ្រាបស្រាប់ហើយ មានប្រការដូចម្តេចខ្លះ ដែលខ្ញុំព្រះករុណាមានសេចក្តីគោរពនិងកោតខ្លាចដល់ព្រះពុទ្ធ ព្រះធម៌ និង ព្រះសង្ឃ ពាក្យណាដែលជាពុទ្ធភាសិត ពាក្យនោះជាពិត ឯចំណែកខ្ញុំព្រះករុណាគាប់ព្យាករថា " ធម៌ដែលល្អ នឹងស្ថិតស្ថេរជាយូរអង្វែង " ។

ឯបរិយាយដល់អ្នកបួស ដែលព្រះសម្ពុទ្ធបានសម្តែងនោះមាន ៧ ប្រការគឺ (២) ៖

១- ត្រង់នេះមហាក្សត្រិយ៍ភ្លេចគោរម្យងារសព្វមួយពីងថា ទេវានំបិយោ

២- មើលរែងតែ (១ និង ៦) ចេញនោះ ធម្មបរិយាយទាំងនេះត្រូវគ្នាទាំងអស់

៣- សង្គីតិសុត្ត ជើ ។

១ វិនយសមុក្កសេ សេចក្តីខ្ពង់ខ្ពស់នៃវិន័យ

២- អលិយវំសានិ អំណាចនៃព្រះអរិយ

៣- អនាគតភយានិ សេចក្តីភ័យដែលនឹងមានមកខាងមុខ ៗ

៤ មុនិគាថា គាថានៃព្រះមុនី

៥- មោនេយសូត្រ សូត្រនៃធម៌របស់ព្រះមុនី

៦- ឧបតិស្ស បសិនេ អំពីបញ្ហាឧបតិស្ស

៧- លាឃុលោវាទេមុសាវាទំអធិគិច្ច ប្រៀនប្រដៅដល់រាហុលអំពីមុសាវាទ ៗ

ខ្ញុំសូមឲ្យភិក្ខុ និង ភិក្ខុនីស្តាប់ឮរឿងទាំងនេះ ហើយពិចារណាជាញឹកញយ ព្រមទាំង ឧបាសក ឧបាសិកា ទាំងឡាយផង ដោយហេតុនេះហើយ លោកម្ចាស់ បានជាខ្ញុំព្រះករុណាចាត់ចែងឲ្យធ្វើសិលាចារឹកនេះ ដើម្បីឲ្យគេដឹងនូវសេចក្តីបំណង់របស់ខ្ញុំ ព្រោះអាស្រ័យសេចក្តីនេះ ទើបគម្ពីរត្រៃបិដកទាំងឡាយ គេបានសូត្ររៀនក្នុងវត្តអារាមទាំងឡាយក្នុងរវាង ៣០០ ឆ្នាំ មុនគ្រិស្តសករាជ ប៉ុន្តែប្រហែលជាសូត្រជា

៤- អង្គុត្តរ ខ្សែ ៣ ទំព័រ ១០៥-១០៨

៥- សុត្តនិបាត ទំព័រ ២១៦-២២០

៦- អង្គុត្តរ ខ្សែ ១ ទំព័រ ២៧២ គឺនិរុត្តក លេខ ៦៧

៧- មជ្ឈិមនិកាយ ខ្សែ ១ ទំព័រ ៤១៤-៤២០

ភាសាប្លែកបន្តិច ពីភាសាបាលី (១) ។

បើដូច្នេះឃើញថា កាលក្នុងរជ្ជអសោកនោះ ព្រះពុទ្ធសាសនា ចំរើនរុងរឿងល្អក្នុងដំបន់ខាងជើងស្រុកឥណ្ឌា ហើយប្រហែលជាទូទៅគ្រប់កន្លែង ដែលមានព្រះរាជអាជ្ញាផ្សាយដល់មានវត្តអារាមធំ ៗ ដូចជា អសោការាម និង កុក្កុដារាមនៅក្រុងបាដលិបុត្រ មានសាងស្តូបជាច្រើន ដាក់ទុកកោដ្ឋព្រះសារីរិកធាតុនៃព្រះសក្យមុនី ឬ បូជាគោរពដល់ព្រះពុទ្ធមុន ៗ (កនកមុនី) គេបានសូត្ររៀន ឬ ធ្វើធម្មសាកច្ឆាអំពីគម្ពីរព្រះត្រៃបិដក ។

X

X X

បរិច្ឆេទទី ៥

អំពីស្តេចអសោកទិវង្គតទៅដល់រាជ្យកនិស្ក

[ឆ្នាំ ២២៥ មកដល់ ៧៨ មុខក្រិស្តសករាជ]

តពីអសោកស្តេចទិវង្គតទៅ ដល់រាជ្យកនិស្ក (ព.២២៥ មុនគ្រិស្តសករាជ ព.៧៨ គ.ស) ។

ស្តេចក្សត្រិយ៍មោរ្យប្រហែលជាផុតត្រឹមឆ្នាំ ១៧៨ មុនគ្រិស្តសករាជ ស្តេចក្រោយព្រះបាទអសោកក្រោយបង្អស់ គឺព្រហទ្រថ ដែលបុស្យមិត្រ

១- ក្នុងបារឹកនៅស្តូបនៅក្នុងស្រុក ភរហុត ក៏មាននិយាយដែរ (២០០ ឆ្នាំមុនគ្រិស្តសករាជ) ឯចំនួនចម្លាក់នៅជញ្ជាំងក៏មានឆ្លាក់ជារឿងក៏វ អណ្ណាក្ខាភា ជាតក (លេខ... ហ្វូស្បូល ខ្សែ ១ ទំព័រ ២៨៩ មានចំណងជើងថា យំព្រាហ្មណោអវយសិ ជាតក ឯចំណែកខាងភាសាបាលីថា យំព្រាហ្មណោអវទេសិ ។

ដែលជាអ្នកតាំងវង្ស សុង្គ ផណ្ដើមយករាជសម្បត្តិបានទៅ រាជត្រកូលក្រោយនេះ តមកបានក្សត្រិយ៍ ១០ ព្រះអង្គសោយរាជ្យដរាបដល់ឆ្នាំ ៧០ មុនគ្រិស្តសករាជ ។

បុស្សមិត្រ (ប.១៧៨.១៤២) ដើម្បីធ្វើឲ្យឃើញថាជាអ្នកស្អប់ពុទ្ធសាសនាជាបំផុតណាស់ បានរើបំផ្លាញនូវកុក្កុដារាមដែលព្រះបាទអសោកបានសាងនៅក្រុងបាដលិបុត្រ ហើយបានសម្លាប់ភិក្ខុជាច្រើនពាន់ប្រមាណ ក្សត្រិយ៍នេះបានតយុទ្ធនឹងពួកយវន (ក្រិក) ដែលមកពីបាកទ្រិយានទៅលុកលុយដំបន់ទិសពាយព្យនៃស្រុកឥណ្ឌាទៀត ក្នុងវង្សនេះមានក្សត្រិយ៍ ១ ព្រះអង្គល្បីឈ្មោះខាងផ្លូវពុទ្ធសាសនា គឺមេនន្ទ្រដែលគេសន្មតនាមថា មិលិន្ទ ជាអ្នកសួរនូវមិលិន្ទបញ្ហា ហើយឯអ្នកឆ្លើយ គឺព្រះនាគសេនថេរ ក្សត្រិយ៍នេះគ្រងរាជ្យក្នុងឆ្នាំ ១៥០ មុនគ្រិស្តសករាជក្នុងក្រុងសាគលក្នុងដែនបញ្ចាប់ (១) បុស្សមិត្របានធ្វើសង្គ្រាម បានឈ្នះក្សត្រិយ៍ ១ អង្គ និង នគរខាងត្បូង ដែលមានបុទ្ធិ នាមជាសោតកណីជាក្សត្រិយ៍នៃពួកអន្ធ្រ ប្រហែលក្នុងឆ្នាំ ៧៥ មុនគ្រិស្តសករាជ ដែនបញ្ចាប់នោះ ពួកសក្កលុកលុយបានក្សត្រិយ៍របស់ពួកនេះជាដំបូង ដែលគ្រងរាជ្យក្នុងប្រទេសឥណ្ឌា (គឺ មូអេស ឬ មោគ) អាសេសទី ១ និង អាស៊ីលីសេស ប្រហែលជាអាសេសទី ១ ដែលជាអ្នកតាំងសករាជវិក្រម (៥៨ ឆ្នាំមុនគ្រិស្តសករាជ) ដែលជាទីសម្គាល់នូវកាលនៃរាជាភិសេកស្ដេចនេះ សាខា

១- សាកល បាលីថា សាគល នោះគឺ ស្យាលកោត នៅក្នុងដំបន់បញ្ចាប់ជាកណ្ដាលជិតនឹង រវី ។

នៃស្តេចសក្កនេះ ផុតត្រឹមសតវត្សទី ៤ (១៩ គ.ស) ហើយមានសាខាមែកនៃស្តេចបហ្លាវ (គោតម្ដផនេស ប ១៩-៤៥ គ.ស បហោ ររប ៤៥-៦៤ គ.ស) គ្រប់គ្រងសាខានេះ ហើយតពីផ្សរក្រោយនេះមក មានវង្សកុសាណគ្រងរាជ្យតទៅទៀត(១) រវាងកាលដែលផុតពូជស្តេចមោរ្យទៅដល់ក្នុងរាជ្យពួកកុសាណនោះ ពុទ្ធសាសនានេះ តែងចម្រើនថ្កុំថ្កើងឡើងដរាប ថ្វីបើបុស្យមិត្រប្រទូស្តនឹងព្រះពុទ្ធសាសនាដោយពិត ឬមិនពិត សេចក្តីរុងរឿងនៃពុទ្ធសាសនានោះ មានបន្ទាល់ដោយប្រាសាទច្រើន ដែលគេបានសាងនៅក្នុងកាលនោះ ក៏សាងក្នុងជាន់នោះ គឺស្តូបនៅភរហុត ១ (ប.១៥០ មុនគ្រិស្តសករាជ) ប្រាសាទនៅពោធគយា (រ.១០០ មុនគ្រិស្តសករាជ) ស្តូបទាំងឡាយ នៅសន្ចិទិង គោហាជាបឋមនៅអជន្តា (រ.៥០ ឆ្នាំមុនគ្រិស្តសករាជ) ហើយខាងក្រោយនេះ និង បដិមាករគ្រហ្វពុទ្ធិក ដែលកើតមាននៅស្រុកគន្ធារ ។

ឯស្តូបនៅភរហុត(២) នោះ នៅជិតភាគកណ្តាលផ្លូវ ពីបាដលីបុត្រទៅវិទិសា គឺជាស្តូបមួយយ៉ាងធំ ទ្រង់មូលធ្វើពីឥដ្ឋមានរបៀនថ្មជុំវិញមានសណ្ឋានដូចគ្នា ហើយមានទ្វារ ៤ ឥឡូវនេះ ស្តូបនោះបាក់បែកស្ទើរ

១- សីលវ៉ែងឡេវី សេចក្តីកត់សម្គាល់អំពីឥណ្ឌាស៊ីតវ៉ុល ៩ ឡេក្លុង (ជ ១៨៩៦ វ៉ុល ១ ទំព័រ ៤៤៤ វ៉ុល ២) សៀវភៅសាវតារ ១៨៩៧ វ៉ុល ១ ទំព័រ ១ ។

២- រឿងព្រះ អ.ចុន្និង្ហម. គឺស្តូបនៅភរហុតឡុងដ្រេ ១៨៧៩ (រូបចិត្រ) ស.មុលជិង បែរអនតីពុទ្ធិស្មជាតក អ្នកប្រែឈ្មោះវ៉ងសែលជ្រស ១៨៩៣ ទំព័រ ៣០១ ណុតអនពុទ្ធិស្តិ (អារ) អ្នកប្រែឈ្មោះវិយីនេរ ជាឧស៍ ១៨៩៧ ប្តុវ៉ុល ១ ទំព័រ ១៨៣ វិសជាវិឱ ជ្រស៍ ១៨៩៦ ទំព័រ ១២៣ អាហ្វូសេ គំនូរឿងភ៌រ ជាភកៈឡាំដញ្ញាំង ភហ៊ុត បារីស ១៩០៨ ការសែតនោះបណ្ណាំរតីមេ ។

គ្មានសល់អ្វីបន្តិចសោះ ខឿនដែលសល់នៅនោះគេនាំមកតម្កល់ទុកក្នុងមន្ទីរតាំងរបស់ (មូយសេ) នៅក្រុងកាល់គុត្តា ខឿននេះ មានសសរ (ស្តម្ភ) ភ្ជាប់មកពីដើម ៣ (ស្តូប) រៀបត្រដោយបែបផ្សេង ៗ ខឿននោះ មានដំបូលថ្មពីលើមេទ្វារទាំងឡាយ ទ្រទ្រង់ខ្លោងទ្វារទ្រង់ដងជ្ជ(តោរណ) អស់ទាំងទ្វារ សសរជើងខឿន និងមេជើងខឿននោះ មានឆ្លាក់ជារូប ឬជារឿងពីរហើយដែលមានជាច្រើន ហើយមានចារឹកចំណងជើងពន្យល់ឲ្យដឹង ហេតុនេះបានជាគេឃើញរូបយក្ស យក្សិនី និង ទេវតា នាគាធំ ៗ ជាច្រើននៅសសរ ១ នៅលើសសរ ១ ទៀត នៅទ្វារខាងជើងមានឆ្លាក់រូបកុបិយកេយក្ខ (កុវេរយក្ស ជាលោកបាលនៅទិសខាងជើង) ហើយនៅទ្វារខាងត្បូងមានរូបវិរុឡ្ហកេ (គឺ វិរូឡកយក្ស ជាមេរក្សាទិសខាងត្បូង) នៅកន្លែងផ្សេងទៀតគេឃើញមានរូបអប្សរ នាគរាជ ឯរាបតោ(ឯលាបត្រ) ។ ល ។

ក្នុងរឿងពីរដែលឆ្លាក់ទាំងនោះ ជួនកាលយកជាតិជាបំផុតរបស់ព្រះសម្ពុទ្ធមកនិយាយ ជួនកាលយកជាតិមុន ៗ មកនិយាយ រឿងរបស់ព្រះអង្គកាលគង់ព្រះជន្មនៅក្នុងជាតិបំផុតនោះ មាន ៦ ។

១- គគវេគា ទុកន្តិ (បូ ២៨២) ព្រះដ៏មានបុណ្យចុះមកកាន់យកបដិសន្ធិក្នុងផ្ទៃព្រះនាងមាយាដោយសណ្ឋានជារូបដំរី ។

២- ជេតវន អនាថបេទិ កោរទតិ កោដិសំថតេន កេតាអនាថបិណ្ឌិកថ្វាយជេតវនដែលបានទិញជាប្រាក់ថ្លៃ ១ កោដិប្រាក់ ។

៣- ឥន្ទសាលគុហា អំពីព្រះឥន្ទចូលគាល់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធក្នុងឥន្ទ្រសែលគុហា ។

៤- អជាតសត្តុគតវេទេហ (ប ១៦-៣) អជាតសត្រូវចូលគាល់ព្រះសម្ពុទ្ធ ។

៥- ពសេនទិកោសលោ (ប ១៣-១) ព្រះបាទព្រះសេនជិត ព្រះចៅកោសលចូលគាល់ព្រះសម្ពុទ្ធ ។

៦- (គ្មានចារឹកចំណងជើង) ព្រះឥន្ទចុះពីស្ថានត្រៃត្រឹង្ស (ប.១៧.២) ឃើញមានជណ្ដើរ ៣; នៅកាំទី ១ និងកាំទីបង្អស់នៃជណ្ដើរកណ្ដាលនេះ មានស្នាមព្រះបាទព្រះពុទ្ធ ១ ឯរូបឥន្ទ្រនិងព្រហ្មមិនឃើញមានឆ្លាក់តំណាងឡើយ ។

រឿងជាតកទាំងឡាយ ដែលបានឆ្លាក់ជារឿងជាប់ទៅជញ្ជាំងបាហ៊ិតនោះមានចំនួន ៥០ តែមាន ២៨ រឿងនោះគេស្គាល់ជាក់ខ្លះ មានរឿងឥតមានចារឹកចំណងជើងខ្លះ ដែលមានចំណងជើងនោះខ្លះត្រូវប្រកប ឬប្រហែលនឹងរឿងក្នុងគម្ពីរបាលី ខ្លះទៀតមានចារឹកប្លែកពីបាលីភាសា ដែលគេប្រើក្នុងចារឹកនោះ ប្លែកពីបាលីបន្តិចដូចមានសេចក្ដីធៀបខាងក្រោយនេះ ៖

បាហ៊ិត	ជាតកបាលី

មឃទេវិយ-ជាតកំ លេខ ៩ មខាទេវជាតកំ តាមមន្តប់ស្ដេច ម.នាយឃ្នាន់ព្រះកេសបានថ្វាយដំណឹង អំពីព្រះកេសាស្កូវជាដំបូង ។

យំព្រាហ្មណោឥរយេសិជាតក លេខ ៦២ អណ្ឌភូតជាតក

(ព្រាហ្មណ៍ម្នាក់ដេញពិណាថ្លិនកែក្ន ឯប្រពន្ធខ្លួនកំពុងតែរាំជាមួយ នឹងសហាយ) គាថាទី ១ ថា យំព្រាហ្មណោអវាទេសិ ។

នាគជាតកំ លេខ ២៦៧ កុក្កុដជាតក ដំរីដំទង់ ១ ត្រូវដោយក្ដាមគៀប ចារឹកនៅបាហិតយកមកពីដំរី ឯចារឹកជាតកជាបាលីយកមកពីក្ដាម។

[ភាគិជ]

ពិឡាលជាតក កុក្កុដជាតក លេខ ៣៨៣ កុក្កុដជាតក (មាន់ឈ្មោល ១ បានឮឧបាយបញ្ឆោតរបស់ឆ្មាញីហើយមិនព្រមចុះពីលើឈើទ្រនំរបស់ខ្លួន) ។

មិគជាតក លេខ ៤៨២ រុរុជាតក (សត្វប្រើសរុរុដែលបានសង្គ្រោះដល់មនុស្ស មនុស្សនេះត្រឡប់ប្រទូស្តវិញ តែមហាក្សត្រិយ៍បានជួយដោះសត្វនោះដោយទ្រង់មេត្តា ។

វិធុរបុនកិយ ជាតក លេខ ៥៤៥ វិធុរបណ្ឌិត ជាតក (ស្ដេចយក្សឈ្មោះបុណ្ណកប្រាថ្នានឹងសម្លាប់វិធុរបណ្ឌិត តែសម្លាប់មិនបាន) ។

យវមឈកិយំជាតកំ លេខ ៥៤៦ មហាឧម្មគ្គជាតក (នាងអមរាជាស្រីប្រកបដោយបញ្ញាពិចក្ខណភាណី ជាភរិយារបស់មហោសថនៅភូមិយវមជ្ឈក ដាក់អ្នកលេង ៤ នាក់ ដែលមកបែចង់នាងនេះក្នុងកញ្ជើ ។

ក្រៅពីរឿងរ៉ាវក្នុងជាតិបំផុត នៃព្រះពុទ្ធនិងជាតកទាំងឡាយនោះ ឃើញមានរឿងរ៉ាវក្នុងសាសនាផ្សេង ១ ទៀត ដូចជាពួកទេវបុត្រ ទេវតានៅក្នុងស្ថានត្រៃត្រឹង្ស គោរពដល់ព្រះសាសនាព្រះសក្យមុនី (លេខ ៦៤) សុធម្មទេវសភាបុឌមហា (អំពីមន្ទិលក្នុងសក់នៅសុធម្មទេវសភា) គឺសាលា

ជាទីប្រជុំនៃទេវតា (១) សេចក្ដីគោរពដល់ស្តូប ដល់ធម្មចក្រដល់ពោធិ ព្រឹក្សនៃព្រះពុទ្ធទាំង ៧ ព្រះអង្គដែលកន្លងទៅ ។

១- វិបស្សិ (វិបស្សី) ឈើ បាដលិ (ដើមប្រទៀង)

២- សិខិ (សិខី) បុណ្ឌរីក (ឈូកស)

៣- វេស្សភុ (វិស្សភុ) សាល (ដើមរាំង ឬ ឈើដែលមានខ្លឹម)

៤- កកុសន្ធ (ក្រកុច្ឆន្ទ) សិរីស (ព្រេស)

៥- កោនាគមន (កនកមុនី) ឧទុម្ពរ (ដើមល្វា)

៦- កស្សប (កាស្សប) ន្យគ្រោធ (ជ្រៃ)

៧- សក្កមុនី (សាក្យមុនី) បិប្ផល (ដើមលៀប) នៅប្រាសាទ ធាហ៊ិត ដើមសិខិនោះ ភ្លាត់បង់ទៅតែឃើញនៅសល់តែដើមទាំង ៦ ។

១-(២៨) ភគវតោ វិបស្សិនោ ពោធិ

៣-(៣) " វេសភុនោ ពោធិ សាលោ

៤-(៧៨) ,, កកុសន្ធស្ស ពោធិ

៥-(១១) ,, កោណាគមនស្ស ពោធិ

៦-(៤៩) ភគវតោ កាសបស ពោធិ

៧-(២៨) សាក្យមុនិនោ ពោធិ

ហើយមានទារកជាច្រើន ដែលកត់សម្គាល់ ចំណែកស្តូបដែលបណ្ដាជនបានវេរផ្ដាច់សម្រេចដល់សាសនាដូចជាសសរ ១ (ចំពោះស្តូប)

១- សេចក្ដីអធិប្បាយរបស់ហុបៃរ អំពីព្រះពុទ្ធសាសនា ប៉ុស្ដិ៍ចាំងលេខ ១៤,១៩ ។

ដ្និម ១ (សូចិ) តាយកម្នាក់ · អ្នកធ្វើអំណោយបានថ្វាយកង់នៃពោធិ ១ (ពោធិបក ៩១) តាយកតាំងនេះ ជួនកាលជា (គហបតិ) ជួនកាលជាអ្នកបួសដែលមានបណ្ដាស័ក្ដិថា អយ (អាយ៌) និងបានទូវពាក្យគួរគោរពថា "ភទន្ត" ក្នុងពួកតាំងនេះ គេឃើញមានពួកអ្នកសម្ដែង ឬ អ្នកពោល (ភាណក) ជាច្រើន ៧៧,៩១ ។ ល ។ មានម្នាក់ស្ម័គ្រទៅពួកសៅត្រាន្តិក (សុត្តន្តិក) (៨៥) មានម្នាក់ទៀតជាអ្នកប្រាជ្ញក្នុងនិកាយតាំង ៥ (បញ្ចនេកាយិក ៤២) ឯពួកភិក្ខុនីដែលបានធ្វើអំណោយនោះ មានជាច្រើន មានទៀត១នោះ គឺជាងប៉ាន់រូបម្នាក់បានធ្វើ (រូបការក ៤២) តាយកម្នាក់ទៀតឧទ្ទិសថា កុសលដែលខ្លួនបានធ្វើនោះ ឲ្យបានដល់ឪពុកនិងម្ដាយ (មាតាបិតុឧបដ្ឋាយេ ប ១៤០ លេខ ២៩) តាយកតាំងប៉ុន្មាននោះ ឃើញមានច្រើនតែអ្នកស្រុកបាដលិបុត្រ វេទិសា និងនាសិក ។

នៅពោធិគយា ខឿនព័ទ្ធជុំវិញនៃប្រាសាទធំ និង សសរនៃចង្ក្រមជិតប្រាសាទនោះ គេចាត់ទុកថា របស់តាំងនេះ កើតនៅក្នុងឆ្នាំដំបូងនៃគ្រិស្ដសករាជ ខឿននោះកាលដើម ព័ទ្ធជុំវិញនៃពោធិទ្រុមនោះបែបដូចវិហារតូច ប្រាសាទសព្វថ្ងៃនេះបានសាងក្នុងរវាងឆ្នាំ ៥០០ ហើយបានជួសជុលជាច្រើនលើកច្រើនដងតមកហើយ ។

តាំងពីឆ្នាំ ៥០ តមកនោះ បានសង់ខឿននៃស្តូបធំនៅស្រុកសញ្ចី (កោបល) មួយអន្លើដោយទ្វារប្រាសាទនេះតាំង ៤ (តោរណ) ទៅទ្វារតាំងនេះមានឆ្លាក់ដូចជានៅប្រាសាទ បារហុតដែរ ក) អំពីរឿងរ៉ាវរបស់ព្រះ

សម្ពុទ្ធកាលធមានទៅ, ខ) អំពីជាតកផ្សេង ១ ហើយនិងរឿងរ៉ាវឯទៀត, គ) អំពីរឿងដែលកើតឡើងក្រោយពុទ្ធសម័យ; ក- ចេញពីប្រាសាទសម្គាល់តំណាងដោយប្រាសាទពោធិឃរមួយកន្ទើនិងបល្ល័ង្កទទេ ទៅខាងក្នុងនិងមែកពោធិព្រឹក្សចេញតាមបង្អួចកិរិយាចុះចូលនៃកស្សប (បាដិ-ហារទឹកលិច) ពិម្ពិសារចូលគាល់ ។

ខ- ឆទ្ទន្តជាតក (លេខ ៥១៤) រឿងឯកស្រឹង្គ (គឺអលម្ពុសាជាតក លេខ ៥២៣ ឬ នឡិនិកាជាតក លេខ ៥២៦) វេស្សន្តរជាតក (លេខ ៥៤៧) មហាកបិជាតក លេខ ៤០៧ សាមជាតក (លេខ ៥៤០) ។

គ- អំពីស្ដេចអសោក និង នាងតិស្សរក្សិតា ជាមហេសីយាងទៅកាន់ដើមពោធិព្រឹក្ស ដើម្បីស្រោចដើមនេះ ឲ្យមានកម្លាំងរស់ដូចដើម នៅវេលាក្រោយដែលត្រូវស្នេហ៍អគ្គមហេសីហើយ គេឃើញមានរឿងរ៉ាវផ្សេង ១ ក្នុងពុទ្ធសាសនាទៀត ដូចជាទេវលោកទាំង ៦ ព្រះពុទ្ធទាំង ៧ ព្រះអង្គដែលកន្លងទៅនោះ គេបានឆ្លាក់ជាបល្ល័ង្កតំណាងក្រោមដើមឈើ ដែលបានត្រាស់គ្រប់ ១ ព្រះអង្គ ។ល។ ស្តូបទាំងឡាយនៅសញ្ចីនោះមានចារឹកខ្លះសេចក្ដីប្រាថ្នាជាច្រើនចំនួនប្រហែល ៣០០ បណ្ដាទាយកទាំងប៉ុន្មាននោះ គេឃើញមានភិក្ខុ ៥៤ ភិក្ខុនី ៣៧ ឧបាសក ៩១ និងឧបាសិកា ៤៥, ចំនួនភិក្ខុ និង ភិក្ខុនី នោះមានជាច្រើន ដោយអ្នកបួសទាំងនេះ មិនមែនជាអ្នកបួសមានវត្ថុអ្វីផ្ទាល់ខ្លួនជាច្រើន ត្រូវតែប្រមាណថាអ្នកបួសទាំងនោះ អង្គាសប្រាក់យកមកសាងស្តូបទាំងនោះ

ក្នុងភិក្ខុទាំងនោះមាន ១ អង្គបានទាមថា បចនេកយិកោ គឺបញ្ញានៃកាយិកោ សព្ទនេះដែលមាននៅក្នុងបារហុតហើយ ច្បាស់ជាអធិប្បាយថា "ដឹងនូវនិកាយទាំង ៥" ហើយឃើញថា ចំណែកនៃសុត្តន្តបិដកជា ៥ និកាយនោះ មានកើតក្នុងជាន់នោះរួចហើយកាលគ្រានោះ មានភិក្ខុនី ដែលហៅថា សុតាតិកិនី គឺសៅត្រាន្តិកិនី ហើយជាអ្នកស្ម័គ្រក្នុងពួក សៅត្រាន្តិក មានអំណោយខ្លះបានអំពីអ្នកស្រុកទាំងឡាយ គឺអំណោយ ១ ពួក ជាងភ្លុកនៅស្រុកទិសាបានធ្វើ (វេទិសកា ទន្តកក) អំណោយ ១ ទៀត មានចុះសេចក្តីដូច្នេះ ពោធគោដ្ឋិយាធមវោរទនាទាន់ គឺពៅន្ទ-គោស្ព្រាធម៌ធិទាន „ ទាននៃក្រុមអភិបាលពុទ្ធសាសនានៃធម៌ធិន " គឺនេះហើយឲ្យឃើញថា ពួកសង្ឃក្នុងពុទ្ធសាសនាមានរបៀបរៀបរយល្អហើយ ។

ក្នុងជាន់ជាមួយនេះ មានកើតគុហា ជាដំបូងទាំងឡាយ នៅអជន្តា (ហីនេយ័ទ) ហើយគុហាក្រោយនោះ កើតក្រោយ ៦០០ ឆ្នាំ (ឆ្នាំ ៧០០) គុហាទាំងនោះសុទ្ធតែគុហាចំណែកខាងពុទ្ធសាសនាទាំងមូល តែគុហាខ្លះជារបស់ពួកហីនយាន (១០០ ឆ្នាំ មុនគ្រិស្តសករាជ ៣០០ ឆ្នាំក្រោយ ប) គុហាខ្លះទៀតជាពួករបស់មហាយាន (៦០០-៧០០) គុហាទាំងនោះមានចំនួន ២៩ មានចុះលេខពីទិសខាងកើតវៀនទៅទិសខាងលិច មានគុហាជាច្រើន ដែលមានរូបគំនូរគួរទឹងថ្នាំប្រេង គឺរូបព្រះពុទ្ធ រឿងក្នុងជាតក ។ ល ។ បណ្តាសាលារចនាទាំងឡាយរបស់អ្នកស្រុកដែលបានបង្កើតឡើងមាន ជាប្រាសាទទាំងប៉ុន្មាន ដូចមាននិយាយ

ខាងលើ មានសាលាចេនា ១ កើតដោយគំនិតអ្នកប្រទេសនៅស្រុកគន្ធារ ខាងទិសពាយព្យ នៃស្រុកឥណ្ឌា ដែលគេហៅសព្វថ្ងៃថា សាលាចេនាគន្ធារ (១) សាលានោះមានផលប្រយោជន៍រុងរឿងឡើង សាលានោះជាងខាងពួកក្រិកបានបង្កើតហើយបានធ្វើហើយតំណាងជារូប និង រឿងរ៉ាវ ដែលមាននិយាយក្នុងអវទាននៃពុទ្ធសាសនា ដោយបែបសម្លៀកបំពាក់ ដោយសណ្ឋានដោយគ្រឿងប្រដាប់ ដែលជាគ្រឿងសម្គាល់ នៃក្បាច់ចេនារបស់ក្រិក ទំនើបថ្មី ដែលសាលាចេនាគន្ធារបង្កើតឡើង ឲ្យជ្រួតជ្រាបចូលទៅក្នុងលោក គឺទំនងព្រះសម្ពុទ្ធ ។

តាំងពីដើមមកពួកជាងមិនអាចហ៊ាន ធ្វើរូបតំណាង ព្រះសម្ពុទ្ធនោះឡើយ ធ្វើតែបល្ល័ង្កទទេក្រោមដើមពោធិព្រឹក្ស សម្គាល់ថាព្រះពុទ្ធបានសម្រេចជាព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ បល្ល័ង្ក ១ ទៀតមានចម្លាក់ជាកង់នៅកណ្ដាលសត្វឈ្លុះភារ សម្ដែងឲ្យឃើញថា ព្រះពុទ្ធសម្ដែងធម្មចក្រនៅម្រឹគទាវ ជណ្ដើរ ១ មានស្នាមព្រះបាទពីរអធិប្បាយថា ព្រះពុទ្ធយាងចុះពីត្រៃត្រឹង្សទៅកាន់សង្កាស្ស គ្រឿងសម្គាល់នេះមានញឹកញយ ហើយជាទីកប់អាននៅឡើយ ។

ព្រះពុទ្ធបដិមាករដែលបានកើតឡើងហើយ ក្នុងប្រទេសឥណ្ឌាប៉ែកខាងជើង ហើយផ្សាយទៅក្នុងប្រទេសប៉ែកខាងកើតបំផុត នៅមានគេ

១- មើលសៀវភៅ អ ហ្វូសេ អំពីក្បាច់ចេនារបស់ក្រិកដែលជាប់លាយដោយក្បាច់ចេនាខាងពុទ្ធសាសនានៅស្រុកគន្ធារ ប៉ារីស ១៩០៥-១៩២២-២ វ៉ុល (បោះពុម្ពផ្សាយចេញអំពីសាលាបារាំងសែស ឯកស្ត្រែមអូរីយ៉ង់ ។

គេពោលថាអាចរកបានដល់សព្វថ្ងៃនេះ តែរូបនោះក្លាយទៅបន្តិច ៗ

X

X X

បរិច្ឆេទទី ៦

អំពីរាជ្យស្តេចកនិស្ក ទៅដល់ រាជវង្សស្តេចគុប្ត

[គ្រិស្តសករាជ ៧៨ ដល់ ៣២០]

កុសាណ គឺជាវង្សស្តេចសាយកជ្យូនគេតុខារ ដែលចិនហៅថា យូចេ នៅក្នុងរាជ្យស្តេចកុជូលកាត់ហ្វីសេស ឬកាត់ហ្វីសទី ១ នោះពួកកុសាណ ដេញពួកសក ពីស្រុកអាហ្វហ្គានិស្ថានខាងត្បូងបាន (គ្រិស្តសករាជ ២៥-៥០) ហើយកាលក្នុងរាជ្យវិមកាត់ហ្វីស ឬកាត់ហ្វីសេសទី ២ ជាកូនពួកកុសាណ យកបានតំបន់ពាយព្យ នៃស្រុកឥណ្ឌា (គ្រិស្តសករាជ ៥០-៦០) ហើយដេញពួកសកលុះដល់ត្រើយសមុទ្រខាងលិច រួចបាន ពួកតាំងនេះតាំងវង្សនោះ ហៅថាក្សត្រិយ៍ (១) តពីកាត់ហ្វីសេសទី ២ មក មានមហាក្សត្រិយ៍ ១ អង្គគ្រងរាជ្យតំណក្នុងវង្សកុសាណ ព្រះនាម កនិស្ក រាជ្យស្តេចនេះប្រហែលជាចាប់ឡើងជាមួយនឹងសករាជពួកសកដែរ គ្រិស្តសករាជ ៧៨ ហើយតទៅ បានពី ២៤ ដល់ ៣០ ឆ្នាំ លុះដល់គ្រិស្តសករាជ ១០៤ ស្តេចកនិស្ក គាន់គាប់ត្រូវគ្រោះគេយាំងធំ រាប់ចូលតាំង

១- ពួកក្សត្រិយ៍ខាងលិច គឺមានពួក នហបាន ប ១០០ ១២៦ (ចស្តន ប.១៣០ រុទ្រទាម៉ន ប. ១៥០) ជាដើម ហើយដែលមានទីក្រុងនៅឧជ្ជយិនិ ដែលចន្ទ្រគុប្តទី ២ បំផ្លាញ កាលពីឆ្នាំ ៣៩៥ អ.ទ ។

អាហ្វ្ឃា និស្តង់-បេន្ទី បញ្ចាប់ និង កស្មីរ ស្តេចនេះបានតាំងក្រុងនៅបុរុសបុរ (បេសាវារ) វេលាដែលបានចូលកាន់ពុទ្ធសាសនាហើយ ស្តេចនេះបានសាងនូវស្តូបជាច្រើន មួយអន្លើនឹងវត្តអារាម ស្តូបដែលល្អឆ្នើមជាងគេនោះ គឺស្តូបនៅ បុរុសបុរ ដែលបានបញ្ចុះព្រះសារីរិកធាតុនៅក្នុងទីនោះ កាលពីឆ្នាំ ១៩០៩ នោះ គេបានរកឃើញស្តូបជាមួយនឹងកោដ្ឋនៅភូមិសា-ជិ-កិ- ទេព្រាំ ជិតបេសាវារ កោដ្ឋនោះគឺជាប្រអប់កែវតូច ១ មានអដ្ឋិ ៣ ដុំក្នុងនោះ (១) ហើយឯប្រហោងនោះគេបិទជិតដោយដីឥដ្ឋមានត្រារូបដំរី កោដ្ឋនោះគេឃើញដាក់នៅក្នុងខ្ទង់ស្ពាន់ ១ កាឡៃមាសនៅគ្របមានចម្លាក់ជារូប ៣ ទ្រង់មូលគឺព្រះពុទ្ធរូបមានស្មើ ១ គង់ជាកណ្តាលពោធិសត្វ ២ ព្រះអង្គឈរអែម ឯត្រួមខ្ទង់នោះមានព្រះពុទ្ធរូប ៣ អង្គគង់លើកម្រងផ្កា ១ ពីក្រោមហើយនិងរូបកនិស្កឯង ១ មានឆ្លាក់អក្សរខរោស្ឋិ ៤ បន្ទាត់នៅលើកោដ្ឋនោះ គឺ ២បន្ទាត់ (ដែលមើលច្បាស់តែ ១បន្ទាត់) នៅលើគ្របហើយ ២ បន្ទាត់ទៀតនៅលើមេ ឯអក្សរទាំងនោះដូចខាងក្រោយនេះ ។

១. អរិយនំ សវិស្តិវាទិនំប្រតិគ្រហោ

" សូមអាចារ្យសព៌ស្តិវាទិន ទទួលយក "

២ . . . កនិស្ក . . . .

១- ព្រះអដ្ឋិទាំង ៣ ដុំនោះ គេបានឲ្យទៅឯស្រុកភូមាដែលជាស្រុកកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា ដើម្បីឲ្យគេយកទុកក្នុងវត្ត ១ នៅក្រុងមន្តលេ ។

៣ ទេយធម្មេ សវសត្វានំ ភវតុ

" សូមឲ្យការដ៏ប្រសើរនេះបានចម្រើនដល់គ្រប់សត្វទាំងអស់ "

៤. ទាសអគិសល នវកម្មិ អនកនិស្កវិហារេ មហាសេនស សំឃារាមេ

ឈ្មោះអតិសល ជាមេការក្នុងវិហារកនិស្កក្នុងសំឃារាមនៅមហាសេន ។

អតិសលនោះ គឺប្រហែលជាជាងក្រិចឈ្មោះអគេសិល ដែលជាអ្នកបម្រើស្តេចកនិស្ក ស្តេចដែលថ្វាយនូវគោដ្ឋនេះដល់ពួកសព្វាស្តិវាទិន នោះនាំឲ្យឃើញថា ពុទ្ធសាសនានេះ កាលក្នុងរជ្យស្តេចកនិស្កនៅចំរុងរឿងនៅឡើយ ដោយគ្រាប់តាមស្តេចអសោក ស្តេចកនិស្កចង់បំបាត់នូវសេចក្តីចម្រូងចម្រះក្នុងផ្លូវធម៌អាថ៌ ដែលនាំឲ្យចលាចលក្នុងវត្តអារាមហើយនាំឲ្យបែកជា ៨ ពួកនោះ ក្នុងស្ថាននេះកនិស្កបានរៀបប្រជុំសង្គាយនាតាមសេចក្តីខ្លួនទពីបាស្វ៌ ឯសង្គាយនានោះតាមអ្នកខ្លះគេថា ធ្វើក្នុងអារាមកុណ្ឌលវ័ននៅនគរកេស្មីរ ហើយតាមអ្នកខ្លះទៀតថាបានលើកនៅក្នុងអារាមកុវ័ន នៅប្រចស្រុកជាលន្ធរ (នគរបញ្ជាប) ក្នុងសម័យនោះមានព្រះអរហន្តចំនួន ៥០០ អង្គហើយមានបាស្វ៌ និង បូណ៌ជាអ្នកចៀវឆ្លាសជាងគេ ទៅប្រជុំក្នុងអធិបតីនៃវសុមិត្រ ក្រុមជំនុំនេះបានផ្ទៀងផ្ទាត់ជាថ្មីនូវគម្ពីរដីកាទាំងអស់ហើយតាំងបង្កើតជាអដ្ឋកថាក្នុងបិដកនីមួយ ៗ ៖

១- ឧបទេសសាស្ត្រ អំពីសូត្របិដក

២- វិនយវិភាសាសាស្ត្រ អំពីវិន័យបិដក

៣. អភិធម្មវិភាសាសាស្ត្រ អំពីអភិធម្មបិដក

លោកជាអធិបតីក្នុងការសង្គាយនា បានចាត់ឲ្យទៅរកអស្វឃោស ដើម្បីរៀបជាក្បួនវិភាសា មហាក្សត្រិយ៍បានឲ្យឆ្លាក់បិដកទាំង ៣ នោះ លើផែនស្ពាន់ ហើយបញ្ចុះក្នុងស្តូប ១ ក្នុងកាលនោះបិដកទាំង ៣ នោះ បានបកជាភាសាសំស្ក្រឹត តាមធម៌ពួកសព្វាស្តិវាទ ដែលជាពួកមានអំណាចជាងគេ ក្នុងស្រុកឥណ្ឌាខាងជើងក្នុងជាន់នោះ សង្គាយនានេះ ជាពួកថេរវាទនៅកោះលង្កា (សីឡូន) មិនបានដឹងទេ ។

តាមអវទានថា ស្តេចកនិស្កនេះ គឺបណ្តាក្សត្រដែលនឿយណាយ នឹងសង្គ្រាមជាទិច្ច សម្លាប់ ។

តាមរាជ្យាវតារតៗមកថា ក្នុងរាជកនិស្កនោះ អ្នកដែលពូកែបំផុតក្នុងរបៀបពុទ្ធសាសនា គឺអស្វឃោស (១) អស្វឃោសនេះ កាលដើមគាត់

១- រឿងរ៉ាវ ស. ឡេវី. អស្វឃោស សូត្រាលង្ការ និង គោលដើម ជ, ១៩០៨, វ៉ុល ២ ទំព័រ ៥៣, ពុទ្ធចរិតនោះ ក៏ត្រូវបានប្រកាសហើយបានប្រែ (អាណោពផុកតាមក្បេឡនិងអង់គ្លេស, ១៨៩៣, និង សារព្រេដ៊ុក ភ្លូហ្វ៍ បេអាល់, លេខ ៤៩ ឆ្នាំ ១៨៩៤) ហ្វាំទីសីបានប្រើជាភាសាអ៊ីតាលី, អស្វឃោស, ប៉ូអេតាពេល់ពុទ្ធិស្ម, បារីសឆ្នាំ ១៩១២ (បេអឹល បានប្រែចេញពីចិន សៀវភៅលេខ ១៩, សូត្រាលង្ការ (ភាសាចិន) អេដ. ហ៊ូប៊ែរបានប្រែចេញជាភាសាបារាំងសែស, បារីសឆ្នាំ ១៩០៨ សោន្ទរ ការរំនោះហោរាជ្រះរាទសស្ត្របានរកឃើញ ហើយបានបោះពុម្ពផ្សាយចេញ (កាលក្នុងឆ្នាំ ១៩១០ ហៅសៀវភៅ នៅស្រុកឥណ្ឌា) ។

សេចក្តីអធិប្បាយ ជ្រុំ, ១៩១២ ទំព័រ ១០, លេខ ១៩, ទំព័រ ៣៩, និង ជ្រុំ ១.១១ ទំព័រ ១ ១២៤ អធិប្បាយ អ. វ៉ែបែរ ។

សាសនាឥស្សរយ៉ាងមាំ ហើយចូលកាន់ពុទ្ធសាសនាវិញ ដោយអំណាចឫទ្ធិទាំ ហើយក៏ល្បីឮ ឈ្មោះដកបដល់ស្តេចកនិស្កៈទៅរាជ្យយក ក្រុងសាកេត (គឺស្រុកអ៊ូធ) ឥតមានរួញរា ដើម្បីនឹងនាំយកទៅនូវអស្សឃោស ទុកជាកវីបណ្ឌិតជាទីប្រឹក្សារបស់ព្រះអង្គ បណ្ដាអ្នកដែលធ្លាប់ខាងឯគាត់តែងរឿងក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនានោះ គឺ អស្សឃោសនេះឯង ជាអ្នកទីមួយ ១ ហើយជាអ្នកកាន់ពួកសព្វាស្តិវាទិន ដែលជាក្រោយមកត្រឡប់ទៅស៊ប់ក្នុងពួកមហាយានវិញ នេះមានហេតុអ្វីនឹងសម្គាល់ឲ្យឃើញបាន ដោយហេតុនេះ មិនគួរគេជឿថា មហាយានស្រទ្ធោត្បាទសាស្ត្រ ជាស្នាដៃរបស់អស្សឃោសនេះឡើយ ប៉ុន្តែអស្សឃោសនេះ ពិតជាបានតែងរឿងពីរដូចមានខាងក្រោយនេះ ៖

ពុទ្ធចរិតគាថាសម្ដែងពីចរិតព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ ។

សោន្ទរានន្ទកាវ្យគាថា សម្ដែងពីសេចក្ដីចុះចូលនៃនន្ទ ។

សូត្រាលង្ការរឿងពីរជាទីគោរពធម្ម ដែលមានតែសេចក្ដីប្រែពីចិនមក លើកបញ្ចេញតែពីភាគ ៣ (១៦, ២៧, ៥៤) អំពីរឿងស្ដេចអសោក និង ឧបគុប្តដែលជាកវីបណ្ឌិតដែលគេបញ្ជាលទៅក្នុងទិវ្យាវទាន (ទំព័រ ៣៥៧ មាននិងឧបគុប្តទំព័រ ៣៨៦ និងរឿងយស ទំព័រ ២៣០) អំណោយថ្វាយដោយលោក (ស្រមោ) ១ ចំហៀង ។

អស្សឃោស បានតែងរឿងល្ខោនជាច្រើន ដែលគេបានរកឃើញ

ចំណែកខ្លះរឿងក៏ប្រែចិនអំពីអស្សឃោសនាំឲ្យយើងដឹងថាក៏នេះ បានតែង
រឿងល្ខោន "រាស្ត្របាល" នៅបាដលិបុត្រ ហើយល្បីឈ្មោះ មនុស្ស
ចុះចូលច្រើន លុះដល់មានសេចក្ដីបញ្ញត្តិហាម ដើម្បីបង្ការក្រែងបណ្ដា
រាស្ត្រទាំងអស់ក្នុងក្រុងនេះទៅនៅជ្រកកោនក្នុងអារាម ។

គឺនៅក្នុងរាជ្យកនិស្កហើយ ដែលមានកើតហេតុយ៉ាងធំ ១ ក្នុង
ពុទ្ធសាសនាមានបំបែកពួកសង្ឃបែកជា ២ ពួក គឺហីនយាន និង មហា
យាន ។

អំពីមហាយាន

មហាយានជាពួកធម៌ថ្មីដែលគេប្ដូរគ្នា ជាគូរបដិបក្ខនឹងហីនយាន ពុ
ទ្ធសាសនាដើម (១) នោះ ប្រហែលជាទទួលបែបផែនមកពីនាគាជ៊ុន
ដែលកើតក្នុងពាក់កណ្ដាលគ្រិស្តសករាជ់ឆ្នាំ ២០០ ខាងដើម(២) ឯលក្ខណៈ
មហាយានដែលប្លែកពីហីនយាននោះ មានសេចក្ដីដូចមានខាងក្រោយ
នេះ ។

១- ពាក្យដែលថាមហាយាន និង ហីនយាននេះ មានន័យផ្ទុយគ្នាថា "រទេះធំ" និង "រទេះតូច" រទេះទាំងនេះ គឺជាយានជិះ ដែលនាំសត្វទៅកាន់និព្វាន ដូចគេហៅថា ពោធិសត្វយាន (មហាយាន) និងស្រាវកយាន (ហីនយាន) ដែលនាំហៅ "ធំ" និង "តូច" នោះ គឺពួកដែលនាំបំបែកមុនហៅឡើងដោយគំនិតខ្លួនយកឈ្មោះរបស់ខ្លួន ។

២- ក្នុងពង្សាវតារថាពួកនេះកើតនៅវេលាដែលកនិស្កលើកសង្គាយនា ។

១- ហីនយានផ្តន់ឡើងថា សេចក្តីប្រាថ្នារបស់មនុស្ស គឺអរហត្តផលរួចបានព្រះនិព្វាន ឯមហាយានវិញផ្តន់ឡើងថា សេចក្តីប្រាថ្នារបស់មនុស្ស គឺជាពោធិសត្វ រួចទើបបានជាសម្មាសម្ពុទ្ធ ។

២- តាមហីនយានថានិព្វាន នោះបានដោយបុញ្ញកិរិយាវត្ថុ ឯមហាយានថាដោយសទ្ធា និងសេចក្តីជ្រះថ្លាក្នុងព្រះពុទ្ធមានព្រះពុទ្ធអមិតាភជាដើម ។

៣- តាមហីនយាន ថាទីព្រះអរហត្តនោះបានដល់តែភិក្ខុទេ ឯមហាយាន ថានៅជាឃរាវាសក៏គង់បានដល់ទីពោធិសត្វដែរ ។

៤- ហីនយាន ប្រដៅថាឲ្យធ្វើការកុសល យកប្រយោជន៍របស់ខ្លួន ដើម្បីឲ្យបាននូវឧត្តមសុខដល់ខ្លួន ឯមហាយានវិញថាត្រូវផ្សាយផលកុសលដល់អ្នកដទៃអំពីបុញ្ញកម្មរបស់ខ្លួន ។

៥ ក្នុងគំនិតក្នុងមហាយាន ថាព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ ជាឧត្តមសត្វធម្មតាផ្សាយពេញពាសគ្រប់កន្លែង ប្រៀបដូចជាព្រះពុទ្ធ វៃរោចនៈ និងអមិតាភ អមិតាភនេះ នៅទិសខាងលិចក្នុងស្ថានសួគ៌ ក៏ឈ្មោះសុខាវតី ។

៦- ព្រះពុទ្ធ ១ មានកាយ ៣ កាយ ១ ហៅថាធម៌ កាយគឺកាយព្រះធម៌ បានដល់ពោធិ៍ និព្វាន កាយមួយទៀតហៅថា សម្ភោគកាយ គឺកាយដែលប្រកបដោយសិរីសួស្តី ដែលព្រះពុទ្ធស្ថិតនៅក្នុងស្ថានសួគ៌

៣, កាយមួយទៀត ហៅថានិម្មាណកាយ គឺកាយជារបស់មនុស្ស ។

៧. មានមហាពោធិសត្វជាច្រើនដែលមិនចូលនិព្វាន ហើយនៅក្នុងលោកយើងនេះ ដើម្បីធ្វើការជាប្រយោជន៍ដល់សត្វ ឯពោធិសត្វទាំងនេះមានដើមគឺ អវលោកិតេស្វរ ឬបទ្មបាណិ ឬលោកិតេស្វរ គឺជាពោធិ-សត្វសង្គ្រោះនិងឲ្យសុខសប្បាយ មញ្ជុស្រី គឺពោធិសត្វធ្វើឲ្យសួគតាមយុត្តិធម៌ ដែលគង់លើរូបសីហ ហើយកាន់សៀវភៅ ១ និងព្រះខ័ន ១, សមន្តភទ្រ គឺពោធិសត្វអាណាព្យាបាលអ្នកកាន់សាសនា ដែលគេធ្វើជារូបគង់លើដំរី, មៃត្រេយ គឺព្រះពុទ្ធជាអនាគតខាងក្រោយដែលនៅរក្សាសេចក្ដីផ្សាយនៃសាសនា, ក្សិតិគភ៌ គឺពោធិសត្វដែលស្រង់ពីស្ថាននរក, វជ្របាណិ គឺពោធិសត្វដែលមាន មានវជ្រ (រន្ទះ) ជាអាវុធ ក្នុងដៃ ដើម្បីការពារទូវសាសនា លោកិតេស្វរមានកិរិយាឈ្មោះតារា (អ្នកស្រោចស្រង់), ប្រាជ្ញាបារមីតា (ប្រាជ្ញាយ៉ាងឧត្តម) នេះមានខ្លួនជាមនុស្ស.ហើយត្រឡប់ទៅជានាងទេវធីតា ។

៨. មហាយានមានគម្ពីរផ្សេងៗជាច្រើន គឺបុទ្ធធម៌បុណ្ឌរិក សូត្រអមិតាភសូត្រ សុវណ្ណប្រភាស លង្កាវតារ ។ល។

៩. ពួកនេះមានសេចក្ដីជឿ ទៅក្នុងកិរិយាគោរពបូជាដល់រូបក្នុងពិធីបុណ្យផ្សេងៗក្នុងការសូត្រធម៌និងក្នុងពិធីរៀនអាគម ។

ធម៌អាចិរបស់មហាយាននោះតន្ទ្រង់ធ្លាយណាស់មកហើយ ហើយ

ប្រាកដថា បានផ្សាយទូទៅក្នុងតំបន់ទិសពាយព្យនៃស្រុកឥណ្ឌាកាល ក្នុងរាជ្យកនិស្ក ប៉ុន្តែប្រហែលជានាគាជុនបានបង្កើតបែបផែនជាដំបូង នាគាជុននេះ បានបង្កើតសាលាមាធ្យមិក ហើយបានផ្សាយធម៌ក្នុងមហាប្រាជ្ញាបារមិតាសាស្ត្រ (ដែលមានតែជាភាសាចិន) និងក្នុងមាធ្យមិកសូត្រ អ្នកតែងឈ្មោះឡាវឡេពូស្ស៊ីន ក្នុងសៀវភៅរឿងពុទ្ធសាសនា ។

ទេវ ឬ អារ្យបានប្រតិបត្តិតាមនាគាជុន ហើយមានសិស្ស ១ ឈ្មោះ ធម៌ត្រាត ដែលបានប្រមូលនូវគម្ពីរដ៏កា ជាពាក្យឃ្លោងសំស្ក្រឹតមកជាគម្ពីរ ១ ហៅថា ឧទានវគ្គ ដែលមានសេចក្ដីដូចជាធម្មបទ បាលីជាច្រើនកន្លែង ពួកអ្នកប្រាជ្ញទាំងនេះ កើតឡើងក្នុងរាជ្យស្ដេចកុសាណ ដែលគ្រងរាជ្យតំណពីកនិស្ក (គ្រិស្តសករាជ ១៥០-២២០) តពីរាជ្យស្ដេចទាំងនេះទៅនោះ រឿងរ៉ាវគ្មានដំណឹងទៅទៀតឡើយ លុះដល់មករាជ្យស្ដេចគុប្ត គ្រិស្តសករាជ ៣២០ (អ.វ.) ។

គឺក្នុងសករាជនេះហើយ (ឆ្នាំ ៤០០) ដែលគេបានសាងស្រេចនូវព្រះស្តូបដ៏ធំ នៅនាត្រើយស្ទឹងក្រិស្នាខាងត្បូង ចម្ងាយប្រហែល ១៥០ គីឡូម៉ែត្រពីសមុទ្រ ស្តូបនោះមានឆ្លាក់ជាក្បាច់ដ៏ពិចិត្រ ដែលសព្វថ្ងៃនេះ ផ្សាយទូទៅក្នុងបន្ទប់តាំងរបស់ស្រុកឡុងដ្រ៍ ស្រុកមទ្រ និងកាល់គុត្តា គេឃើញមានព្រះពុទ្ធរូបដែលធ្វើតំណាងជាច្រើន ហើយនិងរឿងរ៉ាវក្នុងជាតិព្រះអង្គ (បេញពីកំង ។ល។) នៅបន្ទប់តាំងនោះ ។

បរិច្ឆេទទី ៧

តពីរាជ្យពួកគុប្តទៅដល់ជិតឆ្នាំ ៧០០

សេចក្តីចម្រើនក្នុងពុទ្ធសាសនា មានកើតឡើងជាថ្មីទៅក្នុងដើមឆ្នាំ ៦០០ ដោយអសង្គនិងវសុពន្ធុទាំង ២ នាក់បងប្អូន (១) ។

ក្នុងកាលនោះធម៌អាថ៌មានក្នុងស្រុកឥណ្ឌាគឺ ១ នៅក្នុងពួកនៃហីនយាន មាននិកាយ ២ ដែលរៀបចំតាមសេចក្តីវិន គឺៈ ក) ពួកវៃភាសិក ដែលមានក្នុងស្រុកកស្មីរ ហើយមានរៀបរៀងក្នុងកាលនៃ ចតុត្ថសង្គាយនា, ខ) គឺពួកសៅត្រាន្តិកដែលកាន់តាមលទ្ធិសូត្រាន្ត ពួកទាំង ២ នេះ ជឿដូចគ្នា ថាសព្វារលោកនោះមានមែន តែមកប្លែកត្រង់កន្លែងនេះ គឺ ពួកវៃភាសិក ជឿដល់សេចក្តីឃើញផ្ទាល់នៃសេចក្តីផ្សេង ៗ ឯពួកសៅត្រាន្តិកវិញ អធិប្បាយថាវត្ថុផ្សេង ៗ ដែលនឹងប៉ះពាល់ដល់ចក្ខុប្រសាទនោះ មិនមែនផ្ទាល់ទេ គឺដោយមានរូបជាតំណាង ។

២. ក្នុងពួកមហាយាន នោះបែបមាធ្យមិក ដែលនាគាជុនបង្កើតនោះ (គឺផ្លូវកណ្តាល) គឺជាចន្លោះសេចក្តីពិតនិងមិនពិត គឺថាជាទទេវិញ (សូន្យតា)

១- មើលសៀវភៅ ន. ពេរី អំពីកាលនៃ វសុពន្ធុ, ប៊ុល្លីតាំងសាលាបារាំងសែស អេកស្ត្រេម អូរីយង់ ខ្សែ ១១ ទំព័រ ៣៣៩ ។

អសង្គ ជាអ្នកបង្កើតបែប ១ ថ្មី គឺយោគាចារ ដែលបង្ហាញឲ្យដឹងនូវសេចក្តីថាលោកនេះគ្មាន មានតែវិញ្ញាណ ហើយសង្កត់អំពីការប្រតិបត្តិនូវធម៌ជាសុខុមល្អិត (យោគ) ដើម្បីឃើញនូវសេចក្តីពិត អសង្គនេះបានតែងនូវមហាយានសូត្រាលង្ការ ដែលមានសេចក្តីយល់ឃើញសុទ្ធតែពាក្យការិកា (គាថា) ហើយក្នុងគាថាមួយ ១ សុទ្ធតែមានអដ្ឋកថាគឺសេចក្តីពន្យល់របស់អ្នកតែងខ្លួនឯង (១) ។

វសុពន្ធុ រស់នៅប្រហែលតាំងពីឆ្នាំ ២៨០ ទៅដល់ ៣៦០ ក្នុងរាជ្យស្តេចឧបគុប្តទាំង ២ អង្គ ជាបឋមវសុពន្ធុនោះ កាលដំបូងជាពួកសព្វាស្តិវាទិន លុះបានសិក្សាវិជ្ជាពីសង្ឃភទ្រនៅស្រុកកស្មីរ ហើយក៏បានទៅនៅឯអយោធ្យា ហើយបានតែងគម្ពីរអភិធម្មកោស ជា ៦០០ ការិកា ហើយផ្ញើទៅឯស្រុកកស្មីរ ដោយពួកអ្នកប្រាជ្ញនៅស្រុកកស្មីរបានអារាធនា, វសុពន្ធុ ក៏បានតែងនូវគម្ពីរអដ្ឋកថា ១ ឈ្មោះអភិធម្មកោសសាស្ត្រ ជាគម្ពីរសម្រាប់ពន្យល់ឬអធិប្បាយនូវគម្ពីរអភិធម្មកោសនោះ តែពួកអ្នកប្រាជ្ញទាំងនេះ មិនពេញចិត្តដោយមានការខ្វែងខ្វះ អ្នកតែងចូលចិត្តសេចក្តីរបស់ពួកសៅត្រាន្តិក ជារបស់ពួកវៃភាសិក វសុពន្ធុតាមសេចក្តីទូន្មានរបស់អសង្គជាបង ក៏បានចូលទៅកាន់ពួកមហាយាន ហើយក៏បានតែងសេចក្តីអធិប្បាយពន្យល់អំពីសូត្រ ឬសេចក្តីបញ្ញត្តិពួកនោះជាច្រើន មានគម្ពីរ ១ ឈ្មោះសតសាស្ត្រជាអដ្ឋកថានៃគម្ពីរ ១ ជា

១- អ្នកតែងនិងអ្នកប្រែឈ្មោះ ស-ឡៀវ សៀវភៅ លេខ ១៥៩,១៨០ ។

ស្នាដៃរបស់ទេវ ហើយមានគម្ពីរ ទៀតឈ្មោះពាក់ចិត្តក្យាខនសាស្ត្រ គម្ពីរទាំង២នោះ បាត់បង់ដើម ប៉ុន្តែនៅមានតែសេចក្ដីប្រែ ដែលកុមារជីវបានប្រែកាលពីឆ្នាំ ៤០៤ និង ៤០៥ វសុ-ពន្ធុធ្វើកាលកិរិយាទៅក្នុងអាយុ ៨០ឆ្នាំ នៅក្រុងអយោធ្យា ខ្លះនិយាយថាស្លាប់នៅនេប៉ាល់ តាមតារាង (ចំពូក ៣៩) ថាពួកសិស្សនៃវសុ-ពន្ធុ បានផ្សាយនូវធម៌ពួកមហាយានមកក្នុងកំឡុង ស៊ុំងជូស៊ីន ។

រឿងរ៉ាវទាំងឡាយក្នុងពុទ្ធសាសនា តពី វសុ-ពន្ធុ មកនោះ យើងមានកិច្ច ត្រូវជាប់និយាយដល់អ្នកដំណើរជាតិជាចិន ដែលបានចូលទៅក្នុងស្រុកឥណ្ឌាពីឆ្នាំ ៤០០ ទៅឆ្នាំ ៧០០ ឯពួកទាំងនោះគឺ:

ហ្វា-ហៀន (៤០៥-៤១១)

ស៊ុង យុន និង ហួយ-សេង (៥២៨-៥២១)

ហៀន-ត្សាង (៦២៩-៦៤៥)

យី-ត្សីង (៦៧១-៦៩៥)

អំពីដំណើរ ហ្វា-ហៀន[1] ហ្វា-ហៀន ចេញពីស្រុកចិន កាលពីឆ្នាំ ៣៩៩ ហើយចូលទៅស្រុកឥណ្ឌា តាមទួគីស្ថង់ តាមសេចក្ដីសម្គាល់របស់ ហ្វា-ហៀនជាពួកហីនយានក្នុងជាន់នោះ មាននៅក្នុង

១- ហ្វូ គួយ គី "ស្ថានមេត្រីនិងស្រុកកាន់ពុទ្ធសាសនា" របស់ ហ្វា-ហៀន នោះឈ្មោះ អ រេមុយសាត់បានប្រែ (១៨៣៦)

តំបន់ឡូបនរ ហើយឯពួកមហាយាននៅស្រុកខាតន នៅក្នុងប្រទេស ស្រុកកស្មិរនិងឧទ្យាន (ស្វាត) ពួកអ្នកបួសទាំងអស់ សុទ្ធតែពួកហីន-យានមានចំនួនអ្នកបួសជាច្រើន នៅគន្ធារ ពួកទាំង ២ ដែលនៅបញ្ចាប់ និងនៅមថុរា មានកម្លាំងស្មើនឹងប្រហែលគ្នា នៅក្នុងក្រុងខាងក្រោយនេះ ពួកគ្រូនៃពួកមហាយាន បានរៀបចំជាដល់ប្រាជ្ញាបារមីតា ដល់មញ្ជុស្រី និង លោកេស្វរ ក្នុងដែនកោសល នៅមានពួកទេវទត្តជាច្រើន ដែលទទួលស្គាល់តែព្រះពុទ្ធ ៣ ព្រះអង្គដែលកន្លងទៅហើយ តែមិនទទួលស្គាល់ព្រះសក្យមុនីឡើយ ។

នៅដែនមគធ ពុទ្ធសាសនាចំរុងចំរើនរឿងល្អ នៅក្រុងបាដលិបុត្រ មានវត្ត ២ យ៉ាងធំ វត្ត ១ សម្រាប់ពួកហីនយាន វត្ត ១ ទៀតសម្រាប់ពួកមហាយាន រួមភិក្ខុទាំង ២ ពួកនេះទៅ បានចំនួន ៦០០-៧០០អង្គ ហ្វា-ហៀនក៏បានខំយកចិត្តទុកដាក់ ចម្លងនូវវិន័យផ្សេង ៗ បានដោយលំបាកណាស់ ព្រោះពួកពីរនេះ ប្រាប់ផ្ទាល់ពីមាត់ ប៉ុន្តែហ្វា-ហៀនបានឃើញនូវគម្ពីរវិន័យ ១ ដែលពួកមហាយានសំរិកបានតែងនៅក្នុងវិហារពួកមហាយានក្នុងបាដលិបុត្រ ។

អំពីជាតិហុនចូលលុកលុយ ក្នុងដើមឆ្នាំ ៥០០ មានជាតិហ៊ុនស ឬហិផ្តាកាលិតដណ្ដើមបានខេត្តសុកដ្យាននិងខេត្តបាកទ្រៀ យោនក៍ពួកកុសាណ ហើយដណ្ដើមបានស្រុកបេរ្យ ១ ចំណែកទៀតពីពួកសាស្សានិដ និងស្រុក

ឥណ្ឌា ១ ចំណែកទៀតក្នុងឆ្នាំ ៤៥៥ មានកើតបះបោរក្នុងស្រុកបញ្ចប់ទៀត ប៉ុន្តែស្កន្ទគុប្ត បង្ក្រាបបានវិញ តែស្កន្ទគុប្តនេះមានជម្ងឺឈឺទៅ វេលាកើតចលាចលជាថ្មីទៀត កាលក្នុងឆ្នាំ ៤៧០ ហើយទទួលមរណភាពក្នុងឆ្នាំ ៤៨០ ហើយនគររបស់ពួកគុប្តក៏រលាយទៅក្នុងឆ្នាំនេះ ពិតមែនតែនគរបានតាំងតមកជាយូរអង្វែងដូចដែលមគធក្នុងឆ្នាំ ៥០០ ពួកជាតិហ៊ុន ដោយមានឈ្មោះតោរមានជានាយក ក៏ចូលទៅរុករានកាន់ស្រុកអាហ្វយានិស្តង់ បញ្ចប់ទិន័មល្បះទៀតឯមិហិរកុលជាបុត្រដែលបានគ្រងរាជ្យជំណា (ពីឆ្នាំ ៥១៥ ដល់ឆ្នាំ ៥[illegible]) បានបង្ហិនបំផ្លាញជាច្រើនទៅទៀត ហើយបញ្ចេញនូវសេចក្តីកាចឲ្យឃើញក្នុងជាន់មេះ បានច្បាំងនឹងស្តេច ១ ពួកជាតិហិណ្ឌូក្នុងឆ្នាំ ៥២៨ ស្តេចនេះក៏រត់ទៅស្រុកកស្មិរ ហើយបានត្រួតត្រាពួកនោះទៀត រួចពីនោះក៏បានទៅច្បាំងដណ្តើមយកស្រុកគន្ធារ ហើយសម្លាប់ទាំងស្តេចទាំងព្រះរាជវង្សានុវង្សទាំងអស់ ស្តេចនេះបានបង្ហិនបំផ្លាញក្នុងនគរទាំងអស់ ហើយកំទេចនូវប្រាសាទដុតនូវព្រះវិហារ ហើយសម្លាប់ភិក្ខុសង្ឃទាំងឡាយច្រើន មានអ្នកបួសជាច្រើនរត់ទៅពួនគ្រប់ស្រុកក្នុងតំបន់ខាងចុងស្រុកខាងកើត គឺក្នុងវេលានោះហើយដែលពោធិធម៌វាគតទៅដល់ស្រុកចិន មហិរកុលទទួលមរណភាពក្នុងឆ្នាំ ៥៤០ ហើយវង្សពួកហិណ្តលិតក៏អាប់ឱន ទៅមានពួកទួក (ទួរ) មកវាយយកបានក្នុងរវាងពីឆ្នាំ ៥៦៣ ទៅឆ្នាំ ៥៦៧

អំពីដំណើរសុង-យុន និង ហ្វយ-ចេង (៥១៨-៥២៩)(១) បាន ទទួលបង្គាប់ពីសម្តេចក្សត្រិយានីមេម៉ាយ ឲ្យទៅកាន់ស្រុកឥណ្ឌា ដើម្បី រកនូវគម្ពីរ បាលីក្នុងសាសនា ព្រមទាំងយកដង្វាយទៅថ្វាយផង នោះ សុង-យុន និងគ្នាភាំងប៉ុន្មាន ក៏ចូលទៅក្នុងស្រុកឥណ្ឌា តាមផ្លូវខួរកេស្តង អ្នកដំណើរទាំងនេះ បានដើរកាត់នគរពួកយេតហិផ្តាលិតឬហ៊ុន ដែល មានស្តេចឈ្មោះ "មិហិរកុល" មិនជាអ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនាឡើយ ហើយ ចូលទៅក្នុងឧទ្យាន ទំនាបភ្នំស្វាត ស្តេចនគរនោះនិងបណ្តារាស្ត្រទាំង អស់កាន់ពុទ្ធសាសនាយ៉ាងមាំមួនណាស់ គេបាននាំទៅបង្ហាញទីដ៏ឧត្តម ផ្សេងៗ ជាទីដែលជាលំនៅនៃព្រះវេស្សន្តរជាដើម តពីនោះទៅអ្នកដំណើរ បានចូលទៅក្នុងគន្ធារ ក្នុងនគរនោះ មានឧបរាជម្នាក់កាន់កាប់រាជការតាង នាមស្តេចពួកហិផ្តាលិត ឧបរាជនោះជាអ្នករឹងរូសព្រហើនកាច ហើយឥត មានសេចក្តីគួរសមអ្វីឡើយ ប្រមាថមើលងាយដល់ព្រះពុទ្ធសាសនា ដែល បណ្តារាស្ត្រទៅជាប់គោរពប្រតិបត្តិ ។ សុង-យុនបានទៅមើលក្រុងគន្ធារ លុះទៅដល់ប្រទល់ដែន ក៏ទទួលជាស្រុកនោះកើតចម្បាំងនឹងស្រុកកស្មិរ តពីនោះទៅគាត់ក៏បានចូលទៅក្នុងដែនតក្សសិលា រួចពីនោះទៅបេសាវរ ដែលទៅប្រុបក្រុងនោះ គាត់បានទៅមើលស្តូបលោរិយោគ (ស្បូលី) ឈ្មោះពន្យល់មិនកើត ដែលស្តេចកនិស្កបានសាង គេបានពណ៌នាថា

១- មើលរឿង សុង យុន ចូលទៅកាន់ស្រុកឧទ្យាននិងគន្ធារដែលឈ្មោះ (ឯដ. សាវ៉ាន) បានប្រែ ប៊ុល្លីតាំង សាលាបារាំងសែស អេកស្ត្រែមអូរិយង់ ខ្សែ ៣ ទំព័រ ៣៧៩ ។

ស្តេចនោះ នៅវេលាដែលបានឃើញកូនក្មេងម្នាក់ កំពុងតែធ្វើស្តូប ១ ដោយអាចម៍គោ ក៏មានព្រះរាជហឫទ័យចង់ធ្វើស្តូប ដោយថ្មគ្របពីលើ ប៉ុន្តែស្តូបដែលធ្វើដោយអាចម៍គោនោះ ក៏លូតខ្ពស់ឡើងឯងរហូតដល់កំពស់ ៤០០ ពីយេ៉ គឺ ១៣២ ម៉ែត្រ ហួយ.ចេង ក៏បានធ្វើជាគំរូស្តូបនោះ ១ ដោយស្ពាន់លាយសំណរ រួចពីនោះបានទៅមើលស្តូប ដែលបានសាងនៅកន្លែងដែលស្តេចពួកសិពិបានសង្គ្រោះដល់សត្វព្រាប (នៅគិករ៉ៃ, ប៉ុនេរ) នៅនគរឋារៈ គេបានបង្ហាញនូវគ្រឿងផ្សេងៗ សម្រាប់សាសនាគឺ ឧណ្ហិសជ័យដ៏ (ខ្នារ) ធ្មេញ និង សក់ព្រះពុទ្ធ អ្នកកាន់យកសាសនាជាតិចិនតាំងនេះនៅ ២ ឆ្នាំក្នុងឧទ្យាន ហើយចូលទៅក្នុងនគរ (ឡូ.យ៉ាង) វិញ ក្នុងដើមឆ្នាំ ៥២២ បានយកសៀវភៅហិណ្ឌូ ១៧០ ក្បាលទៅដែលហៅថាជាសៀវភៅពួកមហាយានទាំងអស់ ។

អំពីរាជហាសិធ (៦០៦-៤៨) ហ៊សវជិនបានគ្រងរាជ្យតំណក្នុងនគរថានេស្វរ (ចម្ងាយ ១០០ មិលពីព្រំខាងជើងក្រុងទេល្លិ) កាលពីឆ្នាំ ៦០៦ ស្តេចហាសវជិន យកបាននិគមខាងក្រោយទន្លេគង្គាទាំងអស់ គឺនិគមជាកណ្តាលក្នុំ ហិមាលយានិងនស្មទា ស្រុកឥណ្ឌាក្នុងកាលនោះចែកជានគរធំ ២ គឺស្តេចហាសិជាក្សត្រិយ៍គ្រងរាជ្យក្នុងស្រុកឥណ្ឌាខាងជើង ស្តេចបុលិកេសិន (អំពីរាជវង្សស្តេចកាលក្យ) ជាក្សត្រិយ៍គ្រងរាជ្យក្នុងស្រុកឥណ្ឌាខាងត្បូង ។

ហាសិជាអ្នកទ្រទ្រង់ពុទ្ធសាសនាយ៉ាងខ្ជាប់ខ្ជួន ហើយបានតាំងថ្វាយ

ខ្លួនក្នុងពុទ្ធសាសនាកាន់យកនូវក្រិត្យជាឧបាសកយ៉ាងមាំ ១ ដោយត្រាប់តាមស្ដេចអសោកនោះ ព្រះអង្គបានសាងនូវពេងព្យាបាល និងព្រះវិហារព្រមទាំងស្តូបជាច្រើន បានហាមមិនឲ្យសម្លាប់សត្វយកសាច់បរិភោគទៀត ព្រះអង្គបានចាត់ចែងការត្រួតត្រា ក្នុងពុទ្ធសាសនាយ៉ាងមាំមួន ហើយឲ្យរង្វាន់ដល់អ្នកបួសដែលគួរទទួលរង្វាន់បាន ព្រះអង្គបានចំណាយព្រះរាជទ្រព្យ ដែលទុកក្នុងឃ្លាំងធ្វើជាទាន ក្នុង ៥ ឆ្នាំ ម្ដងជាដរាប អ្នកដំណើរជាតិជាចិនឈ្មោះ ហ៊ាន ត្សង បានចូលទៅក្នុងក្រុងកន្យាកុព្ជ (កនោជ) ហើយបានប្រទះគេធ្វើបុណ្យហែព្រះពុទ្ធរូបមាស ១ អង្គលើខ្នងដំរី ១ ហើយស្ដេចហសិតែងខ្លួនជាឥន្ទ្រកាន់ក្ងោះនៅជាខាងស្តាំ ខាងឆ្វេងបានស្ដេចនៅក្រុងកាមរូប (អស្សម) ព្រះរាជកុមារតែងខ្លួនជាព្រហ្មកាន់សេតិពិធីបុណ្យនេះមានចែកនូវទានកំណត់ ៥ ឆ្នាំម្ដងនេះជាលំដាប់ នៅក្រុងប្រយោគ (អល្លហបាទ) ហសិ ជាអ្នកតែងរឿង ក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនាជាច្រើនក្នុងរឿងទាំងនេះ គេស្គាល់ឃើញមានរឿង ៖

នាគានន្ទ (១) គឺរឿងបទបែបដែលដកយកពីជាតក ១ មកជាទី ស្តូត្រគោរពដល់ស្តូបធំៗ ទាំង ៨ នៅស្រុកឥណ្ឌា (អស្តមហាចៃត្យ ស្ទូត្រ)(២) ហើយមានបទធម៌មួយទៀត សម្រាប់ស្មូត្រគោរពព្រះពុទ្ធ (សុប្រភាត

១- សេចក្តីប្រែរបស់ប៉ែរតែញ៉ ប៉ារីស ១៨៧៩ ។

២- មានតែក្នុងសៀវភៅចិន របស់ភិក្ខុ ហ្វាហៀន (៩៩២១-១០០១) ហើយ '' ឡេវី បានតែងជាភាសាសំស្ក្រឹតមានពាក្យកាព្យ ១ មិនស្គាល់ជារបស់ហសិសីលាទិត្យ សេចក្ដីកត់ហេតុទី ១០ នៃពួកក្រុមជំនុំខាងកើត សីរីភៅ ឆ្នាំ ១៨៩៤ ភាគទី ២ ទំព័រ ១៨៩ ។

ស្តោត្រាម) (១) ។

អំពីដំណើរ ហ៊ាន ត្សង និងយី ត្សិង (២) ហ៊ានត្សង ចេញពីស្រុកចិនទៅក្នុងឆ្នាំ ៦២៩ ដើរកាត់នគរទួកដែលជានគរនៅបាំងស្រុក ១ នៅជាកណ្តាលបឹងឥស្សិក្កុលនិងសមុទ្រអរ៉ល ហើយផ្សាយអាណាខេត្រទៅលើស្រុកសុកដ្យាននិងកបិស ដកបលុះដល់ឆ្នេរទន្លេហិណ្ឌូស លុះបានដើរទៅក្នុងតំបន់មួយធំ ៗ ក្នុងស្រុកឥណ្ឌា ហើយ ហ៊ានត្សង ក៏ចេញពីដែនមគធៈទៅកាលពីឆ្នាំ ៦៤១ ហើយទៅនគរចិន ឆាង ង៉ាន (គឺស៊ីង៉ន-ហ្វូ) វិញក្នុងឆ្នាំ ៦៤៥ នៅវេលាក្រោយដែលចេញបាត់ពីស្រុក កំណត់ ១៦ ឆ្នាំ ។

លុះទៅដល់នគរវិញហើយក៏តាំងប្រែគម្ពីរព្រះពុទ្ធសាសនា ។

យី ត្សិង ជាអ្នកដំណើរដំបូង ដែលបោះបង់ផ្លូវដើងគោកចោល ដោយវេលានោះមានកើតចម្បាំងនៅស្រុកទីបេត៍ និងពួកអារ៉ាប់ យី ត្សិង ក៏ទៅតាមផ្លូវដើងទឹកតាមស្រុក កង តុង ក្នុងឆ្នាំ ៦៧១ កាត់ទៅលើស្រុកស្រីវិជ័យ (សុមាត្រា) ហើយចុះទៅតាម្រលិប្តិ ជាកន្លែងកំពង់ចតនៅមាត់ទន្លេគង្គា ហើយត្រឡប់ទៅស្រុកចិនវិញ តាមផ្លូវដដែលក្នុងឆ្នាំ ៦៩៥ ។

១- ឯគី ម៉ិណាយេរ ក្នុងសាពិស្តីខ្មែ ២ (ឆ្នាំ ១៨៨៣) ទំព័រ ២៣៣ ។

២- រឿងរ៉ាវ ហ៊ាន ត្សង សេចក្តីតែងអំពីស្រុកផ្សេង ៗ នៅទិសខាងលិច ដែលស្តានិស្លាស់ ស៊ីល្យាងបានប្រែ បារីស ១៨៥៧ - ១៨៥៨ សៀវភៅ ២ ក្បាល ហួយលី អំពីរឿងប្រវត្តិ របស់ ហ៊ាន ត្សង និង ហ៊ាន ត្សង មានដំណើរ ទៅក្នុងស្រុកឥណ្ឌាក្នុងឆ្នាំ ៦២៩ លុះដល់ឆ្នាំ ៦៤៥ ដែលស្តានិស្លាស់ ស៊ុល្យាងប្រែ បារីសឆ្នាំ ១៨៥៣ ។

សេចក្តីកត់សម្គាល់របស់អ្នកដំណើរទាំង ២ នាក់នេះ ដែលត្រូវថែមភ្ជាប់រឿងរ៉ាវរបស់ ហៀន ត្សង ជាមួយផងនោះ ធ្វើឲ្យយើង បានដឹងរឿងរ៉ាវក្នុងពុទ្ធសាសនា ក្នុងស្រុកឥណ្ឌាក្នុងឆ្នាំ ៧០០ គ្រិស្តសករាជ ។

ឃើញថាកាលក្នុងសករាជនោះព្រះពុទ្ធសាសនារៀវរោយណាស់ក្នុងតំបន់ទិសពាយព្យ នៅវេលាក្រោយដែលពួកហ៊ុន បានលុកលុយ ស្រុកគន្ធារនោះ ស្ទើរតែគ្មានអ្នកកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា ហើយឃើញមានតែវិហារដេរដាស ដែលគេបោះបង់ចោល ប៉ុន្តែឧទ្យានក៏នៅជាប់និងស្រុកនេះនៅឡើយ ក្នុងស្រុកឥណ្ឌាខាងត្បូង មានពួកដែនជាច្រើន ប៉ុន្តែឯស្រុក "ទ្រាវិឌ្យាង" ជាកន្លែងជ្រកពួនដែលកិក្ខុ ១០.០០០ អង្គជាពួកស្ថវិរក្នុងស្រុកឥណ្ឌាកណ្តាល និង ស្រុកបេង្គាល់នោះ ពុទ្ធសាសនានៅរុងរឿងគ្រាន់បើ ពិតមែនតែមានសាសនាហិណ្ឌូមកប្រកួត នឹងពុទ្ធសាសនា ។

ហៀន ត្សង បានគិតបូកចំនួនភិក្ខុឃើញមាន ១៨៣.០០០ អង្គ ហើយ ៣២.០០០ ជាពួកមហាយាន ៩៦.០០០ ជាពួក ហីនយាន ឯពួកឯទៀតក្រៅពីនោះ ក៏រៀនតាមបែប ទាំង ២ នេះ ពួក ហីនយានក្នុងជាន់នោះ មានអំណាចជាង មានពួក ៣ ទៀត គឺពួកស្ថវិរ (នៅសីឡង់ និងបឹងហ្គាល់ខាងកើត) ពួកសព្វាស្តិវាទិន (នៅខាងជើងបំផុតពីប្រទល់ដែនទៅ) ហើយនឹងពួកសម្មិទិយ ដែលជឿថាមានបុគ្គល (បា.បុគ្គល) ប្រាកដ ។

យិ ត្សិង បានប្រមូលពួកកាន់ពុទ្ធសាសនាជា ៤ និកាយ ដែលនឹង

សម្គាល់បានដោយចំណែកវិន័យរបស់ខ្លួន គឺពួកមហាសង្ឃិក ពួកស្ថវិរ ពួកមូលសព្វាស្តិវាទិន (យ៉-ត្សីង ក៏ជាពួកខាងនេះដែរ) ហើយខាងក្រោយបំផុត គឺពួកសម្មិតិយ ពួកមហាសង្ឃិនោះ ឃើញមានតែគ្រប់កន្លែង ប៉ុន្តែមិនឃើញមានចំនួនច្រើនក្នុងកន្លែងណាមួយ ៗ ឡើយ ពួកស្ថវិរបានតាំងនៅក្នុងកោះស៊ីឡង់ (លង្កា) និងក្នុងតំបន់ស្រុកឥណ្ឌាខាងត្បូង ជាដំបូងពួកសព្វាស្តិវាទិន នៅក្នុងតំបន់ខាងជើងស្រុកឥណ្ឌា មានដែនមគធៈជាដើម ពួកសម្មិតិយ នៅស្រុកសិន្ធុ និង គុជរ៉ាត មានក្រុងវលភី ដែលមានព្រះវិហារ ១០០ និង ភិក្ខុ ៦.០០០ គង់ជាពួកនេះ នៅក្នុងពួកនោះ ។

ក្នុងកាលនោះសិក្ខាវិន័យ ក៏ចាក់ស្ទះជាច្បាប់អំណាចដើមច្រើន ឯទម្លាប់បិណ្ឌបាតក៏បាត់សល់ទៅ គេសង់តាំងផ្ទះគ្រួសទទួលខ្ទះឆ្អិន តែនៅក្នុងតាមសេចក្តីស្នើចំពោះ របស់ឧបាសក នៅថ្ងៃឧបោសថ គេសង់តាំងភិក្ខុ បានរៀបធ្វើបុណ្យសូត្រដោយមានចម្រៀងនិងតន្ត្រី មានរៀបស្រាង់ព្រះពុទ្ធរូបតាំងឡើយជាដើម ព្រះវិហារខាងឡើយក៏ស្អុចតែប្រដាប់តាក់តែងដោយក្បាច់ចម្លាក់និងលាបថ្នាំពណ៌ ។

កន្លែងយ៉ាងធំដែលសិក្សាពុទ្ធសាសនាទៅក្នុងឆ្នាំ៧០០ គឺព្រះវិហារនាលន្ទ (បាកន ចម្ងាយ ៧ ម៉ៃល៍ពីក្រុងរាជគ្រឹះខាងជើង) ។

ព្រះវិហារនាលន្ទនោះឱ្យឈ្មោះតាមស្រុកនៅជិតនោះ (នាលន្ទគ្រាម) ដែលបានជាហៅដូច្នេះនោះ ព្រោះយកតាមឈ្មោះនាគ ១ ដែលនៅ

ក្នុងត្រពាំងជិតវិហារនោះពីដើម ឬដោយព្រះពុទ្ធអង្គ កាលនៅជាពោធិសត្វ ក្នុងអតីតជាតិ ជាស្តេចសោយរាជ្យក្នុងនគរនោះ ព្រះអង្គមានព្រះរាជសទ្ធាច្រើនរេះតែទឹកក្នុងព្រះហឫទ័យថា ឲ្យភាននេះ តែមិនទាន់ល្អម (ន.អលំខ) ។

គេមិនបានដឹងថាក្នុងឆ្នាំណា ដែលបានសាងព្រះវិហារនោះឡើយ តែកន្លែងនោះ កាលដើមជាព្រៃស្វាយទាំងអស់ (បុរាកម្ពុន) តាមរឿងរ៉ាវជាពង្សាវតារថា មាននាយពាណិជ ៥០០ នាក់ បានទិញទីនោះថ្វាយព្រះពុទ្ធ ថាព្រះអង្គបានប្រថាប់នៅទីនោះជាច្រើនដង ដូចកាលមានពុទ្ធដំណើរជាន់ក្រោយបំផុត ដែលចេញពីរាជគ្រឹះបាដលិបុត្រ (១) តាមហៀន-ត្សាង ថាសង្ឃារាមនោះ ស្តេចសក្រាទិត្យ ដែលគ្រងរាជ្យក្នុងដែនមគធៈបានសាងជាដំបូងនៅវេលាក្រោយពុទ្ធបរិនិព្វានបន្តិច ស្តេចដែលគ្រងរាជ្យក្រោយមក គឺពុទ្ធគុប្ត តថាគតគុប្ត ពលាទិត្យនិងវជ្របានសាងសង្ឃារាមជាថ្មីម្នាក់ៗ ម្នាក់មានព្រះវិហារ ១ ដែលស្តេចនៅក្នុងស្រុកកណ្ដាកណ្ដាលបានសាងជាក្រោយបន្ថែមទៅលើវិហារទាំងនេះទៀត ក្នុងជាន់នោះមានព្រះវិហារ ៦ ដែល ហៀន-ត្សាង បានឃើញឯយី-ជីង បានឃើញវិហារ ៨ ។

កំផែងជុំវិញនៃព្រះវិហារទាំងនោះកង់ជា ៤ ជ្រុង មានកែវជុំវិញទាំង

១- មហាបរិនិព្វានសូត្រ ខ្សែ ១ ទំព័រ ១៥ មជ្ឈិមនិកាយខ្សែ ១ ទំព័រ ៣៤១ ទីឃនិកាយ ខ្សែ ១ ទំព័រ ២១១ ។

៤ មុខឯទ្វារដែលធំជាងគេ នៅខាងលិចមានដំបូលខ្លោងខ្ពស់ជាងគេ កាលណាគេចូលទៅជិតព្រះវិហារនោះ គេនឹងដើរកាត់ស្ពាន និងប្រាសាទជាច្រើន លុះចូលផុតទ្វារទៅ គេនឹងឃើញក្នុងកំផែងយ៉ាងធំ ជុំវិញដែលមានរៀបរៀងពីទិសឦសានទៅទិសនិរតី នូវសង្ឃារាមធំ ៗ ដែលមានកុដិ ៣ ជាន់ សាងពីថ្មរៀបរៀងជុំវិញឆ្លាក់កណ្តាលវិហារតាំងនេះ ក្តីដោយបន្តួចជង្រុង ១ ដែលបោះលក្ខណៈឡើងក្រោយគេសព្វតាំងដំបូលនោះ ធ្វើកបាស៊ីហើយរៀបតាក់តែងទៅដោយរូបក្បាលមនុស្ស ទំហំប៉ុនក្បាលមនុស្សមែន ៗ ឯក្បាលនោះមានស្លាបតែ ១ ដើម្បីឱ្យបានមើលឆ្ពោះទៅខាងក្នុងជាដកប ក្នុង ១ បំពៀង ១ មានវិហារនោះ ៩ ហើយតាំង ៤ បំពៀងមានវិហារ ៣៦ ក្នុងវិហារមួយ ៗ មានទំហំផ្ទៃទី ៣៥ ៣០ ប្អូនជ្រុង ៦ មួយៗវិញទៀត នៅជ្រុងនីមួយ ៗ តាំង ៤ ជ្រុងនោះមានធ្វើជាប៉មភ្លឺសម្រាប់តម្កល់ដែលមានបដាស័ក្តិធំជាងគេ ទ្វារដែលចូលទៅក្នុងសង្ឃារាមមួយ ៗ នេះ នៅទិសខាងលិចតាំងគស់ដូចជាទ្វារកំផែងធំនោះ ដែលនៅមុខទ្វារនីមួយ ៗ នោះ មានប្រាសាទរូបព្រះ ១ ។

ពាក្យគាប់ដែល ហ៊ាន ក្សុង សរសេរពីវែបយ៉ាងព្រះវិហារតាំងនេះ បានជាតាំងជាគាត់បានកំនត់ស្នាប់ដោយច្បាស់ណាស់ (វ៉. ទំព័រ ១៥០-១៥១) ពាក្យដែលគាត់តែងនោះ ជាសេចក្តីថាដូច្នេះ ៖

គស់តាំងប្រាសាទយ៉ាងល្អ បានរៀបរៀងជាជួរត្រឹមត្រូវគស់តាំងប៉មដែលបែនទៅដោយផ្កាថ្មនោះ លើកខ្ពស់ឡើងដូចជាកំពូលគ្រដូច ដែល

វេទនាដ៏វិចិត្រនោះដើបឡើងកណ្ដាលអាកាសវេហាស៍ ហើយគស់តាំង ដំបូលប្រាសាទ ហាក់ដូចជាហើរឡើងទៅលើស្រទាប់មេឃ នៅបង្អួច តាំងឡាយ គេឃើញកើតនៅខ្យល់និងពពក នៅជុំវិញប្រាសាទតាំងនេះ ព្រះអាទិត្យនិងព្រះចន្ទចូលជួបគ្នា នៅជុំវិញប្រាសាទតាំងនេះ មានទឹក ដ៏ថ្លាជ្រះពណ៌ក្រមៅ ហើយមានដើមឈូកខៀវលូតលាស់ មានស្រទាប់ គ្របកើតកើយកាយ ហើយដេរដាសទៅដោយដើមកណ្ដក ដែលមានផ្កា ព្យួរយោនយានចង់ដើមពណ៌ក្រហមថ្លា មានដើមស្វាយជាច្រើន ដាំព័ទ្ធ ពីក្រៅប្រកបដោយម្លប់ត្រឈៃ ។

កន្ទីផ្កាផ្សេង ៗ មានកុដិលោកសង្ឃទីមួយ ១ សុទ្ធតែមាន ៤ ជាន់ គស់តាំងមិននោះ មានសសរវេទនាទៅដោយរូបនាគ និង ដែកព័ទ្ធជា ក្បាច់មានពណ៌ដូចជាត់ខ្ទួ គស់តាំងគ្មានសឹងធ្លាក់ទៅដោយ ក្បាច់ផ្សេង ៗ ហើយឯសសរសឹងវេទនាទះដោយក្នុងថ្មលាបពណ៌ក្រហម បន្ទំក្បាច់យ៉ាងល្អ ហើយឯខ្មឿនកាត់ជាប់ ១ ពីគ្នា គស់កំពែងម្ភៃខាង លើនោះសឹងតែវេទនាដោយក្បាច់ចម្លាក់ ឯដំបូលសុទ្ធតែប្រក់ក្បឿងយ៉ាង ភ្លឺ ហើយតាំងទៅដោយពន្លឺពេលាស៊ក្កុង ១ ស្របក់ ១ ពាន់យ៉ាង ។

នៅខាងក្នុង និង ខាងក្រៅកំពែងនេះ មានសាងស្ដូប ប្រាសាទចេតិយ គុហានៅក្បែរនោះ គេសង្កេតឃើញមានរូបចេតិយប្រាសាទ សាលាគិត ស្ដូប ១ កំពស់ ៩៩ ម៉ែត្រ ដែលពលាទិត្យ បានសាងយកតាមទំរង់ ប្រាសាទនៅពោធិគយា មុខមាទីដឹក រូបដូចគ្នាដែរ ប្រាសាទស្ដូប ១

ដែលហសិបានសាង វេលាដែល ហ៊ាន-ត្សាង មានដំណើរទៅក្នុងទីនោះ មានដើម "ឈើចាក់ធ្មេញ" ដែលដុះពីឈើចាក់ធ្មេញ (ឈើស្ទន់) ដែលបេ ព្រះសម្ពុទ្ធបានបោល មានបល្ល័ង្កព្រះពុទ្ធ ៤ អង្គ ដែលកន្លងមក មាន ព្រះពុទ្ធរូបសាងពីទង់ដែងកំពស់ ២៦ ម៉ែត្រ ដែលបូណរិមនបានសាង (ឆ្នាំ ៧០០) ។ល។

ចំនួនអ្នកបួសដែលនៅជាប់ជានិច្ចនោះ ៣.៥០០ បើបូកចំនួនអ្នកបួសបំណួលដែលចូលទៅនៅផង ត្រូវជា ១០.០០០ ព្រះវិហារនោះ មានជើងវត្តចំនួន ៦០០ ភូមិហើយអស់ទាំងអ្នកស្រុកយកបង្ហាន់ចូលទៅប្រគេនជារាល់ថ្ងៃ ។

ពួកភិក្ខុដែលមានឆារ (វិហារស្វាមិន៍) តាំងគារក្រុមជំនុំកាន់កាប់ ហើយពួកក្រុមជំនុំនោះ គឺពួកស្ថវិរ ដែលជាភិក្ខុមានអាយុច្រើនជាងគេ ពួកវិហារបាល ដែលមានកិច្ចត្រូវប្រមូលប្រជុំនៃក្រុមជំនុំនិងចាំទ្វារ គឺត្រូវបិទទ្វារគន្ទឹសទ្វារពេលល្ងាច និងទុកដាក់ត្រានៃពួកស្ថវិរ ពួកកម្មទាន មានកិច្ចត្រូវវាយគងនិងត្រួតត្រាពេលនាន់ ។

ហ៊ាន ត្សាង វេលាដែលទៅដល់បាននៅក្នុងសំណាក់ដែលស្តេច ពលាទិត្យសាង ជាជំនូនគាត់បាននៅកុដិពុទ្ធភទ្រ ១ បំណែក រួចពីនោះបានជាច់មកទៅតែម្នាក់ឯង វិហារ ១ យ៉ាងល្អរាល់តែថ្ងៃ គេបានឲ្យមកគាត់ គឺផ្លែជម្ពូក្រហម ១០០ ស្លាទំពុល ២០ ផ្លែ កន្ទៀ ២០ កាហ្វូរ ១ ដំឡឹង បាយ ១ ស្តុក ហើយនឹងទឹកដោះស្រស់ (ទឹក) និង

ទឹកដោះថ្លា (សប្បិ) ចំនួនជួនល្មមកូន ១ ខែ ១ គាត់បានទទួលប្រេង ៣ ដំឡឹង មានស្រមណ៍ ១ អង្គ និង ព្រាហ្មណ៍ជូនគាត់ដើរលេងដោយជិះដំរី ដោយរទេះទឹមអង្រឹងស្នែងជារាល់ថ្ងៃ ។

តាំងពីឆ្នាំ ៦០០ មក នាលន្ទាជាទីប្រជុំធំ ១ រាល់ថ្ងៃគេបង្ហាត់បង្រៀនប្រហែល ១០០ យ៉ាង មិនត្រឹមតែបែបធម៌អាថ៌ក្នុងពុទ្ធសាសនាឡើយ គឺមានបង្រៀនអំពីវិធីគិតគូរសេចក្ដីដែលប្រកបដោយហេតុ (ហេតុវិទ្យា) (បា. ហេតុវិជ្ជា) អំពីពង្សាវតារ និងរបៀបខ្ទង់ភាសា (សទ្ទវិទ្យា) (បា. សទ្ទវិជ្ជា) អំពីវិជ្ជាពេទ្យ (ចិកិត្សាវិទ្យា) (បា. តិកិច្ឆាវិជ្ជា) អំពីវិជ្ជា ស្ទាត់កំបាំង (ក្រិយា) អំពីក្បួនទទួលពុទ្ធ (សំខ្យាន) ហើយនិងវេទផ្សេងៗទៀតផង ក្នុងពួកកាន់ពុទ្ធសាសនាទាំង ១៨ ពួកនេះ គេរើសបញ្ចូលតែពួក ហីនយាន និង ពួកមហាយានក្នុងសាលានោះ ដែលនឹងបានទៅក្នុងសាលានាលន្ទានោះលុះតែបានពីប្រឡងហើយ ដោយសេចក្ដីពិនិត្យពិស្ដារក្រៃតយ៉ាងតឹងតែង តាមធម្មតា គេឲ្យជាប់តែ ២ ឬ ៣ នាក់ក្នុងចំនួនរូបអ្នកប្រឡង ១០ នាក់ ហើយពួកលោកសង្ឃក្នុងនាលន្ទានោះ គេគប់គេណាស់ ពួកភិក្ខុក្នុងវត្តនេះ មិនមែនរៀនតែត្រឹមដោយចេះវិជ្ជាចេះដឹងទេ គឺរៀនដោយកាន់ត្រឹមត្រូវផង ។

ឯក្រិត្យវិន័យនោះ តឹងតែងណាស់ ហើយសេចក្ដីដែលមិនកាន់តាមនាំឲ្យបណ្ដេញខ្លួនចេញអំពីពួកនោះ ។

ក្នុងកាលដែល ហ៊ិន ត្សង នៅ ១ ទីនោះ ១ លោកដែលដំណាងគេ

ក្នុងវគ្គនោះព្រះនាមថាសីលភទ្រមានអាយុ ១០៦ ឆ្នាំ ដោយព្រះជន្មច្រើន និងដោយចេះវិជ្ជាដ៏ជ្រៅជ្រះនោះ ក៏បានជាដំលើសគេទាំងអស់ ដោយគេគោរពខ្លាចហើយគេមិនហ៊ានហៅចំឈ្មោះឡើយ គេហៅថាអ្នកឃ្លាំងធម៌វិញ " សទ្ធម្មកោស " ហ៊ាន ត្សង បានរៀននូវយោគសាស្ត្រ ពីព្រះថេរៈនេះ មុនដែល ហ៊ាន ត្សង ទៅដល់បន្តិចនោះ សីលភទ្រមានជម្ងឺឈឺក្អកជាខ្លាំង ហើយចង់អត់អាហារឲ្យស្លាប់ ប៉ុន្តែបញ្ញស្រី អវលោកិតេស្វរ និង មៃត្រេយ មកពន្យល់សុបិនឲ្យឃើញរូបហើយទូន្មានឲ្យខំអត់ទ្រាំហើយប្រាប់ថា ជម្ងឺនោះច្បាស់ជានឹងជាស្បើយមិនខាន ឲ្យតែខំយកចិត្តទុកដាក់បង្រៀនធម៌អាថ៌ចុះ មានបង្រៀនអ្នកបួសជាតិចិន ដែលនឹងមកដល់ជាដើម ហើយក្រោយនោះ ក៏ឃើញពិតដូចទំនាយប្រាកដមែន ។

សីលភទ្រនេះជាត្រកូលស្តេចនៅសមតដ ដោយចង់សិក្សាវិជ្ជាខ្លាំងណាស់ ក៏ចូលមកទទួលការរៀនសូត្រអំពីធម្មបាល នៅទីនាលន្ទ ឯធម្មបាលនោះ ក៏ស្លាប់មុនទៅជាយូរអង្វែងហើយ សីលភទ្រ ក៏នៅជំនួសគ្រូនោះឡើង ហើយបានដោះអាថ៌ប្រស្នា និង ព្រាហ្មណ៍ម្នាក់ មកពីស្រុកតណ្ហាខាងត្បូង បានឈ្នះព្រាហ្មណ៍នោះគ្រប់អាថ៌ប្រស្នាទាំងអស់ ឯមហាក្សត្រិយ៍ ក៏បានឲ្យរង្វាន់ ដោយប្រគេនក្រុង ១ នៅលើក្នុខាងទិសឦសាននៃក្រុងគយា ហើយសីលភទ្រក៏បានសាងជាព្រះវិហារ ១ នៅទីនោះ ។

ធម្មបាលកើតនៅកញ្ចីបុរ ហើយបានចូលទៅនៅក្នុងមជ្ឈិមប្រទេស

បានរៀនបិដកទាំង ៣ ក្នុងសំណាក់ ទិន្នាគ ហើយតពីនោះមកបាន ទៅនៅក្នុងពោធិគយា ហើយបានបង្ហាត់បង្រៀនក្នុងទីនោះជាង ៣០ ឆ្នាំ នៅទីនោះហើយដែលធម្មបាលបានទទួលការ ១ ពីភាពវិវេក ដែលជា អ្នកបង្ហាត់បង្រៀនធម៌របស់ទាគាឌិន ធម្មបាលបានតំណាង ចន្ទ្រ គីរតិ ជាអ្នកប្រាជ្ញ ១ នៅនាលន្ទ នៅទីនោះហើយដែល បានទទួលហើយ បានបង្រៀនសីលភទ្រ លុះជិតទីផុតអាយុ ក៏បានទៅសុវណ្ណទ្វីប (សុមាត្រា) ហើយក៏ស្លាប់ទៅនៅទីនោះ ។

បើយើងនឹងនិយាយថាធម្មបាល កើតមុនសីលភទ្រជាសិស្ស ១០ ឆ្នាំ នោះគឺកើតក្នុងឆ្នាំ ៥១៧ ហើយដែលបានចាប់បង្រៀនបង្ហាត់ក្នុងឆ្នាំ ៥៤០ ទៅនៅៗគយា ៣០ ឆ្នាំ លុះដល់ឆ្នាំ ៥៧០ ហើយទៅនៅ ៗ នាលន្ទ ២០ ឆ្នាំ ទើបចូលទៅសុមាត្រា (គឺ ស្រីវិជ័យ) ក្នុងឆ្នាំ ៥៩០ ហើយក៏ទទួលមរណភាពនៅក្នុងឆ្នាំ ៥៩៥ ។

ក្នុងពួកអាចារ្យទាំងប៉ុន្មាន ដែលបង្ហាត់បង្រៀននៅនាលន្ទក្នុងកាល ដែលហ៊ាន-ត្សាំងនៅនោះ នោះត្រូវរាប់បញ្ចូលអាចារ្យឈ្មោះគុណមតិ និងស្ថិរមតិផង ឯគុណមតិបានអាស្រ័យនៅវលភី និងនាលន្ទ ដោយលំដាប់ហើយបានជាគ្រូនៃវសុមិត្រ ក៏សិស្សនិងគ្រូទាំង ២ នេះ បានតែង សេចក្តីអធិប្បាយនៃគម្ពីរអភិធម្មកោសស ដែល វសុពន្ធុ បានតែង សុមតិ ក្នុងកន្លែង ៦ ដែលគុណមតិ នៅហើយបានតែងសេចក្តី អធិប្បាយនៃគម្ពីរដែល វសុពន្ធុធ្វើនោះដែរ ។

ក្រោយបំផុតនេះមាននៅអ្នកប្រាជ្ញ ១ ក្នុងព្រះវិហារនេះ គឺចន្ទ្រគោមិនដែលជាអ្នកតែងនូវវេយ្យាករណ៍ និងតែងគម្ពីរដែលជាគាថាសុទ្ធ ចន្ទ្រគោមិននេះ រស់នៅក្នុងរវាងពីឆ្នាំ ៦២៥ ទៅដល់ឆ្នាំ៦៧៣ ក្នុងសម័យដែលយី-ត្សិងមានដំណើរទៅក្នុងនគរនោះ អ្នកប្រាជ្ញនេះបានតែង នូវវេយ្យាករណ៍គឺចន្ទ្រវ្យាករណ៍ (អ្នកតែងឈ្មោះលាបិនឆ្នាំ១៩០២) និងគម្ពីរតូចដែលជាគាថាសុទ្ធក្នុងរឿងពុទ្ធសាសនា ១ គឺសិស្សលេខធម៌កាវ្យ (អ្នកតែងឈ្មោះម៉ាណាយែរសោពិស្ដីខ្សែ៤) ។

នៅខាងលិចនាលន្ទមានវត្ត ១ ទៀតឈ្មោះ តិលាឍក ដែលថ្កុំថ្កើងក្នុងកាលនៃ យី ត្សិង ជាអ្នកប្រាជ្ញឈ្មោះ ប្រាជ្ញចន្ទ្រ ។

អ្នកប្រាជ្ញក្នុងពុទ្ធសាសនាពីឆ្នាំ ១០០ ទៅដល់ឆ្នាំ ៧០០ ៖

ឆ្នាំ ១០០ : អស្វឃោស វសុមិត្រទី ១

ឆ្នាំ ២០០ : ដល់ឆ្នាំ ៣០០ { នាគាជ៌ុន-អារ្យទេវ / ធម៌ត្រាត

ឆ្នាំ ៤០០ : { វសុពន្ធុ-អសង្គ-សំឃភទ្រ-ហរិវម៌ន (២៨០-៣៦០) / សារមតិ-ពុទ្ធិសិម្ហ-វិមលមិត្រ (៣៦០-៤០)

ឆ្នាំ ៥០០ : ទិន្នាគ-វសុមិត្រទី ២

ធម្មបាល សិរិមុតិ គុណមតិ
(៥១០-៥៩៥) (៥២០-៥៦០) (៥២០-៥៦០)
សីភទ្រ
ឆ្នាំ ៦០០ : (៥២៧-៦៣៥) ជយសេន ប្រាជ្ញគុប្ត វសុមិត្រទី ៣
(៥៣៣-៦៣៥)
ភទ្ររុចិ-ការវិវេក (តាំងពីឆ្នាំ ៥៥០ មក)

ឆ្នាំ ៧០០ : ចន្ទ្រគោមិន៍ (ឆ្នាំ ៦៤៥ ដល់ឆ្នាំ ៦៧៣) ។

ចន្ទ្រកីរតិ

X

X X

បរិច្ឆេទទី ៨

អំពីសេចក្តីវិនាស ពុទ្ធសាសនាក្នុងស្រុកឥណ្ឌា

អំពីសេចក្តីវិនាសពុទ្ធសាសនាក្នុងស្រុកឥណ្ឌា ។

សេចក្តីវិនាសព្រះពុទ្ធសាសនា ចាប់ដើមអំពីឆ្នាំ ៧០០ ហើយវិនាសយ៉ាងខ្លាំងតាំងពីឆ្នាំ ៨០០ តទៅ ហើយចេះតែបាត់បង់តទៅទៀត ។

សេចក្តីវិនាសនេះ មានហេតុ ២ យ៉ាង គឺហេតុខាងក្នុង និង ហេតុខាងក្រៅ ។

១- អំពីហេតុខាងក្នុងនៃសេចក្តីវិនាសព្រះពុទ្ធសាសនា

ហេតុយ៉ាងធំដែលនាំឲ្យវិនាសព្រះពុទ្ធសាសនានោះ មកអំពីសេចក្ដីបង្កើតនូវវិធីហួសខ្នាតនិងមន្តអាគមផ្សេងៗ របស់ពួកមហាយាន ឯកិរិយាប្រើនូវវិធីដេញខ្មោចនិងប្រើឈាននេះ មិនខុសគ្នាយពីបែបសាសនាចាស់ឡើយ ប៉ុន្តែកាន់យកនូវផ្លូវចង្អៀតពេក ហើយធ្វើបែះតែហួស តមកទៀតក្នុងឆ្នាំខាងក្រោយនេះ ។

ក្នុងឆ្នាំ ៧០០ គេបានពិនិត្យឃើញមានប្រើបែបធរណី ឯវិធីនោះកើតមានឡើងជាបែបយ៉ាងនៅក្នុងឆ្នាំ ៦៥០ ដែលបានឲ្យឈ្មោះថា តន្ត្រយាន គឺវេទះថ្មី ១ សម្រាប់ទៅកាន់ស្ថាននិព្វាន ។

ឯតន្ត្រនេះ ជា "សៀវភៅ ១" ដែលពន្យល់អំពីវិធីពិតប្រាកដ (បរមត្ថ) និងរបៀបបុណ្យ ដែលអាចនឹងនាំទៅនិព្វាន ឬទៅជួបនឹងចិត្តដ៏ឧត្តម មានតន្ត្រ ខាងសាសនាព្រះឥសូរ ព្រះនារាយណ៍ និងខាងពុទ្ធសាសនា តន្ត្រទាំងនេះ បង្រៀនបែបដែលគន្លងបម្រើនវាបយកនូវពោធិសត្វ ហើយធ្វើខ្លួនឲ្យបានជាពោធិសត្វ នោះលោណដែលបានទទួលអភិសេកហើយ ។

ខាងសាសនាឥណ្ឌូ គេជំរុញកិរិយា ១ ឬ អំណាចគុណធាប់ ១ (សក្តិ) កំណាងធ្វើជាកិរិយា នៃទេវតាមួយៗ ឧបមាដូចជាបាវ៌តី ជាសក្តិរបស់ព្រះឥសូរ លក្ស្មីជាសក្តិរបស់ព្រះវិស្ណុ ឯពុទ្ធសាសនាដែលក្លាយទៅនោះ បានទទួលបែបខុសនេះយកមក ហើយគេឃើញថាពោធិសត្វខ្លះ និងព្រះពុទ្ធខ្លះ មានសក្តិដូចជាព្រះអវលោកេតិស្វរ និងនាងតារា គេយល់ថាការដៀ

ផុំសក្តិនិង ព្រះពោធិសត្វ ឬ និង ព្រះពុទ្ធនោះ ជាហេតុដើម្បីនឹងឲ្យបាន នូវសេចក្តីសុខសួស្តីដ៏ឧត្តម ហេតុនេះបានជាគេចែកនូវកាយទី ៤ ជា មហាសុខកាយ ឬ វជ្រកាយ ។

ប៉ុន្តែបើអ្នកចេះវែបបនេះធ្វើខ្លួនឲ្យដូចជាព្រះពុទ្ធ ១ អង្គ ឬ ពោធិសត្វ ១ អង្គ ហើយអ្នកនោះឯងក៏អាចនឹងបានដល់ទីបរមសុខ ដោយអំណាចនៃ ការប្រឹងប្រែង និងសក្តិរបស់ខ្លួន ដោយហេតុនេះហើយទើបមានបង្កើតវែបបមៃ-ថុន បញ្ចូលទៅក្នុងសេចក្តីគោរពប្រតិបត្តិ គេបំពេញថែមទៅលើវិធីនេះ ទៀតថា ដែលធ្វើខ្លួនឲ្យដូចជាព្រះពុទ្ធ ដោយដាច់ខាតដូច្នេះហើយនោះ មិនអាចនឹងប្រឡាក់ទៅដោយអំពើអ្វីទីមួយឡើយ គឺនឹងប្រព្រឹត្តនូវអំពើ ឧក្រិដ្ឋយ៉ាងធំ។បានឥតមានទោសអ្វី ។

បរស្សហរណំ កាយំ បរនារិំ សេវនំ
វត្ថុំ ទានំ ចិត្តំ សរីរត្ថាមស្សឃាតយេតិ (១)

ហ៊ិន-ត្សង់និង យី ត្សីង គ្មាននិយាយអំពីសេចក្តីនោះសោះនេះ ឡើយ ប៉ុន្តែក្នុងឆ្នាំ ៣៤៧ មានអ្នកប្រាជ្ញខាងតន្ត្រ ឈ្មោះ បទ្មសម្ភវ ដែលបានទៅ។ គយានិងនាលន្ទ បានទៅដល់ទីបេត៍ ហើយលុះដល់មក ក្នុងឆ្នាំ ៨០០ ស្រាប់តែឃើញមានសេចក្តីប្រែជាភាសាចិនអំពីតន្ត្រ គឺ ក្នុងឆ្នាំ ៧៥០ ដែលត្រូវទុកជាក់នូវកំណើត តន្ត្រនេះ ប្រហែលជា កន្លែងដែលកើតជាដំបូង គឺឧទ្យាន " ស្វាត ,, និង កស្មិរ ប៉ុន្តែឃើញ

១- សុភាសិតសង្គ្រហ អ្នកតែង ឈ្មោះ បិនដឹល ខ្សែ ២ ទំព័រ ៤១ ។

បានច្រើនដេរដាសនៅក្នុងក្រុង បេង្គាល ពីទីនោះហើយដែលបានទៅ ដល់ នេប៉ាល់ និង ទីបេត៍ នៅក្នុងទីបង្រៀនហាស់នៃ នាលន្ទ និង បង្រៀន ថ្មីនៅក្រោមសីលានោះ អស់ទាំងគ្រូសុទ្ធតែពួកអ្នកបេះមន្តអាគម (សិទ្ធ) ។

វិធីសិក្សាថ្មីតន្ត្រនោះមាន ៤ យ៉ាងគឺគ្រិយា (របៀបបុណ្យដែលធ្វើតាមទំនៀម) បរ្យា (មារយាទ) យោគ សេចក្ដីសម្ងំពិចារណាដោយមុតមាំ) និងអនុត្តរយោគ ថ្នាក់ដ៏ប្រសើរនៃយោគ ក្នុងឆ្នាំ ៩៦៥ ឃើញមានក្នុងរូបអាស៊ីកណ្ដាលនៃបកាលចក្រតន្ត្រ ដែលបង្កើតថ្មីប្រ-តិបត្តិនូវព្រះពុទ្ធជាបែបបទស្រន់ គឺកាលាចក្រ និង ហេរុក ជារូបនៃអាទិពុទ្ធ វិធីនេះនាំឲ្យវិនាសព្រះពុទ្ធសាសនា ពិតមែនតែគ្មានប្រាជ្ញានឹងធ្វើឲ្យវិនាស ហើយពិតមែនតែពួក ហីនយាន នៅមានវិន័យយ៉ាងមាំមួន ដែលបានកាន់តាមនៅស្រុកបេង្គាល់ ដរាបដល់ឆ្នាំ ១១០០ ។

២- អំពីហេតុខាងក្រៅ

សេចក្ដីលុកលុយរបស់ ពួក ហ៊ុន នាំឲ្យវិនាសពុទ្ធសាសនាក្នុងស្រុក បញ្ចប់មហាវិហារនៅច្រើន ដែលឈ្មោះបង់ហោល ហើយដែលបាននិយាយក្នុងចារឹករបស់អ្នកដំណើរ ក្នុងឆ្នាំ ៧០០ គឺនៅមានតែក្នុងស្រុកឧទ្យានពុំណ្ណោះ ដែលបណ្ដាអ្នកស្រុកនៅកោតក្រែងគោរពប្រតិបត្តិព្រះពុទ្ធសាសនា ហើយតពីនោះមក ក៏ពួកមហាម៉ាត់ ញាំញីអស់ទៅទៀត ។

នៅស្រុកកស្មីរ ព្រះពុទ្ធសាសនាវិនាសទៅដោយពួកហិណ្ឌូ កាលក្នុងឆ្នាំ ៦០០ អ្នកបួសសុទ្ធតែមានប្រពន្ធទាំងអស់គ្នា តពីកដ្ឋ លលិតា

អាទិត្យមក (៧៣៣-៧៦៩) រស់តាំងក្សត្រិយ៍គ្រងរាជ្យតំណសុទ្ធតែជាអ្នកកាន់សាសនាព្រះឥសូរទាំងអស់ ។

ស្រុកសិន្ធុនោះ ពួកអារ៉ាប់វាយយកបានក្នុងឆ្នាំ ៧១២ ។

ក្នុងស្រុកទាំងឡាយដែលនៅលើត្រើយសមុទ្រខាងលិច គឺស្រុកគុជរថ មហារាស្ត្រ កុង្កាន នោះពួកសម្ទ័យថ្កុំថ្កើងរុងរឿង ក្នុងឆ្នាំ ៧០០ ព្រះពុទ្ធសាសនាស្ថិតនៅក្នុងទីតាំងនោះ លុះដល់ឆ្នាំ ១.២០០ ។

ក្នុងតំបន់ខាងត្បូង មានព្រះវិហារប្រាសាទធំ ៗ ដូចមានព្រះវិហារនៅអមរាវតិ (ឆ្នាំ ១៥០) និងអជណ្ដា (១០០ ឆ្នាំមុនគ្រិស្តសករាជមកដល់ ៦០០ ឆ្នាំ ក្រោយគ្រិស្តសករាជ) បញ្ជាក់ឲ្យឃើញស្រាប់ ប៉ុន្តែព្រះពុទ្ធសាសនាក្នុងនោះ ជាប់តយុទ្ធនឹងខ្មាំងយ៉ាងពូកែ ២ គឺសាសនាហិណ្ឌូ និងសាសនាជេន ហើយអន្តរាយអស់ពីក្នុងឆ្នាំ ១១៥០ ។

ករនាដ ជាស្រុកចាស់របស់ហាសិ (នៅលើទន្លេគិស្ណា ខាងលើបុម្បៃ) ដល់ក្នុងឆ្នាំ ៨០០ បានទៅជាទីក្រុងពួកព្រាហ្មណ៍វិញ ព្រះពុទ្ធសាសនាបានស្ថិតនៅរស់នៅជាយូរអង្វែង ក្នុងតំបន់ស្រុកតណ្ណា ខាងទិសឦសាន (វេង្គីរាល់ ឧរិស្សា នេប៉ាល់) ដោយសេចក្ដីឧបត្ថម្ភ នៃពួកក្សត្រដែលជារាជវង្សប៉ាល នៅទីក្រុងដែលគោពាល បានកសាងក្នុងឆ្នាំ ៧៣០ ពួកនេះនៅតទៅបាន ៤៥០ ឆ្នាំ ហើយសេចក្ដីគោរពក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា របស់ពួកក្សត្រទាំងនេះ ក៏គ្មានប្រែប្រួលឡើយ ហើយបំពាក់នឹងសាសនាហិណ្ឌូវិញ ក៏ក៏តធ្វើទុក្ខធ្វើបាបអ្វីឡើយ បណ្ដោយឲ្យនៅជាសុខតទៅ

ទៀត គោបាល បានសាងព្រះវិហារឧទន្តបុរៈ ឯធម្មបាល (ឆ្នាំ ៨០០) បានសាងវិក្រមសីលាជាជំនួសនាលន្ទ ដើម្បីធ្វើជាទីបញ្ចាត់បង្រៀនខាងផ្លូវសាសនា(១) ក្នុងរជ្ជមហីបាលៈ (៩៧៨-១០៣០) ពួកអ្នកបួសតាំងឡាយទៅស្រុកបេង្គាល បានយកពុទ្ធសាសនាទៅផ្សាយនៅស្រុកទីបេត៍ ដោយព្រះពុទ្ធសាសនានៅស្រុកនេះ អន្តរាយខូចខាតទៅ ដោយសេចក្តីបុកលុយក្នុងឆ្នាំ ១.០០០ អ្នកផ្សាយសាសនាដែលល្បីជាងគេក្នុងឆ្នាំ ១.១០០ នោះ គឺទិបង្ករអតីស ដែលកើតក្នុងឆ្នាំ ៩៨០ ហើយនៅវេលាដែលបានចូលបួសក្នុងពុទ្ធសាសនា នៅក្នុងឆ្នាំ ១.០១១ ហើយក៏ទៅឯសុវណ្ណទ្វីប (ស្រីវិជ័យ សុមាត្រា) ហើយបានរៀនវិជ្ជាអំពីបន្ទ្រកិតិជាអ្នកប្រាជ្ញធំនៅក្នុងវិហារនោះអស់ ១២ ឆ្នាំ លុះត្រឡប់មកស្រុកបេង្គាលវិញ ក៏បានធ្វើជាចៅអធិការនៅក្នុងវត្តវិក្រមសីលា លុះស្តេចស្រុកទីបេត៍ គាត់អារាធនានិមន្តទៅ ព្រះថេរនេះ ក៏និមន្តទៅក្នុងឆ្នាំ ១.០៤០ ហើយបានរៀបចំពុទ្ធសាសនា ក្នុងទីនោះដែលវិនាសទៅដោយពួកកាន់វៃបាតន្ត្រ ឲ្យបានធម៌ត្រឹមត្រូវល្អវិញ ខាងរបស់ពួកមហាយាន ព្រះថេរនេះ ក៏ដល់នូវមរណភាពទៅនៅទីនោះ ក្រោយដែលនៅបាន ១៣ ឆ្នាំ គឺក្នុងឆ្នាំ ១.០៥៣ ។

លុះមកក្នុងឆ្នាំ ១០៦៩ វង្សស្តេចសេន ដណ្តើមយក បានស្រុកបេង្គាល ខាងកើតពីវង្សស្តេចបាលទៅ ហេតុនេះហើយនឹងនាំឲ្យចម្រើន

១- ឧទន្តបុរៈ ឧទន្តបុរ នៅប្រូបក្រុង ពិហារសព្វថ្ងៃ (នៅជាប់សាន ក្រុងគយា) វិក្រមសីលា នៅ ៥ បថឃើត លើស្ទឹងខាងត្បូងទន្លេគង្គា ជាខាងក្រោមភគល្បុរ ។

ព្រះពុទ្ធសាសនាមិនបាន ប៉ុន្តែសាលារៀនវិធីសាសនាធំ ៗ នៅឡើយទេ ដែលថានាលន្ទ បាត់ឈ្មោះនោះ ដោយវិក្រមសីលា ដែលសាងថ្មីក្នុងឆ្នាំ ៨០០នោះ មិនមែនបាត់ឈ្មោះដោយហេតុដូច្នោះទេ ព្រោះអ្នកដំណើរជាតិចិនឈ្មោះ គី យ៉េ (៩៦៤-៩៧៦)(១) បានអធិប្បាយអំពីសាសនានេះដែរ ព្រះវិហារទាំង ២ នេះ មានស្ពានមេត្រីនឹងគ្នាទៅវិញទៅមក ក្នុងកាលនៃអតីស (១.០៤០) ការនាថ (ភាគទី ៣៩) អធិប្បាយថាកាលក្នុងរាជ្យរាមបាល នៅមានអ្នកបួសជាអ្នកប្រាជ្ញជាច្រើននៅក្នុងវត្តវិក្រមសីលា ពោធិគយា និងឧទន្តបុរ វត្តទី ១ នោះល្បីជាងគេ គឺក្នុងជាន់នោះ គេបានបង្រៀននូវវេយ្យាករណ៍ ហេតុវិទ្យា និងតន្ត្រៈ សេចក្តីដែលបង្ហាត់បង្រៀននោះ មានរបៀបប្រហែល នឹងនៅនាលន្ទដែរ ។

ពួកវង្សបណ្តាក្សត្រមួយអន្ទើនឹងវត្តសារាម ក៏ខ្ទេចខ្ទាំទៅដោយសេចក្តីលុកលុយរបស់ពួកមហាម៉ាត់ពីឆ្នាំ ១១៩៩ បណ្តាអ្នកស្រុក ១ ចំណែករត់ទៅតាំងលំនៅក្នុងទីឯទៀត ហើយខ្លះក៏ចូលសាសនាមហាមេត់ទៅ (មហាម៉ាត់) ។

ព្រះពុទ្ធសាសនាក៏វិនាសអស់ពីស្រុកបេង្គាល់ ហើយបានតាំងទៅយូរបន្តិច នៅស្រុកឧរស្ស និងនេប៉ាល ស្រុកនេប៉ាលនេះបានប្រែពុទ្ធសាសនា ពីស្រុកបេង្គាលដោយមាំមួន យូរបន្តិច ពិតមែនតែសាសនា

១- មើលរឿងនូវដែល គី យ៉េ ដើរ ដែលឈ្មោះ ហ៊ុំ ជែល បានតែងឡែ ២ ទំព័រ ២៨៦ និងរឿងនូវ គី យ៉េ ដើរ ដែលឈ្មោះ សាភិន បានតែង ឡែ ៤ ទំព័រ ៣៨ ។

ហិណ្ឌូ បានតាំងជាមាំក្នុងស្រុកនោះកាលក្នុងឆ្នាំ ៧០០ លុះដល់មកក្នុងឆ្នាំ ១៣២៤ នោះពួកមុយស៊ុលម៉ង់ គឺពួកកាន់សាសនាមហាម៉ាត់ បានដេញស្តេចស្រុកតិហ៊ិតចេញ ហើយក៏តាំងកាន់កាប់ជាម្ចាស់នគរនោះ ឯអ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនា ក៏មាននៅជាជួរបណ្តោយតាមពួក ហិណ្ឌូក្នុងឆ្នាំ ១៧៦៩ នោះ ពួកគួរិក់យយកស្រុកនេប៉ាល់បាន ហើយសាសនាហិណ្ឌូក៏មានកម្លាំងជាថ្មីគ្របលើពុទ្ធសាសនាទៀត សព្វថ្ងៃនេះសាសនាទាំង ២ ចូលជាមួយគ្នា ហើយអ្នកកាន់សាសនាទាំង ២ នេះ គោរពប្រតិបត្តិដល់រូបជាមួយគ្នា តែបញ្ញត្តិនាមខុសគ្នា គឺ អាទិពុទ្ធ និង ស្វយម្ភូ ប្រាជ្ញាបារមិតា និងខុតា អវលោកិតេស្វរ និងមហាកាល ។ល។ អស់ទាំងកិច្ចមានកិរិយាគ្រប់គ្នា ហើយគ្មានកាន់ក្រិត្យវិន័យអ្វីសោះ ឯគម្ពីរក្នុងពុទ្ធសាសនា ដែលចាស់ជាងគេនោះ គឺដែលគេហៅថាធម៌ទាំង ៩ (នវលោកុត្តរធម៌) ធម៌ទាំងឡាយនេះពិតល្អណាស់ តែមនុស្សសូត្ររៀនតិច ។

សេចក្តីសម្គាល់នូវសារីរិកធាតុ

តាមគម្ពីរសុមង្គលវិលាសិនី និង ដីកាផ្សេង ៗ របស់ពួកអ្នកបីហល: ថា ព្រះបាទអជាតសត្រូវ ដោយព្រះមហាកស្សបបានទូន្មាន ក៏បានប្រជុំប្រមូលនូវសារីរិកធាតុរបស់ព្រះបរមគ្រូដាក់ក្នុងស្តូបតែ ១ ក្នុងពដអសោក កន្លែងស្តូបដែលវង្វេងបាត់ក្នុងព្រៃនោះបានជ្រាបដល់ព្រះអង្គ ហើយព្រះអង្គបានឲ្យគាស់យកព្រះសារីរិកធាតុ ក្នុងស្តូបនោះ ទៅដម្កល់ក្នុងស្តូបទាំង ៨៤.០០០ ដែលព្រះអង្គសាង អសោកបានបញ្ជូនបាត្រទៅសីឡុង់

(កោះលង្កា) ហើយបាត្រនេះ ក៏បេះតែខ្ចាត់ខ្ចាត់ទៅក្នុងប្រទេសផ្សេងៗ ហ្វា ហ៊ិន បានឃើញបាត្រនោះនៅប៉េសាវក្នុងឆ្នាំ ៤០៥ ប៉ុន្តែដល់កាលដែល ហ៊ិន-ត្សង ទៅ បាត្រនោះក៏បាត់ទៅ ។

តាមពង្សាវតារពួក សីហល: ថាស្តេចស្រុកកលិង្គ នៅវេលាដែលបូជាព្រះសព ព្រះសម្ពុទ្ធនោះ បានទទួលធ្មេញមួយ (ចង្កូមខាងឆ្វេង) ហើយយកទៅតម្កល់ក្នុងប្រាសាទ ដែលសាងទុកដាក់ធ្មេញនេះនៅក្រុងទន្តបុរ (បុរី) ៨០០ ឆ្នាំក្រោយនោះ ព្រះចង្កូមនេះគេបាននាំយកមកកោះលង្កា ហើយតម្កល់ទុកក្នុងប្រាសាទឈ្មោះធម្មចក្ក នៅក្រុងអនុរាធបុរី ព្រះចង្កូមនេះក៏ទៅតាមតែស្តេច នៅវេលាដែលផ្លាស់ប្តូរទីក្រុង ។

ក្នុងឆ្នាំ ១៤១០ ពួកតមិលបានយកព្រះចង្កូមនេះទៅឯតំបន់ខាងត្បូងនៃស្រុកឥណ្ឌា ប៉ុន្តែបរាក្រមពាហុទី ៣ ដណ្តើមយកបានមកវិញ ក្នុងឆ្នាំ ១៥៦០ ក្សត្រិយ៍ជាតិពតទុយគេនៅគោអា យកបានស្រុកជាហ្វិណា ហើយគេឃើញព្រះចង្កូមនេះនៅក្នុងស្រុកនោះ ហើយនាំយកទៅឯស្រុកគោអា ហើយគេយកកំទេចដុតចោល បុរេងណូងជាស្តេចស្រុកប៉េគូ (មន) ដែលបានចេញប្រាក់ជាច្រើន ដើម្បីលោះយកព្រះចង្កូមនេះ បានដំណឹងតមកពីស្តេចនោះបាត្ត (លង្កា) ថា ស្តេចនេះមានព្រះចង្កូមដែលជាប្រាកដទើបស្តេច (មន) នេះ ចង់បានព្រះរាជបុត្រីស្តេចនោះ ធ្វើជាមហេសី ឯព្រះចង្កូមនោះក៏បានឱ្យទៅស្តេចមន និង ស្ត្រីម្នាក់ ជាបុត្រីនាហ្មឺនម្នាក់

ដែលគេក្លែងធ្វើជាបុត្រីស្តេច តពីនោះមក ស្តេចស្រុកកន្ទីបានឲ្យដំណឹងទៅស្តេចស្រុក មន ថា ធ្មេញដែលស្តេចនេះបានទទួលនោះ មិនប្រាកដទេ ឯស្ត្រីនោះទៀត ក៏មិនប្រាកដដែរ ថាឯខ្លួនស្តេចស្រុកកន្ទីរ ឯងទើបមានធ្មេញប្រាកដនោះ ហើយបានថ្វាយទៅស្តេចស្រុក មន ដូរនិងព្រះរាជបុត្រីដែលពិតប្រាកដ ប៉ុន្តែសេចក្តីនេះ ស្តេចស្រុក មន មិនបានទទួល ហើយធ្មេញពិរុទ្ធដែលអាងថាពិតនោះ នៅៗស្រុក កន្ទីរ ដរាបដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ចូរយើងចាំទុកថា សារីរិកធាតុខ្លះ ដែលពិតរបស់ព្រះពុទ្ធនោះ បានរកឃើញនៅស្រុកបិប្រាហ៍ និង ប៉េសាវរ ។

[ចប់ពុទ្ធពង្សាវតារ]

កាយបរិភោគាទិវត្តកថា[១]

របស់ ព្រះញាណបវរវិជ្ជា ឯម អាចារ្យសាលាបាលី ជាន់ខ្ពស់បានតែង ប្រែចេញពីគម្ពីរបាលីទាំងឡាយ មានគម្ពីរមង្គលទីបនី អដ្ឋកថាមង្គលសូត្រជាដើម ។

នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស (៣ដង)

សត្តិសង្ហេ ហិប្បជិតំ ពុទ្ធំ ពុទ្ធេន ទេសិតំ

ធម្មំ ធម្មវរំ លទ្ធំ សំឃំ សំឃវរំ នមេ ។

ធម្មានុសន្ធិ ព្រះសទ្ធម្មវិសេសទេសនា និង បានជាបុព្វាបរ លំដាប់ រៀបរៀងជាគំណរនៃសេចក្ដីគ្នា តាំពីមុនមកក៏ទេ វេលានោះទើតពាណិនាក្នុង គេនបណាមគាថា ដែលបូរាណាចារ្យ លោកបានចារឹកទុកក្នុងខាងដើមនៃ គម្ពីរ វជីរសារដីកា ថាខ្ញុំព្រះករុណាសូមឱនកាយពាចាចិត្តថ្វាយបង្គំនោះ នូវអង្គសម្ដេចព្រះមុនិន្ទពិនលោកនាថ ព្រះអង្គមានសេចក្ដីក្ដៅក្រហាយ ដោយភ្លើងកិលេសមានអវិជ្ជានិងតណ្ហាជាដើម រលត់បង់ហើយចាកកាយសន្តាន ព្រះអង្គទ្រង់ផ្ចាញ់នូវបច្ចាមិត្តមារទាំង ៦ ឈ្នះស្រឡះហើយព្រះ

១- អត្ថបទនេះស្រង់ពីកម្ពុជសុរិយា លេខ ៩-១០-១១-១២ ឆ្នាំ ១៩២៦-២៧ ។

អង្គបានត្រាស់សព្វញ្ញុតញ្ញាណជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ គង់លើរតនបល្ល័ង្ក ជាបុគ្គលគួរគឺទេវតា និង មនុស្សទាំងឡាយ ដែលមានចិត្តសន្ដោសត្រេកអរក្នុងកងកុសល គប្បីបូជា ។

ខ្ញុំព្រះករុណាសូមឱនកាយវាចាចិត្តថ្វាយបង្គំចំពោះនូវព្រះនវលោកុត្តរធម៌ទាំង ៩ ចំពូក ព្រមទាំងបរិយត្តិធម៌ គឺ បិដកទាំងបី ចែកចេញជាធម្ម-ក្ខន្ធបានប្រាំបីម៉ឺនបួនពាន់ព្រះធម្មក្ខន្ធ ជាធម៌ មិនគឺ អ្នកឯណាដទៃសម្ដែងតែងតាំងទុកមក ពិតជាធម៌ គឺអង្គសម្ដេចព្រះលោកុត្តមាចារ្យជាម្ចាស់ព្រះអង្គបានត្រាស់ហើយ ទ្រង់សម្ដែងតាំងទុកមក ជាប្រយោជន៍ដល់វេនេយ្យសត្វប្រតិបត្តិតាម និង បានរួចផុតចាកទុក្ខ ។

ខ្ញុំព្រះករុណាសូមឱនកាយវាចាចិត្តថ្វាយបង្គំចំពោះនូវព្រះអរិយសង្ឃទាំង ៨ ចំពូកដែលបានត្រាស់ដឹងនូវលោកុត្តរធម៌ដ៏ប្រសើរ លោកប្រសើរជាងបុគ្គល មានក្សត្រិយ៍ និង ព្រាហ្មណ៍ជាដើម ជាស្រែបុណ្យដ៏ប្រសើរវិសេសដល់សត្វលោក ។

អធិប្បាយមកក្នុងបទរតនបណាមគាថា ចប់សេចក្ដីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះ ដើម្បីការពារនូវសេចក្ដីអន្ដរាយគ្រប់ចំពូកដល់សាសនិកជន ដែលបានប្រតិបត្តិល្អក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា និង បានសេចក្ដីសុខសេចក្ដីចម្រើនក្នុងលោកនេះ និង លោកខាងមុខដោយផលានិសង្ស ដែលបាននមស្ការនឹករលឹកដល់ពុទ្ធគុណ ធម្មគុណ សង្ឃគុណនេះឯង ឥតោបរំដទៃអំពីបទ

ទមស្សការនេះ នឹងបានសម្តែងអំពីសេចក្តីប្រព្រឹត្តសំអាតនូវរបស់ផ្សេង ៗ ដែលជារបស់គួរសំអាតឲ្យស្អាតមិតចតល្អ និង ចម្រើនប្រយោជន៍ ក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះ និង បរលោក ដើម្បីជាប្រយោជន៍ដល់សប្បុរសទាំងឡាយ បានមើល បានស្តាប់ហើយនិងប្រតិបត្តិតាមឲ្យបានសមគួរត្រឹមត្រូវតាមពុទ្ធាភាទ ។

សេចក្តីប្រព្រឹត្តសំអាតនូវរបស់ផ្សេងៗនោះ សម្តេចព្រះមហាមុនីនាថជាម្ចាស់ ព្រះអង្គទ្រង់សម្តែងដោយន័យជាអនេកបរិយាយ មានក្នុងព្រះវិន័យខ្លះ ក្នុងព្រះសូត្រខ្លះ ក្នុងព្រះអភិធម្មខ្លះ ជាច្រើនហួសកម្លាំងព្យាយាម ហេតុនេះសូមបំព្រួញសេចក្តីឲ្យខ្លី ចុះមកសម្តែងចង់ឲ្យមានជាបទមាតិកា ជាការងាយនឹងសិក្សា ។

ឯបទមាតិកានោះ មាន ៦ គឺ :

១- កាយបរិភោគវត្ថុ : កិរិយាប្រព្រឹត្តសំអាតវត្ថុ គឺពង្កាយនិងគ្រឿងបរិភោគ ។

២- ភូមិវត្ថុ កិរិយាប្រព្រឹត្តសំអាតវត្ថុ គឺដែនដី ទីលំនៅ ។

៣- សព្វកម្មន្តវត្ថុ កិរិយាប្រព្រឹត្តសំអាតវត្ថុការងារទាំងពួង ។

៤- កាយទ្វារវត្ថុ កិរិយាប្រព្រឹត្តសំអាតវត្ថុគឺកាយទ្វារ ។

៥- វចីទ្វារវត្ថុ កិរិយាប្រព្រឹត្តសំអាតវត្ថុគឺវចីទ្វារ ។

៦- មនោទ្វារវត្ថុ កិរិយាប្រព្រឹត្តសំអាតវត្ថុគឺមនោទ្វារ ។

ប្រព្រឹត្តសំអាតទូវត្ថុ គឺកាយនិងគ្រឿងបរិក្ខារនោះ ដូចមានបាលីក្នុងគម្ពីរព្រះវិសុទ្ធិមគ្គខ្សែ ៦ ដែលព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ លោកបានដកស្រង់យកអំពីវគ្គខន្ធកវិន័យ គម្ពីរមហាវគ្គមកចារឹកទុកក្នុងគម្ពីរព្រះវិសុទ្ធិមគ្គថា ។

ទីឃានិ កេសនខលោមានិ ឆិន្ទិតព្វានិ ជិណ្ណចីវរេសុ អគ្គឡំ វា តុន្នកម្មំ កាតព្វំ កិលិដ្ឋានិ វា រជិតព្វានិ សចេ បត្តេ មលំ ហោតិ បត្តោ បចិតព្វោ មញ្ចបីឋាទីនិ សោធេតព្វានិ ។

អធិប្បាយថា បើសក់និងពុកមាត់ ពុកចង្កា និង ក្រចកម្រាមដៃជើងនិងរោមទាំងឡាយដុះឡើងវែង ភិក្ខុទាំងឡាយគប្បីកោរកាត់ចេញ សំពត់ចីវរសម្រាប់ស្លៀកដណ្តប់ចាស់គ្រាំគ្រា គប្បីធ្វើអគ្គឡកម្ម គឺកិរិយាប៉ះថែមបំពេញឱ្យមាំជាដើម ឬធ្វើតុន្នកម្ម កិរិយាដែលដូសផុលជាដើម បើសំពត់ចីវរទាំងឡាយប្រឡាក់មន្ទិលសៅហ្មង គប្បីបោកគក់ជ្រលក់ដុសលាងឱ្យល្អ ជាបើមានមន្ទិលប្រេះស្នឹមសៅហ្មងកើតឡើងក្នុងបាត្រ បាត្រនោះភិក្ខុគប្បីដុសខាត់លាបប្រេង ដុត ឬ ហាលថ្ងៃឱ្យស្អាតល្អ ។

ទីដេក ទីអង្គុយទាំងឡាយ មានគ្រែ និង តាំងជាដើម ភិក្ខុគប្បីដុសខាត់បោសប្រាសជូតសំអាតទូវសម្រាម និង ផង់ធូលីឱ្យស្អាតល្អៗ ដែលអង្គសម្តេចព្រះសព្វញ្ញូជាម្ចាស់ ទ្រង់អនុញ្ញាតដូចអធិប្បាយមកនេះ ព្រះ

អង្គមិនអនុញ្ញាតចំពោះតែភិក្ខុនោះទេ ព្រះអង្គទ្រង់អនុញ្ញាតសាធារណទូទៅដល់អ្នកបួស និង គ្រហស្ថដែលជាសប្បុរសទាំងអស់ គប្បីប្រតិបត្តតាម ៗ

ព្រោះព្រះអង្គទ្រង់ឃើញយល់ ទោសដែលបុគ្គលមិនប្រព្រឹត្តសំអាតនេះច្រើនប្រការណាស់ មានរោគ កម មោស់ និង ធ្វើចិត្តខ្លួនមិនឲ្យស្អាតផូរផង់បរិសុទ្ធជាដើម ហើយព្រះអង្គទ្រង់យល់គុណប្រយោជន៍ ដែលបុគ្គលប្រព្រឹត្តសំអាតជាមង្គលនិងសេចក្ដីសុខ សេចក្ដីចម្រើនក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះ គឺមានចិត្តរបស់ខ្លួនផូរផង់ស្អាតបរិសុទ្ធ ជាហេតុនឹងមិនឲ្យមានរោគជាដើម ប្រយោជន៍ក្នុងបរលោក អធិប្បាយថា បើបុគ្គលបានប្រព្រឹត្តសំអាតវត្ថុខាងក្រៅឲ្យស្អាតបរិសុទ្ធល្អហើយ វត្ថុខាងក្នុងគឺចិត្តនិងចេតសិក ក៏នឹងកាន់យកនូវវត្ថុខាងក្រៅ ដែលស្អាតបរិសុទ្ធល្អនោះមកជាអារម្មណ៍ និងផូរផង់ស្អាតបរិសុទ្ធទៅតាមវត្ថុខាងក្រៅនោះឯង បើនឹងបរិច្ចាគទ្រព្យឲ្យទាន ក៏នឹងបានផលានិសង្សច្រើនបរិសុទ្ធល្អ បើនឹងចម្រើនភាវនា និងញុំាងគុណវិសេសមានឈានជាដើមឲ្យកើតឡើងបានដោយងាយ ៗ

ហេតុដូចនេះ សាធុជនទាំងឡាយដែលប្រាថ្នាសេចក្ដីសុខ សេចក្ដីចម្រើនគប្បីប្រព្រឹត្តតាមន័យ ដែលបានអធិប្បាយមកនេះចុះ សមគួរតាមពុទ្ធានុញ្ញាតពិត ៗ

ម្យ៉ាងទៀត ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធព្រះអង្គទ្រង់សម្ដែងប្រាប់ទោស នៃ

បុគ្គលដែលខ្ជិលច្រអូសមិនលុបលាងជម្រះញើសក្អែលមន្ទិលមុខមាត់ធ្មេញ ដោយប្រាសនិងឈើស្ទន់ជាដើម ជាទីងមានទោស ៥ ប្រការ ដូចមានបាលីក្នុងគម្ពីរសោត្តសង្គហ ខែ្យ ១១ ថា :

បញ្ចិមេ ភិក្ខវេ អាទីនវា ទន្តកដ្ឋស្ស អខាទនេ ។ កតមេ បញ្ច អចក្ខុស្សំ មុខំ ទុគ្គន្ធំ ហោតិ រសាហរណិយោ ន វិសុជ្ឈន្តិ បិត្តំ សេម្ហំ ភត្តំ ន បរិយោនទ្ធន្តិ ភត្តមស្ស នច្ឆាទេតិ ឥមេ ខោ ភិក្ខវេ បញ្ចាទីនវា ទន្តកដ្ឋស្ស អខាទនេ សេចក្ដីថា ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ ទោសទាំងឡាយ ៥ ប្រការនេះកើតមានប្រាកដក្នុងកិរិយាមិនទំពាស៊ីនូវឈើស្ទន់ គឺថាបុគ្គលខ្ជិលច្រអូសមិនលាងលុបជម្រះមន្ទិលញើសក្អែលមុខមាត់ធ្មេញ ដោយឈើស្ទន់ ឬប្រាសឲ្យស្អាតម៉ត់ចត់ល្អ កតមេបញ្ច ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយទោសទាំង ៥ ប្រការនោះដូចម្ដេចខ្លះ ៗ

ព្រះអង្គទ្រង់សម្ដែងវិសជ្ជនា ដោយព្រះអង្គឯង ជាទោសទាំង ៥ ប្រការនោះគឺ :

១- សេចក្ដីសាបសូន្យកើតឡើងដល់ភ្នែក បង្កើតឲ្យមានរោគងងឹតនិងស្រវាំងឈឺចាប់ក្នុងភ្នែក ៗ

២- មាត់មានក្លិនស្អុយជាទីខ្ពើមរអើមដល់ខ្លួនឯង និងអ្នកដទៃ ៗ

៣- សរសៃដែលជាទីទទួលនូវរសអាហារមិនស្អាតបរិសុទ្ធល្អ ជា

ហេតុឲ្យបរិភោគអាហារមិនមានរសជាតិឆ្ងាញ់ពិសាបរិសុទ្ធល្អ ។

៤- ប្រមាត់និងស្លេស្ម មិនគ្របសង្កត់រួបរាំងជក់យកនូវជាតិបាយ ទឹកស្អាតល្អ ។

៥- បុគ្គលនោះមិនឃ្លានបាយ បាយមិនគាប់ចិត្ត បរិភោគមិនស្រួលបាន កើតជារោគស្គមក្រហមលឿង ។

ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ ទោសទាំង ៥ ប្រការនេះ បង្កើតមានពិតប្រាកដដល់បុគ្គលដែលខ្ជិលសំអាតកាយមានមិនលាងលុបជម្រះមុខមាត់មន្ទិលធ្មេញជាដើម ដោយឈើស្ទន់ ឬ ប្រាស ឲ្យស្អាតល្អ ។

អង្គសម្តេចព្រះទសពលញាណ ទ្រង់សំដែងប្រាប់ទោសយ៉ាងនេះហើយ ព្រះអង្គទ្រង់សំដែងប្រាប់អានិសង្សជាខាងក្រោយ ដោយពាក្យបាលីថា :

បញ្ចិមេ ភិក្ខវេ អានិសំសា ទន្តកដ្ឋស្ស ខាទនេ កតមេ បញ្ច ចក្ខុស្សំ មុខំ ទុគ្គន្ធំ ន ហោតិ រសាហរណិយោ វិសុជ្ឈន្តិ បិត្តំ សេម្ហំ ភត្តំ បរិយោនទ្ធតិ ភត្តមស្សច្ឆាទេតិ ឥមេ ខោ ភិក្ខវេ បញ្ច អានិសំសា ទន្តកដ្ឋស្ស ខាទនេ ។

សេចក្តីថា ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ អានិសង្សទាំងឡាយ ៥ ប្រការនេះ កើតមានប្រាកដក្នុងកិរិយាទំពាស៊ីនូវឈើស្ទន់ គឺជាបុគ្គលមានឧស្សាហ៍ព្យាយាមលាងលុបជម្រះមន្ទិលញើស ក្អួលមុខមាត់ធ្មេញដោយឈើស្ទន់ឬប្រាសឲ្យស្អាតម៉ត់ចត់ល្អ កតមេបញ្ច ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ

អានិសង្សទាំង ៥ ប្រការនោះដូចម្តេចខ្លះ ព្រះអង្គវិសជ្ជនាដោយព្រះអង្គឯង ថា អានិសង្សទាំង ៥ ប្រការនោះគឺ :

១- សេចក្តីសាបសូន្យមិនមានដល់ភ្នែកជាប្រយោជន៍ គឺមានភ្នែកថ្លាល្អ មិនងងឹត មិនស្រវាំង មិនមានពេលឈឺចាប់កើតឡើងក្នុងភ្នែក ។

២- មាត់មានក្លិនស្អុយមិនមាន ។

៣- សរសៃទាំងឡាយ ដែលជាទីទទួលនូវរសអាហារស្អាតបរិសុទ្ធល្អ ។

៤. ប្រមាត់និងស្លេស្ម គ្របសង្កត់រួបរឹតដក់យកជាតិបាយទឹកស្អាតបរិសុទ្ធល្អ ។

៥- បាយទឹកជាទីគាប់ចិត្តនៃបុគ្គលនោះ បរិភោគអាហារបានមិនគ្រាន់ មិនឆ្អែម មិនបង្កើតជាពេលស្អម ។

ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ អានិសង្សទាំង ៥ នេះ កើតឡើងពិតប្រាកដដល់បុគ្គលដែលមានឧស្សាហ៍ព្យាយាម លាងលុបជម្រះមុខមាត់មន្ទិលធ្មេញ ដោយឈើស្ទន់ជាដើម ដូច្នេះយើងទាំងឡាយគប្បីប្រតិបត្តិតាមព្រះពុទ្ធភាសិត ដូចបានអធិប្បាយមកនេះចុះ នឹងបានសេចក្តីសុខ សេចក្តីចម្រើនក្នុងលោកនេះ និងលោកខាងមុខពិត ។

ន័យមួយទៀតលោកសម្តែងថា បុគ្គលដែលនឹងបរិភោគអាហារត្រូវឲ្យពិនិត្យពិចារណាក្នុងថ្ងៃ ១ បើបរិភោគច្រើនវេលា ត្រូវឲ្យបរិភោគអាហារដែលទន់ ៗ មុន កុំឲ្យបរិភោគដែលរឹង ៗ មុន បើបរិភោគអាហារ

រឹង ៗ មុន ហើយបរិភោគអាហារដែលទន់ ៗ ក្រោយ អាហារដែលទន់ ៗ នោះ នោះរលួយទៅឆាប់ អាហារដែលរឹងនោះរលួយទៅមិនទាន់នាំឲ្យខ័ណ្ឌឲ្យស្ទះពោះវៀនខ្យល់ប្រព្រឹត្តទៅពុំស្រួល ជាហេតុនឹងឲ្យកើតនូវរោគឈឺពោះ ចុកសៀតជាដើម ។

ព្រោះហេតុដូច្នេះ បានជាអង្គសម្តេចព្រះមុនិន្ទជិនស្រី ព្រះអង្គទ្រង់អនុញ្ញាតឲ្យភិក្ខុសាមណេរឆាន់បបរមុនភត្ត ហើយទ្រង់សម្តែងប្រាប់អានិ-សង្សបបរទាំង ១០ ប្រការ ចំពោះនឹងព្រាហ្មណ៍ម្នាក់ មានក្នុងគម្ពីរមហាវគ្គ ខ្សែ ១៦ ថា៖

ទសយិមេ ព្រាហ្មណ អានិសំសា យាគុយា
កតមេ ទស យាគុំ ទេន្តោ អាយុំ ទេតិ
វណ្ណំ ទេតិ សុខំ ទេតិ ពលំ ទេតិ
បដិភាណំ ទេតិ យាគុ បីតា ខុទ្ទំ បដិហនតិ
បិបាសំ បដិវិនោទេតិ វាតំ អនុលោមេតិ
វត្ថឹ បរិសោធេតិ អាមាវសេសំ បាចេតិ
ឥមេ ខោ ព្រាហ្មណ ទសានិសំសា យាគុយាតិ ។

អធិប្បាយថា ម្នាលព្រាហ្មណ៍ អានិសង្សបបរទាំងឡាយមាន ១០ ប្រការនេះ បង្កើតមានប្រាកដដល់បុគ្គលអ្នកបរិភោគ និង បុគ្គលអ្នកឲ្យ កតមេទស អានិសង្ស បបរទាំងឡាយមាន ១០ ប្រការនោះ គឺបុគ្គលអ្នកឲ្យនូវបបរឈ្មោះថា ឲ្យអាយុជីវិត ១, ឲ្យនូវពណ៌សម្បុរល្អ ១, ឲ្យនូវ

សេចក្ដីសុខសប្បាយ ១, ឲ្យនូវកម្លាំងខ្លាំង ១, ឲ្យនូវប្រាជ្ញាចៀវឆ្លាស ក្នុងសំដីនិយាយ ១, បបរតែបុគ្គលផឹកហើយកំចាត់បង់នូវសេចក្ដីឃ្លាន ១, បន្ទោបង់ចំពោះនូវសេចក្ដីសម្រេកស្រេកទឹក ១, ញ៉ាំងខ្យល់ក្នុងពោះវៀន ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅតាមស្រួល ១, ញ៉ាំងពោះវៀន តូច-ធំ ឲ្យស្អាតបរិសុទ្ធ ដោយជុំវិញ ១, ញ៉ាំងអាហារចាស់ដំសេសសល់ ដែលខ្លួនបរិភោគមុន មិនទាន់ទ្រុឌគ្រោមទៅ ឲ្យទ្រុឌគ្រោម ស្អាតល្អ ១ ។

ម្នាលព្រាហ្មណ៍ អានិសង្សបបរទាំង ១០ ប្រការនេះ នឹងបង្កើតមានប្រាកដដល់បុគ្គលអ្នកបរិភោគជាប្រយោជន៍ក្នុងបច្ចុប្បន្ន បង្កើតមានប្រាកដ ដល់បុគ្គលអ្នកឲ្យទានបបរជាប្រយោជន៍ក្នុងលោកខាងមុខ ហេតុដែលព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់អនុញ្ញាតឲ្យបរិភោគបបរជាអាហារទន់ មុនបាយ ព្រោះបាយជាអាហាររឹង ដើម្បីសង្គ្រោះដល់ភិក្ខុសាមណេរ នឹងមិនឲ្យបង្កើតរោគជារោគ និង សម្រេចនូវអានិសង្សទាំង ១០ ប្រការ ដូចបានពណ៌នាមកនេះឯង សប្បុរសទាំងឡាយគប្បីប្រតិបត្តិតាមន័យ ដែលបានអធិប្បាយមកនេះចុះ នឹង បានសេចក្ដីសុខ សេចក្ដីចម្រើនក្នុងលោកនេះនិងលោកខាងមុខ ។ ន័យមួយទៀតលោកសម្ដែងថា បុគ្គលនឹងប្រព្រឹត្តថ្នមរាងកាយរបស់ខ្លួន មិនឲ្យមានរោគ មិនឲ្យលំបាក ឲ្យប្រព្រឹត្តស្រួលក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះ គប្បីប្រព្រឹត្តចង្ក្រមគឺ ដើរទៅដើរមកឲ្យស្រួលសរសៃ និងបានអានិសង្ស ៥ យ៉ាងដូចមានបាលីក្នុងគម្ពីរសារត្ថសង្គហខ្សែ ១១ ថា ៖ បញ្ចិមេ ភិក្ខវេ ចង្កមេ អានិសំសា កតមេ បញ្ច

អទ្ធានក្ខមោហោតិ អប្បាពាធោហោតិ អសិតបីតខា យិតសាយិតំ សម្មាបរិណាមំ គច្ឆតិ ចង្កមាធិគតោ សមាធិចិរដ្ឋិតិកោហោតិ ឥមេខោ ភិក្ខវេបញ្ចានិសំ សាចង្កមេ ។

សេចក្តីប្រែតាមពុទ្ធភាសិតថា ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ អានិសង្ស ទាំងឡាយ ៥ យ៉ាងនេះនឹង បង្កើតមានប្រាកដដល់អ្នកប្រព្រឹត្ត ចង្ក្រម គឺជាប្រព្រឹត្តដើរដោយប្រក្រតី កតមេបញ្ច ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ ៥ យ៉ាងនោះដូចម្តេចខ្លះ ព្រះអង្គទ្រង់សម្តែង វិសជ្ជនាដោយព្រះអង្គឯងថា៖ ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ អានិសង្សចង្ក្រម ៥ យ៉ាងនោះ គឺ បុគ្គលអ្នក ព្យាយាមដើរទៅដើរមក ប្រព្រឹត្តសង្រួមកាយនោះ បើត្រូវការនឹងដើរ ទៅកាន់ផ្លូវឆ្ងាយនឹងអាចអត់ធន់ដើរ មិនសង្គៀជើង មិនឈឺជើង ចុក ខ្លួនចង្កេះជាដើម ១ និងមានព្យាយាមជាគ្រឿងតម្កល់មាំ ១, មានជម្ងឺអាពាធបុកសៀតតិច ១, វត្ថុគឺបាយនិងអាហារភោជនដែលខ្លួនស៊ី ផឹក ហិត ភក្ស នឹងដល់នូវកិរិយាទ្រុឌទ្រោមទៅដោយប្រពៃ ១, សមាធិគឺកិរិយា តម្កល់ចិត្តមាំ ក្នុងគុណវិសេសទាំងពួង ដែលខ្លួនបានត្រាស់ដឹងក្នុងវេលា ដែលដើរចង្ក្រមនោះ និង ស្ថិតនៅអស់កាលយូរមិនភ្លេចទៅឆាប់ ១ ។ ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ អានិសង្សទាំង ៥ យ៉ាងនេះ នឹងបង្កើតពិតប្រាកដ ដល់អ្នកប្រព្រឹត្តចង្ក្រម ដែលអង្គសម្តេចព្រះបរមគ្រូជាម្ចាស់ទ្រង់អនុញ្ញាត ឲ្យចង្ក្រមដើរទៅ ដើរមកនេះ មិនចំពោះតែលោកអ្នកបម្រើនព្រះ កម្មដ្ឋាន

ប៉ុណ្ណោះទេ ទោះបីបុគ្គលឯណា ៗ ក្តី ក៏គប្បីប្រព្រឹត្តកិរិយាបថដើរនេះចុះ ជាហេតុនឹងឲ្យបានអានិសង្សទាំង ៥ ប្រការដូចគ្នា ៗ

សម្តែងមកអំពីកាយបរិភោគវត្ត បទមាតិកាជាបឋម ចប់សេចក្តីជាសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះ ៗ

២- ភូមិវត្តបទ មាតិកាទី ២ និយាយពីកិរិយាសំអាតវត្ត គឺផែនដីទីនៅនោះ អធិប្បាយថាភិក្ខុសាមណេរគប្បីធ្វើអំបោស បោសប្រាសទីអារាមព្រះវិហារ និងលានព្រះចេតិយឲ្យស្អាតរាបស្មើល្អ កុំឲ្យមានសម្រាម ទីត្រង់ណាដែលគគ្រិកគគ្រាក់ មានកក់ និងជ្រាំជាដើម មិនស្អាតមិនរាបទាបល្អ ត្រូវយកនោសកោសយកសម្រាមចេញ ហើយយកដីមានដីខ្សាច់ជាដើម មកចាក់លុបទីនោះ បំបាត់ក្លិនស្អុយអាក្រក់នោះចេញ ដើម្បីនឹងការពារកាយមិនឲ្យផ្សាយក្លិនសំអុយ ចូលមកក្នុងកាយនឹងក្លាយបង្កើតជារោគគ្រុនរងា កើតពិសនិងអហិវាតករោគជាដើម ដោយរដូវដែលផ្សាយខ្យល់បក់ក្លិនអាក្រក់ បំពាយធាតុអាកាសជាខាងក្រៅចូលមកតាមធាតុអាកាសជាខាងក្នុង ដែលមានជាចន្លោះ ៗ ក្នុងរូបយើងនេះ ផង នាំឲ្យមានរោគផ្សេង ៗ បើទីត្រង់ណាស្មៅដុះមានភណៈទៀត ភិក្ខុនឹងទៅធ្វើឲ្យដកបេះរលើង ឃ្លាតចាកទីពុំគួរ នឹងត្រូវអាបត្តិបាចិត្តិយក្នុងភូតគាមសិក្ខាបទ ត្រូវឲ្យអនុបសម្បន្ន ដែលជាវេយ្យាវច្ចករចាត់ចែងទើបគួរ ថាបើជាគ្រហស្ថ គឺឧបាសកឧបាសិកាវិញ ក៏គប្បីបោសប្រាសផែនទីស្ថានលំនៅរបស់ខ្លួនឲ្យស្អាតបរិសុទ្ធល្អ នឹងកើតមានសិរីសួស្តី

បានសេចក្ដីសុខសប្បាយ មានមិនកើតកេតជាដើម ក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះ ។

ថាបើគ្រហស្ថមានប្រាថ្នានូវប្រយោជន៍ក្នុងបរលោក គំគប្បីចូកជម្រះបោសប្រាសនូវទីវត្តអាពម ព្រះវិហារ នឹងបានផលានិសង្សច្រើន បានសេចក្ដីសុខសេចក្ដីចម្រើនទៅខាងមុខ ពប់ពុំបាន ។

ដូចមានបាលីដែលព្រះអាចារ្យ លោកបានដកស្រង់មកអំពីគម្ពីរបរិវារវិន័យ មកចារឹកទុកក្នុងគម្ពីរសារត្ថសង្គហខ្សែ ២ សរសើរផលា-និសង្ស បោសសំអាតទីនៅផ្សេង ១ ដោយពាក្យបាលីពុទ្ធភាសិតថា បញ្ចានិសំសាសម្មជ្ជនិយា សេចក្ដីថា អានិសង្សទាំងឡាយនៃបុគ្គល ដែលបានបោសសំអាតផែនដីទីលំនៅផ្សេង ១ មាន ៥ ប្រការ ឯអានិសង្សបោសសំអាតទីនៅផ្សេង ១ មាន ៥ ប្រការនោះគឺ :

សកំ្កាចិត្តំបសីទតិ បុគ្គលអ្នកមានឧស្សាហ៍បោសសំអាត និងញុំាងចិត្តចេតសិករបស់ខ្លួនឲ្យជ្រះថ្លាស្អាតផូរផង់បរិសុទ្ធល្អ បើធម្មជាតិខាងក្នុងស្អាតបរិសុទ្ធល្អហើយ នឹងមានកេតកើតមកពីណា ? វិញ្ញាណនឹងចាប់យកទីដែលស្អាតបរិសុទ្ធមកជាអារម្មណ៍ ហើយនឹងប្រែគំនិតដែលមិនស្អាតផូរផង់នោះឲ្យស្អាតផូរផង់ទៅតាមអារម្មណ៍នោះបាន បើនឹងចម្រើនព្រះកម្មដ្ឋាន ចាប់យកព្រះពុទ្ធគុណជាដើមជាអារម្មណ៍ និង ញុំាងបីតិ និងបា-មោជ្ជឲ្យកើតឡើងប្រាកដ ចេតនាដែលស្អាតផូរផង់ និងពិចារណាកំណត់នូវសំខារជា អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា រឿយ ១ ទៅបានបើមានឧបនិស្ស័យចាស់ គំនឹងត្រាស់ដឹងនូវមគ្គផលក្នុងពេលនោះ បើគ្មានឧបនិស្ស័យ ទេ

ក៏គង់បានផលានិសង្ស ជាកុសលធម៌ទៅខាងមុខនឹងបានសម្រេចមគ្គផល ក្នុងម្នាក់ ព្រះពុទ្ធជាអនាគតមិនខាន លោកសម្ដែងអាងនិទានថាដូច បុស្សទេវថេរ បានបោសសំអាតលានព្រះចេតិយហើយ សំឡឹងមើលលានព្រះចេតិយដែលស្អាតល្អហឫទ័យរបស់លោកក៏ស្អាតផូរផង់ ទៅតាមអារម្មណ៍នោះ ចាប់យកព្រះពុទ្ធគុណជាអារម្មណ៍ ញុំាងបីតិឲ្យកើតឡើង បានសម្រេចមគ្គផលក្នុងវេលានោះឯង ដូចទត្តភិក្ខុ នៅក្នុងកណ្ឌវិហារ បានបោសសំអាតនូវលានព្រះចេតិយ ហើយបានសម្លឹងមើលនូវទីដែលខ្លួនសំអាតនោះ បានចំពោះនូវឧទាតកសិណ ញុំាងសមាបត្តិទាំង ៨ ឲ្យកើតឡើង ចម្រើននូវវិបស្សនាតទៅទៀត បានសម្រេចព្រះអរហត្តផលក្នុងវេលានោះ ដោយផលដែលបានបោសសំអាតនោះឯង អានិសង្សជាគម្រប់ ៦ គឺបរចិត្តប្បសីទនិ គឺបុគ្គលអ្នកមានឧស្សាហ៍បោសសំអាតទីលំនៅផ្សេងៗ និង ញុំាងចិត្ត នៃបុគ្គលដទៃឲ្យជ្រះថ្លាផូរផង់ល្អអធិប្បាយថា បុគ្គលទាំងឡាយដែលមានបណ្ដាសក្ដិក្ដី ឥតបណ្ដាសក្ដិក្ដី បានដើរទៅឃើញទីកន្លែងត្រង់ណា មានទីអារាមព្រះវិហារជាដើម ដែលបុគ្គលបានចូលដម្រះបោសប្រាសសំអាត ឲ្យស្អាតពបទាបល្អ និង មានចិត្តជ្រះថ្លាផូរផង់ស្រឡាញ់រាប់អានបុគ្គលនោះ ដោយពិតលោកសម្ដែងអាងនិទានដូចជា តិស្សភិក្ខុនៅក្នុងជម្ពូកោលវិហារ បានបោសសំអាតនូវលានព្រះចេតិយ ហើយបញ្ជូនសម្រាមយកទៅចាក់ចោលវេលានោះ មានព្រះថេរមួយអង្គឈ្មោះ តិស្សទត្តថេរចុះអំពីសំពៅ ហើយក្រឡេកមើល

លានព្រះចេតិយ ដែលភិក្ខុនោះបោសសំអាត ហើយមានសេចក្ដីជ្រះថ្លា សួរ បញ្ហាចំពោះនឹងភិក្ខុនោះ ភិក្ខុនោះក៏បានវិសជ្ជនាដោះស្រាយបញ្ហានោះដកបដល់ចប់ទៅ ។

មានព្រះទេវបួនព្រះអង្គទៀតបានមកដល់ហើយបានឃើញលានព្រះចេតិយស្អាតល្អ ដើរចូលទៅខាងក្នុងមានចិត្តថ្កូវផង់ល្អ ញុំាងជាតិស្សរញាណឲ្យបង្កើតឡើង ព្រះថេរៈអង្គ ១ បានរឭកជាតិបាន ៨ កប្ប ព្រះថេរអង្គ ១ រឭកជាតិបាន ១៦ កប្ប, ព្រះថេរអង្គ ១ រឭកជាតិបាន ៤០ កប្ប, ព្រះថេរអង្គ ១ រឭកជាតិបាន ៣០ កប្ប, ដោយចិត្តដែលជ្រះថ្លាថ្កូវផង់នោះឯង ។

អានិសង្សជាគម្រប់ ៣ គឺទេវតាអត្តមនាហោតិ ទេវតាទាំងពួងនឹងមានចិត្តរីករាយជ្រះថ្លា ស្រឡាញ់រាប់អាននូវបុគ្គលអ្នកបោសសំអាតនោះ លោកសម្ដែងអានិសង្សថាដូចភិក្ខុ ១ អង្គនៅក្នុងវិហារមួយ ព្យាយាមបោសសំអាតនូវលានព្រះចេតិយ ទឿនព្រះពោធិព្រឹក្ស និងទីអារាមព្រះវិហារនោះស្អាតស្អើល្អ ទេវតាទាំងឡាយដែលនៅអាស្រ័យក្នុងទីនោះ មានចិត្តជ្រះថ្លាបានយកផ្កាមកបូជាដល់ភិក្ខុនោះ ហើយបានថែទាំរក្សាភិក្ខុនោះឲ្យបានសេចក្ដីសុខ ។

អានិសង្សជាគម្រប់ ៤ គឺ ចាសាទិកាសំវត្តនិកាំ បុញ្ញំ ឧបចិណាតិ បុគ្គលអ្នកបោសសំអាតឈ្មោះថា ចូលទៅជិតសន្សំនូវបុញ្ញពាសីជាទីញុំាងចិត្តជ្រះថ្លាឲ្យប្រព្រឹត្តទៅព្រមដល់ទីប្រជុំជនទាំងឡាយ គេនឹង

ពណ៌នាសរសើរដោយអាការផ្សេងៗ ។

អានិសង្សជាគម្រប់ ៤ គឺ កាយស្ស ភេទា បរម្មរណា សុគតិ សគ្គលោកំ ឧបបជ្ជតិ សេចក្តីថា បុគ្គលដែលបានធ្វើសមជ្ជការណ៍កិច្ចទីលំនៅនោះ បើធ្វើមរណកាលរំលាយនូវរាងកាយទៅខាងមុខ នឹងបានទៅកើតក្នុងសុគតិ គឺជាតិជាមនុស្ស និង ក្នុងលោក គឺស្ថានសួគ៌ដោយពិត អានិសង្សទាំង ៤ ប្រការនេះនឹងកើតឡើងប្រាកដដល់បុគ្គលអ្នកព្យាយាមសមជ្ជនកិច្ចទីលំនៅមានគាកមព្រះវិហារជាដើមៗដូច្នេះ សប្បុរសទាំងឡាយគប្បីប្រតិបត្តិតាមព្រះពុទ្ធភាសិត ដូចបានអធិប្បាយមកនេះ ចុះនឹងបានប្រយោជន៍ទាំងពីរប្រការ គឺប្រយោជន៍ក្នុងបច្ចុប្បន្នលោកនេះនិងប្រយោជន៍ក្នុងបរលោក ដោយផលានិសង្សដែលបានពោលព្រាសនេះឯង ។

សម្តែងមកអំពីភូមិវត្តបទមាតិកា ជាគម្រប់ពីរចប់សេចក្តីជាសង្ខេបប៉ុណ្ណេះ ។

ពីនេះនឹងសម្តែងសព្វាកម្មន្តវត្តបទមាតិកាជាគម្រប់ ៣ តទៅទៀត ។

៣- សព្វាកម្មន្តវត្ត គឺប្រព្រឹត្តសំអាតវត្ត គឺ ការងារទាំងពួងនោះ អធិប្បាយថា បុគ្គលជាអ្នកប្រាជ្ញ មានប្រាជ្ញានៅគ្រប់គ្រងផ្ទះដោយកាសនេះដែលនឹងតាំងខ្លួនឲ្យជាអ្នកមានទ្រព្យសម្បត្តិបាននោះ គប្បីប្រកបការងារឲ្យស្អាតល្អ មានប្រកបការងារធ្វើស្រែចំការ និង រក្សាគោក្របីនិងជំនួញផ្លូវទឹក ផ្លូវគោកជាដើម មិនឲ្យរឹតរបោសបាក់អំពើមិនចម្រើន មានកិរិយាប្រព្រឹត្តកន្ទុងនៅកាលគួរធ្វើនិងកិរិយាប្រកបការងារដ៏សមគួរ និង ខ្ជិលមិន

ធ្វើនូវការងារឲ្យធូរពេកជាដើម ហើយត្រូវប្រកបការងារ ឲ្យប្រកបព្រម ដោយហេតុទាំង ៤ ប្រការគឺ កាលញ្ញូ ដឹងនូវកាលវែង កាលចម្រើន ១, បតិរូបការី ធ្វើនូវការងារដ៏សមគួរ និង ញុំាងទ្រព្យសម្បត្តិឲ្យចម្រើនឡើងមិនឲ្យខាតខូចវិនាសទៅ ១, អនលសតាការ មិនប្រព្រឹត្តខ្ជិលច្រអូសអាងកាលវេលាខុស ១, ឧដ្ឋានវិរិយសម្បទា បរិបូណ៌ដោយព្យាយាមជាហេតុក្រោកឡើងមិនធុញថប់ ១, អនព្យសនិយតាការប្រព្រឹត្តញុំាងខ្លួន និងកូនប្រពន្ធ និងការងារទាំងឡាយមិនឲ្យវិនាសខូចខាតទៅ ១, បុគ្គលអ្នកប្រកបការងារមិនវិការយ៉ាងនេះ នឹងបាននូវទ្រព្យពិត ព្រោះហេតុដូច្នោះបានជាអង្គសម្តេចព្រះដ៏ទ្រង់នូវព្រះភាគ កាលព្រះអង្គសម្តែងធម៌ទេសនាដល់អាឡវកយក្ស ក្នុងគម្ពីរយក្ខសំយុត្តដោយព្រះគាថាបតិរូប ការីធុរវា ឧដ្ឋាតាវិន្ទតេធនំ ;សេចក្តីថា បុគ្គលជាអ្នកប្រាជ្ញញុំាងកិច្ចទាំងឡាយមានបរទេសនិងកាលជាដើម មិនឲ្យសាបសូន្យទៅហើយធ្វើនូវឧបាយជាហេតុបាននឹងត្រាស់ដឹងដ៏សមគួរដល់ទ្រព្យជា លោកិយនិងលោកុត្តរ មានធុរៈមិនដាក់ចុះ ដោយអំណាចដែលមានព្យាយាមប្រកបមាំក្នុងចិត្ត បរិបូណ៌ដោយព្យាយាមជាហេតុក្រោកឡើងមិនបន្ធូរបន្ថយដោយអំណាចព្យាយាមដែលប្រកបមាំក្នុងកាយ បុគ្គលប្រព្រឹត្តយ៉ាងនេះទៀងតែនឹងបាននូវទ្រព្យជាលោកិយនិងលោកុត្តរពិត ដូចមានបាលីក្នុងចុល្លកសេដ្ឋី ជាតកវណ្ណនាក្នុងបឋមវគ្គនៃគម្ពីរឯកនិបាតលោកសម្តែងអាងនិទានថា ដូចបុរសកំសត់ម្នាក់ជាកូនក្មេងនៃចុល្លកសេដ្ឋី ។

ជាអ្នកប្រាជ្ញមានព្យាយាមល្អ បានឮពាក្យចុល្លកសេដ្ឋី ជានាយ និយាយថា កណ្តុរស្លាប់នេះ បើអ្នកឯណាមានព្យាយាមល្អ រើសយកទៅលក់នឹងញ៉ាំងទ្រព្យសម្បត្តិឲ្យកើតឡើង នឹងបានជាអ្នកមានទ្រព្យច្រើនក្នុងនគរនេះ ឯបុរសកម្សត់នោះ ក៏រើសយកសត្វកណ្តុរស្លាប់នោះ ទៅលក់ឲ្យជនអ្នកចិញ្ចឹមឆ្មាជាដើម ហើយប្រកបការជំនួញដើមទឹកដើមគោក មិនយូរប៉ុន្មានកំណត់បាន ៤ ខែ បានទ្រព្យ ៤ សែនកហាបណៈ សេដ្ឋីជាម្ចាស់មានសេចក្តីត្រេកអរពេញចិត្ត ហើយបានឲ្យកូនស្រីរបស់ខ្លួន ជាប្រពន្ធនៃបុរសនោះ បុរសនោះក៏បានជាសេដ្ឋីធំមានទ្រព្យច្រើន តាំងដើមតាំងពីថ្ងៃនោះទៅដោយផល ដែលបានប្រកបការងារស្អាតល្អនោះឯង ឯសម្បត្តិជាលោកុត្តរវិញ លោកសម្តែងសាធកនិទានថា ដូចជាព្រះថេរអង្គមួយ ឈ្មោះមហាល្ហុក មហាតិស្ស លោកមានព្យាយាមល្អ មិនខ្ជិលច្រអូសនឹងបម្រើព្រះកម្មដ្ឋាន វេលាណាដែលសេចក្តីខ្ជិលនិងងងុយមកគ្របសង្កត់លោក យកចម្បើងមកជ្រលក់ទឹក ដាក់លើក្បាល ដើរចុះទៅក្នុងទឹកប្រមាណត្រឹមក ដើម្បីឃាត់នូវសេចក្តីខ្ជិល និងងងុយនោះ ខំព្យាយាមកន្លងទៅ អស់ ១៦ ឆ្នាំហើយ បានសម្រេចព្រះអរហត្តផល ល្បីទៅក្នុងជម្ពូទ្វីបជាអស្ចារ្យដោយផលានិសង្ស ដែលព្យាយាមល្អនោះឯង ម្យ៉ាងទៀតបាលីក្នុងគម្ពីរមង្គលទីបនីអដ្ឋកថាមង្គលសូត្រខ្សែ ១៦ លោកសម្តែងថា:

យោបឧសកាល ទិវសភាគំសុបិតា ភាមគ្គេង ភារោគី ជាដើម អធិប្បាយថា បុគ្គលមែនឯណាប្រព្រឹត្តដេកលក់អស់ចំណែកថ្ងៃតាំងអស់ មិនធ្វើការងារតាំងឡាយ វេលាយប់ក៏មិនក្រោកឡើងប្រារព្ធធ្វើនូវការងារតាំងឡាយនោះ ឬអ្នកស្រវឹងដោយសុរាជានិច្ច ឬជាអ្នកលេងក្នុងល្បែងតាំងពួង មានល្បែងស្រីនិងបៀរបៀជាដើម បុគ្គលនោះឈ្មោះថាធ្វើនូវការងារតាំងឡាយរបស់ខ្លួនឲ្យកើរព្រោះតែខ្លួនខ្ជិលប៉ុណ្ណោះឯង បុគ្គលប្រព្រឹត្តខ្ជិលច្រអូសដូច្នេះ មិនអាចដើម្បីនឹងញ៉ាំងយកវសជាតិ ឲ្យតាំងឡើងបាន នឹងដល់នូវសេចក្តីទុក្ខលំបាកក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះដោយពិត ព្រោះហេតុដូច្នេះបានជាអង្គសម្តេចព្រះទីបទុត្តមា-ចារ្យជាម្ចាស់ ព្រះអង្គទ្រង់ត្រាស់សម្តែងក្នុងសិង្គាលសូត្រថា ឧទិវាសោ-ប្បសីលេន រត្តិឧដ្ឋានទេស្សិតា និច្ចមត្តេនសោណ្ឌេន សក្កា អាវសិតុំឃរំ សេចក្តីថា ផ្ទះសម្បែងគឺបុគ្គលខ្ជិលអ្នកលោភដេកក្នុងវេលាថ្ងៃជាប្រក្រតី មិនអាចដើម្បីនឹងគ្រប់គ្រងផ្ទះបាន ផ្ទះសម្បែងគឺ បុគ្គលខ្ជិលជាប្រក្រតីដេកក្នុងវេលាយប់មិនក្រោកឡើងប្រារព្ធនូវការងារក្នុងពេលព្រះអាទិត្យមិនទាន់រះឡើងជាប្រក្រតី មិនអាចដើម្បីនឹងគ្រប់គ្រងផ្ទះបាន ផ្ទះសម្បែងគឺបុគ្គលខ្ជិលប្រព្រឹត្តលេងល្បែងផ្សេងៗ ជាអ្នកលេងស្រី ជាអ្នកលេងស៊ីបាយ ជាអ្នកលេងស៊ីទំ ជាអ្នកលេង-ស៊ីដំឡូង ជាអ្នកលេងស៊ីផឹក មានសេចក្តីស្រវឹងជាប់ជានិច្ច មិនអាច

ដើម្បីនឹងគ្រប់គ្រងផ្ទះបាន សម្បុរសេចាំងឡាយគប្បីប្រព្រឹត្តតាមពុទ្ធដីកា ដូចបានអធិប្បាយមកនេះចុះ នឹងអាចធ្វើខ្លួនឲ្យបានសេចក្ដីសុខ សេចក្ដីចម្រើនក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះដោយពិត ។

ព្រោះហេតុដូច្នោះហើយ បុគ្គលជាគ្រហស្ថអ្នកស្នៀតនូវផ្ទះសម្បែង មិនគប្បីប្រព្រឹត្តខ្ជិលដេកច្រើន មិនគប្បីប្រព្រឹត្តជាបែបអ្នកលេងតែបុគ្គលប្រព្រឹត្តខ្ជិលដេកច្រើន នឹងប្រព្រឹត្តជាបែបអ្នកលេងប្រាកដដូច្នោះ បុគ្គលនោះ ទៀងតែនឹងដល់នូវសេចក្ដីទុក្ខលំបាកដោយចំណែកមួយ ។ លោកសម្ដែងអាងមាននិទានថា ដូចជាកុសិតមាណព ជាកូនសិស្សនៃអាចារ្យទិសាបាមោក្ខ ថ្ងៃ១ បានទៅរកឧសជាមួយនឹងមាណពចាំង ៥០០ ដល់ទៅក្នុងព្រៃមាណពទាំងឡាយដទៃ គេចូលទៅរកកាប់ឧសចាំងអស់គ្នា ឯកុសិតមាណពកម្ជិល បានឃើញដើមថ្នាំ១ មានម្លប់ល្អ អាងវេលាជានូវថ្ងៃទៅឡើយសេចក្ដីខ្ជិលនឹងងុយដេកបង្កើតឡើង ក្នុងពេលនោះគិតថា អញដេកសម្រាកបានបន្តិចសិនហើយក៏ដេកលក់ទៅ ដរាបពល់តែព្រលប់មាណពដទៃគេរកឧសបានគ្រប់គ្នាត្រឡប់មកវិញ ឃើញកុសិតមាណពនៅដេកលក់នៅដដែល ហើយគេដាស់មាណពនោះឲ្យក្រោកឡើង គេប្រាប់ថាល្ងាចណាស់ហើយ ឯកុសិតមាណពក្រោកឡើងប្រញាប់ប្រញាល់ពុំទាន់ស្វាងងងុយ ប្រក់ឡើងទៅលើដើមថ្នាំដៃចាប់កាច់មែកថ្នាំនោះ ឯមែកថ្នាំនោះក៏បាក់ព័ត៌យកត្រូវភ្នែកចាំង ២ បែកខ្ទាតខាងសទៅ ឯឧសក៏

ពុំបានក្អែកក៏ខ្វាក់ខ្លួនក៏ដល់សេចក្ដីទុក្ខជាទម្ងន់ព្រោះតែលោភជេក នោះឯង គ្រហស្ថទាំងឡាយ ដែលប្រាថ្នាសេចក្ដីចម្រើន កុំគប្បីប្រព្រឹត្តតាម បែបកុសិតមាណពដូចបានអធិប្បាយមកនោះឡើយ ហើយគប្បីវៀរលែងនូវវត្ថុដែលជាទីអាងជាទីតាំង ញ៉ាំងសេចក្ដីខ្ជិលងងុយឲ្យកើតឡើងក្នុងចិត្តសន្តាន ជាហេតុនឹងធ្វើការងាររបស់ខ្លួនឲ្យវិករវិចរិតផ្សេងៗ ទៅដូចមានបាលីក្នុងគម្ពីរមង្គលទីបនី អដ្ឋកថាមង្គលសូត្រ ពោលអាងព្រះពុទ្ធដីកាថា: សេណាហាកតា អតិសីតន្តិ កម្មំ ន ករោតិ ។ល។ ឧប្បន្នាច ភោគា បរិក្ខយំ គច្ឆន្តិ អធិប្បាយថាព្រោះហេតុនោះព្រះដ៏មានព្រះភាគព្រះអង្គពោលថា វត្ថុជាទីអាងជាទីតាំងនៃសេចក្ដីខ្ជិលមាន ៦ ប្រការគឺ បុគ្គលឯណាពោលអាងថា វេលានេះត្រជាក់ណាស់ហើយឈប់បង្អង់មិនធ្វើនូវការងារទាំងពួង ១, ពោលអាងថាវេលានេះក្ដៅណាស់ ហើយឈប់បង្អង់មិនធ្វើនូវការងារទាំងពួង ១, ពោលអាងថាវេលានេះល្ងាចណាស់ហើយ ឈប់បង្អង់មិនធ្វើនូវការងារទាំងពួង ១, ពោលអាងថាវេលានេះនៅព្រឹកណាស់ ហើយឈប់បង្អង់មិនធ្វើនូវការងារទាំងពួង ១, ពោលអាងថាឃ្លានបាយណាស់ហើយ ឈប់បង្អង់មិនធ្វើនូវការងារទាំងពួង ១, ពោលអាងថាស្រេកទឹកណាស់ ហើយឈប់បង្អង់មិនធ្វើនូវការងារទាំងពួង ១ ។

កាលបើបុគ្គលនោះ ច្រើនទៅដោយសេចក្ដីអាងនូវកិច្ចយ៉ាងនេះហើយ ភោគគឺសម្បត្តិទាំងឡាយទាំងពួង ដែលមិនទាន់កើតឡើង នឹងមិន

កើតឡើង គោតតាំងឡាយគឺសម្បត្តិទ្រព្យទាំងពួងដែលកើតឡើងហើយ នឹងដល់នូវសេចក្ដីវិនាសទៅវិញ ។

ហេតុនេះសប្បុរសទាំងឡាយ ដែលជាអ្នកប្រដៅឆ្លាយត្រូវតែវៀរលែងតែជាទីតាំង នៃសេចក្ដីខ្ជិលទាំង ៦ ប្រការនេះចេញឲ្យស្រឡះ ហើយគប្បីប្រតិបត្តិតាម ពុទ្ធទេសនាដូចបានអធិប្បាយមកហើយ បានឈ្មោះជាអ្នកប្រព្រឹត្តសំអាតការងារទាំងពួងឲ្យស្អាតល្អដោយពិត ។

សម្ដែងមកក្នុងសព្វកម្មន្តវត្តបទ មាតិកាជាគំរប់ ៣ ចប់ សេចក្ដីជាសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះ ពីនេះនឹងបានសម្ដែងកាយទ្វារវត្តបទមាតិកា ជាគំរប់ ៤តទៅទៀត ៖

៤- ឯកាយទ្វារវត្ត ៖ ប្រព្រឹត្តសំអាតវត្ត គឺកាយទ្វារនោះ អធិប្បាយថាសប្បុរសទាំងឡាយ គប្បីប្រព្រឹត្តគ្រប់គ្រងឃាត់ហាមនូវអំពើអាក្រក់មិនស្អាត កុំឲ្យកើតឡើងបានក្នុងកាយទ្វារ ដូចមានបាលីក្នុងគម្ពីរសុត្តជាតកនិទានានិសង្សវត្ថុ ៦ ថា ៖

កាយប្បកោបំ រក្ខេយ្យ   កាយេន សំវុតោ សិយា
កាយេន ទុច្ចរិតំ ហិត្វា   កាយេន សុចរិតំ ចរេ

សេចក្ដីថា បុគ្គលគប្បីរក្សានូវកិរិយាកម្រើកនៃកាយ គឺញុំាងកាយមិនឲ្យកម្រើកឡើង ប្រព្រឹត្តធ្វើនូវអំពើអាក្រក់មិនស្អាតដោយកាយបុគ្គល គប្បីសង្រួមបិទឃាត់ហាម នូវអំពើអាក្រក់មិនស្អាតដោយកាយ បុគ្គលគប្បី

លះបង់នូវអំពើប្រព្រឹត្តអាក្រក់មិនស្អាតដោយកាយ បុគ្គលគប្បីប្រព្រឹត្តឲ្យស្អាតបរិសុទ្ធល្អដោយកាយ គឺវៀរលែងកាយទុច្ចរិត សេចក្តីប្រព្រឹត្តអាក្រក់ដោយកាយទាំង ៣ ប្រការ ដូចមានបាលីក្នុងគម្ពីរមង្គលទីបនីខ្សែ ៧ ថា តត្ថ បាណាតិ បាតោ អទិន្នាទានំ កាមេសុមិច្ឆាចារោ ជាអាទិ សម្តេចព្រះសព្វញ្ញូបរមគ្រូជាម្ចាស់ ព្រះអង្គទ្រង់ត្រាស់សម្តែងទុកក្នុងអាគារវិន័យ ជាវិន័យសម្រាប់គ្រហស្ថ បុគ្គលដែលមានចិត្តស្រឡាញ់រាងកាយរបស់ខ្លួន គប្បីប្រព្រឹត្តវៀរលែងអំពើដែលធ្វើកាយឲ្យអាក្រក់ទាំង ៣ប្រការគឺ :

១- បាណាតិបាតោ.—ប្រព្រឹត្តញាំងសត្វឲ្យធ្លាក់ចុះកន្ទួង គឺសម្លាប់សត្វ ជាហេតុនឹងឲ្យមានពៀរទៅខាងមុខ បើបុគ្គលឯណាប្រព្រឹត្តធ្វើអំពើបាណាតិបាត ឲ្យចម្រើនឡើងហើយ បុគ្គលនោះធ្វើមរណកាលទៅវេលាណា នឹងទៅកើតនរក រួចអំពីនរកនឹងទៅជាប្រេត រួចអំពីប្រេតនឹងទៅកើតជាអសុរកាយ រួចអំពីអសុរកាយនឹងទៅកើតជាតិរច្ឆាន រួចអំពីតិរច្ឆានដោយសេសសល់ផលកម្មនោះ នឹងមកជាមនុស្ស មានរូបវិកលវិការផ្សេង ៗ ដ៏អាក្រក់ មានបាក់ដៃបាក់ជើង ក្រវែងក្រងង់ ខ្វិនខ្វាក់ជាដើម មានជម្ងឺអាពាធបៀតបៀនកំប្រើន មានអាយុកំខ្លី សេចក្តីទុក្ខកើតឡើងជានិច្ច ព្រាត់ប្រាសញាតិសន្តាន មិត្តសម្លាញ់បងប្អូនកូនចៅ ពុំបានព្រមព្រៀងគ្នា ដោយផលបាណាតិបាតនោះឯង ។

ម្យ៉ាងទៀត លោកសំដែងអំពីទោសថា បើបុគ្គលសម្លាប់សត្វតូច មានទោសតិច ព្រោះសត្វនោះមានសរីរតូចអ្នកដែលនឹងសម្លាប់នោះមាន ព្យាយាមក៏តិច សម្លាប់សត្វធំមានទោសច្រើន ព្រោះសត្វនោះមាន សរីរធំ អ្នកដែលនឹងសម្លាប់នោះ មានព្យាយាមក៏ធំសម្លាប់សត្វតូចក្តី ធំក្តី មានទោសច្រើន ព្រោះសត្វនោះមានគុណច្រើន សម្លាប់សត្វតូចក្តី ធំក្តី មានទោសតិច ព្រោះអ្នកសម្លាប់នោះ មានកិលេសនិងព្យាយាមមិនក្លៀវក្លា សម្លាប់សត្វតូចក្តី ធំក្តី មានទោសច្រើន ព្រោះអ្នកសម្លាប់នោះ មានកិលេសនិងព្យាយាមដ៏ក្លៀវក្លា ឯបាណាតិបាតនេះ ប្រកបដោយ សាហត្ថិកបយោគ សម្លាប់ដោយខ្លួនឯង ក៏ត្រូវទោសអាណត្តិកបយោគ បង្គាប់ បើអ្នកដទៃឲ្យសម្លាប់ក៏ត្រូវទោស តែថាបើសម្លាប់ប្រកបដោយអង្គ ទាំង ៥ ។

ក- បាណោ សត្វមានជីវិត

ខ- បាណសញ្ញិតា សម្គាល់ដឹងថាសត្វមានជីវិត

គ- វធកចិត្តំ ចិត្តគិតនឹងសម្លាប់

ឃ- ឧបក្កមោ ព្យាយាមនឹងសម្លាប់

ង- តេនមរណំ កិរិយាសម្លាប់សត្វនោះ បានដោយ ព្យាយាមនោះ ។

បើបុគ្គលសម្លាប់សត្វព្រមដោយអង្គទាំង ៥ នេះ ទើបឈ្មោះថាត្រូវ បាណាតិបាត បើសម្លាប់សត្វមិនព្រមដោយអង្គទាំង៥ នេះទេ មិនឈ្មោះ

ជាត្រូវបាណាតិបាតឡើយ ។

បុគ្គលដែលប្រព្រឹត្តធ្វើអំពើបាណាតិបាតនេះ ឈ្មោះថា មិនស្រឡាញ់ខ្លួនមិនរក្សាខ្លួនប្រព្រឹត្តធ្វើខ្លួនឯងមិនឲ្យស្អាតល្អ ឲ្យអាក្រក់ទៅខាងមុខ ហេតុនេះសប្បុរសទាំងឡាយមិនគប្បីប្រព្រឹត្តធ្វើនូវអំពើបាណាតិបាត នេះឡើយ ត្រូវតែប្រតិបត្តិតាមព្រះពុទ្ធដីកាដូចអធិប្បាយមកនេះ ទើបបាន សេចក្តីសុខទៅខាងមុខដោយពិត ។

២- អទិន្នាទាន.- គឺកិរិយាកាន់យកនូវទ្រព្យនៃបុគ្គលដទៃដែលគេពុំបានឲ្យហើយដោយកាយដោយវាចា ឈ្មោះថាលួចយកនូវទ្រព្យនៃបុគ្គលដទៃនោះលួចយកដោយខ្លួនឯងក្តីប្រើបង្គាប់អ្នកដទៃឲ្យលួចយកក្តី ឬ ធ្វើការឲ្យនិមិត្ត ផ្សេងៗ មានញាក់មុខប៉ប្រិចភ្នែកដៃជើងជាដើម ឲ្យអ្នកដទៃលួចយកនូវទ្រព្យនៃបុគ្គលដទៃនោះក្តី ក៏ឈ្មោះថាអទិន្នាទាន ដូចគ្នា ។

ម្យ៉ាងវិញទៀត ទោសអទិន្នាទាននេះ លោកសម្តែងថា បើបុគ្គលលួចយកនូវទ្រព្យនៃបុគ្គលដទៃមានថ្លៃថោកថយមានទោសតិចលួចយកនូវទ្រព្យនៃបុគ្គលដទៃ មានថ្លៃច្រើនមានទោសច្រើន លួចយកនូវទ្រព្យនៃបុគ្គលដទៃថោកក្តីថ្លៃក្តីមានទោសតិច ព្រោះបុគ្គលនោះមានគុណតិច លួចយកនូវទ្រព្យនៃបុគ្គលដទៃថោកក្តីថ្លៃក្តី មានទោសច្រើន ព្រោះបុគ្គលនោះមានគុណច្រើន លួចយកទ្រព្យ នៃបុគ្គលដទៃថោកក្តីថ្លៃក្តីមានគុណក្តីឥតគុណក្តីមានទោសតិចព្រោះអ្នកដែលលួចនោះ មានកិលេសទន់

ព្យាយាមតិចមិនក្លៀវក្លា មានទោសច្រើនព្រោះមានកិលេសនិងព្យាយាមច្រើនដ៏ក្លៀវក្លា ។

ឯអទិន្នាទាននេះមានបយោគដូចបាណាតិបាត ប្រកបដោយអង្គ៥គឺ:

ក-បរបរិគ្គហិតំ ទ្រព្យគឺបុគ្គលដទៃគេហួងហែងរក្សាទុក ។

ខ-បរបរិគ្គហិតសញ្ញិតា សម្គាល់ដឹង ថាទ្រព្យគឺបុគ្គលដទៃគេហួងហែងរក្សាទុក ។

គ-ថេយ្យចិត្តំ ចិត្តជាហេតុលួចយក ។

ឃ-ឧបក្កមោ ព្យាយាមនឹងលួច ។

ង-ភេទហរណំ កិរិយាលួចយកនូវទ្រព្យនោះបានដោយព្យាយាមនោះ គឺបុគ្គលលួចព្រមដោយអង្គទាំង ៥ នេះទើបត្រូវអទិន្នាទាន បើមិនព្រមដោយអង្គទាំង ៥ នេះទេមិនត្រូវអទិន្នាទាននោះឡើយ ។

បើបុគ្គលឯណា ប្រព្រឹត្តលួចយកនូវទ្រព្យ នៃបុគ្គលដទៃឲ្យច្រើនចម្រើនឡើងហើយ បុគ្គលនោះធ្វើមរណកាលទៅនឹងទៅកើតក្នុងនរក ប្រេត អសុរកាយ តិរច្ឆាន សេសសល់ផលអទិន្នាទាននោះ នឹងវិលមកកើតជាមនុស្សវិញ ជាអ្នកកំសត់អត់ឃ្លានដល់នូវសេចក្តីទុក្ខលំបាក រកស៊ីចិញ្ចឹមជីវិតបានដោយកម្រ រកបានរបស់អ្វី ៗ តិចតួចមក មានចោរលួចចោរប្លន់ដណ្តើមយកអស់ទៅ ដោយផលអទិន្នាទាននោះឯង ។

ហេតុនោះអ្នកទាំងឡាយជាសប្បុរសដែលមានសេចក្តីប្រាថ្នា នឹង

ដោះខ្លួន ធ្វើខ្លួនឲ្យរួចផុតចាកពីសេចក្តីកំសត់ទ័លក្រទៅខាងមុខ ត្រូវតែវៀរវែងចាកអទិន្នាទាន ហើយប្រព្រឹត្តឲ្យសមគួរតាមព្រះពុទ្ធដីកាដូចបានអធិប្បាយមកនេះ ទើបឈ្មោះថាស្រឡាញ់ខ្លួន ធ្វើខ្លួនឲ្យស្អាតល្អទៅខាងមុខដោយពិត ។

៣- គឺ កាមេសុមិច្ឆាចារោ កិរិយាប្រព្រឹត្តខុស ប្រព្រឹត្តជំលាមក គឺបណ្ឌិតគប្បីតិះដៀលចំណែកមួយ ក្នុងកាមទាំងឡាយ អធិប្បាយថា បើបុរសឯណាប្រព្រឹត្តក្បត់ចិត្តប្រពន្ធហើយ ទៅធ្វើសេវនកិច្ចនឹងស្រីដទៃ ឬ ស្រីឯណា ទៅប្រព្រឹត្តក្បត់ចិត្តស្វាមីរបស់ខ្លួនហើយ ទៅសេពសន្ថវៈនឹងបុរសដទៃដោយសេចក្តីប្រាថ្នាទូរអសទ្ធម្មបុរសនោះឬស្រីនោះ ឈ្មោះថាដាច់សីលកាមេសុមិច្ឆាចារ ។

ឯកាមេសុមិច្ឆាចារនេះ បើបុគ្គលឯណាប្រព្រឹត្តទៅក្នុងអគមនិយដ្ឋាន គឺទីជាទីដែលមិនគប្បីសេពគប់នោះ ប្រាសចេញចាកគុណសម្បត្តិ មានសីលគុណជាដើម បុរសនោះមានទោសតិច, បើបុគ្គលឯណាប្រព្រឹត្តទៅក្នុងអគនិយដ្ឋាន គឺទីជាទីដែលមិនគប្បីសេពគប់នោះបរិបូណ៌ដោយគុណសម្បត្តិមានសីលគុណជាដើម បុរសនោះមានទោសច្រើន ។ ម្យ៉ាងទៀតអគមនិយដ្ឋាន ទីដែលមិនគប្បីសេពគប់នោះមានគុណក្តី ឥតគុណក្តី កាមេសុមិច្ឆាចារ ដែលបុគ្គលប្រព្រឹត្តទៅដោយសេចក្តីកំហែងតាមអំណាចខ្លួនមានទោសធ្ងន់ បើបុគ្គលទាំងពីរនាក់មានសេចក្តីប្រាថ្នាស្មើគ្នាក្នុងកាមេសុមិច្ឆាចារ មានទោសស្រាល ព្រោះបុរសនោះមានកិលេសទិន

ព្យាយាមខ្ទង់មិនក្លៀវក្លា មានទោសធ្ងន់ព្រោះបុរសនោះមានកិលេស និង ព្យាយាមដ៏ក្លៀវក្លា បុគ្គលឯណាប្រព្រឹត្តសេពគប់ កាមេសុមិច្ឆាចារនេះ ឲ្យច្រើនបម្រើនឡើងហើយ បុគ្គលនោះលុះធ្វើមរណកាលក្សិណក្ស័យជីវិត ទៅវេលាណា ទៀនតែទៅកើតក្នុងនរក ប្រេត ឬ អសុរកាយ ឬ តិរច្ឆាន សេសសល់ផលនោះ ទើបមកកើតជាមនុស្សខ្ទើយជាច្រើនជាតិ កើតជា មនុស្សខ្ទើត ជាមនុស្សមានរូបអាក្រក់គ្មានអ្នកណាមួយគេស្រឡាញ់រាប់ អានឡើយ សត្រូវដទៃតែងបៀតបៀនជានិច្ច មានតែសេចក្តីទុក្ខលំបាក ជាប្រក្រតីដោយសេសសល់ផលកាមេសុមិច្ឆាចារនោះឯង កាមេសុមិច្ឆាចារ នេះជាកាយបយោគ ប្រព្រឹត្តសេពខ្លួនឯងទើបត្រូវ បើបង្គាប់ប្រើអ្នកដទៃ ឲ្យសេពមិនត្រូវឡើយ ប្រកបដោយអង្គ ៤ ។

ក- អគមនីយវត្ថុ ទីដែលមិនគួរសេព ។

ខ- តស្មឹំសេវនចិត្តំ ចិត្តប្រឹងបំណងដើម្បីសេពក្នុងទីដែលមិនគួរ សេពនោះ ។

គ- សេវនប្បយោគោ ព្យាយាមដើម្បីសេព ។

ឃ- មគ្គេនមគ្គប្បដិបត្តិអធិវាសនំ កិរិយាញុំាងមគ្គឲ្យដល់ចំពោះចូល ទៅតាមផ្លូវមគ្គ ។

បើបុគ្គលធ្វើសេវនកិច្ចប្រកបដោយអង្គទាំង ៤ នេះ ទើបត្រូវកាមេ សុមិច្ឆាចារ បើមិនប្រកបព្រមដោយ អង្គទាំង ៤ នេះទេ មិនត្រូវកាមេ-

សុមិច្ឆាចារឡើយ ។

ហេតុដូច្នេះ សប្បុរសទាំងឡាយ ដែលស្រឡាញ់រូបកាយខ្លួន ត្រូវតែវៀរលែងចាកកាមេសុមិច្ឆាចារនេះឲ្យស្រឡះចេញ ប្រព្រឹត្តឲ្យត្រូវត្រង់តាមពុទ្ធានុញ្ញាត ដូចបានសំដែងមកហើយនេះ ទើបបានឈ្មោះថាអ្នកថែទាំរក្សាកាយខ្លួនឲ្យស្អាតបរិសុទ្ធប្រព្រឹត្តទៅខាងមុខ បុគ្គលដែលប្រព្រឹត្តធ្វើនូវអំពើបាណាតិបាត អទិន្នាទាន កាមេសុមិច្ឆាចារទាំង ៣ នេះ ឈ្មោះថា ធ្វើកាយរបស់ខ្លួនឲ្យអាក្រក់ បុគ្គលដែលបានវៀរលែងប្រព្រឹត្តធ្វើនូវអំពើទាំង ៣ ប្រការ មានបាណាតិបាតជាដើមនេះ ឈ្មោះថាធ្វើកាយរបស់ខ្លួនឲ្យល្អ ។

សំដែងអំពីកាយទ្វារវត្ត ចរមាតិកាជាគំរប់ ៤ ចប់សេចក្តីជាសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះ ។

តពីនេះទៅនឹងសំដែងពី វចីទ្វារវត្ត ចរមាតិកាជាគំរប់ ៥ តទៅទៀត ឯវចីទ្វារវត្តនោះគឺប្រព្រឹត្តសំអាតវត្តគឺវចីទ្វារ អធិប្បាយថា បុគ្គលគប្បីរក្សាសង្រួមឃាត់ហាមនូវពាក្យអាក្រក់ដែលមិនស្អាតល្អដោយវចីទ្វារ ដូចមានបាលីកងគម្ពីរសុត្តជាតកនិបាតនិបាតវីសតិ ខ្សែ ៦ ថា៖

វចីបកោបំ រក្ខេយ្យ វាចាយ សំវុតោ សិយា
វចីទុច្ចរិតំ ហិត្វា វាចាយ សុចរិតំ ចរេ ។

អធិប្បាយថា បុគ្គលគប្បីរក្សានូវកិរិយាកម្រើកឡើងនៃវាចា គឺថា

មិនប្រព្រឹត្តញុំាងពាក្យសម្ដីដែលអាក្រក់ឲ្យកម្រើកកើតឡើងបាន បុគ្គលគប្បីសង្រួម ឃាត់ហាមនូវពាក្យពោលអាក្រក់ បុគ្គលគប្បីលះបង់ នូវកិរិយាប្រព្រឹត្តអាក្រក់មិនស្អាតល្អដោយវាចាហើយគប្បីប្រព្រឹត្តឲ្យជា សុចរិត ស្អាតបរិសុទ្ធល្អដោយវាចាគឺវៀរលែងវចីទុច្ចរិត ៤ ប្រការគឺ មុសាវាទគឺកិរិយាប្រព្រឹត្តពោលនូវពាក្យកុហកបញ្ឆោតមិនពិត ដល់អ្នកដទៃ ឲ្យគេខូចខាតប្រយោជន៍ ឲ្យគេបង់ទ្រព្យសម្បត្តិព្រោះខ្លួន ជាហេតុនឹងឲ្យមានពៀរវេរាខាងមុខ ។

ឯបុគ្គលដែលពោលនូវពាក្យ កុហកមិនពិតដល់បុគ្គលឯណា បំបាត់នូវប្រយោជន៍នៃបុគ្គលឯណា ថាបើប្រយោជន៍នោះ ជារបស់នៃបុគ្គលនោះច្រើនក៏មានទោសច្រើន បើបំបាត់នូវប្រយោជន៍នៃបុគ្គលឯណា បុគ្គលនោះមានគុណតិចក៏មានទោសតិច បំបាត់នូវប្រយោជន៍បុគ្គលឯណា ដែលមានគុណច្រើនក៏មានទោសច្រើន ។ ម្យ៉ាងទៀតបុគ្គលអ្នកពោលនូវពាក្យមុសាវាទមានទោសតិច ព្រោះបុគ្គលនោះមានកិលេសទន់មិនក្លៀវក្លា មានទោសធ្ងន់ព្រោះមានកិលេសដ៏ក្លៀវក្លា ជាវចីបយោគពោលកុហកដោយខ្លួនឯង ទើបត្រូវមុសាវាទ បើប្រើបុគ្គលដទៃឲ្យពោលកុហកមិនត្រូវមុសាវាទឡើយ ។

មុសាវាទនេះមានអង្គ ៤ គឺ ៖

ក. អតថំវត្ថុ វត្ថុមិនពិត ។

ខ- វិសំវាទនចិត្តំ ចិត្តប្រាថ្នាដើម្បីពោលឲ្យឃ្លាត ។

គ- តជ្ជោវាយាមោ ព្យាយាមនឹងពោលនូវពាក្យនោះឲ្យឃ្លាត ។

ឃ- បរស្សតទត្ថវិជាននំ កិរិយាញុំាងបុគ្គលដទៃឲ្យដឹងច្បាស់ គឺថាឲ្យជឿនូវសេចក្តីដែលមិនពិតនោះឯង បើពោលនូវពាក្យកុហកប្រកបព្រមដោយអង្គទាំង ៤ នេះហើយ ទើបត្រូវមុសាវាទ បើពោលមិនប្រកបព្រមដោយអង្គទាំង ៤ នេះទេ មិនត្រូវមុសាវាទឡើយ ។

២- បិសុណាវាចា ចេតនាជាហេតុពោលនូវពាក្យស៊កសៀតញុះញង់បំបែកបំបាក់បុគ្គលដទៃ ឲ្យគេកើតឈ្លោះប្រកែកបែកមិត្រសម្លាញ់របស់គេ ឬថានិយាយញុះញង់បំបែកមិត្រគេ ដើម្បីល្បួងយកមកជាមិត្រខ្លួនវិញ ឈ្មោះថា បិសុណាវាចា ។

ឯបិសុណាវាចានេះមានអង្គ ៤ គឺ:

ក- ភិន្ទិតព្វោបរោ បុគ្គលដទៃគឺខ្លួនគប្បីបំបែក ។

ខ- ភេទបុរេក្ខារតាបិយកម្យតា ការៈបំបែកចំណាយមិត្រគេឲ្យប្រព្រឹត្តទៅខាងមុខ ប្រាថ្នាយកមកជាមិត្រសម្លាញ់ខ្លួនឯងវិញ ។

គ- តជ្ជោវាយាមោ ព្យាយាមពោលនូវពាក្យបំបែកមិត្រគេនោះ ។

ឃ- តស្សតទត្ថវិជាននំ កិរិយាញុំាងបុគ្គលនោះឲ្យដឹងច្បាស់នូវសេចក្តីនោះ ។

បើពោលប្រកបព្រមដោយអង្គទាំង ៤ នេះ ហើយទើបត្រូវ បិសុណាវាចានេះ បើមិនព្រមដោយអង្គទាំង ៤ នេះទេ មិនត្រូវបិសុណាវាចាឡើយ ឯបិសុណាវាចានេះ បើទឹងហៅថា បេសុញ្ញវាចដូច្នេះវិញក៏បាន ។

៣- ផរុសវាចា បេតនាចំណែកមួយដ៏អាក្រក់តាំងឡើងព្រមដោយវិប្បយោគ គឺព្យាយាមពោលពាក្យអាក្រក់ខ្លួនឯងផ្តាច់បង់នូវសេចក្តីកប់អានសេចក្តីសុខនៃបុគ្គលដទៃ ញ៉ាំងសេចក្តីក្តៅក្រហាយចិត្តឲ្យកើតឡើងដល់អ្នកដទៃ មានដេរប្រទេចជាដើម ឬពោលចាក់ដោតអ្នកដទៃ ពោលចំពោះ រូបណារូបនោះអាចមានចិត្តគ្មានខាញ់នូវសេចក្តីទុក្ខដ៏ក្រៃលែង ឈ្មោះថាផរុសវាចា ឬ និងហៅថាផរុសវាចដូច្នេះវិញក៏បាន ឯផរុសវាចានេះ ពោះបើពោលនូវពាក្យល្អពិត តែចិត្តនោះអាក្រក់ទេ ក៏ឈ្មោះជាផរុសវាចា បើពោលនូវពាក្យ[illegible]អាក្រក់ចិត្តក៏អាក្រក់ឈ្មោះថាផរុសវាចា បើពោលពាក្យអាក្រក់ទេ តែចិត្តនោះល្អប្រាថ្នានូវប្រយោជន៍ដល់បុគ្គល នោះដូចមាតានិងបិតា ដេរប្រដៅកូនទៅជាដើម ពោលនូវពាក្យទាំងនេះមិនឈ្មោះថាផរុសវាចាឡើយ ដូចមានបាលីក្នុងគម្ពីរមង្គលទីបនីអដ្ឋកថាខ្សែ ៧ លោកសម្តែងការនិទានថា៖ មានឧបាសិកាម្នាក់មានកូនប្រុសមួយកូននោះប្រាថ្នាចង់ទៅលេងព្រៃជាមួយនឹងអ្នកស្រុក ឯមាតាក៏ឃាត់កូននោះមុនពីដើម កូននោះក៏មិនស្តាប់រើចចេសតែដើរទៅ ឯមាតាក៏ដេរប្រទេច

ថា អាឯងទៅក៏ៈទៅចុះ ឲ្យក្របីព្រៃផ្សាប់គុម្ពព្រៃទៅចុះ ។

ឯកូនទៅដល់គុម្ពព្រៃ ស្រាប់តែមានក្របីព្រៃមួយបោលមកបម្រុងនឹងវៃកូននោះ ក៏ធ្វើសច្ចកិរិយាថា បើមាតាខ្ញុំពោលពាក្យអាក្រក់តែមានចិត្តល្អប្រាថ្នានូវប្រយោជន៍ដល់ខ្ញុំទេ ក៏សូមឲ្យក្របីព្រៃនេះឈរនៅ នៅទីនេះកុំឲ្យចូលមកដល់ឡើយ ។ ក្របីព្រៃនោះក៏ឈរនៅទីគុម្ពនោះមិនអាចចូលមកបានឡើយ ។

ពោលពាក្យសម្តីអាក្រក់ តែចិត្តល្អប្រាថ្នានូវប្រយោជន៍ដូចនិទានដែលអាងមកនេះ មិនឈ្មោះថាផរុសវាចាឡើយ ។

ផរុសវាចាមានអង្គ ៣ ៖

ក- អក្កោសិតព្វោបរោ បុគ្គលដទៃ ដ៏គួរគប្បីជេរ ។

ខ- កុបិតចិត្តំ ចិត្តខឹងហើយ

គ- អក្កោសនា កិរិយាជេរប្រទេច ។

បើពោលព្រមដោយអង្គទាំង ៣ នេះ ទើបត្រូវផរុសវាចា បើមិនព្រមដោយអង្គទាំងនេះទេ មិនត្រូវផរុសវាចាឡើយ ។

៤- សម្ផប្បលាបោ កិរិយាពោលនូវពាក្យឥតប្រយោជន៍ មាននិយាយនូវរឿងតិរច្ឆានកថាជាដើម ប្រកបដោយអង្គពីរគឺ :

ក- ភារតយុទ្ធសីតាហរណាទិ និរត្ថកថា បុរេក្ខារតា ការៈញ៉ាំង

ពាក្យពោលឥតប្រយោជន៍មាននាំមកនូវរឿងចម្បាំងនៃការគេសេន និង
រឿងនាងសិតាជាដើម ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅខាងមុខ ៗ

១- គជារូបិកជាកថនំ កិរិយាពោលនូវពាក្យមានសភាពដូច្នោះ ៗ

បើពោលព្រមដោយអន្តរាំងពីនេះ ទើបត្រូវសម្ពចប្រហាប បើមិន
ប្រកបដោយអន្តរាំងពីនេះទេ មិនត្រូវសម្ពចប្រហាបឡើយ សប្បុរស
ទាំងឡាយដែលមានសទ្ធាឧចិត្តល្អ គប្បីវៀរលែងចាកវចីទុច្ចរិត គឺសេចក្ដី
ប្រព្រឹត្តអាក្រក់មិនល្អ ដោយវាចាជាហេតុនឹងឲ្យមានទោស ធ្លាក់ចុះទៅ
ក្នុងអបាយទាំង ៤ មាននរកជាដើម រួចអំពីអបាយនោះមក ដោយសេស
សល់នៃផលបាប នឹងមកកើតជាមនុស្ស មានមាត់អាក្រក់ សម្ដីអាក្រក់
និយាយសម្ដីអ្វីទៅនឹងអ្នកឯណា គេក៏មិនស្ដាប់ សូម្បីតែកូនចៅរបស់
ខ្លួន ក៏មិនស្ដាប់ជាច្រើនជាតិ បុគ្គលដែលវៀរលែងមិនប្រព្រឹត្តពោល
នូវវចីទុច្ចរិតទាំង ៤ យ៉ាង ដូចអធិប្បាយមកនេះ បានឈ្មោះថា ប្រព្រឹត្ត
សំអាតវចីទ្វាររបស់ខ្លួនឲ្យស្អាតបរិសុទ្ធល្អ ត្រូវត្រង់តាមព្រះពុទ្ធភាសិត
ដោយពិត សម្ដែងវចីទ្វារត្រុបទមាតិកា ជាគំរប់ ៤ ចប់សេចក្ដីជាសង្ខេប
តែប៉ុណ្ណោះ ៗ

តពីនេះនឹងបានសម្ដែង មនោទ្វារត្រុបទមាតិកាគំរប់ ៦ តទៅទៀត ៖

មនោទ្វារត្រុ : ប្រព្រឹត្តសំអាតវត្ត គឺមនោទ្វារនោះ អធិប្បាយថា
បុគ្គលគប្បីគ្រួសង្រួមចិត្ត ឃាត់ហាមចិត្តរបស់ខ្លួនមិនឲ្យ ប្រព្រឹត្តសន្សំនូវ

អារម្មណ៍ដ៏អាក្រក់មិនស្អាតល្អដូចមានបាលីក្នុងគម្ពីរសុត្តជាតក (ខ្សែ ៦) ជា :

មនោបកោបំ រក្ខេយ្យ   មនសា សំវុតោ
សិយា មនោទុច្ចរិតំ ហិត្វា   មនសា សុចរិតំ ចរេ ។

អធិប្បាយថា បុគ្គលគប្បីរក្សានូវកិរិយាកម្រើកនៃចិត្តគឺថាញ៉ាំងចិត្តមិនឲ្យកម្រើកឡើង កាន់យកនូវអារម្មណ៍ដ៏ខុសមិនស្អាតល្អ បុគ្គលគប្បីសង្រួមចិត្តឃាត់ហាមនូវសេចក្តីរិះគិតខុសដោយចិត្ត បុគ្គលគប្បីលះបង់នូវសេចក្តីប្រព្រឹត្តអាក្រក់មិនស្អាតល្អដោយចិត្ត ហើយប្រព្រឹត្តឲ្យជាសុចរិតស្អាតល្អដោយចិត្ត កាន់យកនូវអារម្មណ៍ត្រូវប្រពៃ គឺជាប្រព្រឹត្តវៀរលែងចាកមនោទុច្ចរិតទាំង ៣ ប្រការ ឯមនោទុច្ចរិតទាំង ៣ ប្រការនោះគឺ:

១ អភិជ្ឈា ចេតនាសម្លឹងយកនូវទ្រព្យនៃបុគ្គលដទៃ គឺសេចក្តីលោភចង់បានបង្អោនចិត្ត បន្ទន់ចិត្តទៅកាន់ទ្រព្យអ្នកដទៃ ដើម្បីយកមកជារបស់ខ្លួនឈ្មោះថា អភិជ្ឈា ។

ឯអភិជ្ឈានេះមានអង្គ ២ គឺ :

ក- បរភណ្ឌំ ទ្រព្យជារបស់នៃបុគ្គលដទៃ

ខ- អត្តនោបរិណាមនំ កិរិយាបង្អោនចិត្តទៅកាន់ទ្រព្យអ្នកដទៃដើម្បីខ្លួន ។

ចេតនាដែលប្រកបដោយអង្គទាំង ២ នេះទើបត្រូវអភិជ្ឈា បើចេតនា

មិនប្រកបដោយអង្គទាំង ៤ នេះទេ មិនត្រូវអភិជ្ឈាឡើយ ។

២- ព្យាបាទោ ចេតនាធម៌ញុំាងប្រយោជន៍និងសេចក្តីសុខនៃបុគ្គលដទៃឲ្យវិនាសទៅ គឺ ជាចេតនាធម៌ដែលខឹងគំនុំគុំគួននឹងបុគ្គលឯណា ញុំាងបុគ្គលនោះឲ្យវិនាសទៅ បើធ្វើបុគ្គលនោះឲ្យវិនាសទៅពុំបាន ព្យាយាមគិតញុំាងទ្រព្យឥតវិញ្ញាណក្តីទ្រព្យមានវិញ្ញាណក្តី របស់នៃបុគ្គលនោះឲ្យវិនាសទៅឈ្មោះថា ព្យាបាទ ។

ព្យាបាទនេះមានអង្គពីរគឺ :

ក- បរសត្តោ សត្វដទៃ ។

ខ- តស្ស វិនាសចិន្តា សេចក្តីរិះគិតដើម្បីញុំាងសត្វដទៃនោះ ឲ្យវិនាសទៅ ។

ចេតនាធម៌ដែលប្រកបដោយអង្គទាំងពីរនេះ ទើបឈ្មោះថាព្យាបាទ បើចេតនាធម៌ មិនប្រកបដោយអង្គទាំងពីរនេះទេ មិនឈ្មោះថា ព្យាបាទឡើយ ។

៣- មិច្ឆាទិដ្ឋិ សេចក្តីឃើញខុសប្រកាន់យកខុសថាជាត្រូវ ព្រោះមិនមានន័យកិរិយាកាន់យកដោយសមគួរតាមពិត ។ អធិប្បាយថា អង្គសម្តេចព្រះអនន្តញាណសាស្តាចារ្យទ្រង់សម្តែងថាសង្ខារធម៌ទាំងឡាយជាអនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា គឺថាមិនទៀង នាំមកនូវសេចក្តីទុក្ខមិនជារបស់នៃខ្លួន

គ្មានខ្លឹមសារ បុគ្គលឯណាពិចារណាឃើញនូវសង្ខារធម៌ជាអនិច្ចលក្ខណៈ ថាជារបស់ទៀងវិញ ជាទុក្ខលក្ខណៈថាជាសុខវិញ ជាអនត្តលក្ខណៈថា ជាខ្លួនវិញ បុគ្គលដែលពិចារណាឃើញដូច្នេះនោះ ឈ្មោះថាមិច្ឆាទិដ្ឋិ ។

មួយវិញទៀត ក្នុងគម្ពីរមង្គលទីបនីអដ្ឋកថាមង្គលសូត្រខ្សែ ៣ ថា :

មិច្ឆាទិដ្ឋិ សហគតេន ១ ទ្វសិកទយោ សេដ្ឋាតិ
តេសំ អភិភវនេន អញ្ញលិកម្មកូតបិនកាបរិកណ្ណា ទី
និការេតិ ។

អធិប្បាយថា បុគ្គលឯណាពិចារណាឃើញវិបរិតដោយចិត្តរិះគិត ខុសថាទេវតាទាំងឡាយមានខន្ទកុមារ និងព្រះឥសូរជាដើម ដ៏ប្រសើរ ដោយវិសេសក្នុងលោក ហើយធ្វើនូវកិរិយាបូជាមានអភិវាទកម្ម គឺអំពើ ធ្វើបង្អោនកាយថ្វាយខ្លួន លុតជង្គង់ថ្វាយបង្គំនិងអញ្ជលីកម្ម គឺអំពើធ្វើ នូវក្រពុំប្រាមដៃលើកឡើងប្រណម្យខមស្សការសំពះដល់ទេវតាទាំងឡាយ មានខន្ទកុមារនិងព្រះឥសូរជាដើមនោះ និងធ្វើនូវតាំងសម្រាប់បូជាដល់ រូបក្ខតខ្មោចនិងប្រោះព្រំដោយគ្រឿងបូជាមានគោមជាដើម កិរិយាធ្វើយ៉ាង នេះឈ្មោះថាមិច្ឆាទិដ្ឋិ ។ មួយវិញទៀតបុគ្គលដែលកាន់យកនូវទិដ្ឋិសេចក្តី ចូលចិត្តថាសត្វបង្កើតក្នុងសុគតិនិងទុគ្គតិបានសេចក្តីសុខ និងទុក្ខ មិនមែន បង្កើតអំពីកម្មដែលបុគ្គលធ្វើល្អនិងអាក្រក់នោះទេ កើតមកអំពីសំណាក់ នៃទេវតាទាំងឡាយ មានខន្ទកុមារនិងព្រះឥសូរជាដើម ឲ្យនូវសេចក្តី

ទុក្ខនិងសុខដល់មនុស្សទាំងឡាយ បុគ្គលចូលចិត្តយ៉ាងនេះឈ្មោះថាមិច្ឆាទិដ្ឋិ ។

ឯមិច្ឆាទិដ្ឋិនេះសម្ដែងដោយសង្ខេបមាន២ គឺអនិយតមិច្ឆាទិដ្ឋិ សេចក្ដីឃើញខុសមិនទៀងជាសតេកិច្ឆា ប្រកបដោយគតិមហាគ្រោះបាន គឺជានៅប្រដៅខ្លួនបាន ព្រោះចិត្តមិនទាន់ធ្លាក់ចុះដល់ដងចិត្ត ជាគំរប់ប្រាំពីរនៅឡើយ ១, និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិ សេចក្ដីឃើញខុសប្រកាន់យកមាំជាអតេកិច្ឆា គឺអ្នកប្រាជ្ញទាំងឡាយមានព្រះពុទ្ធជាដើមប្រដៅខ្លួនពុំបាន ព្រោះចិត្តធ្លាក់ចុះដល់ដងចិត្ត ជាគំរប់ ៧ គឺបុគ្គលដែលប្រកបដោយទិដ្ឋិ ៣ យ៉ាង ៖

១- នត្ថិកទិដ្ឋិ.— សេចក្ដីឃើញខុសថាអំពើដែលបុគ្គលធ្វើមានទានជាដើម មិនមានផលឥតប្រយោជន៍ទាំងអស់ ។

២- អកិរិយទិដ្ឋិ សេចក្ដីឃើញខុសថាកម្មអាក្រក់និងកម្មល្អដែលបុគ្គលប្រព្រឹត្តធ្វើទាំងប៉ុន្មាន ឈ្មោះថាមិនធ្វើទាំងអស់ គ្មានបាបបុណ្យអ្វីឡើយ ។

៣- អហេតុកទិដ្ឋិ សេចក្ដីឃើញខុសថាផលនិងកម្មទាំងពីរនេះមិនមានទេ សត្វដែលកើតឡើងដែលនឹងបរិសុទ្ធក៏បរិសុទ្ធដោយខ្លួនឯង ដែលនឹងសៅហ្មងក៏សៅហ្មងដោយខ្លួនឯងជាធម្មតា ។ បុគ្គលដែលប្រកបដោយទិដ្ឋិទាំង ៣ នេះ ឈ្មោះនិយតមិច្ឆាទិដ្ឋិ មានទោសធំបំផុត ទៀង

តែទិដ្ឋាក់ ទៅក្នុងលោកនូវនរកដោយពិត ។

ឯមិច្ឆាទិដ្ឋិនេះ មានអង្គ ២ គឺ :

វត្ថុនោគហិតាការវិបរីតតា ការវិបរិតប្រាសចាកអាការដែលពិតដោយមិច្ឆាទិដ្ឋិ គឺខ្លួនកាន់យកហើយនូវវត្ថុមិនពិត ១, យថា-ចតំកណ្ហាតិ តថាភាវេនតស្សុបដ្ឋានំ បុគ្គលកាន់យកនូវអត្ថដែលមិនពិតនោះដោយប្រការឯណា កិរិយាកើតឡើងប្រាកដនៃអត្ថដែលមិនពិតនោះដោយប្រការដូច្នោះ ១ ចេតសិកធម៌ដែលប្រកបដោយអង្គទាំងពីរនេះ ទើបឈ្មោះថា មិច្ឆាទិដ្ឋិ បើមិនប្រកបដោយអង្គទាំងពីរនេះទេ មិនឈ្មោះថាមិច្ឆាទិដ្ឋិឡើយ អ្នកដែលបានស្តាប់ ឬបានមើលគម្ពីរពិធីណាឲ្យច្រើន ទើបសន្មឹមថាបានយល់ខ្លះ ឬ យល់ទាំងអស់តាមប្រាជ្ញាតិចច្រើន បើពុំនោះសោត សឹងតែពុំដឹងជាសម្តែងកន្លែងត្រង់នេះថាដូចម្តេចទេ ។

ឯអនិយតមិច្ឆាទិដ្ឋិ ដែលមិនទៀងនោះ បើបុគ្គលបានស្តាប់ពាក្យប្រដៅអ្នកប្រាជ្ញហើយដឹងខ្លួនថាខ្លួនយល់ខុស លះបង់នូវទិដ្ឋិនោះចោលចេញ បុគ្គលនោះធ្វើមរណកាលទៅទើងទៅកើតក្នុងសុគតិភព បើមិនលះបង់នូវទិដ្ឋិនោះចោលចេញទៀត តែធ្វើមរណកាលទៅទើងទៅកើតក្នុងទុគ្គតិភព គឺនរកប្រេត អសុរកាយ តិរច្ឆានដោយចំណែក ១ ហេតុដូច្នោះយើងទាំងឡាយ ដែលប្រាថ្នាសេចក្តីសុខទៅខាងមុខ គប្បីវៀ

លែងចាកមនោទុច្ចរិតសេចក្ដីដែលប្រព្រឹត្តអាក្រក់ មិនស្អាតល្អដោយចិត្ត ទាំង ៣ យ៉ាងដូចបានសម្ដែងមករួចហើយគប្បីញុំាងមនោសុចរិត សេចក្ដីដែលប្រព្រឹត្តសំអាតចិត្ត ឲ្យពេញបរិបូណ៌បានឈ្មោះថាប្រព្រឹត្តសំអាតវត្ថុគឺមនោទ្វារឲ្យស្អាតបរិសុទ្ធល្អទើបនឹងបានសេចក្ដីសុខ សេចក្ដីចម្រើនទៅខាងមុខដោយពិត សម្ដែងមនោទ្វារវត្ថុខ មាតិកាជាគំរប់ ៦ ចប់សេចក្ដីជាសង្ខេបប៉ុណ្ណោះ ។

សូមផ្សាយផលានិសង្សឲ្យបានសម្រេច ដល់សាធុសប្បុរសទាំងឡាយដែលមានដួងសទ្ធាជ្រះថ្លា បានស្ដាប់ធម៌ទេសនាក្នុងវេលានេះ សូមឲ្យបានសម្រេចនូវសម្បត្តិទាំង ៣ ប្រការគឺ សម្បត្តិមនុស្ស ១ សម្បត្តិទេវតា ១ សម្បត្តិនិព្វានជាទីបំផុត ១ សម្ដែងរឿងប្រតិបត្តិសំអាតនូវរបស់ដែលគួរសំអាតចង់ជាបទមាតិកាមាន ៦ មាតិកា មិនទាន់ចប់សព្វគ្រប់ទេតែថានឹងសន្មតិថាចប់ដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះ ឯវំ ក៏សមគួរដោយនូវវេលានេះឯងហោង ។

ចប់ កាយបរិភោគាទិវត្ថុកថា